

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీభగవదవతారంబగు వేదవ్యాసులచే

వేదాంతార్థప్రకాశకంబుగనిర్మింపబడిన

బ్రహ్మసూత్రములకు వేదాంతాస్త్రీన్యాయములధికరణాన్తఃపంచకముతోడ
సులభంబగునట్లుగ,

ఆదిశేషావతారులగు శ్రీభాష్యకారులవలన

ఋమకృపచేసాయించబడిన

శ్రీవేదాంతదీపంబనుమహాగ్రంథము,

సంస్కృతభాషయందుండుటవలన

దానిని

ఆంధ్రటీకానహిత బ్రహ్మసూత్రములు

378

అనేపేర,

5212

ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులగు,

చిన్నబల్లాపురం - శ్రీనివాసాచార్యులు,

కడప - రా - పెరుమాళ్లార్యులు,

రా - కూర్మయ్యవాయకులు,

ప్రపన్నులగు, మొదలిగూండాకనాయకులు

పీఠలసహాయముచే

నరహరి - రామస్వామిశెట్టిగారి పుస్త్రుండగు

నరహరి - రంగయ్య శెట్టివలన

రచియింపబడి,

ఆదికళానిధిముద్రాక్షరశాలయందచ్చుగూర్పించి

ప్రచురింపబడియె.

శ్రీభాష్యకారులవతారసంకల్పరము ౮౬౭ కు సరిమైన

౧౮౮౪ సం॥ అక్టోబరునెల ౩౦ తేది.

Of the IV. Parts, Parts I & II.

Registered Copy-right.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రియః కాన్తోనన్తోవర గుణగణై
కాన్దవపుర్న తా శేషావద్యః పరమ
భవదో వాఙ్మనసయోః । అభూమి
ర్భూమిర్యోనతజన దృశామాదిపురు
షోమనస్తత్పదాజ్ఞే పరివరణసక్తం
భవతుమే ॥ ౧ ॥ ప్రణమ్యశిరసా చా
ర్యం స్తదాదిష్టేనవర్తనా । బ్రహ్మ
సూత్రపదాంతస్థవేదాంతార్థఃప్రకా
శ్యతే ॥ ౨ ॥ ... *

ఈవిషయమందువేదవేత్తలయొక్క
పద్ధతినిదియే- యేదనిన- అచిద్వస్తువు
కంటే స్వరూపమువలన స్వభావము
వలనఅత్యంతవిలక్షణములతదాత్మభూ
తులైచేతన స్వరూపులైన ప్రత్యగా
త్మలనియు, ఒద్ధముక్త నిత్యరూపులై
న ప్రత్యగాత్మలకంటే, నిఖిలమేయ
ప్రత్యసికత్వము చేతను, కల్యాణగుణై
కతానత్వముచేతను, సర్వావస్థావస్థి
తచిద చిద్వాప్యపకత్వముచేతను ధా
రకత్వముచేతను, నియంతృత్వముచే
తను, సర్వశేషిత్వముచేతను, అత్యంత
విలక్షణుడు పరమాత్మయనియు భగ
వానులచేతగీతలయందు, “ద్వావిమా
పురుషేలోకే ఊరశ్చాఊరవీచా ఊ
రస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఊర
ఉచ్యతే । ఉత్తమఃపురుషస్తస్యైవ పర
మాత్మే త్యదాహృతః । యోలోకత్ర

యమావిశ్వవిభర్తృవ్యయఃకాశ్వరః ।
యస్మాత్తరమతీతోహమక్షరాదపిహో
త్తమః । అతోస్మిలోకేవేదేచ ప్రధితః
పురుషోత్తమః, అనిచెప్పబడినది.

“ప్రధానక్షేత్రజ్ఞః పతిర్గుణేశః,,
“పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరం,, “అస్త
ర్భూహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయ
ణస్థితః,, ఇత్యాది శ్రుతులయందును
చెప్పబడియున్నది.

యేత్వఊరమ నిర్దేశ్యమవ్యక్తంప
ర్యుపాసతే । సర్వత్రగమచిన్త్యంచ
కూటస్థమ చలంద్రువమ్ । ఇత్యాదివ్య
పదేశములుండుటవలన సూత్రకారు
లచేతను సీప్రకారము చెప్పబడినవి.

నేతరోను పపత్తేః,, భేదవ్యపదే
శాత్,, “అనుపపత్తేస్తు నశారీరః,,
“కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్చ,, “శబ్దవి
శేషాత్,, “సమ్భాగప్రాప్తి రితచే
న్నవై శేష్యాత్,, నచస్మార్తమతద్ధ
ర్మాభిలాపాచ్చార్చీరశ్చ,, ఉభయేపి
హిభేదే నైనమధీయతే,, “విశేష
ణభేద వ్యపదేశాభ్యాంచ నేతరా,,
“ముక్తోప సృష్ట్యవ్యపదేశాచ్చ,, స్థి
త్యదనాభ్యాంచ,, ఇతర పరామర్శా
త్సృజితచేన్నా సంభవాత్,, ఉత్తరా
చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు,, “సుషు
ప్ర్యుత్థానోద్భేదేన,, పత్యాదిశ

జ్ఞేభ్యః,, అధికస్తుభేదనిర్దేశాత్,, అ
ధికోపదేశాత్తు బాదరాయణ సై
వందర్శనాత్,, జగద్యాపారవర్జం
ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, భో
గమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ,, ఇత్యాది
సూత్రములకు విరోధంబుగ అవిద్యా
కృతముడపాధికృతమని భేదమునిర్దేశ
ముచేయడముయొక్కముకాదు.

గీ|| ఇదంక్షానమపాత్యత్యమమసాధ
ర్మ్యమాగతాః|| సగ్ధేహి నోపజాయతే
ప్రళయేనవ్యథంతిచ|| శ్రు|| “తదావి
ద్యాస్పృణ్యపాపేవిధూయనిరక్షణఃప
రమంసామ్యమువైతి,, ముక్తోపస్యస్య
వ్యపదేశాచ్చ,, ఉత్తరాచ్చేదావి
య్యతస్వరూపస్తు,, సమ్యద్భావిర్భా
వస్సేవనశబ్దాత్,, జగద్యాపారవ
ర్జం ప్రకరణాద సన్నిహితత్వాచ్చ,,
భోగమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ,, యనిస
ర్వావిద్యోపాధి వినిర్ముక్తమైనముక్తా
వస్థలో భేదమును చెప్పుటవలనను శ్రు
తిస్మృతి సూత్రములయందంతట భేద
మునిర్దేశించి - చిదచిదీశ్వర స్వరూప
భేదముస్వాభావికమని నిశ్చయింపబ
డినది.

“సర్వంఖర్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితి
శాన్తఉపాసీత,, వాచారంభణం వి
కారోనామధేయం మృత్యుకేత్యేవస
త్యం,, “సదేవసోమ్యేదమగ్రతసీదేక
మేవాద్వితీయంతైత్తీరబహుస్యాం

ప్రజామేయేతి తలైజోస్యజత,,
సన్నూలా సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్ర
జాయతనాస్సత్ర్పితృఃపితదాత్స్య
మిదం సర్వంతత్సత్యంసతత్తాతత్త్వ
మసి శ్వేతకేతో,, గీ|| తేత్రజ్ఞంబాపి
మాంవిధి,, సూ|| తదనన్యత్వ మారం
భణ శబ్దాదిభ్యః,, యని పరబ్రహ్మ
మునకు కారణత్వమును, సమస్తమైన
చిదచిదాత్మక ప్రపంచమునకు కా
ర్మణ్యమునుచెప్పి కారణమున కంటే
కార్యమునకనన్యత్వమునుచెప్పియుం
డడము యీప్రకారంబుగ వ్యపసన్న
మామన్నదిఅవియేవిఅనిన- సర్వావ
స్థావస్తీతమైన చిదచిదస్తుఫలకు పర
మాత్మ శరీరత్వమును పరమాత్మకుఆ
త్మత్వమును “యఃపృథివ్యాన్తిక్తః,,
యస్యపృథివీ శరీరం,, “యతత్త్వనితి
వ్యస్యస్యాత్తాశరీరంయతత్త్వనమస్త
రోయమనుతి,, “యస్యావ్యక్తం శ
రీరం యస్యాత్మరం శరీరం యస్యమ
త్మశ్శరీరం ఏవసర్వ భూతాస్తరా
త్తాపహత పాప్కాదివ్యోదేవ ఏకో
నారాయణః,, “అస్తః ప్రవిష్ట శ
స్తాజనానాంసర్వాత్మ,, అనేచేమ
దలుగాగల శ్రుతులచేతనే చెప్పబ
యున్నదిగనుక సూక్ష్మచిదచిద్విశి
షరమాత్మ కారణమనియు, ఘోల
దచిద్విశిష్టపరమాత్మ కార్యమనియ
కారణావస్థయందును - కార్యావ

యందును చిదచిద్వస్తుశరీర కత్వము చేతతత్త్వకారియైన పరమాత్మేనర్వ శబ్దవాచ్యుడని పరమాత్మ శబ్దముచేత నర్వశబ్దసామానాధికరణ్యము ముఖ్యముగా నేమిక్కిలి వ్యపన్నమాచున్నది. శ్రు॥ అనేనజీవేనాత్మ నాను ప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణి, తత్స్పృష్టాతదేవాను ప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్యసచ్చత్యచ్ఛాభవత్, ఇత్యాది శ్రుతులే యాలర్థమును యుపపాదనచేయుచున్నది- పరమాత్మ సర్వచేతనా చేతనములయందు ఆత్మ గాఅనుప్రవేశించివుండుటవలనను సకలచేతనాచేతనములువానికి శరీరం బుగనుండుటవలనను పరమాత్మే నర్వశబ్దవాచ్యుడొనున్నాడని అర్థము.

శ్రు॥ బహుస్యామ్, అని పరమాత్మ తానే బహుభవనముగా అయ్యే గాగునచేసిన సంకల్పము నామరూప విభాగములకు అనర్హమైన సూక్ష్మచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగా కలిగిన తానే నామరూప విభాగార్హమైన ఘోలచిదచిచ్ఛరీరకత్వముచేత బహుప్రకారంబులుగ అయివున్నాడనివేదశత్రులయొక్క ప్రక్రియ.

యెవరై తే నిర్విశేష కూటస్థస్వప్నకాశనిత్యచైతన్యమాత్రమే బ్రహ్మని చెప్పుచున్నారో వారలకు సూజనాద్య స్వయంతః, శాస్త్రయో

నిత్యాత్ "తత్తుసమన్వయాత్" ఈక్షతేర్వాశబ్దం,, ఇవిమొదలుకొనినూ॥ "జగద్వ్యాపారవర్ణంప్రకరణాదనన్నిహితత్వాచ్చ,, "భోగమాత్రసామ్యలిక్షాచ్చ,, "అనావృత్తి శ్చబ్దా దనావృత్తి శ్చబ్దాత్,, అనే సూత్రము అంతంబుగాగల సూత్రసమూహములయందు- బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వ బహుభవన సంకల్ప రూపఈక్షణమే మొదలుగాగల అనన్తవిశేషణములను చెప్పుచున్నందున సమస్తమైన సూత్ర సమూహములును సూత్రకారులచేతను దహరించబడిన "యతోవా ఇమానిభూతాని జాయంతై,, "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,, ఇవిమొదలుగాగల సమస్త శ్రుతులు సంబంధించకపోవును.

అనన్తరము - శ్రుతి "యేనాశ్రుతంశ్రుతం,, అనిపకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానమును ప్రవిజ్ఞ చేసి, యథాసోమ్యేకేనమృత్పిండేన, అనికూళమునారమొదలైన వానితోచేరిన ఒక్కమృత్పిండముచేత చేయబడిన ఘటశరావదులను ఏ ప్రకారంబుగ ఆమృత్పిండమునకంటే అనన్యద్రవ్యమని తెలుసుకొందురో అచేలాగున బ్రహ్మజ్ఞానముచేత సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మరబ్ధమైన సమస్త చిదచిదాత్మక సమంజసమునకు ఆ బ్రహ్మమునకంటే అతిరిక్తవస్తు

పులేదనేజ్ఞానము సంభవించు చున్నదని పుపపాచించెను. “సదేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయ్యం,, అనే శ్రుతులయందు ఇదంత బ్రహ్మమైనచి దచిదాత్మకప్రపంచమునకు సృష్టికం టేపూర్వమందు నిఖిలభేదాభావము చేత సచ్చబ్రహ్మమునకు ఏకత్వాప త్తి ఘటశరావాదుల ఉత్పత్తికంటే పూర్వమందుత్పదకమైన మృత్పిండ మునకు ఏకతాపత్తివలెనే చెప్పియు న్నుది. “తదైక్షులబహుస్యామ్,, అనే శ్రుతి అసచ్చబ్రహ్మమైన పరబ్రహ్మ మే చిదచిదాత్మక ప్రపంచరూపము చే బహుప్రకారంబుగ కావడము ఒ క్క-మృత్పిండమే ఘటశరావాదిబహు రూపముగా పరిణమించేటట్లు. సంకల్పించితన్నులేజిప్రభృతిజగదాకార ముచేత సృజించెననియు చెప్పియున్నది. “బుతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం సతతాతత్వమసి,, అనే శ్రుతివాక్యములనుబట్టి బ్రహ్మమొక్కటే అవిద్యాకృతోపాధి పారమార్థికోపాధులచేత కట్టబడినదై దేవాదిరూపముల చేత బహుప్రకారమైయున్నదని వేదవేత్తలచేత గ్రహించవలసినదని చెప్పడములయుక్తము.

“జ్ఞాజ్ఞాద్వైతజావీకనీశా,, నిత్యోనిత్యోనాం చేతనశ్చేతనానామేకోబహునాం యోవిదధాతి కామాః,,

అనేచే మొదలుగాగల శ్రుతులచేత జీవులకు అజత్వనిత్యత్వ బహుత్వము చెప్పటవలన ఘటశరావాదులకు పుత్పత్తికంటేపూర్వమందు ఏకవిధమైన మృద్రవ్యమునకు పుత్పత్త్యనంతరకాలమందు కాదగినబహుత్వమువలెనే సృష్టికంటే పూర్వమందు ఏకరూపమైన బ్రహ్మమునకు సృష్ట్యంతరకాలమందు నానావిధమైన జీవరూపముచేత బహుత్వముచెప్పినట్టే అప్పుడు జీవులకు అజత్వనిత్యత్వబహుత్వములు చెప్పినశ్రుతులకు విరోధించును సూత్రములకు విరోధించును. “ఇతరవ్యపచేశాద్ధితాకరణాచిదోషప్రసక్తిః,, యనిబ్రహ్మమేదేవమనుష్యాది జీవరూపములచేత బహుప్రకారమైనట్టియితే నగును అహితాకరణాచిదోషప్రసక్తి గలుగునని చెప్పితన్నివారణార్థమై, “అధికంతుభేదనిర్దేశాత్,, అనే సూత్రముచేత జీవునికంటే బ్రహ్మమునకు భేదముచెప్పియున్నది.

“వైషమ్యవైర్ఘ్యేన సాపేక్షత్వాత్,, అనే సూత్రప్రకారంబుగ దేవాదివిషమసృష్టి ప్రయుక్తమైన ఈ శ్వరపక్షపాతవైర్ఘ్యములు జీవులయొక్క పూర్వపూర్వకర్మ సాపేక్షవలన గలిగెననియు అందువలననే విషమసృష్టిగలిగెననియు పరిహృతమైనది. “సంకర్షావిభాగితి చేన్నానాది

త్వాదుపపద్యతేచావ్యవలభ్యతేచ,,
యని,, సదేవసోమ్యేద మగ్రాసీదేక
మేవాద్వితియ్యం,, అనిసృష్టికంటేపూ
ర్వమందు జీవులకుఅభావముచెప్పట
వలనఆయావికర్తృసంభవించదనిచె
ప్పినట్లయితేజీవులకునుతత్తత్కర్తృప్ర
వాహము అనాదియనిపరిహరించబడి
నది,, నాత్మాశుతేర్నిత్యత్వాచ్చతా
భ్యః,, అనేసూత్రముచేతఆత్మకు పు
తృత్యభావము, నిత్యత్వము యుండుట
వలన స్వసిద్ధాంతమునకు విరోధము
గానుండుటవలనను, ఆమోక్షము జీవ
భేదములకుఅనాదిత్వముసమస్తవేదా
న్తులు అంగీకరించియుండుటవలనను.
ఆకారణముచేతశ్రుతివిరోధసూత్రవి
రోధస్వమత విరోధములుగలుగుటవ
లన సృష్టికంటేపూర్వమందు చెప్పబ
డియిందేడుఏక త్వవధారణమునకు
నామరూప విభాగమునకు అనర్థమై
నసూక్ష్మచిదచిద్వస్తు శక్తిభేదము చె
ప్పవలెను యిదిఅందరిచేతను చెప్పబ
డినదిగానేయుండును. యింతచెప్పడ
మెందుకనగా. అవిద్యాపరికల్పనమం
దునను ఉపాధిపరి కల్పనమందునను
బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమైన అవిద్యాసంబం
ధము ఉపాధిసంబంధముగల చేతనవ
స్తువులేనందున అవిద్యోపాధి సంబం
ధములు తత్కర్తృతదోషములు బ్రహ్మ
మునకేసంభవించును.

సన్మాత్రబ్రహ్మమని చెప్పేవాడ
మందునను సృష్టికంటేపూర్వమందు
సన్మాత్రమైన నొక్కమైన బ్రహ్మమే
సృష్ట్యంతరకాలమందు భోక్తృభో
గ్యనియన్తరూపేణప్రకారంబుగ
నైనదనిచెప్పవలెను. అటువలె చెప్పి
నట్లయితే ఘటశరావమణికము వలె
నేజీవేశ్వరులకు ఉత్పత్తిమత్వము అని
త్యత్వమున్నుగలుగును. తన్నివారణా
ర్థమైఏక త్వవత్తివేళయందుననుభో
క్తృభోగ్యనియంత్యశక్తి త్రితయము
నున్నదనిచెప్పవలెను అటువలె చెప్పి
నను నీశక్తిత్రయశబ్దవాచ్యమైనదియే
మియనివివేచనచేయవలసివచ్చును.

సన్మాత్రమైననొక్కదానికే భో
క్తృభోగ్యనియన్తరూపముచేతపరి
ణామసామర్థ్యముశక్తిశబ్దముచేత చె
ప్పవలసివచ్చును ఇటుల చెప్పినట్లయి
తే ఘటశరావాదిపరిణామసమర్థమై
నమృత్పిండమునకు తదుత్పాదకత్వ
మువలె బ్రహ్మమందు ఈశ్వరాదుల
కు ఉత్పాదకత్వము చెప్పి నట్లయితే
ఈశ్వరాదులకు అనిత్యత్వమున్ను వ
చ్చును. అనిత్యత్వదోష నివారణార్థ
మై ఈశ్వరాదులకుసూక్ష్మరూపము
చేత నుండడమేశక్తిఅని చెప్పవలెను
అయితే తదతిరిక్తసన్మాత్రమైన బ్ర
హ్మముండేలాగు ప్రమాణము లేనం
దున అదివుండేలాగుఅంగీకరించినను

తదుత్పాద్యులైన ఈశ్వరాదులకు ఆ నిత్యత్వ ప్రసంగమువలనను ముగ్ధిరికి న్ని నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మ దశాపత్తేస్తృప్తికం పేక్షార్హమందు ఏ కత్వావ ధారణమునకు అర్థమనిచె పుతగినది.

అటువలెచెప్పినట్లయితే ఈశ్వరాదులకు బ్రహ్మత్వకత్వమువలన ఏక త్వావధారణము విరోధించును అందువలన సర్వావస్థలయందుండెడుచి దచిద్వస్తువులకు బ్రహ్మశరీరత్వమువలన బడుటవలన సర్వదాసర్వ శబ్దముల చేత బ్రహ్మమొక్కడే తత్తచ్చరీరిగా తత్త్వశిష్టమై తెలియబడుటవలన ఘోలచిదచిద్వస్తువిశిష్టమైన బ్రహ్మ మేకార్యభూతమైన జగత్తనియు నామరూప విభాగానర్హసూక్ష్మ చిదచిద్వస్తువిశిష్ట బ్రహ్మముకారణమనియు చెప్పటవలన ఆబ్రహ్మమే మృత్పిండ స్థానీయముఆవస్తువునే సుదేవసోమ్యే దమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమనిశ్రుతియందు చెప్పబడియున్నది. ఆవస్తువే విభక్తనామరూప చిదచిద్వస్తు విశిష్టమై యుండుటవలన ఆబ్రహ్మమే కార్యమని చెప్పటవలన సమస్తము సమంజసమాను. గనుక శ్రీభాష్యమందు వారిమతమునకు కలిగియుండే శ్రుతివిరోధము న్యాయవిరోధములను విస్తారముగ వివరింపబడినదని యిక్కడ

వివరించలేదు అని తెలియవలయును.

భాష్యమందు చెప్పబడిన అధికరణార్థములు సూత్రార్థములవివరణములను సులభంబుగ తెలియడముకొఱకు సంక్షేపముచేత నుపన్యాసముచేయబడుచున్నది యెటులననిన.

ప్రథమపాదమందు ప్రధానపురుషులే జగత్కారణభావముచేత వేదాంతములు ప్రతిపాదన చేయుచున్నవనిశంకించి అవికాదనిరసింపింపి అనంతరము సత్యసంకల్పమై నిరవద్యమై సమస్తకల్యాణగుణాకరమైన బ్రహ్మమునే జగత్కారణ భావంబుగ ప్రతిపాదన చేయుచూనున్నవని చెప్పబడినది. ద్విత్వియ్యతృత్వియ్యచతుర్థపాదములయందుకొన్నివేదాంతవాక్యములు ప్రధానపురుష ప్రతిపాదన పరములని ఆచార్యారా సర్వాక్షేపమును ఆశంకచేసి అవియుబ్రహ్మపరములేననిచెప్పబడినది. అక్కడ ద్విత్వియ్యపాదమందు అస్పష్టజీవాదిలింగకములైనవాక్యములు నిరూపితములైన వనియు స్పష్టలింగకవాక్యములు తృతీయపాదమందు నిరూపితములైనవనియు చతుర్థపాదమందైతే ప్రధానపురుష ప్రతిపాదనచ్ఛాయను అనుసరించిన వాక్యములు నిరూపితములైనవని విశేషము అందువలన ప్రథమాధ్యాయమందు సర్వవేదాంత వాక్య

జాతమునర్వజ్ఞత్వ సత్యసంకల్పత్వా
దియు క్షమైన బ్రహ్మమునేజగత్కా-
రణత్వంబుగ ప్రతిపాదన చేయుచూ
నున్నవని స్థాపనచేయబడెను.

రెండవఅధ్యాయమందు ఆయర్థ
మునకు దుర్ధర్షణత్వము చెప్పటవలన
దార్ధ్యముచెప్పబడుచున్నది. అక్క-
డ ప్రథమపాదమందు సాంఖ్యాదుల
యొక్క స్మృతివిరోధమువలన న్యాయ
విరోధమువలనప్రాప్తములైనదో
షములను నివారణచేయబడియున్నది
రెండవఅధ్యాయమందు సాంఖ్యాది
వేదబాహ్యపక్షములయొక్క నిషేధ
ముచేసి వేదావిరోధమైన మన్వాది
స్మృతులకు న్యాయములకు ఆదరణీ
యత్వమును దృఢముచేయబడియున్న
ది. తృతీయచతుర్థములయందు వేదా
స్తవాక్యములకుపరస్పరముగా ప్రా
ప్తమైనవి ప్రతిషేధదోషగంధా భా
వములను ప్రసిద్ధిచేయడముకొఱకుఅ
న్తరితాదులకుబ్రహ్మయొక్క కార్య
మని-ప్రకారమని విశోధనముచేయబ
డుచున్నదిఅక్కడ తృతీయపాదమం
దుచిదచిత్రపంచమునకు బ్రహ్మకా
ర్యత్వ ముండినప్పటికి అచిదంశమున
కుస్వరూపముయొక్కఅన్యధాభావ
ముచేత కార్యత్వమును- చిదంశమున
కుస్వభావాన్యధాభావముచేత జ్ఞాన
సంకోచవికాస రూపమైన కార్యత్వ

ముచెప్పబడియున్నది. చతుర్థమందు
జీవునికినుపకరణ భూతములైనయిం
దియాదుల ఉత్పత్తిప్రకారము చెప్ప
బడియున్నది. మొదటి అధ్యాయద్వ
యమువలన మోక్షేచ్ఛగల పురుషుల
కునుపాన్యమైనదిదోషగన్ధ శూన్యమై
అనవధికాతిశయాఽ సంఖ్యేయకల్యా
ణగుణములుగలదై సమస్త జగత్తుకు
ముఖ్యకారణమైనబ్రహ్మమేయనిచెప్ప
బడియున్నది. ఉత్తరాధ్యాయద్వయ
ముచేతబ్రహ్మయొక్క-యుపాసనప్ర
కారమును- ఉపాసనకఫల భూతిమై
నమోక్షస్వరూపమును, చెప్పబడియు
న్నవి. అచ్చట తృతీయాధ్యాయప్రథ
మపాదమందు బ్రహ్మమును ఉపాస
నేచ్ఛయొక్క యుత్పత్తికొఱకు జీవు
నికి సంసారమందు సంభవించెడి దో
షములు చెప్పబడియున్నది. ద్వితీయ
మందు ఉపాసనేచ్ఛ కలుగుటకు బ్ర
హ్మకునిర స్తస్థిల దోషత్వకల్యాణగు
ణాకరత్వరూపమైన ఉభయలింగత్వ
ములుప్రతిపాదన చేయబడియున్నది.
తృతీయమందుబ్రహ్మపాసనైకత్వ
నానాత్వవిచార పూర్వకముగాఉపా
సనల యందు పసంహార్య అనుపసం
హార్యగుణ విశేషములను చెప్పబడి
యున్నది-చతుర్థమందు ఉపాసనకవ
ర్తాశ్రమధర్మములయందు కర్తవ్యత్వ
మువ్యవస్థ చేయబడియున్నది.

చతుర్థా ధ్యాయమందు బ్రహ్మ యొక్క ఉపాసనకు ఫలచింతనచేయ బడుచున్నది. అచ్చట ప్రథమపాదమందు బ్రహ్మపాసనకు ఫలముచెప్పబడి కొలకుఉపాసన స్వరూపపూర్వకంబుగ ఉపాసనానుష్ఠానప్రకారము అవిద్యయొక్క సామర్థ్యము చెప్పబడియున్నది. ద్వితీయమందు బ్రహ్మపాసన చేయువారలకు బ్రహ్మప్రాప్తిమార్గోపక్రమప్రకారచింతన చెప్పబడియున్నది. తృతీయమందర్చిరానిగతి స్వరూపమును అర్చిరాదిమార్గముచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తియని ప్రతిపాదనచేయబడియున్నది.

చతుర్థమందు ముక్తునికి బ్రహ్మను

భవప్రకార చింతనను చెప్పబడియున్నది. గనుక ముముక్షువులచేత దెలియదగినది నిరస్తనిఖిలదోష గంధము అనవధికాతిశయ అసంఖ్యేయ కల్యాణగుణగణాకరము నిఖిలజగదేకకారణమైన పరబ్రహ్మము. అసకృదావృత్తస్మృతినంతానరూపఉపాసనాత్మకబ్రహ్మజ్ఞానముమోక్షసాధనము. ఉపాసనకు ఫలము అర్చిరాదిమార్గముచేత పరబ్రహ్మమును పొంది పునరావృత్తిలేక స్వస్వరూపభూతమైన జ్ఞానాదిగుణావిర్భావపూర్వకంబుగ అనంతమహావిభూతి అనవధికాతిశయానందబ్రహ్మనుభవము అనికారీరకసామ్రాముచేత చెప్పబడుచున్నది.

హరిః ఓమ్.

ఆంధ్ర టీకాసహిత బ్రహ్మసూత్రములు.

ప్రథమాధ్యాయము-ప్రథమపాదము.

౧. జిజ్ఞాసాధికరణము.

౧. అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అర్థము.— అథ - అనంతరము, అతః-కర్తృ అల్పాస్థిరఫలముగలదౌట వలననే, బ్రహ్మ-స్థిరఫలజనకమైన బ్రహ్మయొక్క, జిజ్ఞాసా-జ్ఞాన విషయక ఇచ్ఛ, చేయతగినది.

బ్రహ్మకర్తృకమీమాంసవిషయము ఆరంభింపదగినదా - కాదా - యని సందియము.

అందుకొఱకుపరీక్ష చేయబడుచున్నది, మరియువేదాంతములుబ్రహ్మమందు ప్రమాణములా- కావా- అని సందేహము.

పరినిష్పన్నమైన యర్థమందు శబ్దమునకు బోధన సామర్థ్య నిశ్చయము సంభవించునాలేదాయని సంశయము సంభవింపదని పూర్వపక్షము.

సంభవించుననిసిద్ధాంతము.

ఎప్పుడు సంభవింపదో అప్పుడుపరినిష్పన్నమైన అర్థమందు శబ్దమునకు బోధన సామర్థ్యములేకపోవుటవలన సిద్ధరూపమైనబ్రహ్మమందు వేదాంత

ములుప్రమాణముకాదని బ్రహ్మవిచారస్వరూపమైన బ్రహ్మ మీమాంస ఆరంభింప తగినదికాదు.

ఎప్పుడు సంభవించునో అప్పుడు సిద్ధమైనయర్థమందు బోధనసామర్థ్యము కలుగుటవలన వేదాంతములు బ్రహ్మమందు ప్రమాణములని మీమాంస ఆరంభయోగ్యమగును.

ఈయర్థమందు పూర్వపక్షము చేయువాడు తలచుచున్నాడు; పెద్దల వ్యవహారమున కంటే మరియొక స్థలమునందు శక్తిజ్ఞానము పుట్టకపోవుట వల్ల వ్యవహారము కార్యబుద్ధి పూర్వకత్వముచేత కార్యమైన యర్థమందే శబ్దమునకు శక్తినిశ్చయమువలన పరినిష్పన్నార్థరూప బ్రహ్మమందువేదాంతములుప్రమాణములు కావని బ్రహ్మవిచారరూపమైనమీమాంసము ఆరంభయోగ్యము కాదు.

సిద్ధాంత మెట్లన్నను, బాలురకు తల్లిదండ్రులు మొదలగు వారలచేత అమ్మ, తాత, మాతలు, శిశు, పశు, పక్షి, మృగాదులయందు వేలు

చేత చూపించి ఆయాయి వస్తువాచకములయిన శబ్దములను బ్రయోగించుచుండు వారలచేత క్రమేణబహుప్రకారములుగా శిషితులైన వారికినాయాయిశబ్దముల శ్రవణక్షణానంతరమందే ఆయాయి అర్థములందు జ్ఞానము తమకే కలుగును, శబ్దార్థములకు మరియొక సంబంధము తెలియక పోవుట వలన సంకేతముచేసిన పురుషుడు తెలియక పోవుట వలన శబ్దార్థములకు బోధ్య బోధక భావమేసంబంధమని నిశ్చయింతురు-గనుక పరినిష్పన్నమైన అర్థమందును శబ్దమునకు బోధకత్వ నిశ్చయము సంభవించునని బ్రహ్మమందువేదాంతవాక్యములుప్రమాణములగునని బ్రహ్మవిచారరూపమైనమీమాంసము ఆరంభింపఁగినది.

సూత్రార్థము (అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా) అథ-అనంతరమందు- అతః-యనిగడిచిపోయిన దానికి హేతుత్వప్రతిపాదకము.

బ్రహ్మణో జిజ్ఞాసా-జిజ్ఞాసయనగా తెలిసికొనే యిచ్ఛ.

ఇచ్ఛకుచెప్పబడునదే ప్రధానము గనుక చెప్పబడునదిజ్ఞానమే, ఇచ్ఛట అభిప్రాయమైనది. పూర్వవృత్తాంతమువల్లనుండి అల్పాస్థిరఫలముగల కేవలకర్మాదులు తెలియుటవలనననంతరమందు అదే హేతువవల్లనే అనంత

మైన స్థిర ఫలముగల బ్రహ్మాధిగమము చేయఁగినది.

సంగ్రహ తాత్పర్యము.—అల్పాస్థిరఫలముగలదైన కర్మవిచారానంతరము-అనంతస్థిర ఫలప్రదమైన బ్రహ్మజిజ్ఞాసచేయఁగినది.

అధికరణసంగ్రహము.—అధ్యాయచతుష్టయాత్మక శారీరకమీమాంసాశాస్త్రము- బ్రహ్మకారణత్వమును- తదభాద్యత్వమును- ముముక్షుపాస్యత్వమును- ముక్తప్రాప్యత్వమును-భోదించుచున్నది-ప్రభాకరమతరీత్యాశబ్దమునకు కార్యార్థములో బోధకత్వశక్తియగుటచేత - పరినిష్పన్నవస్తువందుశబ్దమునకు బోధకత్వశక్తి లేనందున వేదాంతములు పరినిష్పన్నమైన బ్రహ్మమందు ప్రమాణంబు కాచాలదు - ప్రమాణముకానందునసాక్షాద్యయనవంతునకు అనంతస్థిరఫలాపాతప్రతీతిరానేరదు. “అక్షయ్యం హవై చాతుర్త్వాన్యయాజినస్సుకృతం భవతి,, ఇత్యాదివాక్యములకు అక్షయమైన ఫలము శ్రుత మగుటచేత కర్మల్పాస్థిరఫలత్వనిర్ణయము సిద్ధింపదుగానకర్మణామల్పాస్థిరఫలాపాతప్రతీతిరూపవిశిష్టహేతువునిద్ధింపనందున వేదాంతారంభము ఘటించదనే పూర్వపక్షమునకు అమృతాతమాతులాది శబ్దములలో సిద్ధ రూపమైన

మాతాపితృద్యర్థంబులు ప్రథమవృత్తి ద్యోతనమగుటచేత నదికార్యరూపార్థంబుననేయనె నిర్బంధములే నందున వేదాంతములకు బహిష్కారము బోధనసామర్థ్యంబుగలదై అవిప్రమాణంబులగుటచేత- అనన్తస్థిరఫలాపాతప్రతితి రూప విశేష్యాంశము లభించును-కర్మవిచారము చేసినవానికి నావృత్తివిధానాదులవలనకర్మంబులకు సాత్వికయశలత్వమవగతమగుటచేత- అక్షయత్వ కీర్తనము చిరకాలస్థాయిత్వాభిప్రాయంబుగ. “వాయుశ్చైవైతదమృతమ్, అనుచోట అమృతత్వమువలెనే నిర్వహింప వలసియున్నందునకర్మణామల్పాస్థిరఫలత్వనిర్ణయరూప విశేషణాంశముసిద్ధించును- ఇట్లు విశిష్ట హేతువు లభించుటచే శాస్త్రారంభముఘటించుననే ప్రథమాదికరణము.

౧. జన్మాధికరణము.

౨. జన్మాద్యస్యయతః.

అ.— అస్య- ఈజగత్తునకు, యతః- ఎవనివలన, జన్మాది-జన్మమేముదలుగాగలవో.

తైత్తిరీయకోపనిషత్తుందు ఈవాక్యమునకు “యతోవాఞ్మనానిభూతానిజాయంతే, యసేడిశ్రుతివిషయవాక్యము. దీని అర్థము-యతః- ఏబ్రహ్మమువలన, ఇమానిభూతాని- ఈభూ

తములు, జాయంతే - సృష్టుచున్నవో, ఏన- ఏబ్రహ్మముచేత జాతములైనవి బ్రతుకుచున్నవో. ఏభూతములుమృతి పొంది యెక్కడలీనములగుచున్నవో. తత్-ఆబ్రహ్మను- విజిజ్ఞానస్య- తెలుసుకోవలసినది అనిజిజ్ఞాస్యత్వముచేత ప్రతిజ్ఞ చేయబడిన ఈబ్రహ్మజగజ్జన్మాదికారణత్వముచేతనా? లేక లక్షణమువల్లనా? చెప్పడమునకు సమర్థమగునా కాదాయని సంశయము.

సమర్థము కాదని పూర్వ పక్షము ఎట్లన్నను.

జగజ్జన్మాదులు ఉపలక్షణత్వముచేతనైనా విశేషణత్వముచేతనైనా బ్రహ్మలక్షణము కానేరదు.

ఉపలక్షణత్వము చెప్పిన పక్షమందు ఉపలక్ష్యమునకు మరియుక ఆకారముయొక్క- యోగమపేక్షింపబడును.

ప్రకృతమందు ఆయాకారములేదు గనుక ఉపలక్షణత్వము సంభవింపదు.

విశేషణత్వము చెప్పిన పక్షమందు అనేక విశేషణములు గలదౌట వలన నొకటికి ప్రతిపాదకత్వము సంభవింపదు - విశేషణములకు బహుత్వముండుటవల్ల ఆవిశేషణములు వ్యావర్తకములౌటచేత బ్రహ్మకు యనేకత్వము సంభవించును.

సిద్ధాంత మెట్లన్నను - ఒక వస్తుత

యందు నవిరుద్ధములైన విశేషణముల నేకములైనప్పటికిని శ్యామత్వ యువ త్వరూపములైనధర్మముగల దేవదత్తు నివలనే జగజ్జన్మాదివిశిష్టమైన బ్రహ్మ మొక్కటేవిశేష్యమగును.

ఉపలక్షణత్వపక్షమందు జన్మాదు లచే నుపలక్ష్యమైన బ్రహ్మకు బ్రహ్మ శబ్దముచేత దెలియబడెడి బృహత్స్వరూ పమైన ఆకారములున్నవి యని జగజ్జన్మాదికారణము బ్రహ్మయని లక్షణ ముచెప్పటకు సమర్థమగును.

సూత్రార్థము - అస్య - వివిధ విచిత్రమైన భోక్తృ భోగ్యములచేత పూర్ణమైన- జగతః- జగత్తుకు, యతః- ఎవనివలన, జన్మాది - జన్మము మొదలు గాగలస్థితిలయములో - అదేబ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది.

తా.— ఏబ్రహ్మము వలన నీజగత్తుసృష్టిస్థితిలయములుగలవో.

అ- సం.— బ్రహ్మ సిద్ధియందు వేదాంతము ప్రమాణంబైననులక్షణము బ్రహ్మకు సిద్ధింప నందున బ్రహ్మప్రతిపత్తిరానేరదు- అదెట్లున్న “యతోవా ఇమాని” ఇత్యాది వాక్యము జన్మకారణత్వాదులను లక్షణంబుగ రప్పించ నందున - జన్మ కారణత్వాదులను విశేషణమందురో - ఉపలక్షణమందురో - విశేషణభేదప్రయుక్తవిశేష్యభేదము ప్రసంగించుటచేత - విశేషణము

నకూడదుఉపలక్ష్యోపలక్షణవ్యతిరిక్తోపలక్ష్యగతేజ్ఞాతాంశములభింపనందున ఉపలక్షణమనగూడదనేపూర్వపక్షమునకు- అనేకవిశేషణవిశిష్టవిశేష్యైకస్య “దేవదత్తశ్యామోయువాలోహితాక్షః” ఇత్యాదిషు దర్శనాత్- “ఖణ్డోముణ్డః పూర్ణశృంగోగః” ఇత్యాదిషు ఖణ్డత్వముణ్డత్వాదివిరుద్ధవిశేషణానామేవ విశేష్యభేదకత్వదర్శనాత్ - జన్మాదికారణత్వాదేః కాలభేదేన బ్రహ్మణ్యవిరుద్ధత్వాచ్చ- విశేషణత్వముపపన్నము- ఉపలక్షణోపలక్ష్య వ్యతిరిక్తోపలక్ష్యగత బ్రహ్మత్వాదియైన తృతీయాకారము లభించుటచేత ఉపలక్షణత్వమున్ను కూడును. ఇటుల జన్మకారణత్వాదులు బ్రహ్మలక్షణమగుటచేత లక్షణంబులబ్రహ్మప్రతిపత్తి వచ్చుటచేత బ్రహ్మవిచారము ఘటించునని జన్మాధి కరణ ప్రమేయము.

౩. శాస్త్రయోన్యధి కరణము.

౩. శాస్త్రయోనిత్వాత్.

అ.— శాస్త్ర - వేదమే, యోనిత్వాత్-కారణముగలవాడగుటవలన. యతోవా ఇమానీత్యాది వాక్యమే విషయవాక్యము.

జగత్కారణమైన బ్రహ్మమందు ఆశ్రుతి ప్రమాణ మగునా - కాదాయని సంశయము.

ప్రమాణముకాదని పూర్వపక్షము అనుమానముచేత సిద్ధించిన బ్రహ్మవిషయకము గనుక ప్రమాణాంతరము చేత సిద్ధింపని వస్తువందే శాస్త్రప్రమాణము.

జగత్తుకు సావయ వత్సము వలన కార్యత్వ ముండుటచేత, కార్యమునకు దాను ఉపాదాన రూపమైన సామగ్రి ప్రయోజనములు తెలిసిన మనుష్యుడేక ర్తగాకలిగినది గనుక, జగన్నిర్మాణ రూపకార్యమందు సమర్థుడై, కర్మబద్ధుడైన స్వల్పశక్తిగల జీవునకు విలక్షణుడై, సర్వజ్ఞుడై, శర్వశక్తుడైన సర్వేశ్వరుడే అనుమానముచేత సిద్ధించినవాడని ఆబ్రహ్మమందు పూర్వము చెప్పిన శ్రుతి ప్రమాణము కాదని - సిద్ధాంతము. జగత్తుకు కార్యత్వ ముండినప్పటికిని ఒకేకాలమందే యొకనిచేతనే సమస్తమునిర్మింపబడెనని ప్రమాణములేని దానివలన విలక్షణపుణ్యముగల జీవులకుజ్ఞానశక్తివైచిత్ర్యములచేత నొకకాలమం దొక జగత్తు యొక్క నిర్మాణసామర్థ్యము సంభవించును గనుక తదతిరిక్తుడైనపురుషుడు అనుమానముచే సాధనీయుడు కాడని అట్టి పురుషునియందు ఆశాస్త్ర మొకటే ప్రమాణమగును గనుక పూర్వమందు చెప్పబడిన శ్రుతి బ్రహ్మయం ను ప్రమాణము.

శాస్త్రం- వేదము, యోనిః- కారణము అనగా ప్రమాణము. తత్- ఆ బ్రహ్మసూ, శాస్త్రయోనిః- శాస్త్ర యోని యగును, ప్రమాణాంతరమునకు అవిషయము గనుక శాస్త్రమొకటి చేతనే తెలియబడువాడు గనుక బ్రహ్మకు శాస్త్ర యోనిత్వముసంభవించునుననిసూత్రార్థము.

తా. ఆ, బ్రహ్మ, కారణముగా గలవాడు.

అ-సం.— వేదాంతములకు సిద్ధమైనబ్రహ్మ వస్తువందు బోధకత్వ శక్తిగలిగినదై జన్మకారణత్వాదులుబ్రహ్మ లక్షణమై బ్రహ్మ ప్రతిపత్తిలభించినను - వేదాంతారంభము ఘటింపదు- శాస్త్రరూప ప్రమాణము ప్రమాణాంతరాప్రాప్తంబై ప్రమాణాంతర విరోధము లేని అర్థములు బోధకముగానుండును- ఇకను బ్రహ్మయొక్కనిమిత్తత్వాంశము “క్షిత్వాదికం సకర్తృకంకార్యత్వాత్”, ఘటవత్- అనే అనుమానముచేత సిద్ధించును-ఉపాదానత్వాంశమునిమిత్తభూతులైన కులాలాదులలో ఉపాదానత్వము కానరానందున- ప్రత్యక్ష్యాది ప్రమాణవిరుద్ధంబుగనుండును- గాన, సాధకబాధక ప్రమాణ విరహితము కానందున బ్రహ్మ కారణత్వమునుసాధించు తరీలోకదృష్టకులాలాదిక్షేత్రజ్ఞ సజ్జా

తీయదై సిద్ధించునేగానివిషయమునైన
ఈశ్వరుడు సిద్ధింపనందున అనుమాన
ముచేతనిశ్వరునియొక్క నిమిత్తత్వాం
శమును సాధింప గూడనందున అను
మానము సాధింపనేరదు- అపరిమిత
శక్తుడైన నిమిత్తేశ్వరునికే లోకాపరి
దృష్టమైన ఉపాదానత్వాంశమును ప్ర
మాణాంతర బాధితముకానందున ఉ
పాదానత్వాంశమందు ప్రమాణాం
తరబాధకముకానేరదు కాబట్టి సాధ
కబాధక ప్రమాణ విరహితమైన బ్ర
హ్మకారణత్వంబున వేదాంతమే ప్ర
మాణముకాదగినందున తద్విచారమా
రమృణీయమని శాస్త్రయోగ్యధికరణ
ప్రమేయము.

౪. సమన్వయాధికరణము.

౪. తత్తుసమన్వయాత్.

అ. — తత్ - పూర్వ సూత్రమం
దుచెప్ప బడిన శాస్త్ర యోనిత్వము,
సమన్వయాత్ - పురుషార్థత్వముచేత
అన్వయమువలన సిద్ధించును.

బ్రహ్మకు శాస్త్రప్రమాణ కత్వ
ముసంభవించునా లేదాయని విచార
ముచేయబడుచున్నది.

సంభవింపదని పూర్వపక్షము.

ఎట్లన్నను.

ప్రవృత్తినిశ్చి రహితుడైన బ్ర
హ్మకు స్వరూపముచేత పురుషార్థత్వ
ములేకపోవుటవలన, పురుషార్థమునకు

బోధక మాటచేతనే శాస్త్రమునకు
ప్రమాణ్యమువల్లనుండియు సంభవిం
పదు, మోక్షసాధక బ్రహ్మధ్యానవిధి
పరత్వము చెప్పినప్పటికిని అసత్యైవ బ్ర
హ్మయందు ధ్యానవిధానము సంభవిం
చును గనుక, బ్రహ్మసద్భావ మందు
తాత్పర్యములేదని బ్రహ్మకు శాస్త్ర
ప్రమాణకత్వము సంభవింపదు.

సిద్ధాంతము - అధిక గుణముగల
పితృ పుత్రాదుల జీవనజ్ఞానమువలెనే
అవధి లేని యధికానంద స్వరూపమై
న బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నతిశయ రహి
త పురుషార్థత్వము సంభవించుట వ
లన బ్రహ్మకు శాస్త్ర ప్రమాణకత్వ
ము సంభవించును.

“ఆనందో బ్రహ్మ, యదేవ ఆకాశ,
యతో వాచో, ఆనన్ద బ్రహ్మణో వి
ద్వాన్న భిభేతి కుతశ్చన, ఆనంద స్వ
రూపమే బ్రహ్మము, వేదవాక్యములు
మనస్సు చేతనున్న బ్రహ్మనందమూ
హించుటననమర్థమై వెనకకు తిరుగును
అటువంటి ఆనందమును తెలిసినవాడు
మరలసంసారమును పొందడు యనెడి
యర్థ ప్రతిపాదకములైన శ్రుతులచే
ననవధికానంద స్వరూపమే బ్రహ్మమ
ని చెప్పబడుచున్నది. గనుక బ్రహ్మ
తన రూపముచేతనై నా అనుభవింప
బడిన వాడైనట్లయితే నిరతిశయానం
ద స్వరూపుండని తత్ప్రతిపాదన ప

రునికే సాక్షాత్తుగా పురుషార్థమంద
న్వయము.

ప్రవృత్తి నివృత్తులయందుపరుడై
నవానికి దాని చేతగలిగినఫలముయొక్క
సంబంధము వలన పురుషార్థ మంద
న్వయము.

సూత్రార్థము-తుశబ్దముసంభవిం
చినపూర్వ పక్షమునకు నివృత్తి ద్యో
తకము.

తత్ - పూర్వసూత్రమందుచెప్పబ
డినబ్రహ్మకు శాస్త్రీయోనిత్వము, సమ
న్వయమువలనసిద్ధించును.

సమ్యక్ అన్వయః- సమ్యక్ అనగా
పురుషార్థత్వముచేత, అన్వయాత్ -
అన్వయమువలన.

తెలిసికొనెడి మనుష్యునికి సనవధి
కానందస్వరూపుడౌటచేత పరమపు
రుషార్థస్వరూపుడైన బ్రహ్మమందు
బోధకత్వముచేత శాస్త్రీయనకునన్వ
యమువలనబ్రహ్మకు శాస్త్రీప్రమాణ
కత్వముసిద్ధించును.

తా.—వేదకారణము పేరమపురు
షార్థాన్వయమువలనసిద్ధించును.

అ - సం.—ప్రవృత్తి నివృత్తిప
రంబుగనుండు “అర్థార్థీరాజకులంగ
చ్ఛేత్”, “మన్దాగ్నిర్జ్ఞాంబుపిజేత్”,
“స్వర్గ కామోయజేత్”, నకశజ్ఞాంభ
క్షయేత్ “ఇత్యాదివాక్యములకే ప్ర
యోజన పర్యవసాయిత్వ ముండును.

సిద్ధవస్తు బోధక వాక్యంబులకు నట్లు
లేదు. కాబట్టిసిద్ధమైనబ్రహ్మప్రతిపా
దకవాక్యంబులకు ప్రయోజన పర్యవ
సానము లేనందున వేదాంత శాస్త్రీ
ము అనారమ్భణీయమనే పూర్వపక్ష
మునకు- నిధివలె స్వయం ప్రయోజన
రూపమై తత్ప్రతిపాదక వేదాంత
వాక్యములే సాక్షాత్ప్రయోజనపర్య
వసాయిలు - ఇష్టానిష్టప్రాప్తిపరిహా
రసాధనబోధన ద్వారాప్రవృత్తినివృ
త్తి పరవాక్యములకు ప్రయోజనపర్య
వసాయిత్వమువినా- ప్రత్యక్షప్రయో
జనపర్యవ సాయిత్వములేదు - గాన-
అనంత కల్యాణగుణ పరి పూర్ణమై
బ్రహ్మంచేప్రయోజనమైతత్ప్రతిపా
దకశాస్త్రీ ప్రమాణమైసిద్ధించుటచే
బ్రహ్మప్రతిపాదక శాస్త్రీమారమ్భ
ణీయమనిసమన్వయాధికరణము.

౫. ఈక్షత్వధికరణము.

౫. ఈక్షతేర్ణాశబ్దమ్.

అ.—అశబ్దం-ప్రధానము, ఈక్ష
తేః-ఈక్షణమువలన,న-కాదు.

“యేనా శ్రుతం శ్రుతం,, భవతీ
త్యాది జగత్కారణ వాది వేదాంత
వేద్యము విషయము. దేనిచేత దెలి
యబడనిదియు దెలియ బడినదియును
యగును యనెడి జగత్కారణత్వ
మును జెప్పెడి శ్రుతి విషయమైన వ
స్తువు సాంఖ్యులచేత జెప్పబడిన ప్ర

ధానమా అనందస్వరూపమైనబ్రహ్మ
మాయని సంశయము.

ప్రధానమని పూర్వపక్షము.

ఎట్లన్నను, ప్రతిజ్ఞా దృష్టాంతము
లయొక్క అన్వయము చేత ననుమా
నాకారముగల వాక్యముచేత దెలియ
బడును.

గనుక ప్రధానమేయని “ఏనాశ్రు
తంశ్రుతమృవతి,, యనెడి శ్రుతిచేనా
కటిని దెలియుట చేత నేనర్థము తెలియ
బడునని ప్రతిజ్ఞ చేసి, “యథాసోమ్యైకే
నమృత్పిండేన,, అనెడి దృష్టాంతము
చేత ఉపపాదనచేయ బడుచున్నది.

గనుక ఆయనుమానవిషయమైనదే
యీ వాక్యముచేత వేద్యమనినిశ్చయా
నంతరమందు “సదేవసోమ్యైయనెడి
శ్రుతియందు సచ్చబ్దము ప్రధానవాచ
కము.

తదై త్తతయనే శ్రుతియందుండెడి
ఈక్షణముగౌణమగునని-తత్తేజఃక్షత
యనెడి శ్రుతి ప్రతిపాదితమైనగౌణధ
ర్మనముచేతనే తెలియబడుచున్నది.

సిద్ధాంతము “తదై త్తత బహు
స్యాం,, యనెడి శ్రుతియందు బహుభ
వన సంకల్పరూప ఈక్షణముచేత న
న్వయమువలన సదేవసోమ్యైయనుకా
రణవాచకమైన సచ్చబ్దమునకు నచేతన
మైన ప్రధానము యర్థముకానేరదు-స
ర్వజ్ఞమైనత్య సజ్జ-ల్పాదియు క్తమైన

పరబ్రహ్మమే యర్థమని నిశ్చయింపబ
డుచున్నది.

అనుమానస్వరూపము ఆవాక్యమ
నిచెప్పకూడదు- హేతువు చెప్పకపో
వుటవలన, అన్యజ్ఞానముచేత అన్యజ్ఞా
నముసంభవింపక పోవుననెడి అర్థము
పోగొట్టుటకొరకు దృష్టాంతముచెప్పిరి
ముఖ్యదర్శనముసంభవించు చున్నప్పు
డు గౌణమైన ఈక్షణము సంగీకరించ
డమెవరికిని యుచితముగాయుండదు.

తేజస్సు మొదలుగా గలిగిన వస్తువు
లయందును గౌణమైన ఈక్షణముతా
త్పర్యముకాదు తేజశ్శబ్దాదులు తేజశ్శ
రీరకుడైన అంతర్యామి వాచకములు
గనుక పరబ్రహ్మ మేజగత్కారణమ
ని తెలియవలెను.

సూత్రార్థము- ఈక్షణిః- ఈక్షణి
ధాతువునకుదర్శనమని యర్థము.

అశబ్దమనగా శబ్దమే ప్రమాణము,
దేనికి సంభవింపదో అది అశబ్దమని
పించు కొనును- గనుక పదో క్తమైన
అనుమానముచేత జెప్పబడిన అశబ్దమై
న ప్రధానము-న-కాదు,

“సదేవసోమ్యై, యనుశ్రుతియం
దు ప్రతిపాద్యమైన బ్రహ్మయం దన్వ
యముగల ఈక్షణరూప వ్యాపార
మువలన అచేతనమైన అశబ్దముకాదు-
సర్వజ్ఞమైన బ్రహ్మమే జగత్కారణ
మనినిశ్చయించవలెను.

తా.— జగత్సగోకపయక్తము శ్లోక్షణము ప్రకృతికింగూడదు.

౬. గౌణశ్చైన్నాత్మశబ్దాత్.

అ.— గౌణశ్చైత్ - గౌణేక్షణమని నట్టయితే, ఆత్మశబ్దాత్ - చేతనవాచక శబ్దమువలన, న-కాదు.

“తలైజ విత్తత,, యనెడిఅచేతనమును బొందిన గౌణేక్షణముయొక్క సాహచర్యము తదైక్షత యనెడి స్థలమందు ఈక్షతిశబ్దము గౌణమని చెప్పకూడదుఆత్మశబ్దమువలన.

సచ్చబ్దముచేత జెప్పబడి చూచెడి వానియందు “ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వంతస్సత్యంస ఆత్మా,, యనిచేతనవాచకమైన ఆత్మశబ్దముసమభివ్యాహారముచే నుండుటవలనగౌణముకాదనే నిశ్చయింపవలసినది.

“ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వం,, యనెడిశ్రుతులయందు తేజఃప్రభృతులైనవానికి తదాత్మకత్వప్రవణమువలనతేజఃప్రభృతి ఈక్షణము ముఖ్యమేయని యభిప్రాయము.

తా.— ఆత్మశబ్దముచేతనవాచకమైనందున గౌణేక్షణము కానేరదు.

౭. తన్నిష్ఠస్యమోక్షోపదేశాత్.

అ.— తన్నిష్ఠస్య-బ్రహ్మాత్మకత్వము చేత, జీవాను సంధాన నిష్ఠునికి, మోక్షోపదేశాత్ - మోక్షముచెప్పటవలన.

ఈకారణమువలన సచ్చబ్దముచేత జెప్పబడినదిప్రధానముకాదు,, పరబ్రహ్మతత్త్వమసి,, యనెడుశ్రుతియందు బ్రహ్మస్వరూపముచేప్రత్యగాత్మాను సంధాననిష్ఠునకు “తస్య తావదేవచిరం యావన్న విమోక్ష్యై లథ సమ్యత్స్య,, యనేవాక్యమువలన మోక్షముచెప్పటవల్ల దానియందుకారణమైనది పరబ్రహ్మమేను.

తా.— ఆత్మనిష్ఠునికి మోక్షముచెప్పటచేత పరబ్రహ్మయేయనుట.

౮. — హేయత్వావచనాచ్చ.

అ.— హేయత్వ - త్యాజ్యత్వము, అవచనాచ్చ - చెప్పక పోవుటవలన.

ప్రధానమునకే కారణత్వముచెప్పినయెడల ప్రధానముమోక్షవిరోధిగనుక హేయత్వముచెప్పబడును.

హేయత్వముచెప్పబడక పోవుటవలనప్రధానముకారణముకాదు- బ్రహ్మమేకారణమని తాత్పర్యము.

తా.— ప్రధానమునకు మోక్షవిరోధిత్వముచెప్పటవలన.

౯. ప్రతిజ్ఞావిరోధాత్.

అ.— ప్రతిజ్ఞా-చేయబడినప్రతిజ్ఞకు, విరోధాత్ - బాధకమాటవలన.

ప్రధానమనివాదించిన యెడలప్రతిజ్ఞకువిరుద్ధమగును.

“యేనాశ్రుతంశ్రుతం,, యనెడి

శ్రుతిచోశెప్పబోవు కారణ జ్ఞానము చేత చేతనాచేతనమిత్రమైన సమస్త ప్రపంచముయొక్క జ్ఞానమే ప్రతిజ్ఞ చేయబడియున్నది - చేతనాంశ మును గూర్చి బ్రధానమునకు కారణత్వము రాదు ఆప్రధాన జ్ఞానముచేత చేతనాంశము తెలియబడదుగనుక ప్రధానము కారణముకాదు.

తా.—చేయబడిన ప్రతిజ్ఞకు బాధకముకలుగుటవలన.

౧౦. స్వాప్యయాత్.

అ.—స్వ - స్వకారణమందు, అప్యయాత్ - లీనత్వముజెప్పెడిశ్రుతివలన.

స్వమపీతో భవతియని జీవునికి సుఖమైయుండు స్వాప్యమును విసబడుచున్నది.

స్వకారణమందు అప్యయముఅనగా-లీనత-జీవునిగూర్చి ప్రధానమునకు కారణత్వములేకపోవుటవలనను స్వాప్య శ్రుతివిరోధము కలుగుటవలనను ప్రధానము కారణముకాదు - బ్రహ్మే జగత్కారణమని తెలియవలెను.

తా.— జీవునకు సుషేప్త్యవస్థయందు దనకు గారణభూతమైన పరబ్రహ్మయందు లీనత్వము కలదనుట శ్రుతిసిద్ధము.

౧౧. గతిసామాన్యాత్.

అ.—గతి-మరియొక్కయుపనిషత్తు

యందుజెప్పబడిన, సామాన్యాత్ - సాదృశ్యమువలన.

మఱియొక ఉపనిషత్తుయందుజెప్పబడిన రీతిగా నీయుపనిషత్తు యందు సుప్రధానము కారణముకాదని నిశ్చయింపవలెను.

“యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్ తస్మా చేతద్భ్రష్టానామరూపమన్నచ్చజాయతే పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతే స్వాభావకీజ్ఞానబలక్రియాచ - సకారణం కరణాధిపాధిపః- ఆత్మనిఖిల్వరే విదితే సర్వమిదం విజ్ఞాతంభవతి-తస్యహవావీతస్యమహతోభూతస్య నిశ్చలసితమేతద్యద్యద్వేదః- పురుష ఏవేదం సర్వంయద్భూతం యచ్ఛభవ్యం తస్మాద్విరాడజాయత - ఆత్మావాఇదమేక ఏవాగ్రసీత్ స ఇమాన్లోకాన సృజత తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశస్సంభూతః- ఏకోహవై నారాయణ ఆసీత్ - స ఏకాకీనరమేత,, మఱియు సుపనిషత్తుల యందు అతని శక్తి అనంతమనియు సతనిబలజ్ఞానాదులు విలక్షణమనియు-సమస్తవస్తువులనువిశేషాకారము చేతను సామాన్యకారముచేతను దెలిసినవాడనియు సమస్త ఇంద్రియాదులకునధిపతియనిఆబ్రహ్మ తెలియబడినట్లే సర్వము తెలియబడుననియునీసమస్తప్రపంచము భూతభవిష్యదాత్మకమంతయును బ్రహ్మస్వ

రూపమనియునతనివలనవిరాట్స్వరూపముదయించె ననియు నాత్మశబ్దవాచ్యమైనబ్రహ్మ మొక్కటే సృష్టికిపూర్వమందుండెననియు నాబ్రహ్మమున మస్తలోకములనుసృష్టి చేసెన నెడియర్థప్రతిపాదకములైన యనేకశ్రుతులచేత పరబ్రహ్మ కే కారణత్వమునిశ్చయమచేయబడుచున్నది.

ఈశ్రుతికిని దాని గతిసామాన్యమువలన బ్రహ్మ మేకారణమని చెప్పను- ప్రధాన మెంతమాత్రము కారణముకాదు.

తా.—ఈశ్రుతి సాదృశ్యము మఱియొకశ్రుతియుండుటవలనను.

౧౨. శ్రుతత్వాచ్చ.

అ.— శ్రుతత్వాచ్చ—“ఆత్మన ఏవేదంసర్వమితి,, య నెడి ఈయుపనిషత్తుయందు కారణత్వము వినబడుటవల్లను.

ఆకారణమువల్లనుంచి సదేవసోమ్యయను కారణ వాక్యముచేత దెలియదగినదిప్రధానముకాదుసర్వజ్ఞమైన సత్యసంకల్పమైన పరబ్రహ్మ మేయని దృఢముచేయబడినది.

తా.— సచ్చబ్రహ్మవాచ్యమైనకారణముప్రధానముకాదుబ్రహ్మ మేయని యుపనిషత్తుయందు వినబడుటవలన.

అ.—సం॥ “సదేవసోమ్యైర మగతీనీత్,, ఇత్యాదివాక్యమందు జగ

త్కారణతయాప్రతిపన్నమైనసచ్చబ్రహ్మవాచ్యవస్తువుప్రధానము కాగలదను ఇదంశబ్రహ్మవాచ్యమైన సత్వరజస్తమోమయజగంబునకుతద్యుక్తమైన ప్రధానము కారణమగునేగాని- సత్వరజస్తమోవిధురమైన బ్రహ్మము కారణముకానేరదు- మరియు అనుమానాకారవాక్యవేద్యతయా అనుమానిక ప్రధానమేఈవాక్యమందు కారణమై తోచుచున్నదనేపూర్వపక్షమునకు జగత్సగోఽపయుక్తముఖ్యేక్షణముప్రకృతికి గూడనందునసర్వజ్ఞమైనబ్రహ్మంబున కేయుండుటచేతను - చిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మముజగత్కారణమగుటచేతను శరీరభూతచిదచిద్వారాసత్వరజస్తమోమయాన్వయము కూడుటచేతను జగత్కారణలక్షణ్యముబ్రహ్మమునకు నుండుటవలనఅనుమానావయవములలాప్రధానమైన హేత్వవయవమను పాత్రమగుటచేతవాక్యమున కనుమానాకారత్వముసిద్ధించదుగాన- సచ్చబ్రహ్మవాచ్యమైనకారణముప్రకృతికాదు - పరమాత్మేయని సిద్ధాంతముచేసి బ్రహ్మములచిద్వాన్యవృత్తమని ప్రతిపాదించబడ్డది.

౬. ఆనందమయాధికరణము.

౧౩. ఆనందయోభ్యాసాత్.

అ.— ఆనందమయః- ఆనందమయ శబ్దముచేత బెప్పబడినవాడు పర

మాత్మ, అభ్యాసాత్ - సాన్నిధ్యము వలన.

తైత్తిరీయో పనిషత్తుయందు “తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్స మ్భూతః, యనియారంభించి “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోస్త రతత్త్వానందమయః, యనెడి స్థలమందు జగత్కారణత్వముచే తెలియపడిన ఆనందమయ వస్తువు జీవుడా-లేక పరమాత్మాయనిసంశయము.

జీవుండనిపూర్వపక్షము ఎట్లు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మైతి, యనువాక్యముచే ఆనందమయమునకు శారీరత్వముచేప్పబడును.

శారీరుడు అనగా శరీరసంబంధము గలవాడు, అతడు ప్రత్యేకాత్మయైన జీవుడే అతనికి చేతనత్వముండిన దాని వలన దర్శనపూర్వకమైన సృష్టియును ఉపపన్నమగును.

సిద్ధాంతము “సైపానన్దస్య మీ మాంసాభవతి, యని బ్రహ్మానందమును ఆరంభించి యతోవాచోనివర్తంతే ఆప్రాప్యమనసాసహ ఆనన్దంబ్రహ్మ సోవిద్వాక్, యనెడి వాక్యమువరకును జెప్పబడిన నానందము ప్రత్యేకాత్మకు సర్థాంతరభూతుడైన పరమాత్మ కేనిశ్చయింపబడుచున్నది.

శ్రుతి యందు జెప్పబడిన శారీర

త్వము పరమాత్మకే సంభవించును.

“తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్స మ్భూతః, యనుశ్రుతిచేతం డెలియబడిన పరబ్రహ్మమే అన్నమయాదిశరీరుండని నిశ్చయింపబడుచున్నది.

మఱియుక ఆత్మకు నిర్దేశము లేక పోవుటవలన శ్రుత్య న్తరములయందు “యస్య పృథివీశరీర, మనియారంభించి “ఏష స్సర్వభూతాంతరాత్మాఽపహతపాప్మాదివ్యోదేవ ఏకో నాగాయణ, యని పృథివ్యంతరితౌడులకు శరీరత్వమును పరమాత్మకు ఆత్మత్వమును జెప్పబడియున్నది.

అన్నమయముకు ఆత్మయైన వస్తువే ప్రాణమయాదులయందు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మయః పూర్వస్యేత్వ సుకృష్యతః, యని ఆత్మగా అనుకర్షణము చేయబడుచున్నది. విజ్ఞానస్వరూపుడైన ప్రత్యేకాత్మకును ఆవస్తువే ఆత్మా. గనుక ఆనందమయమందు “తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మయః పూర్వస్యేత్తి, యనేని ర్దేశము ఆనందమయమునకు అనన్యాత్మత్వప్రదర్శనమే ప్రయోజనము గాగలది.

ఆకారణము వలన జగత్కారణముగా జెప్పబడిన నానందమయండు పరమాత్మై.

సూత్రార్థము- అనన్దమయశబ్దము చేతను ఆకాశము మొదలైన శబ్దముల

చేతనుజెప్పబడిన జగత్కారణ భూతుండైనవాడు ప్రత్యగాత్మకు నర్థాంతర భూతుడైనపరమాత్మను.

ఎట్లన్ననాపరమాత్మకునిరతిశయానందమునకుప్రతీతియుండుటవలన.

“ సవీకోమానుషానన్తః తేయేశతం,, యనెడివాక్యముచేత ప్రత్యగాత్మయంద సంభావితమైన నానందమునకు బ్రహ్మయందేస్థితి యోగ్యమగుననితేయేశతమని యభ్యాస ముండినదానివలనపరమాత్మను.

తా.— ఆనందమయశబ్దముచేత జెప్పబడినవాడు జీవాత్మకంటే విలక్షణమైన పరమాత్మను - ఎందువలనంటే - ఆయానందమునకుసర్వాధికత్వము ప్రతిపాదనమగుటవలన పరమాత్మయందుఆఆనందముండుటవలనప్రత్యగాత్మకానేరదు.

౧౪. వికారశబ్దాన్వేతిచేన్నప్రాచుర్యాత్.

అ.— వికారశబ్దాత్. వికారార్థకమయట్లుబ్బమువలన, నేతిచేత్ - బ్రహ్మకాదనినట్టయితే, ప్రాచుర్యాత్ - ఈమయటుకు ప్రాచుర్యార్థమువలన, న-కాదు.

ఆనందమయః - అనివికారార్థకమయట్శబ్దముండినదానివలనఅవికృతుండైన పరమాత్మ యెంతమాత్రముకాదు.

అన్నమయః, అనెడివికారోపక్రమమువలన మయట్లుబ్బమునకు వికారమేయర్థమని చెప్పడముయుక్తము కాదుజీవునికిన్ని,నజాయతెమియతేవా, యనెడివాక్యములచేత వికారప్రతిషేధమువలన ప్రాచుర్యార్థమేమయటని నిశ్చయింపవలయును.

ఈఆనందమందు “యతోవాచోనివర్తన్తే,, అనిచెప్పబడిన ప్రాచుర్యమువల్ల ఆనందప్రచురుడుపరమాత్మ.

అనవధికమై ప్రచురమైన ఆనందము ప్రత్యగాత్మయందు సంభవింపదనియూహింపవలయు.

తా.— వికారార్థకమైన మయట్లుబ్బము ప్రాచుర్యార్థకము వలన బ్రహ్మమందన్వయించును.

౧౫. తద్దేతువ్యపదేశాచ్చ.

అ.— తేత్-ఆనందమందు, హేతుః-కారణత్వమయొక్క,వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలనున్ను.

ఏషహ్యేవా నన్తయాతి, యనెడిశ్రుతిచేత జీవుల నానన్త పరచుటను జెప్పబడియున్నది గనుక పరమాత్మ ఆనందమయండనినిశ్చయము.

తా.— ఆనందమయహేతుత్వకారణములుచెప్పటవలననున్ను.

౧౬. మాన్త్రీవర్ణికమేవచగీయతే.

అ.— మాన్త్రీవర్ణికమేవ- మన్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే

గీయతే- ఆనందమయమని స్తోత్రముచేయబడుచున్నది.

“సత్యంజ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ,,యనుమస్త్రీవర్ణమందుజెప్పబడినబ్రహ్మమే,,తస్మాద్వాపితస్మాదాత్మన,,యనియారంభించి ఆనందమయఃయనిచెప్పబడుచున్నదిగనుక ఆనందమయం డేబ్రహ్మ.

తా.—మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే ఆనందమయండునిస్తుతింపబడుచున్నాడు.

ప్రత్యగాత్మకుపరిశుద్ధమైనస్వరూపమును మంత్రవర్ణమందు చెప్పబడినదనిశంకచేసి చెప్పుచున్నారు.

౧౭. నేతరోనుపపత్తేః.

అ.—ఇతరః-ఇతరజీవునకు,అనుపపత్తేః - సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన, న-మస్త్రీ వర్ణమందు చెప్పబడినవాడు కాడు.

పరబ్రహ్మకంటేనితరులైనప్రత్యగాత్మలు మంత్రవర్ణమందు జెప్పబడలేదుఆప్రత్యగాత్మకు బ్రహ్మతావిపశ్చితేతి, యనెడివాక్యమందు చెప్పబడినవిపశ్చిత్వము సంభవింపదు.

అనగా,వివిధంపశ్య౯చితువిపశ్చితం, యనెడిసమానముచేత.

“సౌకా మయతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,, యనువాక్యమందుజెప్పబడిననిరుపాధిక బహుభవనసంక

ల్పరూపసర్వజ్ఞత్వము. ఆసర్వజ్ఞత్వము పరిశుద్ధ స్వరూపుడయిన జీవునికి సంభవింపదు “జగద్వాప్తపారవర్ణం ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, యనిముందరనే యీ యర్థము,చెప్పబడుచున్నదిగనుక పరబ్రహ్మమే మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినవాడు.

తా. సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన మస్త్రీవర్ణమందుజెప్పబడినవాడుజీవుండుగాదు పరమాత్మ.

౧౮. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేద-భేదముయొక్క,,వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

భీషాస్మాద్వాతఃపవత, అనెడిశ్రుతిచేత అగ్ని వాయుసూర్యాది జీవవర్ణమునకుశిక్షిత వ్యత్యముచేతనుఆనందమయమగు బ్రహ్మమునకు శిక్షితత్వముచేతను భేదము చెప్పబడుచున్నది గనుక ఆనందమయమేపరమాత్మ.

“తస్మాద్వాపితస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోస్తరతత్త్వానందమయః,,అనుశ్రుతులచేత విజ్ఞానమయుడైనజీవునికంటే నానందమయ పరమాత్మకు భేదముచెప్పబడుచున్నది.

విజ్ఞానమయడుజీవుడే- బుద్ధిమాత్రముకాదు,,మయటుకుశ్రవణముండుటవలననానందమయమేపరమాత్మా.

తా.— శ్రుతియందు విజ్ఞానమయజీవునికంటే నానందమయపరబ్రహ్మ

కు భేదముచెప్పడమువలన.

౧౯. కామాచ్చనానుమానాపేక్షా.

అ.— కామాచ్చ - ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినిబడుటవలన, అనుమాన-ప్రధానముయొక్క, అపేక్షా - అభిలాషయు, న-లేదు.

సో కామయత్రయని అరంభించి, ఇదంసర్వమస్మజతా,, యని కామమువల్లనే జగత్సృష్టివినిబడుటవలన నీయానందమయునకు జగన్నిర్మాణమందనుమానముచేత జెప్పబడిన ప్రకృత్యపేక్షయున్ను లేదని తెలియబడుచున్నది.

ప్రత్యగాత్మకు నొకానొక సృష్టియందు ప్రకృత్యపేక్షగలదుగనుక ప్రత్యగాత్మకంపేభిన్నంజే పరమాత్మ.

తా.— ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టి వినిబడుట వలన ప్రధానాభిలాషయునులేదు.

౨౦. అస్మిన్నస్యచ తద్యోగంశాస్తి.

అ.— అస్మిక్-ఆబ్రహ్మనుందు-అస్య-ఈజీవునికి-తత్-ఆనందముయొక్కయోగం- సంబంధమును- శాస్తి- శాస్త్రముచెప్పుచున్నది.

“ఁగసోవైసః రసం హ్యేవాయం లభ్యానన్దీభవతి, యనేత్రుతిచేతరసశబ్దముచే జెప్పబడిన ఆనందమయునియందు అయంశబ్దినిర్దిష్టంజైన జీవునికినానంద లాభమని ఆనందయోగమునుశిక్షించుచున్నది శాస్త్రము.

ప్రత్యగాత్మ కేవనియొక్క లాభమువలన నానందప్రాప్తి కలుగునో అతడే ఆప్రత్యగాత్మకంపే భిన్నంజైన పరమాత్మ, ఆనంద మయుడైన పరబ్రహ్మము.

తా.— జీవునకు ఆనందయోగముపరబ్రహ్మ సంబంధము వలన కలుగునని శాస్త్రముచెప్పటవలన పరమాత్మే ఆనందమయిడు.

అ-సం.— బ్రహ్మము అచిద్వా్యవృత్తమైన-జీవవా్యవృత్తంబు కాచాలదు “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోన్తర ఆత్మానందమయః,, అనుచోట ఆనందమయశబ్దవాచ్యుడు జీవుండగుట చేత-వాడుజీవుడైనందుకై “తస్యైవ ఏవశారీర ఆత్మా,, యని శరీరసమ్బంధత్రవణమున్ను,, అనేనజీవేనాత్మానానుప్రవిశ్య,, యనుసామానాధికరణంబుచేత జీవబ్రహ్మలకై కృము-కాబట్టి జగత్కారణ తయానిర్దిష్టుడైన ఆనందమయిండుజీవుడేయనే పూర్వపక్షమునకు శతగుణితో తరత్రమేణ అభ్యస్తమైన ఆనంద సుఖలవభాగియై పరిమితకర్మవశ్యుడైన జీవునకు ఘటింపకపోవుటచేత పరమాత్మ కేలదియున్నదాట చేతను “శారీర ఆత్మా,, యను జగచ్చరీరుడగుట చేతను కర్మకృత శరీరముకానందున - సామానాధి కరణ్యనిర్దేశముచేతను శరీరాత్మ భావని బద్ధున

గీయతే- ఆనందమయమని స్తోత్రముచేయబడుచున్నది.

“సత్యంజ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ,,యనుమస్త్రీవర్ణమందుజెప్పబడినబ్రహ్మమే,,తస్మాద్వాపితస్మాదాత్మన,,యనియారంభించి ఆనంద మయ్యనిచెప్పబడుచున్నదిగనుక ఆనందమయమండేబ్రహ్మ.

తా.—మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినబ్రహ్మమే ఆనందమయమండస్తుతింపబడుచున్నాడు.

ప్రత్యగాత్మకుపరిశుద్ధమైనస్వరూపమును మంత్రవర్ణమందు చెప్పబడినదనిశంకచేసి చెప్పుచున్నారు.

౧౭. నేతరోనుపపత్తే:

అ.—ఇతరః-ఇతరజీవునకు,అనుపపత్తే: - సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన, న-మస్త్రీ వర్ణమందు చెప్పబడినవాడు కాదు.

పరబ్రహ్మకంటేనితరులైనప్రత్యగాత్మలు మంత్రవర్ణమందు జెప్పబడలేదుఆప్రత్యగాత్మకు బ్రహ్మతావిపశ్చితేతి, యనెడివాక్యమందు చెప్పబడినవిపశ్చిత్వము సంభవింపదు.

అనగా,వివిధంపశ్యచితువిపశ్చితం, యనెడిసమాసముచేత.

“సౌకా మయతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,, యనువాక్యమందుజెప్పబడిననిరుపాధిక బహుభవనసంక

ల్పరూపసర్వజ్ఞత్వము. ఆసర్వజ్ఞత్వము పరిశుద్ధ స్వరూపుడయిన జీవునికి సంభవింపదు “జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ,, యనిముందరనే యీ యర్థముచెప్పబడుచున్నదిగనుక పరబ్రహ్మమే మస్త్రీవర్ణమందు జెప్పబడినవాడు.

తా. సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపక పోవుటవలన మస్త్రీవర్ణమందుజెప్పబడినవాడుజీవుండుగాదు పరమాత్మ.

౧౮. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేద-భేదముయొక్క,వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

భీషాస్మాద్వాతఃపవత, అనెడిశ్రుతిచేత అగ్నివాయుసూర్యాది జీవవర్ణమునకుశీఘ్రత వ్యత్యముచేతనుఆనందమయమగు బ్రహ్మమునకుశీఘ్రత్యముచేతను భేదము చెప్పబడుచున్నది గనుక ఆనందమయమేపరమాత్మ.

“తస్మాద్వాప తస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోస్తరఆత్మానందమయః,,అనుశ్రుతులచేత విజ్ఞానమయమైనజీవునికంటే నానందమయ పరమాత్మకు భేదముచెప్పబడుచున్నది.

విజ్ఞానమయమగు జీవుడే- బుద్ధిమాత్రముకాదు-మయటుకుశ్రవణముండుటవలననానందమయమేపరమాత్మా.

తా.— శ్రుతియందు విజ్ఞానమయజీవునికంటేనానందమయపరబ్రహ్మ

కుభేదముచెప్పడమువలన.

౧౯. కామాచ్చనానుమానాపేక్షా.

అ.— కామాచ్చ - ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినబడుటవలన, అనుమాన-ప్రధానముయొక్క, అపేక్షా - అభిలాషయు, న-లేదు.

సోకామయత్రయనిఆరంభించి, ఇదంసర్వమస్మజతా,, యనికామమువల్లనే జగత్సృష్టివినబడుటవలన సీయానందమయునకు జగస్నిర్మాణమందనుమానముచేత జెప్పబడిన ప్రకృత్యపేక్షయున్ను లేదని తెలియబడుచున్నది.

ప్రత్యగాత్మకు నాకానాక సృష్టియందు ప్రకృత్యపేక్షగలదుగనుక ప్రత్యగాత్మకంటే భిన్నుండే పరమాత్మ.

తా.— ఇచ్చవల్లనే జగత్సృష్టివినబడుట వలన ప్రధానాభిలాషయునులేదు.

౨౦. అస్మిన్నస్యచ తద్యోగం శాస్తీ.

అ.— అస్మిన్-ఆబ్రహ్మమందు-అస్య-ఈజీవునికి-తత్-ఆనందముయొక్కయోగం- సంబంధమును- శాస్తీ- శాస్త్రముచెప్పుచున్నది.

“రసోవైసః రసం హ్యేవాయం లభ్యానస్తీభవతి,, యనేశ్రుతిచేతరసశబ్దముచే జెప్పబడిన ఆనందమయునియందు అయంశబ్దనిర్దిష్టుండైన జీవుని కీనానంద లాభమని ఆనందయోగమునుశిక్షించుచున్నది శాస్త్రము.

ప్రత్యగాత్మకేవనియొక్క లాభమువలన నానందప్రాప్తి కలుగునో అతడే ఆప్రత్యగాత్మకంటే భిన్నుండైన పరమాత్మ, ఆనంద మయుడైన పరబ్రహ్మము.

తా.— జీవునకు ఆనందయోగముపరబ్రహ్మసంబంధము వలన కలుగునని శాస్త్రముచెప్పటవలన పరమాత్మే ఆనందమయిండు.

అ-సం.— బ్రహ్మము అచిద్వ్యవృత్తమైన-జీవవ్యావృత్తంబు కాచాలదు “తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోన్తర ఆత్మానందమయః,, అనుచోట ఆనందమయశబ్దవాచ్యుడు జీవుండగుట చేత-వాడు జీవుడై నందుకై “తస్యైవ ఏవ శారీర ఆత్మా,, యని శరీర సమ్బంధ శ్రవణమున్ను “అనేన జీవేనాత్మానానుప్రవిశ్య,, యనుసామానాధికరణంబుచేత జీవబ్రహ్మలక్షక్యము-కాబట్టి జగత్కారణ తయానిర్దిష్టుడైన ఆనందమయిండు జీవుడేయనే పూర్వపక్షమున కుశతగుణితో త్తరక్రమేణ లభ్యస్తమైన ఆనంద సుఖలవభాగియై పరిమితకర్మవశ్యుడైన జీవునకు ఘటింపకపోవుటచేత పరమాత్మకేలదియన్నదొట చేతను “శారీర ఆత్మా,, యను జగచ్చరీరుడగుట చేతను కర్మకృత శరీరము కానందున - సామానాధికరణ్యనిర్దేశముచేతను శరీరాత్మభావని బద్ధున

మైన నిక్కమును జెప్పఁజున్నదే గాని-
స్వరూపైక్యమును జెప్పలేదు - చెప్ప
నందున జీవబ్రహ్మ భేదము సిద్ధించుట
చేత జగత్కారణభూతుండైన ఆన
న్దమయందు బద్ధముకైవస్థ జీవుండు
గాడు- తద్విలక్షణుడైన పరమాత్మ
యని సిద్ధాంతముచేయబడినది.

2. అన్తరధికరణము.

౨౧. అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్.

అ.—అన్తః-సూర్యమధ్యమందు
విసబడెడువాడు పరమాత్మ- తద్ధర్మో
పదేశాత్ - పరమాత్మ ధర్మములు
చెప్పటవలన.

ఛాన్దోగ్య శ్రుతియందు “ యవీ
షోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురు
షోద్యత్యతే, యవీషోన్తరక్షణిపురు
షోద్యత్యతే, యనెడి శ్రుతులచేతసూ
ర్యునియందును నేత్రములయందునుం
డునని చెప్పబడిన పురుషుడు జీవుడా
పరబ్రహ్మమాయనిసంశయము.

విజాతీయజీవుడని పూర్వపక్షము
యెట్లన్నను శారీరత్వము చెప్పుటవల
నశరీర సంబంధము కర్తృవశ్యుండైన
జీవునికేతన కర్తృఫలానుభవము కొఱ
కునగునని. సిద్ధాంతము “ సపష స
ర్వేభ్యః పాప్తభ్య ఉదిత,, యనువా
క్యము అపహతదోష పూర్వకముగా
సమస్త లోకములకు కామ పూరక
త్వనియామకత్వములు చెప్పుట వలన

నదిజీవునికిసంభవింపదు గనుకనేత్రా
ద్యాధారుడు పురుషోత్తముండేయని
తేలియవలయు.

తనక సాధారణమై విలక్షణమైన
రూపము, జ్ఞానబలాదులు మొదలైనక
ల్యాణగుణములవలెనేసంభవించును.
“ఆదిత్యవర్ణంత మనస్తుపారే,, య
నెడుశ్రుతిచేత నారూపమునకుసప్రా
కృతత్వముచెప్పబడుచున్నది.

సూత్రార్థము- ముఖ్యముగా సూ
ర్యమధ్యమందును నేత్రమధ్యమందును
జెప్పబడెడుపురుషుడు పరబ్రహ్మ, అ
సాధారణములైన అపహత పాప్త
త్వాదిధర్మోపదేశమువలన.

తా.— సూర్యమధ్యమందు విస
బడుచుండేపురుషుడుపరమాత్మధర్మ
ముగల పర బ్రహ్మగాని జీవుండుగా
డు-తదసాధారణధర్మముల యొక్క
యుపదేశమువలన.

౨౨. భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః.

అ.— భేద-భేదముయొక్క-వ్య
పదేశాచ్చ-చెప్పుటవలన-అన్యః-జీవు
నికంటెనన్యుడైనపరమాత్మ.

“యదిత్యేతిష్ఠన్నాది త్యాదన్త
రః యత్యేతి తిష్ఠన్నాత్తనోన్తర,,
అనే శ్రుతులచేత జీవునికంటెభేదము
చెప్పుటవలన జీవునికంటె భిన్నుండే
పరమాత్మ.

అ-సం.— కేవలజీవుండుజగత్తారణముగాకపోయినను యోగ్యమైనపుణ్యవిశేషులైన అపిత్త్యాదిచేతనులలో నొకడు జగత్తారణముకావచ్చును-అదెట్లున్న, యవిషోన్తరాది త్యేహీరణ్యయఃపురుషోద్భవ్యతేహీరణ్యత్వశ్చ,, ఇత్యాదిచ్చాద్వోగ్యవాక్యములోకరచరణాదిశరీరరూపసమృద్ధముకారణవస్తువునకుప్రతిపాదితమై యుండుటచేతనట్టిరూపము కర్మకృతశరీర సంబంధముగలజీవునికేయగుటవలనవిలక్షణజీవుడే జగత్తారణమనిపూర్వపక్షము అందుకు, సర్వేభ్యఃపాప్తభ్యఉచిత,, యనిలపహతపాప్తత్వము శ్చుతమగుటచేతనుపరమాత్మకున్నశ్రుతిస్మృతి ప్రసిద్ధమైనఅప్రాకృత దివ్యమంగళవిగ్రహములుండుటచేత నపహతపాప్తత్వాదికల్యాణగుణములుగలవిలక్షణవిగ్రహయుక్తుడైన పరమాత్మేయీవాక్యమందు ప్రతిపాదించబడ్డవాడు ఉపచితపుణ్యవిశేషుడైనజీవుండుగా డనిసిద్ధాంతముచేయబడినది.

౮. ఆకాశాధికరణము.

౨౩. ఆకాశ స్తల్లికాత్.

అ.— ఆకాశః-ఆకాశశబ్దముచేతజెప్పబడినదిబ్రహ్మము- తల్లికాత్-జగత్తారణత్వరూపమైనబ్రహ్మయొక్క చిన్నమువలన.

“అస్య లోకస్య కాగతి రిత్యా

కాశశ్చతి హివాచ సర్వాణిహవా ఇమాని ధూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యంతే ఆకాశంప్రత్యస్తం యస్తీతి,, అనడిశ్రుతియందు జెప్పబడినజగత్తారణముప్రసిద్ధమైనఆకాశమా, సమస్తచిదచిద్విలక్షణమైన బ్రహ్మమా, యని సంశయము.

ప్రసిద్ధమైన ఆకాశమనిపూర్వపక్షము. ఆకాశశబ్దమునకుఆకాశమందే జనుల వ్యవహార ముండుటచేతను - యతోవా ఇమాని ధూతాని,, యనువాక్యముచేతజెప్పబడిన సామాన్య లక్షణమునకును సదాది శబ్దములకును ఆకాశసాధారణత్వ ముండుట వలన నాఆకాశమందేపుట్టుననిచెప్పెడి,, ఆకాశాదేవ సముత్పద్యంతే,, యనిశ్రుతి ప్రతిపాదితమైన ఆకాశమందేవర్ణవసానముయుక్తము - ఆకాశమునకుజగత్తారణత్వ నిశ్చయమైన యనంతరమందుదర్శనాదులునుగోణమనే నిశ్చయింపవలెను.

సిద్ధాంతము “సర్వాణి హవా ఇమాని ధూతాని,, యనిప్రసిద్ధనిర్దేశమునుబట్టిన్నిప్రసిద్ధదర్శనపూర్వకత్వమునుబట్టిన్ని చిదచిద్వస్తు విలక్షణండునుసర్వజ్ఞుడునునైనబ్రహ్మమేఆకాశశబ్దార్థము.

సూత్రార్థము - ముఖ్యముగాసాకాశశబ్దనిర్దిష్టముపరబ్రహ్మమే - ప్ర

సద్గుణముగా జెప్పబడిన జగత్కారణత్వాది లింగములవలన.

తా. — శ్రుతియందాకాశ శబ్దముచేత జెప్పబడినది జగత్కారణత్వాది చిహ్నముల వలన బ్రహ్మమేగాని ప్రసిద్ధాకాశముగాదు.

అ.సం. — “సర్వాణి హవా ఇమానిభూతాన్యాకాశాదేవసముత్పద్యంతే, ఇత్యాది చాన్దోగ్య వాక్యమందాకాశ శబ్దవాచ్యంబై తోచుచున్న జగత్కారణవస్తువు ప్రసిద్ధాకాశమేకావలెను - ఆకాశశబ్దము ప్రసిద్ధాకాశమందురూఢమగుటచేత పరమాత్మునికి యాకాశ శబ్దవాచ్యత్వము ప్రసిద్ధమైనదని పూర్వపక్షము, అందుకు సర్వశబ్దముచేత జెప్పబడుచేతనా చేతన సర్వప్రపంచ కారణత్వమేమి, “పరాయణం, యని జెప్పబడు ప్రాచ్యత్వప్రాపకత్వములేమి- ఇవియన్నియు ప్రసిద్ధాకాశమునకు గూడనందున నుపరమాత్మకేయి న్నందునను- ఆకాశతే, ఆకాశయతి, యనే ష్యత్వ త్రివలననాకాశశబ్దము పరమాత్మకు గూడుటచేతనునా ఆకాశము శబ్దవాచ్యంబు పరమాత్మేగాని ప్రసిద్ధాకాశముగాదని సిద్ధాంతము.

౯. ప్రాణాధికరణము.

౨౪. అతఏవ ప్రాణః.

అ. — అతఏవ - ఆకారణమువలన

నినే - ప్రాణః - ప్రాణశబ్దవాచ్యమగు రబ్రహ్మమే.

చాన్దోగ్యమందు “ప్రస్తోతర్యాదేవతా ప్రస్తావమన్వాయతై, యని ప్రస్తుతించి, “కతమసాదేవతేతి ప్రాణ ఇతి హేమవాచసర్వాణి హవా ఇమానిభూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశన్తి ప్రాణమభ్యజ్ఞేహతే నైషాదేవతా ప్రస్తావమన్వాయతైతి, యనెడి స్థలమందు నిఖిల జగత్కారణత్వముచేత జెప్పబడిన ప్రాణశబ్దము ప్రాణమా, లేక పూర్వమందు జెప్పబడిన బ్రహ్మమా, యని సంశయము. ప్రసిద్ధమైన ప్రాణమని పూర్వపక్షము, యెట్లన్నను సమస్త జగత్తుకు ప్రాణాధీనమైన స్థితి కలిగియుండుటవలన నా ప్రాణమే సమస్త జగత్కారణత్వముగా నిర్దేశమునకు యోగ్యమను. సిద్ధాంతము. పాపాణకాష్ఠాదులందును చేతనులందును ప్రాణాధీనమైన స్థితి లేదుగనుక “సర్వాణి హవా ఇమానిభూతాని, యనెడు వాక్యములచేత ప్రసిద్ధముగా నిర్దేశించిన హేతువును బట్టి ప్రాణశబ్ద నిర్దిష్టము పరబ్రహ్మమే సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

తా. — ఆకారణమువలననే ప్రాణశబ్దవాచ్యమగు రబ్రహ్మముగాని ప్రసిద్ధ ప్రాణముగాదు.

అ. — సం॥ “సర్వాణి హవా ఇ

మానిభూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశ
న్తి,, ఇత్యాదివాక్యమందు ప్రాణశబ్ద
వాచ్యమైన జగత్కారణవస్తువు ప్రసి
ద్ధప్రాణముగానుండవలెను. సర్వవస్తు
వులు ప్రాణాధీనస్థితకమైశోచుటచేత
యనిపూర్వపక్షము అందుకు శిలాకా
ష్టాద్యచేతనముల యందును జేతనస్వ
రూపంబులందును ప్రాణాధీనస్థితకత్వ
ముకూడనందున సర్వ జగత్కారణత
యానిర్దిష్టమైన ప్రాణుండు పరమాత్మ
గాని ప్రసిద్ధప్రాణముగాదని సిద్ధాంతము
౧౦. జ్యోతిరధికరణము.

౨౫. జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్.

అ. — జ్యోతిః-జ్యోతిశ్శబ్దముచేత
జెప్పబడిన పరమాత్మకు-చరణాభిధా
నాత్ - సర్వభూతచరణత్వము చె
ప్పటవలన.

ఛాన్దోగ్యమందు ,,అథ యదతః
పరోదివాజ్యోతిర్దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠే
శు సర్వతః పృష్ఠేష్వనుత్తమే భూతమే
షు లోకేషు ఇదం వావతద్యది దమస్మి
న్నంతః పురుషే జ్యోతిః,, యనెడి శ్రు
తిచేత జగత్కారణత్వమువలన వ్యాప్త
మైన నిరవధికదీప్తిగల జ్యోతిశ్శబ్దముచే
త చెప్పబడినది ప్రసిద్ధమైన జ్యోతియా,
లేక పరబ్రహ్మమా, యని సంశయము.

ప్రసిద్ధమైన జ్యోతియని పూర్వపక్ష
ము ,,ఇదం వావతద్యదిదమస్మిన్నంతః
పురుషే జ్యోతిః,, యని కుక్షీయం

దుండెడి ప్రసిద్ధమైన తేజస్సుతో విశ్వ
ముచెప్పటవలన స్వవాక్యమందు తేజ
స్సుకంటే భిన్నమైన బ్రహ్మమునక సా
ధారణ హేతువు లేకపోవుటవలన నా
తేజస్సే జగత్కారణము.

సిద్ధాంతము. ప్రసిద్ధమైన తేజస్సుకం
టే భిన్నమైన బ్రహ్మమే ఇచ్చట నిరతిశ
యమైన తేజోయుక్తముగా జ్యోతిశ్శబ్ద
ముచేత జెప్పబడినది, యెట్లన్నను,, పా
రోస్య సర్వాభూతాని త్రిపాదస్యా
మృతం దివీతి,, యని పూర్వవాక్యమం
దంతరిక్ష సబంధత్వముచేత జెప్పబడి
నవస్తువుకే ,,అథ యదతః పరోదివా
జ్యోతిః,, యనెడి స్థలమందు ప్రత్యభి
జ్ఞానమువలన అది పరబ్రహ్మమే యని
తెలియబడినది, సమస్త భూతములకు
దానియొక్క పాదత్వముచేత చెప్పబ
డినది ఉపపన్నమగును. ఈ ప్రకారము
గా నా తేజస్సుకు పరబ్రహ్మత్వము ని
శ్చయింపబడెను గనుక కుక్షీయండుం
డెడి తేజస్సుకు తదాత్మకత్వము చెప్ప
డముఫలము కొఱకనితోచుచున్నది.

సూత్రార్థము - జ్యోతిశ్శబ్ద నిర్దిష్ట
మైనది పరబ్రహ్మమే- ఈ తేజస్సుకు పూ
ర్వవాక్యమందు సర్వభూత చరణత్వ
ముచెప్పటవలన- సర్వభూత పాదత్వ
ముపరబ్రహ్మకేయుపపన్నమగును.

తా. — సర్వభూత చరణత్వము

చెప్పటవలన జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యుడుపర
బ్రహ్మమా.

౨౬. ఛందోభిధానాన్నేతిచేన్నతదా
చేతోర్పణనిగమాత్తధాహిదర్శనమ్.

అ. — ఛందః- గాయత్రిలో-అభి
ధానాత్ - చెప్పటవలన - న- పరబ్ర
హ్మ కాదనినట్లయితే - న - అట్లుచెప్ప
వద్దు- తదా - అరీతిగానే - చేతః- బు
ద్ధిని-అర్పణ-ఉంచడముయొక్క- నిగమా
త్ - ఉపదేశమువలన - తధాహిదర్శ
నం-శాస్త్రముఅప్రకారమున్నది.

“గాయత్రీవాఇదంసర్వమితి,,య
నిప్రకృతత్వ ముండినదానివలన సర్వ
భూత పాదత్వముచేతగాయత్రికచె
ప్పడమువలన బ్రహ్మకాదనిచెప్పినట్లే
నే ఉపపన్నముకానేరదు - గాయత్రి
యేప్రకారమానో అదేప్రకారమేబ్ర
హ్మమందు బుద్ధినివేశనము జేయవలె
ననివ్యవస్థచేయబడియుండును- చతు
ష్పాత్వ రూపమైన గాయత్రియొక్క
సాదృశ్యము బ్రహ్మయందను సంధా
నము చేయవలెనని భావముగనుక నే
గాయత్రికి సర్వాత్మత్వములేకపోయి
నప్పటికిని యనుపపత్తిలేదనియర్థము-
మఱియొకస్థలమందు ఛందస్సుకే సా
దృశ్యమువలన ఛందశ్శబ్దముచేత జె
ప్పడముతోచబడుచున్నది,,తేవావితే
పఞ్చాన్యేపఞ్చాన్యే దశసమృద్ధస్త,,
యని మొదలుకొని “నైషావిరాడ

న్నాత్,, యనేశ్రుతివజకు నియర్థము
స్ఫుటముగానుండును.

తా. — గాయత్రినిజెప్పడమువల
నబ్రహ్మకాదనగూడదు- యెందువల్ల
నంటె- గాయత్రీసాదృశ్యమునాలుగు
పాదములు కలుగుటవలనబ్రహ్మయం
దుజెప్పదగినది.

౨౭. భూతాదిపాదవ్యవధే
శోపపత్తైస్త్యైవమ్.

అ. — భూతాది- భూతముమొ
దలైనవానికి-పాదః-పాదత్వము - వ్య
వధేశః - చెప్పడమునుగూర్చి - ఉపప
త్తైశ్చ- ఉపపత్తిసంభవించుటవలన-ఏ
వం- ఇదేరీతిగానే. భూతపుధీవీశరీ
రహృదయములుచెప్పనట్టి “నైషాచ
తుష్పద,, యనిభూతాదులకు పాద
త్వముచెప్పడముబ్రహ్మమందే యుప
పన్నమగును - బ్రహ్మమేగాయత్రిశబ్ద
ముచేతచెప్పబడినదని తెలియవలెను.

తా. — భూతములుమొదలైనవా
నికిపాదత్వముచెప్పటవలన నిదేరీతిను
పపత్తిసంభవించును.

౨౮. ఉపదేశభేదాన్నేతి చేన్నోభ
యస్త్రిన్నప్యవిరోధాత్.

అ. — ఉపదేశ- ఉపదేశముయొ
క్క-భేదాత్-భేదమువలన- న- ఈప్ర
కారముకాదు- ఇతిచేత్-ఇట్లనినట్లయి
తే-న-అనవద్దు-ఉభయస్త్రిన్నపి-రెండు

విధముల యుపదేశమందును విరోధములేకపోవుటవలన.

“పాదోన్య సర్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి,, య నెడువాక్యముచేత జెప్పబడినదిపరబ్రహ్మమేకాని అట్లయినను “అథయదతః పరోదివో జ్యోతిరితి,, అంతరిక్షసంబంధమాత్రముచేసిచ్చట అదిప్రతిజ్ఞ చేయబడేది లేదు- అచ్చటికినిచ్చటికిని వ్యవదేశప్రకారమేభిన్నముగానుండును- అక్కడ “దివి,, యనునప్రతిచేతనంతరిక్షముచేప్పబడుచున్నది - ఇచ్చట “దివంపరోజ్యోతిః,, యనుశ్రుతిచేనంతరిక్షముకంటెపరము జ్యోతియని - పం-మిచేతచేప్పబడుచున్నది-ఆకారణమువలన ప్రతిసంధానము లేదన్నట్లయితే యుక్తముకాదు - కెందువ్యవదేశములందునుపైనుండురూపమైన అతైక్యముచే ప్రతిసంధానమునకు విరోధములేదు - యెట్లనిన - వృక్షోగ్రమందుశ్వేనముండును - వృక్షోగ్రమున కంటెననంతరము దేగయుండునుయని చెప్పటవలన.

తా.—శ్రుతియందు విభక్తిభేదముచేజెప్పబడ్డదైనను యుపరిస్థితిరూపార్థమునకువిరోధములేనందున పరబ్రహ్మమే.

అ-సం.—“అథయదతః పరోదివోజ్యోతిర్దీప్యతే,, యనేఛాందోగ్గ

వాక్యమందు జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యము ప్రసిద్ధమైన జ్యోతిస్సుకాగలదు - స్వవాక్యమందు పరమాత్మవ్యాప్త లింగవిశేషముతోపనందున కొక్షేయజ్యోతిరైకోపదేశముచేతననెడిపూర్వపక్షమునకు - సర్వభూతములు ద్యుసంబంధియైన జ్యోతిస్సుకుపాదముగవ్యవదేశించుటచేత- కొక్షేయజ్యోతిరైకోపదేశముఫలార్థంబు గాతదాత్మకత్వాను సంధానవిధి సరమగుటచే నిరతిశయదీప్తియుక్తమైన జ్యోతిశ్శబ్దవాచ్యముపరమాత్మేగాని ప్రసిద్ధజ్యోతిస్సుకాదని సిద్ధాంతము.

౧౧.—ఇన్ద్రప్రాణాధికరణము.

౨౯.ప్రాణస్తధానుగమాత్.

అ.—ఇన్ద్రప్రాణః- ఇన్ద్రప్రాణశబ్దములచేత జెప్పబడినదిపరబ్రహ్మ-తథా - ఆప్రకారము, అనుగమాత్ ఆనందాదు లందను సరించి వచ్చుటవలన.

కౌషీతకీబ్రాహ్మణములో ప్రతర్దనవిద్యయందు “త్వమేవ మేవరం వృణీష్యయంత్యం మనుష్యాణామితతమంమన్యస,, యనిప్రతర్దనునిచేజెప్పబడిన ఇంద్రుడు “ప్రాణోష్ఠీ ప్రాణాత్మాతం మామాయు రవృత మిత్యుపాస్వ,, యని ఆత్మంతహితమయిన యుపాసనకు కర్తవ్యముచేసిర్దిష్టుడైన

ఇంద్రప్రాణమునకు అర్థము జీవుడా, పరమాత్మా, యని సంశయము.

జీవుండని పూర్వపక్షము - యెట్లన్నను- ఇంద్రశబ్దమునకు జీవ వాచకత్వమే ప్రసిద్ధముగా నుండును గనుక జీవని శేషమందే నిశ్చయము. “తత్త్వామా యురమృత మిత్యుపాస్వ,, అని జీవశబ్దమునకు సమానాధి కరణమైన ప్రాణశబ్దమునకు అదే అర్థమని దానియందే యుపాస్యత్వోప దేశమువలన.

సిద్ధాంతము- ఇంద్రప్రాణశబ్దము చేత జెప్పబడినది జీవునికంటె అర్థాంతరభూతుండైన పరబ్రహ్మ, “సవీవ ప్రాణవీవ ప్రజ్ఞాత్మానందోఽజరోఽమృత,, యని ఇంద్రని ప్రాణశబ్దముచే జెప్పబడిన నస్తువుకే జీవులయంద సంభావితమైన నానందామృతత్వాదులు జెప్పబడును గనుక బ్రహ్మయని నిశ్చయము.

సూత్రార్థము - ఉపాసనచేయవలెనని జెప్పబడిన ఇంద్రప్రాణ శబ్దమునకర్థము పరబ్రహ్మ- తథా యని ప్రకారవచనము- పరబ్రహ్మస్వరూప భూతమైన ఆనందాదులందు పవత్తివలన పరబ్రహ్మయని నిశ్చయింపవలెను.

తా. — ఆనందాదులందను గమమువలన నింద్రప్రాణశబ్దముచేతం జెప్పబడినది పరబ్రహ్మము.

౩౦. నవక్తురాత్మోప దేశాదితీదధ్యాత్మసమ్మనభూమాహ్యస్మిక్

అ. — వక్తుః - చెప్పెడి ఇన్ద్రునికి- ఆత్మోపదేశాత్ - తనయుపదేశమువలన బ్రహ్మకాదన్నట్లయితే-న- కాదనవద్దు. అధ్యాత్మ ఆత్మయందు-సంబంధ - సంబంధముయొక్క - భూమా - ఆధిక్యము - హి - ఏకారణమువలన- అస్మిక్ - దీనియందుగలదో. ఈపరమాత్మ యుపాస్యభుకాడు “మామేవ జానీహి,, “తత్త్వామా యురమృత మిత్యుపాస్వ,, యని ప్రతిజ్ఞ జేయబడిన జీవత్వముగల ఇంద్రుడువక్తువైనతనకేయుపాస్యత్వమునుపజేశించుట వలననుపక్రమ మందుజీవభావమునిశ్చయింపబడినట్లయితేయుపసంహారమందు దానికనుగుణముగా నేయన్వయము చేప్పవచ్చును గనుక పరమాత్మకాదని జెప్పగూడదు - ఆత్మనిసంబంధః - అనగా పరమాత్మ విషయకమైన సంబంధము- ఆత్మసంబంధబహుత్వము - జీవునికంటె సద్ధాంతరభూతుండైన పరమాత్మకు అసాధారణ ధర్మములయొక్క-సంబంధబహుత్వమీ ప్రకరణమందు నుపక్రమముమొదలు నుపసంహారమువఱకు తెలియబడుచున్నది.

ఉపక్రమమందు “యంత్యమృతస్యా యహితతమం మన్యస,, యని అత

నిచేత జెప్పబడిన యుపాసనము షర
మాత్మోపాసనమే- దానికేహితతమ
త్వముండుటవలన-అదేప్రకారమే,, ఏ
షవిషసాధుకర్మకారయతి,, యనిసత్త
ర్మాసత్తర్మలయొక్క కర్తృత్వముప
రమాత్మధర్మమేను-ఆప్రకారమే,, త
ద్యధారధస్యాచేషనేమి రర్పితానా
భావరాల్పి తాఃఏవమేవైతాభూత
మాత్రాఃప్రజ్ఞామాత్రాస్వర్పితాఃప్ర
జ్ఞామాత్రాఃప్రాణేర్పితా,, యనెడి
అనేకశ్రుతులచే జెప్పబడినసర్వాధా
రత్వముబ్రహ్మధర్మము - అనందాదు
లును,, ఏషలోకాధిపతిచేషసర్వేశ,,
యని - హిశబ్దము- హేస్వర్ధము-అం
దువలన పరబ్రహ్మయనియర్థము-పర
మాత్మైయుపాస్యంజైనట్లయితేయే
లాగునఇంద్రుడు,, మామపాస్స్వ,,
యనితన్నునుపాసనచేయమని చెప్పి
నాడనగా చెప్పుచున్నారు.

తా.— ఆత్మసంబంధాధిక్యము
వలననింద్రశబ్దవాచ్యుండు బ్రహ్మకా
దనగాడు - సాధ్యసాధుకర్మలయొ
క్కకారయిత్యత్వముపరమాత్మధర్మ
మనేకారణమువలన.

౩౦. శాస్త్రదృష్ట్యాతూపదేశో
వామదేవవత్.

అ.— శాస్త్రదృష్ట్యా-శాస్త్రక్రమ
ముచే-వామదేవవత్ వామదేవునివలె
నే-ఉపదేశః-ఉపదేశముండుటవలన.

ఇంద్రుడనే జీవునికి తనయత్నశ్చ
ముచేనుపాస్యంజైనపరమాత్మోపదేశ
శముశాస్త్రదృష్టివలననగును,, అస్తః
ప్రవిష్టశ్చాస్తాజనానాంసర్వాత్మా,,
,,తత్త్వమసి,, ,,యతత్త్వని తిష్ఠన్నా
త్వనోఽస్త్రోయమాత్మానవేదయ
స్యాత్మాశరీరంయాయాత్మానమస్త్రో
యమయతి సతతత్వాన్తర్యామ్యవృ
తః,, ,,ఏషసర్వభూతాంతరాత్మాప
హత పాప్మాదివ్యోదేవ ఏకోనారా
యణ,, యని అనేకశ్రుతులు పరమా
త్మనుజీవాత్మకు నాత్మగానుపదేశము
చేసి నవిలకారణమువలన జీవాత్మవా
చకమైన శబ్దములు జీవాత్మ శరీరకుం
డైనపరమాత్మనే జెప్పుచున్నవని శా
స్త్రమందు చూడబడిన యర్థమున కే
,,మామేవవిజానీహి,, ,,మామపా
స్స్వ,, యనిస్వాత్మశబ్దముచే పరమా
త్మోపదేశముచేయుట విరోధమునం
భవింపదు- ఏప్రకారమువామదేవుడు
శాస్త్రదృష్టిచే స్వాత్మశరీర కుండైన
పరమాత్మను నేనుచూచు చున్నానని
పరమాత్మనుగురించి,, తద్దేతత్వశ్చ
న్నుషిర్వాచుదేవః ప్రతిపేదేలహం
మనురభవం సూర్యశ్చహం కక్షీవా
న్నుషిరస్త్రివిప్ర,, యనిచెప్పనోఅప్ర
కారము.

తా.— వామదేవునివలెనేహిత
తమోపాసనముండుటవలన- అనగా

వామదేవఋషి శాస్త్రదృష్టిచే పరమాత్మను ఆత్మశరీరకుడు గాచూచినే నుమనువై తిని- సూర్యుడైతినని జెప్పటవలన.

౩౨. జీవముఖ్యప్రాణ లిక్ష్ణాన్నేతిచే న్నోపాసా త్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహతద్యోగాత్.

అ.-జీవః- జీవునికి, ముఖ్యప్రాణలిక్ష్ణాత్- ముఖ్యప్రాణ స్వరూపమైన హేతువువలన, నేతిచేత్ - కాదనినట్టయితే, న- కాదు, ఉపాస- ఉపాసనలయొక్క, త్రైవిధ్యాత్-మూడు ప్రకారములవలన, ఆశ్రితత్వాత్- మరియొకవిద్యయందు త్రివిధత్వముఆశ్రయింప బడుటవలన, ఇహ - ఈవిద్యయందు, తత్- త్రైవిద్యముయొక్క, యోగాత్-యోగమువలన.

“త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రీమహానమరుస్తుఖాన్యతీన్సాలావృకేభ్యఃప్రాయచ్చప్ “యావదస్త్రిఞ్చరీరైప్రాణోవసతితావదాయః,, యనిజీవముఖ్యమైనప్రాణరూపహేతువువలన అధ్యాత్మసంబంధాతి శయముచేత పరమాత్మత్వనిశ్చయమని జెప్పగూడదు- పరమాత్మతనఆకారముచేతను - జీవశరీరకత్వముచేతను- ప్రాణశరీరకత్వముచేతను - ఉపాసనలయొక్క-త్రైవిద్యమువలన ఆయాయితబ్దముల చేత జెప్పబడెనని నిశ్చయింపవలెను- అన్య

స్థలమందు బ్రహ్మపాసనలయొక్క- త్రివిధత్వముచెప్పబడియున్నది.

“సత్యజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ,, “ఆనందోబ్రహ్మ,, యనే వాక్యములతన ఆకారముచేత నుపాస్యత్వమును “సచ్చత్యచ్ఛభవత్,, యనే డిఘోక్తృశరీరకత్వముచేతనుభోగ్యశరీరకత్వముచేతను జెప్పబడియున్నది- అటువలెయీప్రతర్దనవిద్యయందు పాసకులకు త్రైవిద్యముండుటవలన నీప్రకారముజెప్పిరి-గనుక ప్రాణశబ్దముచెజెప్పబడినది పరమాత్మ.

తా.- ముఖ్య ప్రాణ స్వరూప హేతువుండినను-మరియొకవిద్యయందుతివిఘోపాసనల వలన నాశ్రయింపబడుటచే జీవుండనగూడదు ఇంద్రప్రాణ శబ్దముచే జెప్పబడిన వాడు పరబ్రహ్మ.

అ-సం.- “ప్రాణోస్త్రి ప్రజ్ఞాత్వా తత్త్వామాయురమృత మిత్యుపాస్య,, ఇత్యాదివాక్యములలో హితతమోపాసనకుకర్తృతయానిర్దిష్టమైనఇంద్రుండుజీవుండుకాగలడు - ఇంద్రశబ్దముజీవవిశేషమందు రూఢమగుటచేతను “మాముపాస్య,, యని స్వాత్మోపాసనమును అమృతత్వప్రాప్తిసాధనంబుగ నుపదేశించుటచేతననే పూర్వపక్షమునకు “సఏషప్రాణ ఏవప్రజ్ఞాత్వా నందోఽజరోమృతః,,

యని ఇంద్రప్రాణశబ్ద నిర్దిష్టనియందు ఆనందాజరామృతశబ్దసామానాధిక రణ్యమన్వయించ వలసి యున్నందున “మానుషాస్య, యని స్వశరీరకప రమాత్మోపాసనమును విధించినదేగా నికేవల జీవోపాసనను విధింపనందు న హితతమోపాసకుకర్తృతయానిర్ది ష్టదు చేతనుడైన ఇంద్రుండుగాదు- జగత్కారణ భూతుండైన పరమా త్మేయనిర్ణయింపబడ్డది.

ప్రథమపాదము ముగించెను.

ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

ప్రథమాధ్యాయము ద్వితీయపాదము

౧౨. సర్వత్రప్రసిద్ధ్యధికరణము.

౩౩. సర్వత్రప్రసిద్ధోపదేశాత్.

అ.— సర్వత్ర- సమస్తప్రపంచ మందును దత్స్వరూపముచే జెప్పబడి నదిపరబ్రహ్మ, ప్రసిద్ధోపదేశాత్-ప్ర సిద్ధమైనయుపదేశమువలన.

శాన్తోగ్య శ్రుతియందు “సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జతానితిశాస్త్రఉపా సీతలభఖలుక్రతుమయోయంపురుషః యధాక్రతురస్మిన్లోకే పురుషోభవతి తథేతఃప్రేత్యభవతి సక్రతుం కుర్వీత మనోమయః ప్రాణశరీర, యని- ఇ చ్చట, “సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మ, య నై వాక్యములందు సర్వాత్మకత్వము చేత చెప్పబడినదిజీవుడాలేక పరమా త్మా-యనిసంశయము.

జీవుడని పూర్వపక్షము. ఎట్లన్న- సర్వస్థలములందును తాదాత్మ్యవచే శముజీవుని కేయుపపన్నమగును- సమ స్తహేయప్రత్యనీకుడు - కల్యాణైక తానుడైన-బ్రహ్మకుసమస్తహేయా కరసర్వతాదాత్మ్యంబు విరుద్ధమాట చేసంభవింపదు- జీవునికైరైకర్షణమి త్తమై, బ్రహ్మ మెదలకొని స్తంబప ర్యంతము సర్వభావముపపన్నమగును సృష్ట్యాచి హేతుత్వమున్ను ఆకర్షని మిత్తముచేతనేయుపపన్నమగును-బ్ర హ్మశబ్దము బృహత్సర్వరూపమైన గుణ యోగముచేత, “తస్మాదే తద్బ్రహ్మ నామరూప మన్నంచ జాయత, య నువాక్యమువలెనే అక్కడవ్యవస్థ చే యబడియున్నది.

సిద్ధాంతము “తజ్జలానితీసర్వంఖ ల్విదం బ్రహ్మ, యనితజ్జన్మస్థితీలయ హేతువైన తదాత్మకత్వము ప్రసిద్ధ ముగానిర్దిశ్యమైనదిపర బ్రహ్మ కేయు పపన్నమగును - పరబ్రహ్మవలనజగ జ్జన్మ స్థితీలయములు ప్రసిద్ధమగును. “సోకా మయత బహుస్యాం ప్రజా యేయ, “ఇదంసర్వమస్పృశత, య నేశ్రుతులవలన - అదేరీతిగానే సర్వ స్వరూపత్వము-జన్మాచికారణత్వము బ్రహ్మ కేజెప్ప బడియున్నవి “సన్నా లాసౌమ్యే మాస్సర్వాః ప్రజాస్సదా యతనా స్సప్రస్థోహో ఐతదాత్మ్యమి

దంసర్వం,, యనినిఖలదోష రహితు
డునుకల్యాణై కతానుడునునైన పర
బ్రహ్మకు జెప్పబడిన సర్వభూతాంత
ర్యామిత్యము విరుద్ధముకాదు “యః
పృథివ్యాంతిష్ఠక్ “యస్య పృథివీశరీ
రం,, “యయాత్మ నితిష్ఠక్ యస్యా
త్మాశరీరంసత ఆత్మాంతర్యామ్యమృ
త,, యనుశ్రుతులలో జెప్పబడిన శరీ
రాత్మత్వము చేతనే సర్వాత్మత్వము
యుపపాదించుటవలన శరీరాత్మలకు
స్వభావమువ్యవస్థయాను - సర్వంబ్ర
హ్మయనేడి సామానాధికరణ్యనిర్దేశ
ముసర్వ శబ్దమునకు సర్వశరీరకుడైన
బ్రహ్మనుండేప్రవృత్తి యుపపన్నమ
గును-శరీరవాచకమైన శబ్దములుశరీరి
యైననాత్మయందేపర్యవసించుచున్న
ది - దేవమనుష్యాదిశబ్దమువలెనే.

సూత్రార్థము “సర్వంఖల్విదంబ్ర
హ్మ,, యనిజెప్పబడినవస్తువందుసర్వ
శబ్దాచ్యముండుట వలన సామానా
ధికరణ్యముచేత దాత్మగా నిర్దిష్టమైన
దిపరబ్రహ్మ మేను-ఎట్లన్నను “తజ్జలా
నితి,, “సర్వమిదంబ్రహ్మఖలు,, యనే
వాక్యములచేతప్రసిద్ధోప దేశముండు
టనుబట్టియు సర్వాత్మకత్వము యొక్క
యుపదేశమునుబట్టియు నాబ్రహ్మమే
జగత్తుకుసృష్టిస్థితిలయములకు హేతు
వుగాన-ఈయర్థముచేదాంతములయం
ను-పసిదమని తేలియవలెను.

తా.— ప్రసిద్ధోపదేశము వలన.
సమస్త ప్రపంచమును పరబ్రహ్మస్వ
రూపముచేత జెప్పబడినది.

౩౪. వివక్షితగుణోపపత్తైశ్చ.

అ.—వివక్షిత-విమర్శచేయ బడి
న సత్య సంకల్పత్వము మొదలయిన,
గుణ- గుణములకు, ఉపపత్తైశ్చ-ఉప
పత్తిసంభవించుటవలన.

మనోమయత్వము మొదలుగాగల
సత్య సంకల్పత్వ మిశ్రవివక్షిత గుణ
ములు పరబ్రహ్మయందే యుపపన్న
మాను.

తా.—సత్యసంకల్పముమొదలైన
గుణంబులుగలవాడౌటవలనజీవాత్మ
గాదు పరమాత్మేయని తాత్పర్యము.

౩౫. అనుపపత్తైస్తునశారీరః.

అ.—అనుపపత్తైః - ఈగుణము
లు జీవునియందు లేక పోవుటనుబట్టి,
శారీరః-జీవుడు, న-కాదు.

ఈగుణములు యనంతదుఃఖముల
తోగూడియుండిన స్వల్పసుఖముగలఅ
జ్ఞుడై కర్మపరవశుండైన ప్రత్యేగా
త్మయందుగలుగకపోవుటవలన జీవు
డుగాదు పరబ్రహ్మమని తెలియ వల
యును.

తా.—ఈగుణంబులుజీవునియం
దులేనందున నితడు బ్రహ్మకాదు.

౩౬. కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్ఛ.

అ.—కర్మ-కర్మగా, కర్తృ-కర్తృ

వుగా, వ్యవదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

“ఏతమితః ప్రేత్యాభి సమ్భవి తాస్తీ,, యని ప్రాప్యత్వంబుచే ను పాస్యముచెప్పబడుచున్నది ప్రాప్త తయా జీవునినిర్దేశంపబడినది గనుక జీ వునికంటె భిన్నుండే పరమాత్మ.

తా.—స్వప్తము.

౩౭. శబ్దవిశేషాత్.

అ.—శబ్దవిశేషాత్ - ప్రథమమై దలై నశబ్దములవలన.

“ఏషమతత్త్వా నర్హ్యదయ,, య నిజీవుడుపస్తిచేత, ఉపాస్యడు ప్రథ మచేత, చెప్పబడుచున్నారు గనుక జీవునికంటె నన్యుడు పరమాత్మ.

తా.—ఏషమ తత్త్వాంతర్హ్యద య,, యనుగుణియందుపస్తిప్రథమా విభక్తులచేత జీవేశ్వరులు శెప్పబడిన వారుగనుక జీవునికంటె భిన్నుడు పర మాత్మ.

౩౮. స్మృతేశ్చ.

అ.—స్మృతేశ్చ- స్మృతులందు జీవునికంటె భిన్నుడు పరమాత్మయని శెప్పబడును “సర్వస్యచాహంహృది సన్నిష్ఠోమ తస్మైతిర్జ్ఞానమపొహ నంచ,, యని జీవునికంటె నన్యుడు యుపాస్యడైన పరమాత్మ.

తా.—సర్వ భూతముల హృద యమందుండుటచే నుపాస్యడైన ప రమాత్మ జీవునికంటె భిన్నుడు.

౩౯. అర్చకౌకస్త్యాత్తేష్యపదే శాచ్చ నేతిచేన్నని చాయత్వా దేవం వ్యోమవచ్చ.

అ.—అర్చకౌకస్త్యా-స్వల్పస్థానము గలవాడౌటవలన, తద్వ్యవదేశాచ్చ- స్వల్పుడని శెప్పటవలనను, నేతిచేత- కాదనినట్లయితే, న-కాదు, నిచాయ త్వాత్-ఉపాస్యత్వరూపహేతువువ లన, ఏవం-ఈప్రకారముగా, వ్యోమ వత్-అంతరిక్షమువలెనే శెప్పబడినది.

“ఏషమతత్త్వా నర్హ్యదయ,, అ ని అల్పస్థానమునుబట్టి “అణీయాస్త్రి హేర్వాయ వాదేష్వ,, యనియల్పభా వమువలన స్వల్పుడు పరబ్రహ్మ యని శెప్ప గూడును (నిచాయత్వా దేవం) ఉపాసనకొఱకై స్వల్పుండనియుస్వ ల్పస్థానమందుండేవాడనియు శెప్పబ డియున్నదేగాని స్వరూపముచేనల్పు డుకాదు “జ్యాయాస్పృధివ్యా,, య ని సమస్తమునకంటె బృహత్తనియు పదేశించుచున్నది అధికుండైనను ప రబ్రహ్మహృదయమందుఖనిభూతము గాయుండుట చేత నల్పత్వమైనను సన్ధానముపపన్నునుగును (వ్యోమవత్) యెటువలెనంటె అంతరిక్షముమహత్తై నను సూచి పథాదులందు స్వల్పము గా నితర స్థలములలో నధికముగా యుండునట్లుదానినను సంధానముజే యవలెను- చశబ్దము- అవధారణార్థ

కము దానివలననేయనియర్థము స్వాభావికమైన మహత్వమిచ్చట శెప్పబడుచున్నది “జ్యాయాస్పృధివ్యాజ్యాయా సంతరితౌ బ్యాయాం దివోజ్యాయానేభ్యోలోకేభ్యః, యనియనంతరమందుపదేశము చేయబడుచున్నది.

తా.—స్పష్టము.

౪౦. సంభోగప్రాప్తిరిత్యేన్నవై శేష్యాత్.

అ.—సంభోగ-సుఖదుఃఖరూపమైనసంభోగముయొక్కప్రాప్తిరిత్యేన సంబంధముకలగనియన్నట్లయితే, స-అనగూడదు, వై శేష్యాత్ - హేతువులయొక్క విశేషత్వముండుటవలన.

ఏయుపాసకుని హృదయ మందు బ్రహ్మముండునని చెప్పబడునో అజీఘ్నివలెనే బ్రహ్మకును శరీరసంబంధ ప్రయుక్తమైన సుఖదుఃఖములు కలుగునని శెప్పగూడదు - కర్మపరవశత్వము సుఖాదిప్రాప్తియందు హేతువే కాని కేవల శరీరాంతర్వర్తిత్వంబు హేతువుకానేరదు- మతియును ఆకర్మపరవశత్వము అపహత పాశ్చీన బ్రహ్మకుసంభవింపదు.

తా.—సుఖదుఃఖరూపమైన సంభోగసంబంధములకు కేవల శరీరాంతర్వర్తిత్వము కారణంబుకానేరదుకర్మపరవశత్వంబు పరబ్రహ్మకుసంభవింపదు.

అ-సం.— “సర్వం ఖిచ్ఛిదం బ్రహ్మతజ్జలానితా న్తడపాసీత, యసు శాణ్డిల్య విద్యా వాక్యమందు పదిష్టమైనబ్రహ్మము-జీవుండుగా నుండవలెను-నిర్దిష్టంజైనపరమాత్మకు హేయకారమైన చిదచిద్రూపసర్వభావంబు గూడనందున దేవ మనుష్యాది రూపముచే గర్తృకృతంబుగజీవునికిసర్వాత్మభావము గూడుటచేతననే పూర్వపక్షమునకు సర్వవేదాంతప్రసిద్ధంజైన సర్వ జగత్కారణత్వంబు నుపదేశించుటచేత- తజ్జత్వ-తదన్వయువలన బ్రహ్మంబునకే తాదాత్మ్యముపపన్నునుగుట దేవమనుష్యాదిభావముచే జీవునికి తాదాత్మ్యముండిననువానికిజగత్కారణత్వంబు గూడనందున బ్రహ్మశబ్దవాచ్యండు జీవుండు గాడు-సర్వ జగచ్ఛరీరతయా సర్వ శబ్దవాచ్యుడైన పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౩. అశ్రధికరణము.

౪౧. అత్తాచరాచరగ్రహణాత్.

అ.— అత్తా- బ్రహ్మక్షత్రరూపమైన వోదనభక్షకుడు పరమాత్మ, చరాచరగ్రహణాత్ - బ్రహ్మక్షత్రశబ్దముచేతచరాచరాత్మకజగత్తు గ్రహింపబడుచున్నది.

కతపల్లియుపనిషత్తుయందు “యస్యబ్రహ్మచత్రంచూఢే భవతటదనఃస్యత్సర్వస్యో పసేచసం కణితా వేద

యత్రసః, యనిచెప్పబడిన ఓదనోప
సేచనచే సూచనచేయబడిన భోక్తృ
పురుషుండుజీవుడా-పరమాత్మా-యని
సంశయము-జీవుండని పూర్వపక్షము.
ఎట్లు-భోక్తృత్వము కర్మనిమిత్తముగ
నుకయాకర్మసంబంధంబు జీవునికేసం
భవించును.

సిద్ధాంతము - సర్వోప సంహారానంతర మండే మృత్యురూపమయినయుపసేచనంబు అదనమునకు యోగ్యమౌను చరాచరాత్మకమైన సర్వజగత్తుకు భోక్తృపరమాత్మేయనిచెలియవలయు.

జగత్సృష్టిస్థితిలయములేవి నోచముగాగల బ్రహ్మకు సీజగదుప సంహారరూపభోక్తృత్వము కర్మసంబంధప్రయుక్తంబు గాదు.

సూత్రార్థము - బ్రహ్మాక్షత్ర రూపమైనఓదనమునకు భోక్తృపరమాత్మ బ్రహ్మాక్షత్రశబ్దముచేత చరాచరాత్మకమైనసమస్తజగద్గ్రహణమువలన-మృత్యువేయుపసేచనంబు గాగలఓదనంబుబ్రహ్మాక్షత్రమాత్రముగాదు, మరేమనిన-అదే యుపలక్షణముగాగల చరాచరాత్మకమైన సమస్త జగత్తునిభావము.

౪౨. ప్రకరణాచ్చ.

అ.— ప్రకరణాచ్చ- పరబ్రహ్మనుచెప్పెడిప్రకరణమువలన, “మహం

తంవిభుమాత్మానం మత్వాధీరోనశోచతి,, “నాయమాత్మా ప్రపంచేనలభ్యోనమేధయ,, యనుప్రకరణము బ్రహ్మపరముగనుక బ్రహ్మయని తెలియవలయును.

ఓయీ అనంతరమందు-“ఋతంపి బంతౌ సుకృతస్య లోకేగుహం ప్రవిష్టాపరమేపరార్థ్య,, యనిజీవబ్రహ్మలక్ష్మిద్వరికి కర్మఫలభోక్తృత్వంబుజెప్పుటవలన పరమాత్మకును కర్మఫలభక్షణమం దన్వయములేని చానివలన సంతఃకరణంబుతో గూడినజీవుడే యచ్చటభోక్తృయని తెలియబడుచున్నదిగనుకయా జీవుడుప్రకృతమందు భోక్తృకానియనిఅశంకచేసి చెప్పుచున్నారు.

తా.— ఈప్రకరణమువలన బ్రహ్మేప్రతిపాదకమైనది.

౪౩. గుహంప్రవిష్టా వాత్మానౌహితద్దర్శనాత్.

అ.— గుహం- దేహమును, ప్రవిష్టాప్రవేశించినవారు, అత్మానౌహి- జీవాత్మపరమాత్మలు, తద్దర్శనాత్-మఱియొకప్రకరణమందు వీరలకుప్రవేశముండుటవలన.

గుహయందు ప్రవేశించినజీవాత్మపరమాత్మలనగా జీవునితోగూడినపరమాత్మయని అక్కడ తోచబడుచున్నదనియర్థము తానుప భోక్తృగాక పోయినప్పటికిని పరమాత్మకుంబ్రయోజ

కత్వముండిన దానివలన పానమందన్వయమున్నది జీవునితోగూడిన పరమాత్మ ఏప్రకారము తెలియబడుచున్నదనిన నాజీవబ్రహ్మలకేమటియొకప్రకరణమందు ప్రవేశముకనుబడుచున్నది. “తందుర్ధ్వం గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్టం పురాణం అధ్యాత్మయోగాధిగమేనదేవం మత్వాధీరో హర్షశోకౌ జహతి,, యనిపరమాత్మకు “యాప్రాణేనసమ్యుపత్యది తీర్దేవతామయా గుహాంప్రవిశ్యతిష్టంతియాభూతే భిర్వ్యజాయత,, యని జీవునికి కర్మఫలములనుభవించువాడనిస్ఫుటమైనది.

తా.— మఱియొక ప్రకరణమువలన హృదయగుహను ప్రవేశించినవారుజీవాత్మపరమాత్మలు.

౪౪. విశేషణాచ్చ.

అ.— విశేషణాచ్చ- ప్రాప్యత్వముమొదలుగాగలివిశేషణమువలన.

ఈప్రకరణమందుపక్రమంబుమొదలు యుపసంహారమువరకు జీవపరమాత్మలేయుపాస్యత్వయుపాసకత్వములచేత ప్రాప్యత్వప్రాప్త్యత్వములనుబట్టిజెప్పబడుచున్నారు గనుక భేదముజూడబడినది “మహాంతంవిభుమాల్తానంమత్వాధీరోనశోచతి,, “విజ్ఞానసారధిర్మస్తుమనఃప్రగ్రహవాన్నరః సోధ్వసఃసారమాప్తోతితద్విష్టోపర

మంపదం,, యని చరాచరాత్మకమునకుభోక్తృపరమాత్మ.

తా.— ఉపాస్యత్వఉపాసకత్వప్రాప్యత్వప్రాప్త్యత్వములచే జీవపరమాత్మలుజెప్పబడుచున్నారు గనుక చరాచరాత్మక సర్వప్రపంచ బహువుపరమాత్మ.

అ.సం.— “యస్య బ్రహ్మచక్షత్రంచ ఉభేభవతఃఓదనః మృత్యుర్యస్యోపసేచనం,, ఇత్వాదికతవల్లీ వాక్యమందు ఓదనోపసేచన సూచితండైన అత్తాజీవుడుగావలెను భోక్తృత్వముకర్తృనిమిత్తమగుటచేత జీవునికేయదికలిగి యుండవచ్చుననే పూర్వపక్షమునకు చరాచరరూపకృత్సృజగదత్పత్వము జగత్సంహార కర్తృత్వంచేగాక కర్తృనిమిత్తభోక్తృత్వముకానందున తాదృశసంహార కర్తృత్వముపరమాత్మధర్మమాటచేత నీవాక్యప్రతిపాద్యుడుజీవుండుగాడు పరమాత్మేయనిసిద్ధాంతము.

౧౪. అంతరాధికరణము.

౪౫. అంతరఉపపత్తైః.

అ.— అంతరః-అక్షియొక్క-అంతరమందుండెడువాడుపరమాత్మ, ఉపపత్తైః- సంయద్వామత్వముమొదలైనగుణములకునుపపత్తిగుటవలన.

ఛాందోగ్యమందు “యఏషోక్షిణి పురుషోద్యత్యతే ఏషఆత్మేతి హేవా

చైతన్యవృత్త మభయమే తద్బ్రహ్మ,,
యని నేత్రమే ఆధారముగా గల పురుషుడు ప్రతిబింబమా- జీవుడా పరమాత్మా
యని సంశయము వీనియందెవడో యొక్క
కడని పూర్వపక్షము ఎట్లన్న “యవీష
వృశ్యత,, యని ప్రసిద్ధముగా సాక్షా
త్కార నిర్దేశముండుట వలన.

సిద్ధాంతము - పరమాత్మనే త్రా
ద్యాధారములచే జెప్పబడు పురుషుడు
అక్షిపురుష సంబంధతయా వినబ
డెడి నిరుపాధికములైన ఆత్మత్వ అమృ
తత్వ అభయత్వ బ్రహ్మత్వ సంయద్యా
మత్వము మొదలైన గుణంబులు పర
మాత్మయందే నుపపత్తి కలుగును ప్ర
సిద్ధముగానే నిర్దేశించుటయు గలదు
“యశ్చక్షుషి తస్మై, అనుశ్రుతులయం
దు ప్రసిద్ధంబు గనుపపన్నమగును.

ఆ సాక్షాత్కారము బ్రహ్మపా
సనపరులైన యోగులకు సంభవించును
సూత్రార్థము ముఖ్యముగా నేత్రమధ్య
మందు జెప్పబడిన పురుషుడు సంయ
ద్వా మత్వాది గుణములకు యోగ్యు
డైన పరమాత్మై యని ఉపపత్తి సంభ
వించును.

తా.— సంయద్యామత్వము మొ
దలైన గుణములు గలుగుట వలన అక్షి
పురుషుడు పరమాత్మ.

ర౬. స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ.

అ.— స్థానా - స్థానాదులయొక్క,
వ్యపదేశాచ్చ-చెప్పటవలన.

“ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం
బ్రహ్మ,, యని సుఖవిశిష్టతయా చెప్ప
బడిన పరబ్రహ్మ కేనేత్రాధారతయా
యపాన్యత్వము చెప్పట వలన పర
మాత్మ-నిశ్చయముగా దృఢపరచేహే
తువు సుఖవిశిష్టత్వము ఇతరనిరపేక్షము
ని ఏవకారము ప్రయోగించడమైనది.

ర౭. సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవచ.

అ.— సుఖవిశిష్ట - సుఖవిశిష్టత్వ
ము- అభిధానా దేవచ - చెప్పడము
వలన.

ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం బ్రహ్మ,
యను వాక్యములలో సుఖాశ్రయము
గా చెప్పబడిన పరబ్రహ్మ కేనేత్రాధా
రత్వము చేతను పాన్యత్వము జెప్పటవ
లన పరమాత్మ- నిశ్చయముగా దృఢ
పరచేడు హేతువు సుఖ విశిష్టత్వమి
తరనిరపేక్షమని సూచన చేయుటకు ఏ
వకారము ప్రయోగించిరి.

“ప్రాణో బ్రహ్మకం బ్రహ్మఖం బ్ర
హ్మ,, యని పూర్వము జెప్పబడిన వా
క్యములందు- సుఖవిశిష్ట పరమైన బ్రహ్మ
మని యే ప్రకారము తెలియబడుచున్న
ది - ఎప్పటికి ప్రతీకోపాసన జేయదగ
ినదని శంకించి జెల్పబడుచున్నారు.

తా.— పరమాత్మకు నేత్రాధార
ము సుఖవిశిష్ట పరమేయని చెప్పబడినది.

౪౮. అతపవచనబ్రహ్మ.

అ. — అతపవచ-ఆకారణమువలననే - సబ్రహ్మ - ఖశబ్దమునకర్థమైన నాకాశముబ్రహ్మ.

అచ్చట సంసార భీతుడై బ్రహ్మ స్వరూపజ్ఞానేచ్ఛగల యుపకోసలుని కొఱకు “కంచతుఖంచనవిజానీమి,, యని అడిగితే “యద్వావకంత దేవఖం యదేవఖం తదేవకం,, యని అన్యోన్యవ్యవచ్ఛేదకముచే నపరిచ్ఛిన్న సుఖ స్వరూపము బ్రహ్మయని చెప్పి “ప్రాణంచహః స్నేతదాకాశం చోఽఽఽ,, యనిఖశబ్దముచేత జెప్పదగిన నాకాశముఅపరిచ్ఛిన్న సుఖవిశిష్టపర బ్రహ్మమే.

తా. — శ్రుతియందు ఖశబ్దమున కే బ్రహ్మ స్వరూపత్వము జెప్పటవలననేఖబ్దముచే జెప్పబడిన ఆకాశమేయ పరిచ్ఛిన్న సుఖవిశిష్టమైనబ్రహ్మము.

౪౯. శ్రుతోపనిషత్త గత్యభిధానాచ్చ.

అ. — శ్రుతోపనిషత్తైః తెలియబడినబ్రహ్మ స్వరూపముగలవారిచేదెలియబడిన-గతి - అర్చిరాదిమార్గము యొక్క - అభిధానాత్ - చెప్పడము వలన.

అధిగత బ్రహ్మయాధాత్మ్యంబుగలపురుషునిచేబ్రహ్మప్రాప్తికొఱకు నేయర్చిరాదిమార్గంబు దెలియబడిన

దో-యామార్గ మునకే అక్షిపురుషుని వినినవారు దెలియుదురు- గనుకయదేయర్థమును “తేర్చిషమేవాభి సంభవన్తి,, యనిజెట్టుట వలన అక్షిపురుషుడుపరమాత్మ.

తా. — తెలియబడినబ్రహ్మయాధాత్మ్యంబుగలవారిచేత బ్రహ్మప్రాప్తికొఱకైనదియేదోఆలర్చిరాదిమార్గముజేత పొందదగిన అక్షిపురుషుడు పరమాత్మ.

౫౦. అనవస్థితేరసంభవాచ్చనేతరః.

అ. — ఇతరః - జీవుడు, అనవస్థితే - నేత్రమందుండక పోవుటవలన, అసంభవాచ్చ-సంయద్వామత్వరూపగుణములు సంభవింపకపోవుటవలన, న-కాదు.

పరమాత్మకంటేనితరుండైనజీవుడుయానేత్రమందునియమముగా నుండడుగనుక నాజీవునియందమృతత్వాదిగుణములుసంభవింపవుగానఅత్యైధారుండుగాడు.

తా. — జీవుడు నేత్రమం దుండక పోవడమువలన సంయద్వా మత్వగుణములు సంభవముగానందున పరబ్రహ్మకాదు.

అ.సం. — “యవహోస్తరక్షిణిపురుహోద్యశ్యతే,, యనిశాందోగ్యమందత్యైధారతయానిర్దిష్టం దైనపురుషుడు ప్రతిబింబజీవ దేవతా విశేషముల

లోనన్యత ముండుగావలెను ప్రసిద్ధవ
న్నిదేశమువలన “దృశ్యతే,, ఇత్యప
రోక్షాభిధానముచేతప్రతిబింబముగా
వచ్చును జీవునికిచక్షుస్సులో విశేషన
న్నిధానముండుటచేత జీవుడే తానా
ను “రక్షిభిరేషోస్త్రిన్ప్రతిష్ఠతః,, య
నుశ్రుతిప్రసిద్ధివలనచక్షుః ప్రతిష్ఠితదే
వతావిశేషముతానాననే పూర్వపక్ష
మునకు “ఏషఆత్మేతిహావాచఏతద
మృతమభయమేతద్భ్రష్టాత్మాచక్ష
తే,, ఇత్యాదివాక్యముచే ప్రతిపన్న
మైన కల్యాణగుణములు పరమాత్మకే
యున్నదొచునుండగా “యచ్చక్షుసి
తిష్ఠత్,, ఇత్యాదిశ్రుతి ప్రసిద్ధమైన చ
క్షుర్వర్తిత్వమును “ఏషోక్షిణి,, య
ని ప్రసిద్ధవన్నిదేశించుటచేత “దృశ్య
తే,, ఇత్యపరోక్షాభిధానము యోగి
దృశ్యత్వాభి ప్రాయంబగుటచే ప్రతి
బింబాదులకు నియమేన చక్షుర్వర్తి
త్వంబులేనందున నక్షిపురుషుడు ప్రతి
బింబాదులలో నన్యతముండుగాడుప
రమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౫. అంతర్యామ్యధికరణము.

౫౧. అంతర్యామ్యధిదైవాధి లో
కాదిఘతద్ధర్మవ్యపదేశాత్.

అ.—అధిదైవాదిలోకాదిఘ- అ
ధిలోక పదములతోగూడిన వాక్యము
లందువినబడు, అంతర్యామి - అంత
ర్యామియైనవాడుపరమాత్మ, తద్ధర్మ

వ్యపదేశాత్ - పరబ్రహ్మధర్మములను
జెప్పడమువలన.

బృహదారణ్యకమందు “యఃపు
ధివ్యానిష్ఠస్పృధివ్యాఅంతరోయంపు
ధివీనవేదయస్య పృధివీశరీరం యఃపు
ధివీ మంతరోయమయత్యేషత ఆత్మా
స్తర్యామ్యమృత,, యనేనమస్తమైన
పర్యామి వాక్యములందు వినబడెడు
పురుషుండుప్రత్యగాత్మా-లేకపరమా
త్మాయనిసంశయము ప్రత్యగాత్మయ
ని పూర్వపక్షము. వాక్య శేషమందు
“ద్రష్టాశ్రోతానుస్తా,, యని జీవునికి
ద్రష్టృత్వాదులు చెప్పట వలన “నా
న్యోతోస్తీద్రష్ట,, యని ఇతరద్రష్టృ
నిషేధమునుండి.

సిద్ధాంతము. పృధివిమొదలు నా
త్మపర్యంతమగు సమస్తతత్వములకు
అదృశ్యుడైన నొకడెనియంత యని
యు వానికి అమృతత్వాది గుణములు
న్నవనియు చెప్పటవలన అవిపరమా
త్మ ధర్మములే గావలెను గనుక అం
తర్యామి పరమాత్మ. ద్రష్టృత్వా
దులును రూపాది సాక్షాత్కారము
లు “పశ్యత్యచక్షుః,, యనే ప్రకార
ము పరమాత్మయందున్నవి “నాన్యో
తోస్తీద్రష్ట,, యని జీవునికిదృష్టమైన
యంతర్యామి ద్రష్టృశౌనట్లు అంత
ర్యామికినిఅదృష్టమైనద్రష్టృంతరము
నిషేధపరము.

సూత్రార్థము-అధిదైవఅధిలోకాదిపద చిహ్నములచేత గూడియుండిన వాక్యములయందువినిబడెడినంతర్యామి పరమాత్మ సర్వాంతరత్వ సర్వావిదితత్వ సర్వశరీరకత్వ సర్వనియమనసర్వాత్మకత్వ అమృతత్వము మొదలుగాగల ధర్మములకు వ్యవచేశముండుటవలనపరమాత్మ.

తా.— పరమాత్మ ధర్మములను జెప్పడమును బట్టినధిదైవాదిలోకాదిపదములతోగూడినవాక్యములందువినిబడునంతర్యామిపరమాత్మ.

౫.౨. నచస్మార్తమతద్ధర్మాభిలాషాచ్ఛరీరశ్చ.

అ.— స్మార్తం-ప్రధానమును-శారీరశ్చ - జీవుడును- అతద్ధర్మ-వీరలందులేనిధర్మములయొక్క - అభిలాషాచ్ఛ-జెప్పడమువలన - నచ-అంతర్యామికారు.

స్మార్తం-ప్రధానమును. శారీరః-ప్రత్యగాత్మ యను - అస్తర్యాములు గారు-నాజీవప్రధానములకునసంభావితమైనధర్మములు జెప్పబడుటవలన-ఏప్రకారము - అచేతనమైనప్రకృతికియసంభావనమైన సంతర్యామి ప్రసక్తిలేదో నాప్రకారమే జీవునికినిలేదనియర్థము.

తా.— ప్రకృతిజీవులకుంబరమా

త్వధర్మంబులు లేనందుననస్తర్యాములుగారు.

౫.౩. ఉభయేపిహిభేదేనైనమధీయతే.

అ.—ఉభయే-కాణ్వమాధ్యందినములు రెండు- ఏనం - ఈపరబ్రహ్మను-భేదేన-భేదముచేత- అధీయతే-చెప్పబడుచున్నది.

ఉభయే-కాణ్వమాధ్యందినములు రెండు,యోవిజ్ఞానేతిష్ఠ౯,,యత్యనితిష్ఠ౯,, యనివీకారణము వలన ప్రత్యగాత్మకంబై-పరమాత్మునిభిన్నునిగాను - అస్తర్యామిగానుజెప్పబడుననుదోనాకారణమువలన జీవునికంబైభిన్నుడుపరమాత్మ.

తా.— విజ్ఞానాత్మలయందంతర్యామిగాచెప్పబడినపరమాత్మజీవునికంబైభిన్నుడు.

అ.—సం॥ “యః పృథివ్యాన్త్రిప్తస్పృథివ్యా అస్తరోయష్పృథివీనచేదయస్యపృథి వీశరీరం,, ఇత్యాదివాజసనేయక వాక్యశ్రుతుండైన సంతర్యామిజీవుండుగావలెను- వాక్యశేషమందుకరణాయత్తజ్ఞానమునస్తర్యామికి శ్రుతమౌటవలనననేపూర్వపక్షమనకు-నొక్కడేసర్వలోకసర్వభూత సర్వజేవతాదులను నియమించుచున్నాడనునదిపరమాత్మాసాధారణధర్మమౌటచేత “ద్రష్టాశ్రోతా,,యని

రూపాదిసాక్షాత్కారమును జెప్పచున్నచేగాని కరణాయత్తజ్ఞానవత్త్వమునువక్కాణింపనందున నస్తర్వామి జీవుండుగాడు పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౧౬. అదృశ్యత్వాదిగుణకాధికరణము.

౫౪. అదృశ్యత్వాదిగుణకోధర్మోక్తేః.

అ. — ధర్మ-సర్వజ్ఞత్వముమొదలైన ధర్మములు-ఉక్తేః- చెప్పటవలన అదృశ్యత్వాదిగుణకః- అదృశ్యత్వము మొదలైన గుణములు గలవాడు పరమాత్మ.

అధర్వణమందు “అథపరాయయాతదక్షరమధికమ్యతే యత్తదక్రేశ్శమ్,, అని మొదలుకొని “యద్భూతయోనింపరిపశ్యన్తిధీరాః,, “అక్షరాత్పరతఃపరః,, యనువటకు జెప్పబడినవారు ప్రధానపురుషులా- లేక పరమాత్మా-యని సంశయము.

ప్రధానపురుషుని పూర్వపక్షము. పృథివ్యాద్య చేతనములందు పొందిన దృశ్యత్వాదులకుని మేధముండుటవలన తత్సదృశమై యచేతనమైన ప్రధానమే భూతయోనియనియు - అక్షరమనియు చెలియబడుచున్నది-ఆ ప్రకారముగా “అక్షరాత్పరతః పరః,, యని వైతన్యమున కాధార భూతుండైన పురుషుడెచెప్పబడును.

సిద్ధాంతము - ఉత్తర శ్రుతియందు “యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్,, యని ప్రధానపురుషులకయోగ్యమైన సర్వజ్ఞత్వముచెప్పి “తస్మాజే తద్బ్రహ్మ నామరూపమన్నంచ జాయత,, యనేవాక్యముచేత సర్వజ్ఞుండైన సత్యసంకల్పుండైన బ్రహ్మవలన జగదుత్పత్తి శ్రవణమునుబట్టి పూర్వమందు జెప్పబడిన అదృశ్యత్వాదిగుణములు గలవి, భూతయోనియైన దనియు “అక్షరాత్పరతఃపరః,, యని నిష్పత్తమైన అక్షరము - పర బ్రహ్మమనియు చెలియబడుచున్నది.

సర్వజ్ఞత్వాదిధర్మంబులు చెప్పబడినందున- అదృశ్యత్వాదిగుణకుడు పరమాత్మ.

తా. — అదృశ్యత్వాది గుణములు, సర్వజ్ఞత్వధర్మములు, గలవాడు పరమాత్మ.

౫౫. విశేషణ భేదవ్యవచేశాభ్యాంచ నేతరా.

అ. — విశేషణ- విశేషణమును- భేద-భేదమును- వ్యవచేశాభ్యాంచ- చెప్పటలచేత- నేతరా- ప్రధానపురుషులు గారు.

ఎటులనా ప్రకరణము ప్రధానమునకంటె భూతయోనియైన అక్షరమును ఏకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానాదులను విశదపరచునో అటువలెనై “అక్షరా

త్వరతః పరః యని అక్షరము అవ్యాకృతముకంటెన న స్తరమందు స్థితిగల పురుషుని పరుండని భూతయోన్యక్షరపురుషునికి భేదము చెప్పబడుచున్నదిగనుక ప్రధానపురుషులంతమాత్రముకారు మరిపరబ్రహ్మమని చెప్పబడినది.

తా. — అక్షరాత్పరత్వము ప్రకృతిపురుషులకుఁ గుఱింపదు - పరమాత్మ కే ప్రతిపాద్యమాను.

౫౬. రూపోపన్యాసాచ్చ.

అ. — రూపోపన్యాసాచ్చ - సమస్తప్రపంచమును నక్షర స్వరూపంబుగ జెప్పటవలన.

“అగ్నిర్ముద్గే,, ఇత్యాదులచే సమస్తచిదచిదాత్మ ప్రపంచంబునకు భూతయోన్యక్షర స్వరూపత్వంబు జెప్పటవలన నదృశ్యత్వాదిగుణ విశిష్టండు పరమాత్మ.

తా. — చిదచిదాత్మ ప్రపంచమునకు భూతయోన్యక్షర స్వరూపంబు జెప్పటచే అదృశ్యత్వాదిగుణవిశిష్టండు పరమాత్మ.

అ. — సం॥ “యత్త దద్రేశ్యమగ్రాహ్యమ్,, ఇత్యాది వాక్యమందును “అక్షరాత్పరతః పరః,, యస్య వాక్యమందును ప్రతిపన్నమైన అదృశ్యత్వాదిగుణకమును అక్షరాత్పరతః పరుడును - ప్రకృతిపురుషులుగానుండవలెను - అచేతనపుధివ్యాధిగతమైనదృ

శ్యత్వాదిప్రతిషేధము - తత్సజాతీయప్రధానమందుచిత మాటచేత దానికంటె పరత్వంబుజీవునికి ఉచితంబాన నేపూర్వ పక్షమునకు “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్,, ఇత్యాది వాక్యములలో నదృశ్యత్వాదిగుణక వస్తువునకు సర్వజ్ఞత్వాదిగుణంబు శ్రుతమాటచే దానికంటె పరత్వంబుజీవునికి గుఱింపనందునని రెండువాక్యంబులలో ప్రకృతిపురుషులు ప్రతిపాద్యులుగారు - పరమాత్ముడే ప్రతిపాద్యుండని ధ్ధాంతము.

౧౭. వైశ్వానరాధికరణము.

౫౭. వైశ్వానరస్సాధారణ శబ్దవిశేషాత్.

అ. — వైశ్వానరః - వైశ్వానరశబ్దముచేత జెప్పబడినవాడు పరమాత్మ, సాధారణశబ్ద - సాధారణ శబ్దములచేత - విశేషాత్, విశేషంబుగ చెప్పబడినదౌటవలన.

ఛాందోగ్యమందు “ఆత్మానమేవేమం వైశ్వానరం సమృద్ధ్యపిత మేవనోబ్రూహి,, యని యారంభించి “యస్తే తమేవం ప్రాజేశమాత్ర మభివిమానమాత్మానం వైశ్వానర ముపాస్త,, యని నిచ్చటవైశ్వానరుడా లేక పరమాత్మా నిర్ణయమునకు శక్యుడని సంశయము.

నిశ్చయించుటకు శక్యంబు గాదని పూర్వపక్షము వైశ్వానర శబ్దమునకు

జఠరాగ్నియందును మహాభూతములందు మూఱ్ఱదైనదేవతందును పరమాత్మయందును వైదికప్రయోగముండుటవలన సీప్రకరణమందునమస్తమలకు హేతువులుండును.

సిద్ధాంతము - “కోసఆత్మాకింబ్రహ్మ,, యనినమస్తజీవులకునాత్మభూతుండైన బ్రహ్మమేదని యుపక్రమాంతరమందు “ఆత్మానం వైశ్వానరం,, యనిబ్రహ్మశబ్దస్థానమందంతటవైశ్వానరశబ్ద ప్రయోగముండుటవలనవైశ్వానరాత్మ సమస్తజీవులకు నాత్మభూతుండైన పరబ్రహ్మమని తెలియబడుచున్నది.

సూత్రార్థము - వైశ్వానరశబ్దముజేత నిర్దిష్టమైనపురుషుడు వైశ్వానరశబ్దమునక నేకార్థసాధారణముండినను ఈప్రకరణమందుపరమాత్మాసాధారణములైన సర్వాంతర్యామిత్వాదులచే విశేష్యమాణముగనుక పరబ్రహ్మమేయని నిశ్చయింపవలెను. విశేష్యతఇతివిశేషః విశేషింపబడుచున్నాడుగనుకవిశేష్యము.

తా.— సాధారణశబ్దంబులు విశేషముగా జెప్పటవలన వైశ్వానరశబ్దవాచ్యుండుపరబ్రహ్మ.

౫౮. స్వర్యమాణమనుమానంస్యాదితి.

అ.— స్వర్యమాణం - స్వరింపబడునది, అనుమానం - పరమాత్మకవై

శ్వానరస్వరూపమస్తుహేతువు, స్వాత్-కాతగినది, స్వర్యమాణమనగాదెలియబడుచుండునది - అనుమానమనగా ఊహింపబడునది, ఇతి, శబ్దముప్రకారవాచకము-స్వరింపబడురూపమేయగ్నికిపరమాత్మ రూపత్వమందనుమానమాను.

అంతరిక్షముమొదలుకొని పృథివివరకునవయవవిభాగముచేసగ్నిరూపముజెప్పబడియున్నది “అగ్నిర్వృద్ధాచక్షుసీ చంద్రసూర్యో,, ద్యాంమూర్ధానంయస్యవిప్రావదన్తి,, యను శ్రుతిస్మృతులచేతప్రసిద్ధంబుగ పరమపురుషరూపమువైశ్వానరమనిచెప్పడమందు హేతువగునని యర్థము. నిశ్చయములేదని శంకించిపరిహరించుచున్నారు.

తా.—ప్రసిద్ధపరమపురుష రూపముజెప్పడమువలన సీప్రకారంబుగ స్వరింపడినరూపము వైశ్వానర శబ్దమునకుబరమాత్మభావమందుగురుతుగానున్నది.

౫౯. శబ్దాదిభ్యోంతః ప్రతిష్ఠానాచ్చనేతిచేన్నతథాదృష్ట్యపదేశాదనస్ఫువాత్పురుషమపిచైనమధీయతే.

అ.— శబ్దాదిభ్యః- శబ్దముమొదలైనవానిచేత, అంతః- అంతరప్రదేశమందు, ప్రతిష్ఠానాత్-స్థితివలన, న-కాదు, ఇతిచేన్న- ఇట్లునేది కాదు,

తథా - అటువలె, దృష్ట్యపదేశాత్ - ఉపాసనోపదేశము వలన, అసంభవాత్ - కేవల జగరాగ్నికి త్రిలోకశరీరకత్వము సంభవింపకపోవుటవలన, ఏనం - ఏపురుషుని పరమాత్మగా, అధీయతే, అధ్యయనముజేయబడుచున్నదో.

శబ్దమనగావాజినేయులు వైశ్వానరవిద్యయందు “సపయోగ్నిరైవశ్వానరః,, వైశ్వానరసామానాధికరణోగ్నిశబ్దము ఈప్రకరణమందును “హృదయంగార్హపత్యం,, యని యారంభించి హృదయాదిస్థానములందుండెడు అగ్నికి అగ్నిత్రయకల్పనమును ప్రాణాహతులకునాధారత్వకల్పనమును నిశ్చయింపబడినవి.

వాజినేయులకు “సయోహవైతమేవమగ్నింవైశ్వానరం పురుష విధం పురుషేంతః ప్రతిష్ఠితంవేద,, యనివైశ్వానరునకు శరీరాంతర్వర్తిత్వంబుతోచుచున్నది ఈహేతువుచేత నేవైశ్వానరునకు జాతరాగ్నిత్వప్రతివలననితడే పరమాత్మయనునర్థము సంకతముకాదనిన అదియుక్తముగాదు దృష్టిఃఅనగా ఉపాసనము ఆప్రకారము ఉపాసనోపదేశమువలనయని అర్థము జాతరాగ్నిశరీరకత్వముచేత వైశ్వానరరూపుడైన పరమాత్మకు నుపాసనమిక్కడచెప్పబడుచున్నది “అయమగ్నిరైవశ్వానరః పురుషేంతఃప్రతిష్ఠిత,,

ఇవి మొదలైనవానియందు ఏప్రకారమునిది తెలియబడుచున్నదనిన అసంభవాత్ - కేవలజాతరాగ్నికేత్రైలోక్యశరీరకత్వంబు సంభవింపదు చశబ్దము ప్రసిద్ధగర్భకము “సపయోగ్నిరైవశ్వానరోయత్పురుష,, యనే స్థలమందు వైశ్వానరాంతర్యామియైనపురుషశబ్దవాచ్యుని ప్రసిద్ధంబుగ ధ్యానముచేయుచున్నారట పురుషుడే పరమాత్మయని తెలియబడుచున్నాడు.

“పురుష ఏవేదంసర్వమ్,, “పురుషాన్నపరంకింశ్చిత్,, యని ఇదేయర్థముదృఢముచేయబడినది.

తా. — పరబ్రహ్మకథ్యయనమున్నందువలన దేహాంతరప్రదేశస్థితివినబడు శబ్దములచేత కేవలజగరాగ్నికి నుపదేశముండినను త్రిలోకశరీరకత్వముజెప్పగూడదు.

౬౦. అత ఏవన దేవతాభూతఞ్చ.

అ. — అత ఏవ - ఆకారణమువలన, దేవతా - అగ్నిభ్యుమైన దేవతయును, భూతంచ - మూడవభూతమైన తేజస్సుయును, న - కాదు.

ఏకారణము వలన మూడు లోకములే శరీరముగాగలవాడో - ఏకారణముచేత నిరుపాధిక పురుష శబ్దనిర్దిష్టుడో, ఆకారణములవలన వైశ్వానరశబ్దవాచ్యుడు అగ్నిభ్యుమైన దేవతమహా భూతము లందు మూడవది

మైన వైశ్వానరుడని శంకింపబడును.

తా.— అగ్నిశక్తిమైన దేవత యును మాడవ భూతమైన తేజస్సు యును పరమాత్మగాదు.

౬౧. సాక్షాదప్యవిరోధంజై మిసిః.

అ.— సాక్షాదపి-ప్రత్యక్షముగా ను, అవిరోధం- విరోధాభావమును, జై మిసిః - జై మిన్యాచార్యులు తెలియుదురు.

అగ్నిశరీరకత్వముచేత వైశ్వానరున కు ఉపాసనార్థంబుగ నగ్నిశబ్దముతోన మానాధికరణ్య నిర్దేశముజేయబడినది ప్రపంచమందు మనుష్యులకు నేతృత్వములైన సంబంధముచేత వైశ్వానరశబ్దమేలాగున పరమాత్మునియందు వర్తించునో నాప్రకారంబుగ నగ్నిశబ్దమునకగ్రమైననయనముతో సాక్షాత్సంబంధముండుటవలన పరమాత్మను బోధచేయడమందు నేవిరోధములేదనిజై మిన్యాచార్యులు తెలియుదురు.

“యస్మై తమేవం ప్రాచేశమాత్ర మభివిమానమాత్మనంవై శ్వేనరం,, యనేవాక్యముచేత పృథివ్యంతరిక్షమధ్యప్రదేశ సంబంధిత్యమువలన పరిభిన్నత్వమున పరిచ్ఛిన్నుడైన వైశ్వానర రూపముపరమాత్మ కేలాగున సంభవించుననగా చెప్పచున్నారు.

తా.— సాక్షాత్తుగా నగ్నిశబ్దమునకు అగ్రమైననయనముతో సంబంధముం

దుటనుబట్టి పరమాత్మను బోధచేయడమందు నేవిరోధములేదు.

౬౨. అభివ్యక్తేరిత్యాత్మరధ్యః,

అ.— అభివ్యక్తేః-చక్క-గావ్యక్త మాటకొఱకని, ఆత్మరధ్యః - ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు.

అనవచ్ఛిన్నమైన పరమాత్మకు పాసనార్థంబుగ నంతరిక్షప్రభృతి పృథివ్యంతప్రదేశముజేత పరిచ్ఛిన్నమని ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు. అంతరిక్షముమొదలైన ప్రదేశముల చేతనభివ్యక్తుడైన పరమాత్మకు నంత రిక్ష భూమ్యాదులకు శిరస్సే మొదలుగాగలయవయవ కల్పనము ఏమి ప్రయోజనముకొఱకని శంకించిన చెప్పచున్నారు.

తా.— అనవచ్ఛిన్నమైన పరమాత్మకు ఉపాసన కొరకని ఆత్మరధ్యాచార్యులు తెలియుదురు.

౬౩. అనుస్మృతేర్చాదరిః.

అ.— అనుస్మృతేః - ఉపాసన కొరకని-చాదరిః- చాదరాచార్యులు తెలియుదురు.

అనుస్మృతియనగా- ఉపాసనము బ్రహ్మప్రాప్తియందు నాప్రకారము పాసనార్థముకొరకై శిరస్సుమొదలు పాదాంత్రదేహపరి కల్పనముయని చాదరాచార్యులు తెలియుదురు - పరమాత్మ భూతుండైననీవై శ్వానరుడే త్రైలోక్యశరీరకత్వము జేతను పాస్య

డని యుపదేశము చేయబడి నట్టియి
తే,, ఉరవీవవేదిల్లో మానిబర్ని హృద
యంగార్హ పత్య,, యనియు ఉపాసక
శరీరావయవములకు గార్హ పత్యాది
పరికల్పనమేమిటి కొఱకని యనినంజె
ప్పుచున్నారు.

తా.— చాదరాచార్యులు పాస
నకొఱకని తెలియుదురు.

౬౪. సంప త్తేరితి జైమినిస్తథా
హిదర్శయతి.

అ.— సంప త్తేరితి-ఉపాసకుల
చేత ప్రతిదినము చేయబడు ప్రాణా
హుతికి అగ్ని హోత్రముయొక్క- సం
పాదనకొరకని- జైమినిః-జై మునులు
దెలియుదురు- తథాహి-అదేరీతిగా-
దర్శయతి-శ్రుతులుచెప్పుచున్నవి.

ఉపాసకులచేత ప్రతిదినముచేయ
బడుచుండే వై శ్వానరవిద్యకంగఢూ
తమైన ప్రాణాహుతికి నగ్ని హోత్ర
త్వసంపాదనముకై గార్హ పత్యాదుల
పరికల్పనమని జైమిన్యాచార్యులు తె
లియుదురు.

అదేప్రకార మగ్ని హోత్ర సంప
త్తియే ఈశ్రుతిమాపించుచున్నదిప్రా
ణాహుతిచేసి,, అధయవీవంవిద్వాన
గ్ని హోత్రంబుహోతి,, యనియాయ
ర్థమునేదృఢపరచుచున్నది చెప్పబడిన
యర్థమునకు పూజ్యత్వఖ్యాపనముకొ
ఱకై ఆచార్యపదగ్రహణము.

తా.— శ్రుతులందు చెప్పేప్రకా
రము నుపాసకులచేత ప్రతిదినము చే
యబడుప్రాణాహుతి అగ్ని హోత్ర
సంపాదన కొరకని జై మునులు దెలి
యుదురు.

౬౫. ఆమన స్తిచైనమనస్త్వి.

అ.— ఏనం-ఈపరబ్రహ్మను- అ
స్త్వి - ఉపాసకదేహమందు-ఆమన
స్తిచ - అనుసంధానము చేయుచు
న్నారు.

ఏనం- పరమపురుషుడైనవై శ్వాన
రశబ్దవాచ్యుడు అంతరిక్షభూములేదే
హంబు గాగలపరమాత్మ-అస్త్వి-ఈ
యుపాసకదేహమందు- ఆమన స్తిచ-
ప్రాణాగ్ని హోత్రముచేతనారాధ్య
త్వముకొరకు దెలియుచున్నారు,, త
స్యహవావీతస్యవై శ్వానరస్యమూర్ధే
వసుతేజా,, యనిఉపాసకునియొక్క-
మూర్ధాదిపాదాంతములైన యంతరి
క్షప్రభృతులుపరమ పురుషునియొక్క-
శిరస్సుమొదలైనవనిప్రాణాగ్ని హో
త్ర కాలమందను సంధేయములనియ
ర్థము.

తా.— పరబ్రహ్మను యుపాస
కదేహమందుప్రాణాగ్ని హోత్రము
చేతనారాధ్యత్వముకొఱకు దెలియు
దురు.

అ.— సం॥ ఆత్మానమేవై మంవై
శ్వానరం సన్మృత్యుభ్యేషి,, ఇత్యాది

వాక్యమందు శ్రుతుడైనవై శ్వానరుడు-
పరమాత్మేయనిర్ణయింప గూడదు-
వై శ్వానరశబ్దమేమి- జాతరాగ్నేమి
భూతతృప్తీయమేమి- దేవతావిశేషమే
మి- వీనియందునను- పరమాత్మునియం
దునను - వేదముప్రయోగింపుచున్నద
నేపూర్వపక్షమునకు “కోసఆత్మాకిం
బ్రహ్మ,, యని యుపక్రమమందు స
ర్వాత్మభూతపరబ్రహ్మ జిజ్ఞాసయో
పసన్నులైన యాపమన్యవాదిముము
క్షులనుగురించి యుపదేశింప బడుట
చేత పరమాత్మభర్తమైనద్యుప్రభృతి
పృథివ్యంత జగ చ్చరీరత్వంబు శ్రుత
మాటవలన జాతరాగ్నీదులలోని
శబ్దముప్రయోగింపబడినను- నిచ్చోటు
వై శ్వా నరుడు పరమాత్మయని నిర్ణ
యింపబడినది.

ఈపాదార్థమైన జగచ్ఛరీరత్వము
సర్వత్ర ప్రసిద్ధ్యధి కరణములో “స
ర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ,, మనువిషయవా
క్యమందుచూడవచ్చును- అత్త్రీధికర
ణమందు “గుహంప్రవిష్ట,, ఇత్యా
ది సూత్రవిషయమైన “తంబుర్దర్శం
గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితంగహ్వా
రేష్టంపురాణం,, ఇత్యాదివాక్యంబు
వలన సౌభరివలె జగత్తుజ్ఞానాధిష్ఠిత
ముకాదని స్వరూపము చేత సర్వశరీ
రంబులలో హృదయ గుహాప్రవిష్టం
డైన పరమాత్మకు శరీరమని జెప్పబ

డినది- అ న్నరాధికరణములో,, ఏవో
క్షిణిపురుషోద్భవ్యతే,, యనేవిషయ
వాక్యమందు ఇంద్రియములకును పర
మాత్మ శరీరత్వముబ్రష్పంబడినది- అ
న్తర్వాచ్యధి కరణమందు కేవలేంద్రి
యములేగావు ప్రత్యేకము సర్వతత్వ
ములు పరమాత్మశరీరమని చెప్పబడి
నది- అదృశ్యత్వాది గుణకాధి కరణ
మందు- సర్వతత్వములు సముదాయ
రూపముచేత బ్రహ్మశరీరమని “రూ
పోపన్యాసాత్,, యనుసూత్రమందు
జెప్పబడినది- వై శ్వాన రాధికరణమం
దు జగచ్ఛరీరత్వంబు మునుఁగూ పా
న్యమని ప్రపంచితంబు.

ద్వితీయపాదము-ముగించెను.

అ. అ. అ. అ.

ప్రథమాధ్యాయము చృతీయపాదము

౧౦. ద్యుభ్యావ్యాధ్యధికరణము.

౬౬. ద్యుభ్యావ్యాధ్యతనంస్వశబ్దాత్

అ.—ద్యుః- స్వర్గము, భు-భూ

ని, ఆది- ఇవిమొదలగువానికి, ఆయ

తనం-ఆధారమైనవాడు, స్వశబ్దాత్-

తనకుసాధారణమైన ఆత్మశబ్దము వ

లన పరమాత్మ.

అభర్వణమందు “యస్మిన్ ద్యౌః స్ప

ధివీచా న్తరిక్షమోకం ముగ్ధహస్రా

జ్జేశ్వనల్వై న్నశ్వై కంబానః ధాత్వన

మన్యావాచోననుభృథ అమృతద్యై

షసేతుః,, యనే వాక్యమందు పృథి

వ్యాసులకునాధారంబుగ జెప్పబడిన వస్తువుజీవుడా - పరమాత్మాయనిసం శయము.

జీవురేడనిపూర్వపక్షము - ఎందువలనని - జీవునికిమనస్సుమొదలైనఇంద్రియములకుఆధారత్వ శ్రుతులుండుటవలనను-మొందరనాడీసంబంధమువలననుత్పత్తిచెప్పటనుబట్టిని.

సిద్ధాంతము - నిరుపాధికమైన ఆత్మత్వఅమృతత్వరూపంబులుపరమాత్మధర్మంబులగ శ్రవణముండుటవలన పరమాత్మేయనితెలియవలయు- సమస్తమునునియస్తృత్వముచేత పొందబడువాడుగనుకఆత్మయనియు - అమృతమునకు ప్రాపకత్వముచేతసేతువనియు-ఆబ్రహ్మమేనాడీసంబంధము- బహుధాయుత్పత్తిమత్వము,, సస్తతం సిరాభిస్తులమృత్యాకోశ సన్నిభమ్,, ,,అజాయమానో బహుధావిజాయత,, యనిసర్వ సమాశ్రయ జీయత్వంబుకొఱకువిడవబడని స్వభావముగలపరమాత్మకుసంభవించును.

సూత్రార్థమైతే, ద్యు, అంతరిక్షమునకు, భు-భూమికి, ఆది-మొదలుగా గలవిస్తువులకు ఆయతనం ఆధారము పరమాత్మ స్వశబ్దాత్ తనకసాధారణమైనఆత్మ శబ్దముచేత నిర్దేశముండుటవలన జీవుడుగాదనియర్థము ద్యుప్రభృతుల కాధారమైనవాడు తనకసా

ధారణమైనఆత్మ శబ్దమువలనజీవుండుగాడు.

తా.— ద్యుప్రభుతుల కాధారమైనవాడుతనకసాధారణమైన ఆత్మ శబ్దమువలనజీవుడుగాడుపరమాత్మ.

౬౨. ముక్తోప స్మృత్యవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—ముక్తః- బంధమువలనవీడబడినవాడు-ఉపస్మృత్యః-ప్రాప్యడని, వ్యపదేశాత్ - చెప్పడమువలన.

,,తదావిద్వాన్ముగ్ధపాశేవిధూయనిరన్జనః పరమం సామ్యముపైతి,, ,,తథావిద్వాన్నాను రూపాద్విముక్తఃపరాత్పరంపురుషముపైతిదివ్యగ్ని, అనిపుణ్యపాపములను నామరూపములనునివర్తించుకొని యుండుననియు-చశబ్దమువలనముక్తులకుప్రాప్యండునియునిర్దేశించుటవలన పూర్వోక్తశబ్దవాచ్యండుపరమాత్మయనబడును.

తా.—సంసారబంధము విడవబడినవానిచేత ప్రాప్యండు పరమాత్మయనిచెప్పబడును.

౬౩. నానుమాన మతచ్ఛబ్దాత్పాణభృచ్చ.

అ.—అనుమానం-ప్రధానమును, ప్రాణభృచ్చ-జీవుడును, అతచ్ఛబ్దాత్ తద్వాచకశబ్దము లేక పోవుటవలన, న-కాదు.

అనుమానం- అనుమాన గమ్యమైనప్రధానము- అతచ్ఛబ్దాత్ - తద్వా

చక శబ్దములేకపోవుట వలననేరీతిగా గ్రహింపబడదో- ఆప్రకారముగానే ప్రాణభృచ్చ- జీవుడును గ్రహింపబడుట తాత్పర్యము - అందు వలన పరమాత్మ.

తా.—ప్రకృతిజీవులకు దద్యాచకశబ్దములేకపోవుటనుబట్టి పరమాత్మ
౬౯. భేదవ్యపదేశాచ్చ.

అ.—భేదవ్యపదేశాచ్చ- భేదము చేత చెప్పడమువలన.

“అనీశయాశోచతి ముహ్యమానః జుష్టంయదాపశ్యత్యన్యమీశమి, యని జీవునికంటే, భేదముగా పరమాత్మను చెప్పబడెను.

తా.— జీవునికంటే భేదము పరమాత్మ.

౭౦. ప్రకరణాత్.

అ.— ప్రకరణాత్- ఈప్రకరణమందు పరమాత్మై ప్రకృతుడౌట వలన “అథపరాయ యాతదక్షర మధి

గమ్యత,, యను శ్రుతిచేత పరమాత్మకే ప్రకృతత్వముండుట వలన పరమాత్మ.

తా.— శ్రుతియందు ప్రకృతత్వముండుటవలన పరమాత్మ.

౭౧. స్థిత్యదనాభ్యాంచ.

అ.—స్థితి - ఊరి కెయుండడము, అదనాభ్యాంచ-భక్షణచేతను.

“తయోరన్యోపిష్ఠలంస్వాద్వైత్య

నశ్చన్నస్యో అభిచాకశీతి,, యనేశ్రుతిచేతకర్మ ఫలమునునుభవించుకపరమాత్మయతి ప్రకాశముచేతనుండుటవలన జీవునికి కర్మపరవశత్వముచే దత్ఫలభక్షణముజెప్పటవలన పరమాత్మకు జీవునికంటే భేదము తెలియబడుట వలన నమృతమునకు నేతువు అంతరిక్షభూమ్యాదుల కాధారుడు జీవుడుగాడు.

“అదృశ్యత్వాది గుణక,, యని అదృశ్యత్వాది గుణములు పరమాత్మయందు స్థాపింపబడుచుండ నాడీసంబంధము వలన బహుధా జాయమానత్వచిహ్నములచే అవాన్తర ప్రకరణవిచ్ఛేదశంకను ద్యుభ్యాద్యాయతనమని- నిరాకరింప బడుచున్నది. వైశ్వానరునికి త్రైలోక్య శరీరత్వాదులు పరమాత్మత్వ నిర్ణయమధ్యమమందు వైశ్వానర విద్యనిరూపణ చేయబడినది.

సూత్రార్థము, స్థితి-కర్మఫలానుభవ పూర్వకంబుగ జీవుడు దేహాన్తర్వర్తియైయుండుటను, అదనాభ్యాంచ-అనగా దేహాంతర్వర్తియై కర్మఫలము ననుభవించుటను, బట్టి అంతరిక్షాద్యాధారుడు పరమాత్మ.

తా.— శ్రుతియందు కర్మఫలమును భక్షింపక - పరమాత్మ ప్రకాశమానమై యుండుటచేతను - కర్మప

రవశత్వమునొంది తత్ఫలమునుభవించుటచేత - పరమాత్మకంటె జీవుడు భిన్నుడని తెలియవలయును.

అ-సం.—“యస్మిన్ ద్యౌః పృథివీచా న్తరిక్షమో తమ్యనస్సహప్రాణైశ్చ సర్వైః, ఇత్యాదిలధర్వణాక్యమందు శ్రుతుడయిన దుభ్వాద్యాయతనుండు జీవుండు గావలెను - మనఃప్రాణసంబంధనాద్యధారత్వబహుధా జాయమానత్వాదులలో యనుపూర్వపక్షమునకు - అమృతసేతుత్వ ఆత్మత్వసర్వజ్ఞత్వాది ధర్మచాచకపరమాత్మసాధారణ శబ్దములచేత నిర్దేశింప బడుటవలన సర్వాధారునికి మనఃప్రాణనాద్యా ధారత్వము కూడుటచేవిచ్ఛమైన బహుధాజాయమానత్వము వీరికిన్నుండుటవలన దుభ్వాద్యాయతనుండు జీవుడు గాదు పరమాత్మైయని సిద్ధాంతము.

౧౯. భూమాధికరణము.

౭౨. భూమాసంప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్.

అ.—భూమా-భూమగుణవిశిష్టదుపరబ్రహ్మమే, సంప్రసాదాత్-ప్రత్యగాత్మకంటె, అధ్యుపదేశాత్- ఆధిక్యోపదేశమువలన.

ఛాందోగ్యమందు “యత్ర నాన్యత్వశ్చ తాన్యచ్ఛ్రోతోతినాన్య ద్విజానాతినభూమా, యనిభూమశబ్దము

చేత జెప్పబడినది అత్యంతాతిశయవిపులముతో గూడిన సుఖరూపుడు ప్రత్యగాత్మాతేకపరమాత్మైయని సంశయము.

ప్రత్యగాత్మైయని పూర్వపక్షము “తరతిశోకమాత్మవిత్,, యనియుపక్రమించినామాదిపరంపరలచే నుత్తరోత్తరము అధికంబుగ ప్రశ్నప్రతిపచనములు ప్రశ్న త్తమైన ఆత్మోపదేశమునకు ప్రాణశబ్దముచే జెప్పంబడిన ప్రత్యగాత్మైయందు సమాప్తియుండుటవలన జీవునికి భూమశబ్దము నిశ్చయమౌచున్నది.

సిద్ధాంతము- ఎట్లుప్రశ్నప్రతిపచనములచేత నుత్తరోత్తరమాధిక్యము జెప్పడము ప్రాణమందే పర్యవసానము అట్లు ఆప్రాణవేదికి అతివాదిత్వము నుచెప్పి “ఏషతువా అతివదతి యస్మత్తేనాతివదతి,, యనితుశబ్దము చేత నుపాసకభేదమునుచెప్పి సత్యోపాసకుడైననతనికి పూర్వముకంటె ఆధిక్యముచెప్పటవలన సత్యశబ్దమునకర్థమైన పరబ్రహ్మమే భూమవిశిష్టము.

సూత్రార్థము. భూమా భూమగుణవిశిష్ట పరబ్రహ్మమే సమృద్ధిసాదాదధ్యుపదేశాత్ సంప్రసాదశబ్దమునకు జీవుండుని యర్థమే ప్రకారమనిన “సషషసమృద్ధిసాదోస్తాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయపరం జ్యోతిరుపసమృద్ధ్య,, యనుశ్రుతిచే తెలియబడుచున్నది గను

కజీవునికంటె అధ్యుపదేశాత్ “ఏష తువా అతివదతి,, యని ఆధిక్యోపదేశ మువలన అతివాదిత్వమునగా తనయొ క్త ఉపాసాధిక్యమును చెప్పడమగుట.

తా.—జీవునికంటె నధికయుప దేశముండుట వలన భూమగుణ విశిష్టండు పరబ్రహ్మ.

23. ధర్మోపపత్తేశ్చ.

అ.—ధర్మ - వినబడినధర్మముల కు, ఉపపత్తేశ్చ - బ్రహ్మయందేసంభ వించుటవలన.

స్వాభావికయమృతత్వము స్వమ హిమ ప్రతిష్ఠ తత్వము సర్వాత్మత్వ ముసర్వోత్పత్తి హేతుత్వాది విశేష ముగా వినబడెడి ధర్మములు పరబ్ర హ్మయందే యుపపత్తి కలుగును గ నుక భూమశబ్ద వాచ్యము పరమా త్మయే.

తా.— స్పష్టము.

అ-సం.— యత్ర నాన్య త్వశ్యతి నాన్యచ్ఛ్రోతోతి నాన్యద్విజ్ఞానాతి స భూమా,, యసేచాందోగ్య వాక్య మందు శ్రుతుడైన భూమగుణ విశిష్ట డుజీవుడు గావలెను “తరతిశోకమా త్మవిత్,, యని ఆత్మజిజ్ఞాసయోపస న్నుండైన ముముక్షువుకు ప్రాణసహ చారిత్వనిబంధనేన ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టం డైనజీవునియందు నాత్మోపదేశమున మాప్తంబగుటచేనాజీవుని ముక్తావస్థ

యందునానందవైపుల్యంబునుభూమ శబ్దముచే నిర్దేశించెనన- పూర్వపక్ష మునకు “యస్స త్యేనాతివదతి,, అనే వాక్యమందు సత్యశబ్దముచేశ్రుతుండై న పరమాత్మునియందు నాత్మోపదేశ ము సమాప్తంబేగాక ప్రాణశబ్దవా చ్యజీవోపదేశమందు సమాప్తముకా దుగనుక పరమాత్మునియానందవైపు ల్యమును భూమశబ్దముచే చెప్పబడు టవలన భూమగుణవిశిష్టడు జీవుండు గాడు పరమాత్మేయనిసిద్ధాంతము.

అం. అక్షరాధికరణము.

24. అక్షరమంబరాంతధృతేః.

అ.—అక్షరం- అక్షరశబ్దవాచ్య డుపరమాత్మ, అంబరాంతధృతేః-ఆ కాశమునకు కారణమైన ప్రధానధరణమువలన.

వాజినాం గార్గిప్రశ్నయందు “స హేవావైతదైవితదక్షరం గార్గి బ్రా హ్మణావదంత్యస్థూలమనన్ద్ర హాస్వ మదీర్ఘమలోహితమ స్నేహ మచ్ఛాయమ్,, యని అక్షర శబ్దముచే నిర్దిష్ట వస్తువు ప్రధానమా జీవుడా పరమా త్మాయని సంశయము.

ప్రధానముజీవుడొను పరమాత్మ కానిదపూర్వపక్షము “కస్మిన్నఖిల్యా కాశ ఏతచ్ఛ్రవ్రోతశ్చ,, యని ఆకాశా ధారత్వఅక్షరము. మగు ప్రధానమా జీవుడా. ప్రధానమువికారాధారత్వ

మైనందువలన జీవుడు అచిద్వస్తువు కా
ధారమైయుండుటవలన ప్రధాన జీవు
తొడుగుగాని పరమాత్మ కాదు.

సిద్ధాంతము. “యదూర్ధ్వంగార్ధి
దివ,, యనియు పక్రమించితికాలము
లందుండెడు సమస్తమునకు నాధార
త్వముచే నిర్దిష్టమైన ఆకాశము అవ్యా
కృతమువాయువుగల ఆకాశముగాదు
చానికంటె “కస్త్రిన్నుఖిల్వాకాశః ఓత
శ్చప్రోతశ్చ,, అనంతరము ఏ ఆకాశ
మందు ఈ సమస్తమునుండునని అడు
గగా ఆవస్తువకు ఆధారత్వము చేత
చెప్పబడిన నీ అక్షరము ప్రధానము
కానేరదు.

జీవుడు కానేరదు “ఏతస్య వా అ
క్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి సూర్యాచం
ద్రమసౌవిధృతాభివృత్తి,, యని ఆరంభిం
చితిక్షచే సర్వాధారత్వమును చెప్ప
ట వలన పరమాత్మ.

సూత్రార్థము-అక్షరం “ఏతద్వై
తదక్షరంగార్ధి,, యనే శ్రుతియందు
నిర్దిష్టమైన అక్షరశబ్దము పరమాత్మ
వాచకము ఎందువలననిన అమృతం
తద్యతేః అమృతం అనగా వాయువు
గల ఆకాశము అంబరాంతమనగా అ
మృతమునకు పారధూతము అంబరకా
రణమని తెలియవలయును కార్యాంత
ము కారణాపత్తియే అదే అంబరాం
తము అవ్యాకృతము ప్రధానము తస్య

ధృతేః- ధారణమువలన అవ్యాకృత
ముధరించుటవలన అక్షరశబ్ద వాచ్య
ముపరమాత్మ ఈ ప్రకారము చెప్పినం
దున జీవుడేయనిచెప్పవచ్చును జీవుని
కీ ప్రధానమును భరించడముప పన్న
మగుననెడి పూర్వపక్షమునకు ఉత్త
రసూత్రముచేత నివారణము చేయు
చున్నారు.

తా.—ఆకాశకారణమైన ప్రకృ
తినిధరించుటవలన నక్షరశబ్దముచే శై
వ్యబడినవాడు పరమాత్మ.

౨౫. సాచ ప్రశాసనాత్.

అ.— సాచ - అంబరాంతము
యొక్క- ధరణమును, ప్రశాసనాత్ -
అప్రతిహతాజ్ఞ వలన పరమాత్మకే
యుపపత్తి కలుగును.

సాచ అంబరాంతధారణము “ఏ
తస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్ధి సూ
ర్యాచం ద్రమసౌ,, యని ప్రశాసన
మువలన వినబడుచున్నది ప్రశాసన
మనగా ప్రకృష్టమైన శాసనము అన
గా అప్రతిహతాజ్ఞ అట్టి ఆజ్ఞ చేతచి
దచిదాత్మకమైన జగద్ధరణము జీవుని
యందుప పన్నముకాదు గనుక జీవుడు
కాడు.

తా.—శ్రుతియందు అంబరాం
తధృతి వలన ప్రకృష్ట శాసనమువలన
పరమాత్మకే యుపపన్నమగును జీ
వుడు కాదు.

౭౬. అన్యభావవ్యాప్తైశ్చ.

అ.—అన్యభావ-ఇతరపురుషత్వముయొక్క, వ్యాప్తైశ్చ - వ్యాప్తైశ్చ - త్వివలన.

అన్యభావః అనగా అన్యత్వము అక్షరమునకు పరమ పురుషునికంటె అన్యత్వమువ్యాప్త రీతిప చేయుచున్న వాక్య శేషము “అదృష్టం ద్రష్టి”, అనేవాక్యము సమస్తములచేత చూడబడిన ఈయక్షరము సర్వమునకుద్రష్టయని ప్రధానమునకు జీవునికిని అసంభావితమైన యర్థముచెప్పటవలన అక్షర శబ్ద వాచ్యము పరబ్రహ్మ.

అ.— సం॥ “ఏతదైవతదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మణా అభివదన్తి, ఇత్యాదివాచననేయక వాక్యమందు శ్రుతమైన అక్షరము ప్రధానజీవులుగానుండవలెను “అక్షరాత్పరతః పరః, “అక్షరంతమనీలీయతే, ఇత్యాది శ్రుతులలో ప్రధానజీవులయందక్షరశబ్ద ప్రయోగముకనుబడుటవలననే పూర్వపక్షమునకు త్రైకాల్యవర్తివికారజాతాధారభూతా కాశశబ్దవాచ్య ప్రధానాధారత్వమువలన ప్రశాశనశ్రవణముచేత అక్షరశబ్దనిర్దిష్టము ప్రధానముగాదుజీవుడునుగాదు- పరమాత్మయనిసిద్ధాంతము.

౨౦. ఈక్షతికర్తృధికరణము.

౭౭. ఈక్షతికర్తృవ్యపదేశాత్సః.

అ.— ఈక్షతి - దర్శన మందు, కర్తృ-ధ్యానకర్తృయందు, సః - ఆపర బ్రహ్మవ్యపదేశాత్ - పరమాత్మధర్మంబులుగా జెప్పటవలన.

ఆధర్వణి కులయొక్క సత్యకామ ప్రశ్నయందు “యః పునరేతంత్రీమాత్రేణ, యని ఉపక్రమించి “ససామభిరున్నీయతే బ్రహ్మలోకం సవతస్సాజ్జీవఘనాత్పరాత్పరం పురిశయం పురుషమీక్షత, యనేవరకు ధ్యాయతి-ఈక్షతి-యనేవాక్యములకు కర్తృగా చెప్పబడిన పురుషుడు హిరణ్యగర్భుడా పరబ్రహ్మ భూత పురుషోత్తముడా- యని సంశయము.

హిరణ్యగర్భుండని పూర్వపక్షము పూర్వవాక్యములందొక సారి ప్రణవోపాసనచేసినవానికి మనుష్యలోక ప్రాప్తిఫలమును చెప్పి - ౯౦డవసారి యుపాసనచేయడమందంతరిక్షలోక ప్రాప్తిని చెప్పి అనంతరము “యః పునరేతంత్రీమాత్రేణ, యని మూడవసారి ప్రణవోపాసనచేసినవానికి ఫలత్వము చేత చెప్పంబడు బ్రహ్మలోక మందు పురుషుని దృష్టికి కర్తృభూతుండైన పురుషుడు చతుర్ముఖుడేయని తెలియబడును - మనుష్యలోక అంతరిక్షలోకములయొక్క సామాచర్యము వలన బ్రహ్మలోకము క్షేత్రజ్ఞులలోకమని ని

శ్చయింపబడును - గనుకహిరణ్య గర్భుండని చెప్పవలెను.

సిద్ధాంతము - పరాత్పరం పురిశయంపురుషమీక్షిత,, యని ఈక్షతికర్తృత్వముచేత చెప్పబడిన పురుష విషయమైనట్లొకమందు,, తమోఽహారేణైవాతననాన్వేతి విద్యాంతచ్ఛాస్తమజరమమృతమభయం పరంచ,, యని నిరుపాధిక శాస్త్రత్వము అమృతత్వముమొదలైన గుణములుచెప్పటవలనపరమాత్మ యేయని నిశ్చయింపబడుచున్నది.

ఈప్రకారము పరమాత్మయని నిశ్చయానంతరమందు బ్రహ్మలోకశబ్దము ఆపర మాత్మ స్థానమని చెప్పుచున్నది.

బ్రహ్మ విషయముగా చెప్పబడినట్లొకమందు,, యత్తత్క-వయోవేదయన్తే,, యనినిత్యసూరులచేతదృశ్యత్వవచనమునీయర్థమునేదృఢపరచుచున్నది.

సూత్రార్థము-ఈక్షతి-ఈక్షతిధాతువునకుకర్తృవస్తువు - సః-ఆపరమాత్మ-ధ్యాయతిఈక్షతియనే రెండుధాతువులకుఏకవిషయత్వముండుటవలన ధ్యాయతి యనే ధాతువునకు కర్తృయను యతడేయని అర్థము వ్యపక శాత్ తద్విషయకతయా,, శాస్త్రమజరమమృతమభయంపరంచ,, యనె

డిపరమాత్మ ధర్మములకధనముండుటవలన.

తా.- ధ్యాన దర్శనంబులందు శాస్త్రాదిఅమృతతత్వాది గుణములుశైష్ఠ్యచే పరమాత్మయనినిశ్చయింపబడుచున్నది-హిరణ్యగర్భుండుకాడు.

అ.-సం॥పరంపురుష మభిధ్యాయిత,, యనుమొదలు,, పురిశయంపురుషమీక్షితే,, యనువరకుధ్యాణుతి-ఈక్షతి-కర్తృతయాన్దిష్టంజై నపురుషుడుచతుర్ముఖుడుకాగలడు మనుష్యలోకంబునకు నంతరిక్ష లోకమునకునుపరితన బ్రహ్మలోకమందుఈక్షణీయత్వాది లింగములచేతయనెపూర్వపక్షమునకు,, యత్తచ్ఛాస్తమ జరమమృత మభయం,, ఇత్వాది వాక్యములందు శాస్త్రత్వా జరత్వ అమృతత్వాదిధర్మములు శ్రుతమౌటచేత సర్వపాప వినిర్ముక్తుడైన ముక్తునకు ప్రాప్యత యోక్తమైన బ్రహ్మలోకంబు చతుర్ముఖ స్థానము కానందున,, యత్తత్క-వయో వేదయన్తే,, యనికవిశబ్దవాఙ్మయైననిత్యసూరులచేతదృష్టమైనవైష్ణవపదమును బ్రహ్మలోకశబ్దముచేత నిర్దేశించుట వలన తత్రస్థుడైనవాడు చతుర్ముఖుండు కాదు-పరమాత్మేయనిసిద్ధాంతము.

౨౨. దహరాధికరణము.

౨౮. దహరఉత్తరేభ్యః.

అ. — ఉత్తరేభ్యః - ఉత్తరవాక్యములనుబొందినబ్రహ్మమందుండెడి ధర్మములవలన - దహరః - దహరాకాశముపరబ్రహ్మ.

ఛాన్దోగ్యమందు “అథయదిదమస్మిక్ బ్రహ్మపురేదహరం వుండరీకం వేశ్మదహరోస్మిన్నస్తర ఆకాశస్తస్మిన్యదస్తస్తదన్వేష్టవ్యమ్ తద్వావవిజ్ఞానితవ్యమ్,, యనిహృదయవుండరీకమధ్యమమందు వినబడిన ఆకాశము భూతాకాశమా - లేకజీవుడా - పరమాత్మాయని సంశయము - మొదట భూతాకాశమనిచెప్పడముయొక్కమనిపూర్వపక్షము - ఆకాశశబ్దమునకు భూతాకాశమందే అధికంబుగ ప్రసక్తియుండుట వలన - ఈయాకాశాస్తర్వర్తికంటే యన్యమునకు అన్వేష్టవ్యత్వంబు చెప్పటచే భూతాకాశమని తెలియబడుచున్నది.

సిద్ధాంతము “కింతదత్రవిద్యతేయదన్వేష్టవ్యమితి చోదితే,, “యావాన్స్వాఅయమకాశ,, యని ఆరంభించి “ఏతత్సత్యంబ్రహ్మపురమ్,, యనువరకుదహరాకాశంబునకు నత్యంతాధిక్యము-సర్వాత్రయత్వము-సత్యత్వములనుజెప్పి “అస్మిక్ కామాస్సమాహితః,, యనిఆకాశాస్తర్వర్తియందుండెడుకామములువెదకదగినవనిచెప్పిఆదహరాకాశశబ్దముచేత నిర్దిష్టవస్తులే

వి. వానియందుండెడుపదార్థములేవి అనియాక్షేపము సంభవింపగా “ఏష ఆత్మాపహతపాప్త,, యనియారంభించి “సత్య సజ్జల్పః,, యనువరకునాకాశశబ్దనిర్దిష్టుండు యాత్మయనియు-కామశబ్దములుఅపహతపాప్తత్వాదులునువిశేషణభూతములనిప్రతిపాదించినవాక్యములుఆలపహతపాప్తత్వాదివిశిష్ట పరబ్రహ్మమునే జెప్పినదై యుపక్రమమందు వెదుకుటకునర్హంబుగప్రతిజ్ఞ చేయబడిన ఆకాశము ఆత్మయనియు - అతనియరీదుండెడిగుణములు అపహత పాప్తత్వాదులనియుచెప్పుచుండు నదియై “అథయఇహాత్మానమను విద్యవ్రజన్త్యైతాంశ్చ సత్యాన్తామాక్ తేషాం సర్వేషులోకేషుకామశారోభవతి,, యని యుపసంహరమునుచెప్పును- గనుక ఈదహరాకాశము అపహతపాప్తత్వాదిగుణవిశిష్టమైన పరబ్రహ్మమే. భూతాకాశముకాదనినిశ్చయము - అప్పటికి ఈవాక్యమందు “అథయఏష సప్రస్సాదోస్తాచ్ఛరీ రాత్సముత్తాయ,, యని జీవునికి ప్రతీతి యుండుట వలన నాజీవునకును త్తరత్రచతుర్ముఖబ్రహ్మవాక్యములందు-అపహతపాప్తత్వాదిగుణములు చెప్పటవలనప్రత్యగాల్సేదహరాకాశమని పూర్వపక్షతీతులు

సిద్ధాంతము. ప్రత్యగాత్మ కర్మప

దవశుడౌటవలన స్వప్న సుషుప్త్యాద్య వస్థలచేత నాచ్ఛాదనచేయబడిన అప హతపాప్తత్వాది గుణములు గలనా డై పరమాత్మనుబొంది అతని యను గ్రహంబు వలన నుదయించిన గుణస మూహము గలవాడని ప్రజాపతి వా క్యమందు చెప్పం బడును - దహరా కాశమైతె అనాచ్ఛాదితమై నిరుపాధి కమైన అపహతపాప్తత్వాదిగుణము లుగలదై జీవుని యందసంభావితమై న సమస్తజగద్విధరణము- సమస్తచి దచిద్వస్తువుల యొక్క- నియమనము- ఇవిమొదలైనయనేకగుణములు గలవి గనుక దహరాకాశంబు పరమాత్మ- ప్రత్య గాత్మయెంతమాత్రము కాదు.

సూత్రార్థము. దహరః-దహరశ బ్దవాచ్యుండు పరబ్రహ్మ-ఉత్తరేభ్యః ఉత్తరవాక్యమందు చెప్పబడిడి అప హతపాప్తత్వాది రూపాసాధారణ ధర్మములనే హేతువువలనయని తెలి యవలయును.

తా.— ఉత్తరవాక్యగతమైనయ పహతపాప్తత్వాది ధర్మములవలన దహరాకాశముపరబ్రహ్మ.

౭౯. గతిశబ్దాభ్యాంతథాహిదృష్టం లిక్నంచ.

అ.— గతి-గతిచేత- శబ్ద- బ్రహ్మ లోక శబ్దముచేత పరబ్రహ్మ- తథా- అదేప్రకారమే- దృష్టంహి- మరియొ

కస్థలమందు చూడబడినది- లింగంచ- హేతువునున్నది.

ఈదహరాకాశమందుసమస్తప్ర జలకుప్రతిదినము ఆగమనమువినబడు చున్నది- దహరాకాశమునకు సూచ కమైన తచ్చబ్దము సామానాధికరణ్య ముచేత ఏబ్రహ్మలోకశబ్దము ప్రయో గింపబడినదో ఆగతిశబ్దములచేత ద హరాకాశమే పరబ్రహ్మయని తెలియ బడుచున్నది- తద్యథాహిరణ్యనిధింని హితమక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరిసచ్ఛరం తోనవిం చేయురేవమేవేమా స్సర్వాః ప్రజా అహర హర్గ చ్చస్త్య ఏతంబ్ర హ్మలోకం నవిస్తస్త్య నృతే నహిప్ర త్యాధా,, యనేశ్రుతిచేతనుఆప్రకా రమే మరియొకస్థలమందు పరబ్రహ్మ యందేయిట్టిగమనము చూడబడినది. “ఏవమేవఖిలుసౌమ్యేమాస్సర్వాః,, ప్రజాస్సృతీసమృద్ధ్యన విదుస్సృతి సంప త్స్యామహ,, యనియు,, సతఆగమ్య నవిదుస్సతఆగచ్ఛామహః,, యనియు ఆప్రకారమే బ్రహ్మలోకశబ్దము పర బ్రహ్మయందే వర్తించును- “ఏషబ్ర హ్మలోకసమాధితిహివాచ,, య నిహేతువయునున్నది గనుక బ్రహ్మ లోకశబ్దము బ్రహ్మపరమని తెలియవ లయును-నితరస్థలమందును హేతువు లేకపోయినను యీప్రకరణమందు స మస్తప్రజలకు వినబడుప్రతిదినము గ

మనమును - బ్రహ్మలోక శబ్దమును దహారాకాశమునకు పరమాత్మత్వము చెప్పడమందు హేతువుపూర్ణమైనది చశబ్దము అవధారణార్థకము - ఇదే పరిపూర్ణమైనదని తాత్పర్యము.

సూత్రార్థము. గతి - ఆగమనము చేతను-శబ్ద-బ్రహ్మలోక శబ్దముచేతను-దృష్టం-బ్రహ్మమేయని తెలియబడినది - లింగంచ-ఈగతిశబ్దము హేతువాను.

తా. - శ్రుతియందు బ్రహ్మలోక శబ్దంబు పరబ్రహ్మయందే చూడబడుటవలన దహారాకాశంబునకు పరమాత్మ భావ మందనేక చిహ్నంబులుండుటవలనపరమాత్మ.

౮౦. ధృతేశ్చ మహిమోన్మస్తి స్మృత్యవల్లభే.

అ. - అన్య-పరబ్రహ్మయొక్క-ధృతేః- ధృతిరూపమైన- మహిమృతి- మహిమకు-అస్తిత్వ- ఈదహారాకాశమునందు-ఉపలభ్యే- ఉపలభ్యసంభవించుటచేనీదహారాకాశముపరమాత్మ.

ధృతిః-ధృతియన గా జగద్విధరణము- అదిపరమాత్మ ధర్మమనిమరియొక స్థలమందు వినబడుచున్నది - “ఏష సర్వేశ్వర ఏషభూతాధిపతిరేషభూతపాల ఏష సేతుర్విధరణ ఏషాంలోకానామసంభేదాయ,, యని ఆధృతి ఈదహారాకాశమందు కనబడుచున్నది.

ది- “అథయతత్త్వ స సేతుర్విధృతిరేషాంలోకానామసమ్భేదాయ,, యనియు.

తా. - ఈదహారాకాశము నందు ధృతిరూపమైనమహిమము సంభవించుటవలన పరమాత్మ- ధృతియన గాజగద్విధరణము.

౮౧. - ప్రసిద్ధేశ్చ.

అ. - ప్రసిద్ధేశ్చ- ఆకాశబ్దముప్రసిద్ధిగాబ్రహ్మయందుండుటవలన.

“కోహ్యేవాన్యాత్కఃప్రాణ్యాద్యదేష ఆకాశ ఆనందోనస్యాత్ - సర్వాణిహవాగ్నిమాని భూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యంతే,, యని ఆకాశశబ్దమునకు పరబ్రహ్మయందు ప్రసిద్ధియందుటవలన ఆకాశశబ్దమే పరమాత్మయొక్కగుణములచేత విశేషితమైభూతాకాశమనియెడి శంకనుపొగొట్టుచున్నది.

సూత్రార్థము. బ్రహ్మయందాకాశశబ్దము ప్రసిద్ధంబుగనుండుట వలన నాకాశశబ్దవాచ్యుడుబ్రహ్మము.

తా. - ఆకాశశబ్దముపరబ్రహ్మ ధర్మముతోగూడెభూతాకాశశంకను నివర్తింపజేయుచున్నది.

౮౨. ఇతరపరామర్శాత్సత్త్వ ఇతిచేత్త్వాసమ్మవాత్.

అ. - ఇతరః- బీవుడు- పరామర్శాత్ -చెప్పటవలన సః-ఆబీవుడే ద

హారశబ్దవాచ్యుడు-ఇతిచేన్న-ఇట్లునుట కాదు- అసంభవాత్ - సంభవింపక పోవుటవలన.

ఇతరః-పరమాత్మకంటెనితరుడై నజీవుడు. అతని,, అథయఏష సంప్ర సాదో స్వా చ్ఛరీరా త్సముత్థాయ,, యని పరామర్శయుండుటవలన ఆజీ వుండే దహరాకాశమని చెప్పగూడ దు పూర్వోక్తములైన గుణములా జీ వునియందుపహత్తినిజెందదు.

సూత్రార్థము. ఇతరజీవుడు-పరా మర్శాత్-చెప్పటవలన-సః-ఆజీవుడే ఇతిచేత్-దహరశబ్దవాచ్యుడని- న-చె ప్పకూడదు- అసంభవాత్-ఉత్తరత్ర చెప్పబడిన గుణములు జీవుని యందు సంభవింపదుగనుక జీవుడుకాదు.

తా.—స్పష్టము.

౮౩. ఉత్తరాచ్చే దావిర్భూత స్వరూపస్తు.

అ.—ఉత్తరాచ్చేత్ - ప్రజాపతి ప్రత్యుత్తరమువలన - జీవుడనియన్న ట్టులు తే- ఆవిర్భూతస్వరూపస్తు-ము క్కుడుకాని.

ఉత్తరాత్ - ఉత్తరరూపమైన ప్ర జాపతివాక్యమువలన-చేత్-అపహత పాస్త్ర త్వాదిగుణములుగలజీవుడు చె లియబడుననిచెప్పిన యెడలయు క్తము కాదు- ఆవిర్భూతస్వరూపః - జాగ రూకాద్యవస్థల చేతననాదికాలప్రవృ

త్తములైన వుణ్యపాపకర్మ మూలక ములై జాగరూకా ద్యవస్థలచేత తి రోహితమైన గుణములు గలవాడై ప ర బ్రహ్మోపాసన చేత వుట్ట బడిన స్వ స్వరూపా విర్భూవము గల అప హతపాస్త్రత్వాది గుణవిశిష్టుడైన జీ వుడే ఆప్రజాపతి వాక్యమందపహత పాస్త్ర త్వాదిగుణవిశిష్టుడుగాచెప్పబ డును. దహరాకాశమైతే అతిరోహి తస్వరూపము అపహతపాస్త్ర త్వము మొదలైన గుణములుగలవిగనుక ఈ దహరాకాశమందు జీవుడని భ్రాంతి చేయగూడదు.

సూత్రార్థము. ఉత్తరాత్ బ్రహ్మో త్తర వాక్యములవలన-ఇతిచేత్- జీవు డని తెలియబడుచున్నదనిన-ఆవిర్భూ తస్వరూపః-ఆవిర్భూత-భగవదనుగ్ర హము వలన వుట్టినట్టి-స్వరూపః-స్వ స్వరూపముగలజీవుడు-అస్తు-అగుగా క-దహరవాక్యమందు జీవపరామర్శ యెందుకొకట చేయబడినదనిన యా సంకతివివరించుచున్నారు.

౮౪. అన్యార్థశ్చ పరామర్శః.

అ.—పరామర్శ :- ఈదహరవా క్యమందుజీవునిపరామర్శము, అన్యార్థః - ఈదహరాకాశమునకు జీవస్వ రూపసంపాదకత్వసామర్థ్యమే-అర్థః ప్రయోజనముగాగలిగినది

“అస్మాచ్ఛరీ రాత్సముత్థాయప

రంజ్యోతిరుపసంపద్య స్వేనరూపేణా
భినిష్పద్యత, యనిపరంజ్యోతిస్వరూప
మైనదహరాకాశోపసంపత్తిచేత-అ
న్యతతిరోహితస్వరూపముగలయీజీ
వునకు స్వరూపావిర్భావము కలుగు
చున్నదనిదహరాకాశమును జగద్విధ
రణముమొదలైనవానివలెనే జీవస్వ
రూపావిర్భావ సంపాదనరూపమైన
సంపద్విశేషముచెప్పటకొఱకు జీవప
రామర్క.

౮౫. అల్పశ్రుతేరితచేతదుక్తమ్.

అ.—అల్ప-స్వల్పత్వముయొక్క-
శ్రుతేః, వినుటవలన- ఇతిచేత్, ఈసూ
క్త్యమైనజీవుడేయనిన-తత్, ఆసంగతి-
ఉక్తం, పూర్వమేచెప్పబడెను.

“దహరోస్మి” యనుశ్రుతిచేతఅ
ల్పపరిమాణముగలదనిచెప్పను-గనుక
నిశ్రుతివిషయత్వముసూక్ష్మమైనజీవు
నికేడపపన్నమగును సర్వవస్తువులకం
టెనధికుడైనబ్రహ్మకు సంభవింపదని
చెప్పినయెడ-అక్కడ యేనమాధాన
ముచెప్పదగినదో అది, “నిచాయత్వా
త్”, యనేగ్రంథముచేతమందేచెప్ప
బడినది.

౮౬. అనుకృతేస్తస్యచ.

అ.—తస్య - ఆజీవునికి, అనుకృ
తేః-దహరాకాశసామ్యముచెప్పటవ
లనదహరాకాశ స్వరూపుడు జీవుడు
కాడనియర్థము.

అనుకృతిః - అనగా అనుకరణము
తస్య, ఆపరమాత్మయొక్క- అనుకరణ
మువలనజీవునికిస్వరూపావిర్భావము
అపహతపాప్త త్యాదిగుణములు సం
భవించును- అందువలనయనుసరించె
దుజీవునికంటె అనుకార్యుడైనపరబ్ర
హ్మస్వరూపమైన దహరాకాశముల
ర్థాంతరభూతము - దానియొక్క-అను
కారమనగా దానిసామ్య ప్రాప్తియని
“యదాపశ్యః పశ్యతేరుక్త వర్ణంక
ర్తారమీశంపురుషంబ్రహ్మ యోనిమత
దావిద్వాన్పుణ్య పాపేవిఘ్నాయని ర
జ్జానః పరమం సామ్యమువైతి,, యనే
శ్రుతియందుప్రసిద్ధముగానున్నది.

౮౭. అపిస్తర్యతే.

అ.—అపిస్తర్యతే-స్తృతిచేతను
నీయర్థముచెప్పబడును

ఆబ్రహ్మ పాసన వలనతత్సా
మ్యప్రాప్తిరూపమైన అనుకరణముజీ
వునికి “ఇదంజ్ఞానమపాశిత్యమమసా
ధర్మ్య మాగతాః సగ్దేపి నోపజాయ
స్తేప్రళయేనవ్యధన్దిచ,, యనిప్రసిద్ధ
ముచేయబడుచున్నది.

అ.—సం, “దహరోస్మిన్నంతరఆ
కాశః,, ఇత్యాదిచ్చావోగ్యవాక్యశ్రు
తమైనహృదయపుండరీక మధ్యవర్తిద
హరాకాశము- భూతాకాశము- లేక
జీవుండును గాని వియుండ వలెను
భూతాకాశమందు ఆకాశశబ్దప్రసిది

ప్రాచుర్యముచేత భూతాకాశముకా
గలదు-ప్రజాపతి వాక్యమందుజీవుని
అపహత పాప్త త్యాదులు శ్రుతమా
టచేత ప్రకాశాది యోగమువలన ఆ
కాశశబ్దము జీవునియందు కూడుటవ
లనజీవుడుగాగలడుయనే పూర్వపక్ష
మునకు అపహత పాప్త త్యాదులు భూ
తాకాశమునకు ఘటించనందున ప్ర
జాపతివాక్యమందు శ్రుతమైన పరమా
త్మసంపత్తి లభాపహత పాప్త త్యా
దులు జీవునికి నుండినను-దహరవాక్యో
క్తాతిరోహితనిత్యసిద్ధాపహత పాప్త
త్యాదివైశిష్ట్యము-జీవునికి గూడనందు
న-పరమాత్మనియందు ఆకాశశబ్దప్ర
యోగము శ్రుత్యంతర సిద్ధమైనందునద
హరాకాశము ప్రసిద్ధాకాశముగాదు
జీవుండునుగాదు- పరమాత్మే యనిసి
ద్ధాంతము.

౨౩. ప్రమితాధికరణము.

౮౮. శబ్దాదేవప్రమితః.

అ.-శబ్దాదేవ- ఈశానః అనుజ
గన్నియామక వాచక శబ్దమువలన- ప్ర
మితః - అంగుష్ఠ ప్రమితుడైన పురు
షుడు పరమాత్మయని తెలియబడును,
“ఈశానో భూత భవ్యస్య, యనేవ
రమాత్మ వాచక శబ్దమువలన.

కరవల్లి యందు “అంగుష్ఠ మా
త్రః పురుషో మధ్య ఆత్మ నితిష్ఠతి ఈశా
నో భూత భవ్యస్యన తతో విజుగుప్సతే

ఏతద్వైతత్, అని యుత్తర శ్రుతి
యందును “అంగుష్ఠ మాత్రః పురుషో
జ్యోతిరివాధూమకః, అందుకు పూ
ర్వమందున్న శ్రుతియందును “అజ్ఞాప్త
మాత్ర పురుషో నైరాత్మా సదాజనా
నాం హృదయే సన్నివిష్ట, అనుశ్రు
తులచేత అంగుష్ఠ మాత్రమిత ప్రమాణ
ముగల పురుషుడు జీవుడా-పరమాత్మా
యని సూచయము.

జీవాత్మయని పూర్వపక్షము,, ఇ
తరస్థలమందు గ్రహింపబడిన స్పష్టజీవ
భావముగల పురుషునియందు అంగుష్ఠ
మాత్ర శ్రుతులుండును, యెటులనిన
“ప్రాణాధిపస్సౌభిరతి స్వకర్మభిరం
గుష్ఠమాత్రోరవి తుల్యరూప,, యని
సిద్ధాంతము- అచ్చట “స్వకర్మభిః,,
యని తృతీయచేత జీవభావము నిశ్చ
యింపబడును అటువలె ఇచ్చటను “ఈ
శానో భూత భవ్యస్య,, యని భూత
భవ్యే శిత్వత్వదర్శనము వలన పరమా
త్మే యని స్ఫుటమాచున్నది.

ఎట్లు, అనవచ్చిన్న మైన పరమాత్మ
కు అంగుష్ఠ ప్రమితత్వము సంభవించున
ని ఆక్షేపించుకొని సమాధానము చె
ప్పుచున్నారు.

తా.-పరమాత్మ వాచక శబ్దంబు
వలన నంగుష్ఠ మాత్రుండు పరబ్రహ్మ.

౮౯. హృద్యపేక్ష యాతుమను
మ్యాధికారత్వత్.

అ.— మనుష్యాధి కారత్వాత్ శాస్త్రమునకు మనుష్యులే యధికారులుగనుక, హృద్యపేక్షయాతు - వారి హృదయములన పేక్షించి అంగుష్ఠప్రమితత్వముచెప్పబడినది.

ఉపాసన కొఱకై యుపాస కుల హృదయ మందుండుట వలన, ఉపాసక హృదయమునకు అంగుష్ఠ మాత్ర ప్రమాణము కలుగుటవలన, దానియ పేక్షచేత నిదియు అంగుష్ఠ మాత్రప్రమితత్వము - మనుష్యులకే యుపాసకత్వ సంభావనచే మనుష్యులకే అధికారమున్నదని శాస్త్రము ప్రవృత్తమాటవలన మనుష్యహృదయా పేక్ష చేతనిట్లు చెప్పబడెను.

తా.— ఉపాసనకొరకు-నుపాసకులహృదయ మందుండడము వలన హృదయమంగుష్ఠ ప్రమితత్వ మగుట చేతనాయ పేక్షవలన అంగుష్ఠ ప్రమితత్వముచెప్పబడినది.

అ-సం.—“అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోమధ్య ఆత్మ నితిష్ఠతి,, ఇత్యాదికథన స్థి వాక్యములలో శ్రుతుడైన అంగుష్ఠ ప్రమితుడు జీవుండు కాగలడు. అంగుష్ఠ ప్రమితత్వము జీవునికి శ్రుత్యంతర సిద్ధమాటచేతన నే పూర్వపక్షమునకు భూతభవ్యైశానత్వము జీవునికి అనుపపన్నమాటచేత పరమాత్మకే యున్నదౌటవలన అజ్ఞుష్ఠ ప్రమితుడు జీవు

డుగాడు పరమాత్మయని సిద్ధాంతము.

౨౪. దేవతాధికరణము.

౯౦. తదపర్య పిబాదరాయణ సంభవాత్.

అ.—తత్ - ఆమన ష్యులకంటె, ఉపర్యపి-మైనందు దేవతలకు కూడ అధికారముగలదు, సంభవాత్-దేవతలకు బ్రహ్మస్వరూప బ్రహ్మోపాసన ప్రకారజ్ఞానముల యపేక్షయును, ఆయుపాసనా సామర్థ్యముల సంభవమువలన-దేవతలకునధికారముకలదని బాదరాయణులు తెలియుదురు.

బ్రహ్మోపాసన శాస్త్రము మనుష్యాధి కారకమని చెప్పిన ప్రసంగసంగతిచేత దేవాదులకు కూడ బ్రహ్మవిద్యయందధికారమున్నదో లేదో యని విచారముచేయబడుచున్నది.

దేవతలకు అధికారము లేదని పూర్వపక్షము, పరినిష్పన్నమైన బ్రహ్మమందు శబ్దమునకు ప్రామాణ్యము సంభవించినప్పటికిని దేవాదులకు దేహముండుననే ప్రమాణములేనందున మంత్రార్థవాదములకు విధి శేషత్వముచే దేహస్థితినిబోధింపనందున దేహధారులు చేయురీతిచే యడమునకు యోగ్యమైన ప్రతిదిన మనుష్టానవిషయమైనవివేకాదిసాధనసప్తకముచేసంపాద్యమైనమనస్సుచేత నిష్పన్నమైనయుపాసనానిర్వృత్తియందువారలకు సామర్థ్యము

లేక పోవుటవలన దేవతలకధికారము లేదనిపూర్వపక్షము.

సీద్ధాంతము. జగత్సృష్టిప్రకరణమందు నామరూపవ్యాకరణశ్రుతిచే దేవాదులకు దేహముసిద్ధించుచున్నది - నామరూపవ్యాకరణమనగా - దేవతలకు దేహేంద్రియాదులకలగ చేయడము-మంత్రార్థవాదములందునుఆదేహముస్ఫుటంబుగ పొందుటవలన ఆ మంత్రార్థవాదములకు అనుష్ఠానయోగ్యప్రకాశన స్తుతిపరత్వము చెప్పిన పక్షమందు దానియుపపత్తి కొఱకై దానిస్థితియందు ప్రమాణత్వ ముండుటవలన దేవాదులకు దేహముమొదలైనవిసంభవించును - దేహముండుటచేతస్తుతిప్రకాశము సహాసంభవించుచున్నది- లేనియెడలసంభవింపదు గనుక సామర్థ్యముండుటచేత దేవతలకధికారముకలదు.

ఇదివిప్రకారముసంభవించుననిన- పూర్వమందుసంపాదించబడిన జ్ఞానమువిస్తృతివలన జ్ఞానముసంభవించును తాపత్రయముచే పుట్టినదుఃఖపూర్వకబ్రహ్మగుణ జ్ఞానమువలనఅర్థిత్యముసంభవించును-సృష్టివాక్యమంత్రార్థవాదములందు దేహముచెప్పబడును గనుక వీనివలన సామర్థ్యంబు సంభవించును- ఆసంభవమువలన దేవతల

కును అధికారముకలదని చాదరాయణాచార్యులు తెలియుదురు.

౯౦. విరోధకర్మణీతి చేన్నానేకప్రతిపత్తైర్దర్శనాత్.

అ. — కర్మణీ - యాగాదికర్మలయందు, విరోధః-ఏకకాలావస్థితిరూపదోషము, చేన్న- సంభవించుచున్నదనిచెప్పకూడదు, అనేక ప్రతిపత్తైః- అనేక దేహసంబంధమునకు, దర్శనాత్ - ప్రత్యక్షముండుటవలన.

కర్మణీ యాగాదులందువిగ్రహవత్వము చెప్పినపక్షమందు నొకనికి నేకకాలమందనేకయాగములసాన్నిధ్యమర్హముకాదు- గనుకవిరోధముకలుగుననిచెప్పినట్లయితే అటులగాదు శక్తిమంతులైన సౌభరిప్రభృతులకు నేకకాలమందనేకశరీరప్రతిపత్తిసంభవించును.

౯౧. శబ్దఇతిచేన్నాతః ప్రభవాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్.

అ. — శబ్ద- వైదికశబ్దమందు, చేన్న- విరోధమనిచెప్పకూడదు, అతః- వైదికశబ్దమువలన, ప్రభవాత్-నిర్మాణముచేత, ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్- శ్రుతిస్తోతులచేతనిశ్చయింపబడును.

విరోధః యనుశబ్దము వర్తించుచున్నది కర్మయందువిరోధముసంభవింపదువైదికశబ్దమందువిరోధముసంభవించును యెట్లు అనేక దేహములు

డినను వానికి సావయ వత్సముండుట వలన ఉత్పత్తినాశము సంభవించును గనుక యుత్పత్తికంటె పూర్వమునా శముకంటె అనంతరమువై దిశశబ్దముల కర్థసూన్యత్వము అనిత్యత్వము గలగు నుయని చెప్పిన నటులనగూడదు అతః ప్రభవాత్ వై దిశశబ్దమువలన ఇంద్రాదులకుత్పత్తియౌటవలన.

పూర్వపూర్వ ఇంద్రాదులు నశించిపోయినను వేదోక్తమైన ఇంద్రాది ఆకృతి విశేషవాచకములైన శబ్దమువలన ఇంద్రాద్యాకృతి విశేషములను స్మరించి ఆయాకారముగల మరియొక ఇంద్రుని బ్రహ్మనిర్మాణము చేసును గనుక వై దిశశబ్దమునకు ఏదోషములేదు.

దేవదత్తశబ్దమువలె ఇంద్రాదిశబ్దములు వ్యక్తి విశేషమందు సంకేతపూర్వకంబుగ ప్రసరించినవి కావున రేమనిన గవాదిశబ్దమువలె ఆకృతి విశేషవాచకములు. ఆకృతివాచకములకు నిత్యత్వముండుట మాత్రము చేత సేవాచ్యవాచకభావసంబంధము వేదప్రతిపాద్యమైన శబ్దమువలన దాని అర్థ విశేషమును స్మరించి కులాలుడు ఘటాదులునుం వలె బ్రహ్మనిర్మాణము చేసుననే యర్థము దేని చేత తెలియబడునంటె (ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం) అన గాత్రుతిస్త్తుతుల చేతనని అర్థము. శ్రుతు లేవనిన, “వేదేన నామరూపేవ్యా కరోత్సతా సతీ

ప్రజాపతిః, అటువలె, సహారతివ్యాహరత్ సభామిమస్సజతే,, యనియు “నామరూపఞ్చభూతానాం కృత్యానాంచ ప్రపంచనమ్ వేదశబ్దేభ్య ఏవాదౌ దేవాదీనాం చకార స ఇతి,, యని తెలియబడును.

౯౩. అతఏవ చ నిత్యత్వమ్.

అ.—అతఏవ చ - ఆకారణమువలన-నిత్యత్వం-నాశము లేకపోవడము- ఏకారణమువలన బ్రహ్మవై దిశశబ్దము చేత తదర్థాకారమును స్మరించి ఆయాకారముగల సమస్తమును నిర్మించునో నాకారణమువలన వశిష్టవిశ్వామిత్రాదులకు మంత్రసూక్తాదినిర్మాతృత్వముండినను మంత్రమయ వేదనమునకు నిత్యత్వమున్నది.

బ్రహ్మనైమిత్తిక ప్రళయానంతరమందు “మన్త్రీకృతోఽపృణీతే,, “విశ్వామిత్రస్య సూక్తం భవతి,, ఇత్యాది వేదశబ్దము అభ్యయనము చేయకనే మన్త్రాది దర్శనమందు సమర్థులైనవశిష్టాదులకృతి విశేషమును స్మరించి వశిష్టత్వాది పదములయొక్క-ప్రాప్తికొఱకు చేయబడిన కర్మ విశేషముగలవారి నిస్మరించి వాల్లకు వశిష్టాద్యాకార విశేషములను నిర్మాణము చేసును.

వారలు అధ్యయనము చేయకనే వై దిక మన్తాదులను స్వరవర్ణములందు స్థలనములేకనే పఠింతురు, ఆకారణము

వలనవీర్లకు మంత్రాదికర్తృత్వముం
డినను వేదసకనిత్యత్వమునుపపత్తిసం
భవించును ప్రజాపతి మొదలుగాగల
సమస్త అవ్యాకృత పర్యస్తములైన
తత్వములు, అవ్యాకృత పరిణామరూ
పములైన శబ్దమయ వేదములు నష్ట
మైన అనంతరము అవ్యాకృతసృష్టియు
క-ఆవృత్తి ప్రాప్తమౌచుండగా ఏ
ప్రకారమువేదమునకు నిత్యత్వముసం
భవించుననగా చెప్పచున్నారు.

౯౪. సమాన నామ రూపత్వా
చ్చా వృత్తావప్య విరోధో దర్శనా
త్కన్య తేశ్చ.

అ.— ఆవృత్తావపి-రెండోసృష్టి
యందును, సమాన నామరూపత్వా
త్-సదృశమైన నామరూపాదులుం
డుటవలన, అవిరోధః - విరోధములే
దు, దర్శనాత్ - శ్రుతివలన, స్మృతేశ్చ
స్మృతివలన ఈయర్థము దృఢమని తె
లియవలయును.

అవ్యాకృతసృష్టి యావృత్తి యం
దు, సృజ్యములైనవస్తువులకు సమాన
నామరూపముండుట వలన దోషము
లేదు- ఆదిసృష్టియందు పరమపురుషు
డు పూర్వాకృతిగల జగత్తును స్మరించి
అదే ప్రకారమే సృష్టిచేసును, పూర్వా
నుభూత్వి విశిష్టములైన వేదములను స్మ
రించి హిరణ్యగర్భునికొరకెచ్చును పూ
ర్వప్రకారంబుగల జగత్తును నిర్మాణ

ముచేసునని ఏ ప్రకారము తెలియబడు
నంటే, దర్శనాత్కన్య తేశ్చ-శ్రుతిస్మృ
తులవలన.

“అహో రాత్రాణి విదధద్విశ్వ
స్యమిషతోవశీ! సూర్యాచంద్రమసౌ
ధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్! ది
వంచ పృథివీచా న్దరిక్షమతో సువరితి
యోబ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వంయో
వై వేదాంశ్చప్రహీణోతితస్మా,, య
నే శ్రుతులును “యథర్తుష్యైతు లి
క్తానినానారూపాణిపర్యయే! దృశ్య
స్తే తానితాన్యేవ తథాభావా యు
గాదిషు,, యనెస్మృతియు ప్రమాణ
మని తెలియవలయును.

నిత్యత్వం బనగా ఇదేను ఏకారణంబు
వలన పూర్వ పూర్వమైన యుచ్చారణ
ను స్మరించి పరమ పురుషుండచేత్రమ
ముచేత నాయుచ్చారణమును తనయా
రాధనమును దాని ఫలమును యాథా
త్మ్యముగా బోధించు వేదమును పూ
ర్వానుభూత్వి విశిష్టమైన వేదమునే స్మ
రించి చెప్పను అందువలన దేవాదుల
కు బ్రహ్మవిద్యాధి కారమండేమి దో
షములేదు.

తా.— శ్రుతిస్మృతులవలన దె
లియబడు ఆవృత్తియందు సృజింపబ
డినవానికి నామరూపసామ్యముండుట
వలన విరోధములేదు.

అ.— సం॥ దేవతాదులు నిర్దుఃఖు

లు అశరీరత్వముచేత అర్థిత్వ సామన్యములయొక్క అభావముచేత బ్రహ్మవిద్యయందధి కారములేదనే పూర్వపక్షమునకు సృష్టి ప్రకరణములందు సుపాసన ప్రకరణములందు శరీరప్రతిపాదనముచేత తాపత్రయాభి భూతముచేత అర్థిత్వ సామన్యములు సంభవించుటవలన వారికినధికారము గలదని సిద్ధాంతము.

౨౫. మధ్యధికరణము.

౯౫. మధ్యాదిష్ట సంభవాదనధికారంజైమినిః.

అ. — మధ్యాదిష్ట - మధువిద్యలయందు - అనధికారం - అధికారములేదని జైమినిః, జైమినులు తెలియుదురు అసంభవాత్ - వసువులకే ఉపాస్యత్వ ఉపాసకత్వము సంభవింపదు గనుక వసుత్వము ప్రాప్తమైనదాటవలన ప్రాప్యత్వము సంభవించదు గనుక అధికారములేదని యర్థము.

ఛాన్దోగ్యమందు “అసౌఖా ఆదిత్యోదేవమధిష్ఠి, అని ఆరంభించి “తే ద్యౌస్త్రిధమమృతం తద్వసవ ఉపజీవన్తి, అని చెప్పి “సయ ఏతగేవ మమృతం వేదవసూనా మేవైకో భూత్వాగ్నివైవముఖేవైత దేవామృతం దృష్త్వా తృప్యతి, యని ఋగ్వజుస్సామాదివేదములందు చెప్పబడిన కర్మలను సంపాదించి రసమున కాధారమొ

ట వలన మధుమయుడైన సూర్యునికి పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరక్షార్ధస్వభాగములను వసు రుద్రాదిత్య మరుత్సాధ్యులనే పేరుగల దేవసమాహమన కుభోగ్యత్వముచేత చెప్పి ఆయను భవాకారము చేతనే ఆదిత్యాంశంజులకు సుపాస్యత్వమును పదేశించి అది దిత్యభాగములను ప్రాప్యములుగాను పదేశముచేయబడియున్నది.

ఇట్టియుపాసనలందు వస్వాదుల కధికారమున్నదా - లేదాయని సంశయము - లేదని పూర్వపక్షము, వస్వాదులకు ఉపాస్యకోటి ప్రవిష్టత్వమువలనకర్తృత్వభావములకు విరోధము కలుగక పోవుట వలన సుపాస్యనిచే పొంద దగిన వసుత్వము పొందబడి యుండును - గనుక అధికారములేదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ఆయవస్థలుగల బ్రహ్మకేయ పాస్యత్వముండుటవలన వస్వాదిదేవతలకు తమ అవస్థగల బ్రహ్మోపాసనమందు విరోధములేదు మరి ఒకకల్పమందు ప్రాప్యమైన వసుత్వముయనిచే స్పృహమందు విరోధములేదు - గనుక వస్వాదిదేవతలకు అధికారము సంభవించునని తాత్పర్యము.

తా. — జైమినులు వస్వాదులకు మధువిద్యయందధికారము గలదని తెలియుదురు.

౯౬. జ్యోతిషిభావాచ్చ.

అ.—జ్యోతిషి-పరబ్రహ్మమందు దేవ మనుష్యులకుండే తుల్యాధికార ముకంటె-భావాచ్చ-వసువులకువిశేషముగాచెప్పను.

“తందేవాజ్యోతిషాం జ్యోతిరాయ్యో పాసతే మృతమిత జ్యోతిషి,, యనిదేవమనుష్యులకుపరబ్రహ్మమందధికారము సమానంబుగ నుండినప్పటికి “జ్యోతిషాంజ్యోతికి,, “పరబ్రహ్మదేవా ఉపాసత,, యనివిశేషముగా చెప్పడము వస్వాదులకుకర్మకర్తృభావము విరుద్ధమగునని వారలకు ననధికారము తోపింప చెయుచున్నది.

“దేవా,, యని సామాన్యవచనమైతేనోవస్వాదిదేవ విశేషమనియితరులకువిరోధములేకపోవుటవలన అంగీకారముచేయబడుచున్నది.

౯౭. భావంతు బాదరాయణోస్తిహి.

అ.—బాదరాయణః - బాదరాయణాచార్యులు-భావం - వస్వాదిదేవతలకుమధువిద్యయందధికారముతెలియుదురు- అ స్తిహి-వసువులకేయుపాస్యత్వముప్రాప్యత్వమున్నదనిప్రసిద్ధము.

తుశబ్దము. పక్షమునువ్యావర్తిచేస్తున్నది - వస్వాదిదేవతలకు మధువి

ద్యాదులందధికారమున్నదని పూజ్యులైనబాదరాయణులు తెలియుదురు వస్వాదులకేయుపాస్యత్వము- ప్రాప్యత్వములు రెండునున్నవి - ఇప్పుడు వసుత్వముండినప్పటికి కల్పాంతమందువసుత్వమునకు ప్రాప్యత్వము సంభవించునుగనుక ప్రాప్యత్వముసంభవించును - తమఆత్మలకుబ్రహ్మభావములను సంధానము సంభవించునుగనుక ఉపాస్యత్వము సంభవించును “యవతామేవం బ్రహ్మోపనిషదం వేదేతిహి,, యనిసమస్తమైన మధువిద్యకుబ్రహ్మవిద్యాత్వమవగతమాను.

తా.— వస్వాదులకు మధువిద్యయందధికారము గలదని బాదరాయణులు తెలియుదురు.

అ.—సం॥వస్వాదుల కొఱకు వస్వాదులకుపాస్యత్వ యోగ్యములేదనియు-మధ్యాదివిద్యాదులలోవస్వాదులకు అనధికారంబుగలదనిశంకించి వస్వాది శరీరకబ్రహ్మకే యుపాస్యత్వముండుటవలన కల్పాంతరమందు వస్వాదిత్యులప్రాప్యత్వముసంభవంబగుటచేత మధ్యాదివిద్యలలో వసువుమొదలగువారికి నధికారముగలదని సిద్ధాంతము.

౧౬. అపశూద్రాధికరణము.

౯౮. శుగస్యతదనాదర శ్రవణాత్తదాద్రవణాత్సూచ్యతేహి.

అ. — శుగస్య-బ్రహ్మవిద్యావైక
ల్యముచేత, తదనాదరత్రవణాత్ - త
త్ - హంసోక్తమైన, అనాదర-అనా
దరవాక్యముయొక్క, త్రవణాత్ - వి
నడమువలన, తత్ - అదేకాలమందే,
ద్రవణాత్ - ఆచార్యుల ననుసరించి
శీఘ్రముగా వచ్చే దానివలన. ఆచా
ర్యునిచేత తస్య-ఆశిశూష చేయుచు
నుండే శిష్యునికి-విద్య అలాభముచేత
నైన - శుక్ దుఃఖము సూచన చేయ
బడుచున్నది. హిహేతువాచకము ఏ
కారణమువలన శిష్యునికిదుఃఖముసూ
చింపబడుచున్నదో ఆహేతువలన
ఆచార్యుడు దుఃఖముచేతశూద్రాయ
నే సంబోధనచేసిపిలిచి ఆచార్యుడు
“రై క్వఃజానశ్రుతింశూద్ర,, యనిఆ
హ్వానముచేయుచున్నాడు. జాతియో
గముచేత కాదనియర్థము.

బ్రహ్మవిద్యయందు శూద్రాదుల
కధికారమున్నదా లేదాయని సంశ
యము అపేక్షారూపమైన సామర్థ్య
ము సంభవించుటవలన ఉన్నదనిపూ
ర్వపక్షము శూద్రాదులకునగ్నివిద్యా
రహితత్వమున్నను మనోవృత్తిమాత్ర
త్వమాటవలనయుపాసనకుసామర్థ్య
ముసంభవించును.

బ్రహ్మస్వరూపైనబ్రహ్మపాస
నప్రకార జ్ఞానమును ఇతిహాస పురా
ణాదులత్రవణమువలననేసిప్పన్నమా

ను శూద్రులకుఇతిహాసపురాణాదుల
త్రవణమందనుజ్ఞయునుండును “త్రా
వయేచ్ఛతురో వర్ణాస్కృత్వా బ్రా
హ్మణమగ్రత,, యనిఅదేరీతిగానచ్చ
ట విదురాదులకు బ్రహ్మవిద్యావైపు
ణ్యముండును ఉపనిషత్తులందును “ఆ
జహారే మాశూద్రానేనైవముఖే నా
లాపయిష్యథా,, యనేవాక్యమందు
శూద్రశబ్దముచేత పిలువబడి బ్రహ్మవి
ద్యోపదేశ దర్శనమువలన శూద్రు
నికి యధికారము సూచన చేయబడు
చున్నది.

సిద్ధాంతము. ఉపాసనకు మనో
వ్యాపారరూపత్వముండిననుఅధ్యయ
నముచేయబడని వేదముగల శూద్రుల
కు యుపాసనకు కారణభూతమైన
జ్ఞానముసంభవింపదు గనుకసామర్థ్య
ముసంభవింపదు.

కర్మవిధివలె యుపాసన విధియం
దునువేదాధ్యయనబలముగలవైవర్ధి
కవిషయమైన అధ్యయనముచేగహిం
పబడినవేదంబుచేత సుతృన్నమైన జ్ఞా
నమేయుపాసనకు కారణమనిస్వీకరిం
పబడుచున్నది. ఇతిహాసాదులయందు
ను అధ్యయనసిద్ధమైన జ్ఞానమును వృ
ద్ధిబొందించును దానికంటెజ్ఞానలాభ
ములేదు పాపనాశన ఫలముకొరకై
త్రవణాద్యధికారము చేప్పబడి యుం
డును విదురాదులకైతె జన్మాంతర

సంస్కారముచేత ఆవేదజ్ఞానముసంభవించెనుగనుక బ్రహ్మనిష్ఠత్వముకలిగెను ఆపూర్వశ్రుతియందు ఆమంత్రణమున బ్రహ్మవిద్యావైకల్యము చేత నేదుఃఖమితనికి పుట్టెనని తాత్పర్యముగనుక శ్రవణాధికారమువినా యుపాసనాధికారములేదు.

తా.—హంసోక్తమైనయనాదరవాక్య శ్రవణమప్పుడే వచ్చినందున దుఃఖముచేతగలిగిన సూచన చేయబడుశూద్రునికి బ్రహ్మవిద్యయందధికారముగలదు.

౯౯. త్మత్రియత్వగతేశ్వ.

అ.—త్మత్రియత్వ-త్మత్రియత్వము అవగతేశ్వ-తెలియడముచేత,

అస్య-ఈశిశ్రూషచేయు మనుష్యునికి, త్మత్రియత్వగతేశ్వ - త్మత్రియత్వము తెలియడముచేత జాతिसంబంధము వలన ఆసంబోధనము కాదు.

ఆప్రకరణోపక్రమమందు “బహుదాయా,, అనెవాక్యములచేత దానపతిత్వము అధికములైన పక్వాన్నదాయిత్య త్మత్త్వప్రేషణము, అధిక గ్రామాదులప్రదానముచేప్పబడుచున్నవిగనుక ఈజానశ్రుతికి శిశ్రూషచేయుచుండెడి త్మత్రియవిషయకత్వముతోచుచున్నది.

౧౦౦. ఉత్తరత్రైతరథేనలింగాత్.

అ.—ఉత్తరత్ర-ముందుభాగమం

దు, చైత్రరథేన-చైత్రరథుండనేగాజాతోనీయర్థములన్నితమాను, ఆచైత్రరథుడనేయర్థము లింగాత్, హేతువవలన దెలియబడుచున్నది.

ఉపరిష్టాచ్చ, ముందుగా ఈవిద్యయందు బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు నస్వయముచూడబడుచున్నది “అథహశౌనకంచకాపేయమభిప్రతారిణం,, యనువాక్యముచేత వంచకుండైన చైత్రరథుండు క్షత్రియుండు ఆవంచకునికి చైత్రరథత్వము క్షత్రియత్వము కాపేయసాహచర్య లింగమువలె తెలియబడుచున్నది మరియుక ప్రకరణమందు కాపేయ సహచారియైనవానికి చైత్రరథత్వము క్షత్రియత్వముతోచబడుచున్నది “ఏతేనవైచైత్రరథం కాపేయాఅయాజయః,, అనియీయర్థము దృఢమానుగనుక “తస్మాచ్చైత్రరథోనామైకః క్షత్రపతిరజాయత,, యని ఈవిద్యయందన్వితుడు బ్రాహ్మణాదితరుడైన జానశ్రుతియు క్షత్రియుడనుటకునవలయును.

తా.—ముందుచైత్ర రథునితోనన్వయముగల హేతువవలన క్షత్రియుడనుటకునర్హుడౌచున్నాడు.

౧౦౧. సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభిలాషాచ్చ.

అ.—సంస్కార-ఉపనయనాది సంస్కారములయొక్క, పరామరా

త్-చెప్పటవలన, తత్- ఆసంస్కారముయొక్క, అథావాభిలాషాచ్చ- అథావము చెప్పటవలన పూర్వార్థము దృఢమని తెలియబడును.

విద్యోపదేశమందు “ఉపత్వానేష్య, యనియుపనయనాది సంస్కారపరామర్శ వలనశూద్రునికితదభావవచనమువలన బ్రహ్మవిద్యార్థి కారములేదు.

ఈసంస్కారము “సశూద్రే పాతకంకించిన్నచ సంస్కారమర్హతి, యను వాక్యమందు నిషేధము చేయబడుచున్నది.

తా.— ఉపనయనాది సంస్కారము లేమివలన బ్రహ్మ విద్యయందు శూద్రుని కధికారము లేదని తాత్పర్యము.

౧౦౨ తదభావ నిర్ధారణేనప్రవృత్తేః.

అ.—తదభావనిర్ధారణేన- శూద్రత్వా భావజ్ఞానముయొక్క యుపదేశమందు, ప్రవృత్తేః ప్రవృత్తియుండుటవలన.

“నై తదబ్రాహ్మణోవివక్తు మర్హతి సమిధం సోమ్యాహర,, యనేవాక్యముచేశుశ్రూష చేయుచు నుండెడి జాబాలికి శూద్రత్వా భావ నిశ్చయమందేయుపదేశ ప్రవృత్తిగలుగుటవలనయధికారముకలదు.

౧౦౩. శ్రవణాధ్యయనార్థ ప్రతిషేధాత్.

అ.—శ్రవణ-వివేచనము- అధ్యయన-పఠనము-అర్థ-అర్థము తెలుసుకొనడముయొక్క-ప్రతిషేధాత్ - నిషేధముచేయబడుటవలన.

వేదాధ్యయనశూన్యునికి . శ్రవణము-అధ్యయనము పఠనముమొదలైనవినిషేధముచేయబడుచున్నవి, “తస్మాచ్ఛూద్రసమీపేనాధ్యేతవ్య, యనిశ్రవణములేని యెడల అధ్యయన సామర్థ్యముసంభవింపదు.

౧౦౪. స్మృతేష్చ.

స్మృతేష్చ-స్మృతులవలన దెలియబడుచున్నది.

అ.—స్మృతులయందు శూద్రునకువేదమువివేచనమువలన దండనగలుగునని “అథహాస్య వేదముప శ్రుణ్వతః త్రపుజతుభ్యాం శ్రోత్రప్రతి పూరణముదాహరణే జిహ్వచ్ఛేదోధారణేశరీరభేద,, యనిచెప్పబడును.

ప్రసంగమువలన సంభవించినప్రసక్తిని ముగించి ప్రకృతమందు పరిసమాప్తినిపొందించుచున్నారు.

అ.—సం॥నై క్వునివలన జానశ్రుతుని శూద్రాదాయని పిలవబడి వానికొఱకుబ్రహ్మవిద్యను యుపదిష్టత్వమువలనశూద్రులకుబ్రహ్మవిద్యయందధికారముకలదనిశంకించి- శూద్రశబ్దము

చిత్తవ్యాప్తిమైనందుచేత శూద్రాదులకు అధ్యయన నిషేధమువలన సామర్థ్యాభావము కలిగినందున శూద్రాదులకు ధికారములేదు.

ప్రమితాధికరణ శేషము.

౧౦౫. కంపనాత్.

అ.—కంపనాత్ - అగ్నివాయుసూర్యప్రభులుకు భయముండుటవలన.

అంగుష్ఠ ప్రమిత ప్రకరణముయొక్క మధ్యమందు “యదిదంకిచ్చ జగత్స్వర్వంప్రాణవిజతినిస్సృతమ్ | మహద్భయంవజ్రమువ్యతం “భయాదస్యాగ్నిస్తపతి, ఇత్యాదులందు ప్రాణశబ్దసిద్ధిష్టుండైన అంగుష్ఠ ప్రమితునివలన పుట్టిన భయ నిమిత్తమునుంచి అగ్నివాయుసూర్యులు మొదలైన సమస్తజగముయొక్క కంపనము వినబడుటవలన అంగుష్ఠ ప్రమితుడైన పురుషుడు పరమాత్మయని నిశ్చయింప బడుచున్నది.

తా.—ప్రాణశబ్దసిద్ధిష్టుండైన పరమాత్మవలన అగ్నివాయుసూర్యప్రభులుగల జగత్తుకు భయము శ్రుతమౌట చేత అంగుష్ఠ ప్రమితుడు పరమాత్మ.

౧౦౬. జ్యోతిర్దర్శనాత్.

అ.—జ్యోతిః - పరంజ్యోతియొక్క దర్శనాత్ - దర్శనమువలన అంగుష్ఠ ప్రమితుండు బ్రహ్మము.

ఈ ప్రకరణమందంగుష్ఠ ప్రమితపు

రుషుని సంభస్థిత్వము వలన,, “నతత్ర సూర్యోభాతి,, యని యారంభించి “తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి,, యనువరకు సమస్త తేజస్సులనాచ్ఛాదనము చేయుననియు - అనవధికాతిశయమైన భాశ్యబ్దము చేత చెప్పబడిన బ్రహ్మస్వరూప జ్యోతిస్సుకు చూడడముండుటవలన అబ్జిష్ట ప్రమితుడు పరమాత్మ.

తా.— పరంజ్యోతి దర్శనమువలన అంగుష్ఠ ప్రమితుడు పరమాత్మ.

౨౭. అథా నైర త్వాది వ్యపశ్చాధికరణము.

౧౦౭. ఆకాశోథా నైర త్వాది వ్యపదేశాత్.

అ.—ఆకాశః-ఆకాశశబ్దవాచ్యుడు పరమాత్మ-అథా నైర త్వాత్-జీవునియందు లేని నామరూపనిర్వాహత్వమును - వ్యపదేశాత్ - చెప్పటవలన అథా నైర భూతుడగు పరమాత్మే గావలెను.

ప్రత్యగాత్మ కథా నైర భూతుండైన పరమాత్మే నామరూపములకు నిర్వాహకుడు- బద్ధావస్థగల జీవుడు నామరూపముల చేత స్పృశింపబడిన వాడును - నామరూపములకు పరవశుడు గనుక నిర్వాహకుడు కాదు-ముక్తజీవుని జగత్స్పృష్ట్యాదులు లేనిదాని వలన నిర్వాహత్వము సంభవింపదు - అది శబ్దము చేత బ్రహ్మత్వ అమృతత్వాదులు

మొదలైన గుణములకు సంగ్రహము గానైన నిరుపాధికములైన గుణములు ముక్తునికి సంభవింపదు.

ఛాన్ద్యోగ్యోపనిషత్తుండు “ఆకాశోహవై నామరూప యోర్నిర్వహితాతేయదంతరా తద్రూప్య తదమృతంసతత్త్వ, యని ఆకాశ శబ్దముచేత చెప్పబడినవస్తువుముక్తాత్మా-పరమాత్మా-యని సంశయము.

ముక్తుండని సూర్యపక్షము-ఉత్తరవాక్యమందు “ధూత్వా శరీరమ కృతంకృతాత్మా బ్రహ్మలోకమభి సంభవామి,, యని ముక్తునికి అనంతర శ్రవణముండుటవలన నని చెప్పుదురు.

సిద్ధాంతము. “నామ రూపయోర్నిర్వహితాతేయదంతర,, యని స్వయమస్పృష్ట నామ రూపము గలదై నామరూపములకు నిర్వాహకముగా వినబడు-ఆకాశ శబ్దము బద్ధము క్తులని రెండవ స్థలు గల జీవునికి నర్థాంతర భూతుడైన పరమాత్మ నేబోధించును.

తా.— నామరూప నిర్వాహకత్వమువలన నర్థాంతరత్వము చెప్పటచే ఆకాశ శబ్దవాచ్యుండు పరబ్రహ్మ.

తత్త్వమస్యాది వాక్యములచేతనై క్యము చెప్పట వలన “నేహనానాస్తీ,, యని భేదము నిషేధించుటచేత ప్రత్యగాత్మకు అర్థాంతర భూతుడు ప

రమాత్మకాదని యాక్షేపించుకొని సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౧౦౮. సుషుప్త్యత్త్రాంత్యోగ్యేదేన.

అ.— సుషుప్త్యత్త్రాంత్యోగ్యే - సుషుప్తి-యత్త్రాంత్యులయొక్క - భేదేన-భేదము-వ్యవధేశాత్ చెప్పటచేత.

“ప్రాజ్ఞేనాత్మ నాసంపరివృక్తః, “ప్రాజ్ఞేనాత్మ నా న్వారూఢ,, యని సుషుప్త్యత్త్రాంత్యులచేలు ప్రమేన సకలవిశేషవిజ్ఞానముగల ప్రత్యగాత్మకంటే యాకాలమందు సర్వజ్ఞత్వముచే భేదము చెప్పటవలన ప్రత్యగాత్మకర్థాంతర భూతుడైన పరమాత్మే యాను.

తా.— సుషుప్తియత్త్రాంత్యులనెడియవస్థలందులు ప్రవిజ్ఞానముకల జీవునికంటే సర్వజ్ఞత్వభేదము చెప్పటవలన అర్థాంతరభూతుడు పరమాత్మేగావలెను.

౧౦౯. పత్యాదిశబ్దేభ్యః.

అ.— పత్యాదిశబ్దేభ్యః- సర్వస్య వశీయ నెడిపతిశబ్దములవలన.

పరివృష్టకుడైన ప్రాజ్ఞునకు వినబడుచుండెడి పత్యాశబ్దములకర్థము నీ ప్రత్యగాత్మకర్థాంతర భూతుడైన పరమాత్మ “సర్వస్యాధిపతిస్సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశాన,, యనే యిత్యాదులలో ఐక్యోపదేశభేద నిషేధమందు బ్రహ్మ యొక్క కార్యత్వ నిబంధన

మని, తజ్జలానితి సర్వం బుద్ధిదం బ్రహ్మ,, యనే శ్రుతులచేత నీయర్థము వ్యక్తమాను.

అ. — సం || “ఆకాశోహవై నామరూప యోర్నిర్వహితా,, ఇత్యాదిఛాందోగ్యవాక్యమందు శ్రుతుడైన నాకాశశబ్దవాచ్యుండు ముక్తాత్ముడై యుండవలెను “అశ్వ ఇవరో మాణి విధూయ పాపమ్,, ఇత్యాద్యనంతరవాక్యమందుముక్తుడు ప్రకృతుడైనందువలన-ముక్తునికిని పూర్వావస్థయందుకర్మకృతనామరూప నిర్వాహము కూడుననిశంకించి-సకలజగన్నిర్మాణదురంధరుండైన పరమాత్మకే నామరూపనిర్వోధ్యత్వము శ్రుతిశ్రుతసమధిగతమౌటచేత “బ్రహ్మలోకమభిసంభవాని,, యని బ్రహ్మలోక శబ్దవాచ్యుడైనపరమాత్మయునుఅనంతరప్రకృతుడైనందుచేనాకాశశబ్దనిర్దిష్టుడు జీవుడుగాడు - పరమాత్మయనిసిద్ధాంతము.

సర్వాత్మత్వ ప్రకాశమందు హేయాస్పృష్టత్వము - నిరతిశయానందయోగము-ఇవియుసర్వాత్మత్వప్రకారమే-ప్రశాసితత్వము-ముక్తప్రాప్యత్వము-నిరతిశయభోగ్యగుణత్వము-తల్లివలె అనంతర్వర్తియైనయెంబెరుమానుకుజగుప్పలేనందున పితృవలె శిశుకత్వేనభయహేతుత్వము - అధికారా

నధికారముప్రాసంగికము- సుషుప్త్యాదిసర్వావస్థలందును పరమాత్మనబంధముప్రోక్తము.

తృతీయపాదము ముగిసెను.

ॐॐॐॐ

ప్రథమాధ్యాయము-చతుర్థపాదము.

౨౮. ఆనుమానాధికరణము.

౧౧౦. ఆనుమానికమప్యే కేషామితిచేన్న శరీరరూపకవిన్యస్తగృహీతేదర్శయతిచ.

అ. — ఆనుమానికమపి- ప్రధానమును-ఏకేషాం-కఠవల్లియుపనిషత్తందు - ఇతిచేత - కారణమనిచెప్పబడుచున్నదంటె-న - కాదు - శరీరరూపక - రధిరథభేదముచేతచెప్పబడినశరీరము - గృహీలేహి - గ్రహణముగదా - దర్శయతిచ - కొన్నిశ్రుతులునీయర్థమునేచూపుచున్నవి.

కఠవల్లియుపనిషత్తందు “ఇంద్రియేభ్యఃపరావ్యాధ్ధాలగ్ధేభ్యశ్చపరం మనః | మనసశ్చ పరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మామహాస్వరః | మహతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్మరుషఃపరః | పురుషాన్నపరం కిచ్ఛిత్సా కాష్ఠాసాపరాగతి,, యనిఇందుచెప్పబడినసాక్షోక్తమైన ప్రధానశబ్ద మవ్యక్త బోధకమా-కాదాయనిసంశయము- ప్రధానమనిపూర్వపక్షము “మహతఃపర,, యనేఆయాయితంతప్రక్రియచేతప్ర

ధానమని తెలియ బడుచున్నది “పురుషాన్న పరం కిచ్చితే,, యని పంచవింశకుండైన పురుషునికంటెనతిరిక్తమైన తత్త్వమును నిషేధించుటవలన.

సిద్ధాంతము - ఈస్థలమందు అవ్యక్తశబ్దముచేత ప్రధానము గ్రహింపబడనేరదు - పూర్వ ప్రక్రియయందు “ఆత్మానం రథినంవిద్ధి శరీరంరథమేవచ,, ఇత్యాదుల యందు సుపాసన పరిసమాప్తికొరకు నిందియవశ్యత్వ సంపాదన గురించి ఏఆత్మ-శరీర-బుద్ధి-సారథి- పగ్గములు-గుఱ్ఱములుయని నిరూపణము చేయబడినవోనా వశీకృతమందు నానక్తములని “ఇంద్రియేభ్యః పరా,, ఇత్యాదులలో చెప్పబడుచున్నది.

అక్కడ ఇంద్రియాదులు స్వశబ్దముచేతనే గ్రహింపబడుచున్నది - రథత్వముచేత చెప్పబడిన శరీర మిక్కడలవ్యక్త పరిణామము గనుక అవ్యక్త శబ్దముచేత గ్రహింప బడుచున్నది. ఇచ్చటనైతే తంత్ర ప్రక్రియా ప్రత్యభిజ్ఞానగంధము సంభవింపదు “అవ్యక్తాత్పురుషః పర,, యని పంచవింశకుండైన పురుషుండు చెప్పబడడు-ప్రాప్యండ్లైన పరమాత్మేచేప్పబడును- అన్తర్యామిచేచెప్పుటవలన సుపాసనకు సుపాయ భూతుడనియిచ్చట నాపరబ్రహ్మ వశీకరణమందు

పరాకాష్ఠగా “పురుషాన్న పరం కిచ్చితే,, యనిచెప్పబడినది.

సూత్రార్థము-ఏకేషాం - కథవల్లీ యుపనిషత్తందు ననుమాన గమ్యమైన ప్రధానము జగత్కారణత్వముచేత “మహతః పరమవ్యక్తమ్,, యని చెప్పబడినదని చెప్పకూడదు - అవ్యక్తశబ్దముచేత శరీరాఖ్యరూపక విన్యస్తముయొక్క గ్రహణము చేయబడును.

పూర్వము ఆత్మాదులందు రథిరధాదుల రూపంబుగ చెప్పబడిన రథముగాని రూపితమైన శరీరమునకునిచ్చటవ్యక్తశబ్దముచేత గ్రహణమనియర్థము-గనుక వశీకరణ మందాసక్తములనియిచ్చట చెప్పబడుచున్నది.

తా.—కథవల్లీ శ్రుతియందు జగత్కారణమని చెప్పబడు ప్రకృతిరథరూపముగా చెప్పిన శరీరమునకు సర్థమని ప్రతిపాదించుచున్నది.

ఈయర్థమును మరియొక వాక్యమందు చెప్పచున్నది ఇంద్రియాదుల యొక్క నియమనక్రమమును ప్రతిపాదనచేయుచుండే “యచ్చేద్వాత్మనసీ,, ఇత్యాదులు. అవ్యక్తశబ్దమునకు శరీరమే ప్రకారమర్థమాననిన నాశంకనుపరిహరించుచున్నారు.

౧౧౧. సూక్ష్మంతుతదర్శ త్వాత్.

అ.—సూక్ష్మంతు- అవ్యక్తమేశ

రీరమాచున్నది, తదర్హ త్వాత్ - కార్యమునకు యోగ్యత్వముండుటవలన. తుశబ్దము- అవధారణార్థకము, సూక్ష్మం-అవ్యక్తమే, అవస్థాంతరముతో కూడినశరీరమాచున్నది - సూక్ష్మైవ స్థవిశిష్టమునకే-తదర్హ త్వాత్, కార్యమునకు యోగ్యత్వముండుటవలనయనిభావము.

తా.— అవ్యక్తమేయవస్థాంతరముతోగూడిశరీరమైకార్యమునకుయోగ్యమాను.

రూపకాలంకారంబుగాచేప్పబడినయాత్మాదులు స్యాధీనపరచుకోవడమందుపరములై “ఇంద్రియేభ్యఃపరా,, యనియెప్పుడు గ్రహింపబడుచున్నదో యప్పుడు “అవ్యక్తాత్మరుషఃపరః పురుషాన్నపరంఽంచిత,, యనిపురుషగ్రహణమెందుకనినచెప్పుచున్నారు.

౧౧౨. తదధీనత్వాదర్థవత్.

అ.—తత్ - ఆబ్రహ్మకు, అధీనత్వాత్ - అధీనమాటవలన, అర్థవత్ - ప్రయోజనముకలిగినదౌను.

అంతర్యామిరూపంబులచేత నుండెడిపురుషునికిస్వాధీనమాటవలనరథికత్వాకారముచేనిరూపణచేయబడిన సమస్తాత్మాదులు అర్థవతు ప్రయోజనముకలిగినదౌను.

ఆకారణమువలన నుపాసనాంత

మందువశీకార్యకాష్టపరమపురుషుడైనందున నిచ్చటరూపక విన్యస్తవస్తువులుగ్రహింపబడిన దౌచునుండగా పరమపురుషునికి గ్రహణము భాష్యప్రక్రియచేతనైన నీసూత్రార్థము నిష్కర్షచేయఁగినది. పరమపురుష శరీరతయా పరమపురుషాధీనత్వ ముండుటవలన భూతసూక్ష్మమైన అవ్యాకృతము ప్రయోజనముకలిగినదని యావస్తు విచ్చటయవ్యక్త శబ్దముచేత గ్రహింపబడుచున్నది అబ్రహ్మత్వతంత్రసిద్ధమైన స్వనిష్ఠను గ్రహింపబడదు.

తా.— అంతర్యామిరూపమైనపరమాత్మకు సర్వజగత్తు స్యాధీనమాటవలన ఆత్మాదులు ప్రయోజనముగలదౌను.

౧౧౩. జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ.

అ.— జ్ఞేయత్వ - తెలియుటకు యోగ్యమని, అవచనాచ్చ-చెప్పకపోవుటవలన.

తంత్రసిద్ధమైనయర్థమిక్కడ నంగీకరింపబడిన దై తేయపుడవ్యక్తమునకు జ్ఞేయత్వముచెప్పదగినది “వ్యక్తావ్యక్తజ్ఞ విజ్ఞానాత్,, వ్యక్తావ్యక్తవిజ్ఞానమువలన నాప్రక్రియయుండును ఆయవ్యక్తమిచ్చట తెలియుటకుసర్వముకాదుగనుక ఆయవ్యక్తప్రక్రియ గంధంబిచ్చటసంభవింపదు.

తా.— శ్రుతియందువ్యక్తావ్యక్త

ములు తెలియుటకొఱకువ్యక్తమునుచెప్పడమేగాని యాయవ్యక్త మిక్కడ తెలుసుకోతగినదిగాచెప్పలేదు.

౧౧౪. వదంతిచేన్నప్రాజ్ఞోహి ప్రకరణాత్.

అ.—వదంతిచేత - ప్రధానమునకు జ్ఞేయత్వము చెప్పుచున్నదనియంపేన - కాదని, ప్రకరణాత్ - ప్రకరణమువలన, ప్రాజ్ఞోహి - బ్రహ్మనేచెప్పును.

“అశబ్దమస్పర్శ,, యనియారంభించి “మహతఃపరంధ్రువం నిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముఃచ్యతే,, యనేవరకు ప్రధానమునకు జ్ఞేయత్వము తరత్ర చెప్పబడుచున్నదనిన నటుల చెప్పకూడదు అశబ్దమస్పర్శయనిప్రాజ్ఞజైనపరబ్రహ్మమే యిచ్చటచెప్పబడును “సోఽధ్యనఃపారమాస్పృశితద్విస్థాః పరమంపదమ్,, “ఏషసర్వేషుభూతేషుగూఢోత్తానప్రకాశత,, యనిప్రాజ్ఞనికేప్రకృతత్వముండుటవలననితెలియవలయు.

తా.—అశబ్దమస్పర్శమనేశ్రుతులుచెప్పుచున్నవనిన నటులచెప్పగూడదుప్రకృతమైన ప్రస్తావమువలన పరమపురుషుడని దృఢముచేయబడినది.

౧౧౫. త్రయాణామేవచైవముపన్యాసప్రశ్నశ్చ.

అ.—త్రయాణాం - పరమపురు

షుడు, అతనిపుపాసన-ఉపాసకుడు, ఈమూటికి- ఏవం, జ్ఞేయసుని - ఉపన్యాసప్రశ్నశ్చ- ఉపన్యాసప్రశ్నములందుచెప్పబడును.

ఈప్రకరణమందు “యేయంప్రేతేవిచికత్సామనుష్య,, అనియుపక్రమించిపరిసమాప్తివరకు పరమపురుషుడు అతనియుపాసకుడపాసకుడు ఈమూటిని నీప్రకారంబుగ తెలుసుకోవలెననియుపన్యాసమునుచేయబడియున్నది ఆప్రకారమే ప్రశ్నయును చూడబడియున్నది తంత్రసిద్ధమయిన ప్రధానమునకు సంగతి లేదు గనుక ప్రధానమిచ్చటజ్ఞేయత్వాన్నిముగా చెప్పబడలేదు.

౧౧౬. మహద్వచ్ఛ.

అ.—మహద్వచ్ఛ-మహచ్ఛబ్దమువలన మహత్తత్వముగ్రహింపబడదు.

ఏప్రకారము “బుధ్ధేరాత్తాన్తహస్పర్శ,, యనిఆత్మశబ్దసామానాధికరణ్యమువలనమహచ్ఛబ్దముచేతతాంత్రికమైనమహత్తత్వముగ్రహింపబడదోయటువలెయవ్యక్తశబ్దముచేత తాంత్రికమైన ప్రధానము గ్రహింపబడనేరదు.

తా.— ఏప్రకారముగా మహచ్ఛబ్దముచేత మహత్తత్వము గ్రహింపబడదో ఆప్రకారమవ్యక్తశబ్దముచేతప్రధానముగ్రహింపబడదు.

అ. — సంగజగత్తు యొక్క అతధీనత్వము, తదధీనత్వాదర్థవత్, యను సూత్రమందు బ్రహ్మత్వకత్వముజగత్తుకుసాధించుటచేత - నిరస్తమైనది.

౨౯. చమసాధికరణము.

౧౧౨. చమసవదవిశేషాత్.

అ. — చమసవత్ - చమసమువలెనే - అవిశేషాత్ - విశేషములేకపోవుటవలన.

శ్వేతా శ్వతరమందు, అజామేకాం లోహిత శుక్లకృష్ణాం బహ్వః ప్రజాసృజమానాం సరూపాః । అజోహ్యో కోజుష మాణోను శేతే జహాత్యేనాం భుక్త భోగామజోన్య, యనినిచ్చట అజాశబ్దముచేతతంత్రసిద్ధమైన ప్రకృతిని చెప్పబడుచున్నదా - బ్రహ్మత్వికమైనప్రకృతిని చెప్పచున్నదా - యనిసంశయము.

తంత్రసిద్ధమేయని పూర్వపక్షము, అజామేకాం, యనుటవలన అకార్యత్వప్రతితియనేక ప్రజలకుస్వాతంత్రముచేత కారణమువినబడుటవలన.

సిద్ధాంతము - ఇచ్చటతంత్రసిద్ధమైనప్రకృతికి గ్రహణములేదు - యుత్పత్తివిరహ శ్రవణమాత్రముచేతతంత్రసిద్ధప్రతితినియమములేదు - లోకమందుయోగికములైన శబ్దములకువిశేష్యవ్యవస్థాపకములైనయర్థప్రకరణాదులు వినావిశేషమందు శక్తిజ్ఞానముపుట్టును - మరియునిస్వాతంత్ర్యేణసృష్టి

హేతుత్వమిచ్చట చెప్పబడియుండలేదు - మరేమనినసృష్టి హేతుత్వమాత్రమే చెప్పబడును - ఆకారణత్వము బ్రహ్మత్వికమైనప్రకృతికి విరుద్ధముకాదు ఈయంశమందు బ్రహ్మత్వకమైనదానికేశాఖాంతర సిద్ధమందు ఏతత్సరూపమంత్రంబునందుత్పన్నమైన ప్రకృతికిప్రత్యభిజ్ఞ చేత బ్రహ్మత్వకమని నిశ్చయింపబడుచున్నది.

సూత్రార్థము - ఈయజాశబ్దము తంత్రసిద్ధమైన ప్రధానవిషయముగాదు - ఎందువలనంటే - చమసవదవిశేషాత్ - ఏప్రకారము, అర్వాగ్నిలశ్చమన, యనేమంత్రమందు చమససాధనత్వయోగముచే ప్రవృత్తమైనచమశబ్దమునకు శిరస్సందుబోధకత్వముచేత, యథేదంతచ్చిర ఏషహ్యర్వాగ్నిలశ్చమన, అనేవాక్య శేషమందెటుల విశేషముచూడ బడుచున్నదో అనేప్రకారము - అజామేకామ్, యనే అజాశబ్దమునకుతంత్రసిద్ధమైన ప్రధానమందుశక్తి చెప్పడమువిశేషముగాదుగనుకతద్గ్రహణమున్యాయముకాదు.

బ్రహ్మత్వకమైన ప్రకృతి గ్రహణమందువిశేషమున్నదని వక్కాణించెదరు.

౧౧౩. జ్యోతిరు పక్రమాతుతథాహ్యాధీయతపికే.

అ.—జ్యోతిః - బ్రహ్మే- ఉపక్ర
మాత్-కారణమని-తథా- ఆప్రకార
మే-ఏకే-కొన్నిశాఖలు- అధీయతే-ప్ర
తిపాదించుచున్నది.

జ్యోతిః-బ్రహ్మే-యస్యాః - ఏమి
టికీ-ఉపక్రమః-కారణమో-సా - అ
ది-జ్యోతిరుపక్రమయని పించుకొనును
తుశబ్దము-అవధారణార్థము- బ్రహ్మ
మేకారణముగా గల ఈ అజశబ్దవా
చ్యము (తథాహ్యధీయతఏకే) ఏమం
త్రమందెట్టిరూపముఅజకుప్రతిపాదిం
చబడినదోయామంత్రమందేనారూప
ముగల బ్రహ్మత్వకమైన ఆఅజకుప్రతి
పాదనమనికొన్నిశాఖలు చెప్పుచున్న
వి. “అణోరణీ యాన్తహతో మహీ
యాన్”, యనిబ్రహ్మను ప్రతిపాదిం
చి “సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతితస్మా
త్సప్తార్చిషస్సమిధ స్సప్తజిహ్వః । స
ప్తేమేలోకాయేభుచరన్తి ప్రాణాగు
హశయానిహితాసప్తసప్త । అతస్స
ముద్రాగిర యశ్చసర్వ, ఇత్యాదు
లందు బ్రహ్మవలన పుట్టేటట్టుగాబ్ర
హ్మత్వకత్వముచేత సమస్తజనులయ
నుసంధానా చరణకాలమందు “అ
జామేకాంలోహిత శుక్లకృష్ణాం బ
హ్వోంప్రణాం జనయంతీం స్వరూపా
మ్”, యని ప్రతిపాద్య మానమైన బ్ర
హ్మత్వకమే- యనిదానిప్రత్యభిజ్ఞవల
ననిచ్చట బ్రహ్మత్వకమైనదే అజయని

నిశ్చయింపబడుచున్నది.

అజాత్వము-జ్యోతిస్సు వలనఉత్ప
త్తి- ఈరెండు ఏప్రకారములుపపన్న
మనినచెప్పుచున్నారు.

౧౧౯. కల్పనో పదేశాచ్చ మ
ధ్వాదివదవిరోధః.

కల్పన-సృష్టియొక్క - ఉపదేశా
త్-ఉపదేశమువలన - మధ్వాదివత్ -
సూర్యునివలెన-అవిరోధః - విరోధ
ములేదు.

కల్పన - అనగాసృష్టి “సూర్యా
చంద్రమసౌధాతాయథా పూర్వమ
కల్పయత్”, ఇత్యాదిదర్శనము వలన
“అస్మాన్తా యీస్సజతే విశ్వమేత
త్”, యనియిచ్చటగదా సృష్టినియు
పదేశించుచున్నది.

ప్రళయవేళయందీ ప్రకృతి పరమ
పురుషుడేయాత్రయముగా గలిగినదై
కారణావస్థయందతి సూక్ష్మమైన శ
క్తిరూపముచేతనుండును- ఆయవస్థా
భిప్రాయముచేత దీనికి అజాత్వముం
డును. సృష్టివేళయందు తిరిగితచ్చరీర
మువలన బ్రహ్మకుస్థూలావస్థపుట్టును
ఆయవస్థజ్యోతిరుపక్రమయనిచెప్పు
టకునేవిరోధములేదు - (మధ్వాదివ
త్) ఏప్రకారము ఆదిత్యు నొక్కనికే
కార్యా వస్థయందు “అసౌవా ఆది
త్యోదేవమధు, వనివస్వాది దేవతుల
యనుభవమునకు యోగ్యమైనరసము

కాధారమాటవలన మధుత్వమతనికే
 ,,అథతతఊర్ధ్వ ఉదేతానై వోదేతా
 నాస్తమేతైకల ఏవమశ్యేస్థాత్,, ఇ
 త్యాదులలో నామరూప త్యాగము
 చేతకారణావస్థయందు సూక్ష్మమేక
 మునకేస్థితి యేప్రకారము విరుద్ధము
 కాదోయాప్రకారమని తెలియదగినది

అ. — సం॥ ,,అజాంమేకాం లో
 హితశుక్లకృష్ణామ్,, ఇత్యాదిశ్వేతా
 శ్వతరమందుజగత్తుకు అబ్రహ్మకార్య
 త్వముతోచుచున్నదనిశంకించి తైత్తిరీ
 యమందు ,,అజామేకామ్,, ఇత్యా
 ది వాక్యానుగుణ్యేనబ్రహ్మకార్యత్వ
 మునుసాధించి అతత్కార్యమును నిర
 సింపిరి.

౩౦. సఖ్యోపసక్తిహేధికరణము.

౧౨౦. ససఖ్యోపసక్తిహేదపినా
 నాభావాదతిరేకాచ్చ.

అ. — సంఖ్య - సంఖ్యయొక్క,
 ఉపసంగ్రహదశి-ఉపసంగ్రహముండి
 నను, స-తాంత్రికములుకావు, నానా
 భావాత్-వృధకావమువలన, అతిరే
 కాచ్చ - తత్వాతిరేకముయొక్క ప్ర
 తీతివలన.

వాజసనేయకమందు ,,యస్మిన్పం
 చపంచజనా ఆకాశశ్చప్రతిష్ఠితఃతమే
 వంమన్యతత్తానంవిద్వాన్బ్రహ్మ
 తోమృతమ్,, యనినిచ్చట సాంఖ్యుల
 చేతచెప్పబడిన పంచవింశతి తత్వము

లు ప్రతిపాదించబడుచున్నదా లేదా
 యనిసంశయము.

అదేయనిపూర్వపక్షము ,,పంచపం
 చజనా,, యనిగదా పంచసంఖ్యావి
 శిష్టమైనపంచజనులనిపంచవింశతి య
 నిలబ్ధమాను. యెటులనిన పంచజనా
 యనడి సమాహారవిషయక సమాస
 ము పంచపూర్వాయనినటువలె.

పచ్చభిర్జనైరారభసమూహః, యను
 సమాసముచేత పచ్చజనియనిఅర్థము
 లింగవ్యత్యయ ఛాందసము - పచ్చజ
 నాయని బహువచనముండుట వలన
 సమూహబహుత్వమవగతమాచున్న
 ది - అవియెన్నియనిశంకగలిగిన పక్ష
 మందుశబ్దపంచక విశేషితములైన ప
 చ్చవింశతితత్వములెను - గనుక మో
 త్తాధికారమువలన తాంత్రికములని
 నిశ్చయింపబడుచున్నది.

ఈప్రకారముగా నిశ్చయానంతర
 మందు ,,తమేవం మన్యతత్తానం వి
 ద్వాన్బ్రహ్మమృతోమృతమ్,, యని
 పంచవింశకుండైనబ్రహ్మభూతాత్మ
 ను జెలిసినవిద్వాంసుడుముక్తుడొనని
 పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ,,యస్మిన్పంచపంచ
 జనాఆకాశశ్చప్రతిష్ఠిత,, యనియచ్చ
 బ్దముచేతనిర్దిష్టమైనబ్రహ్మధారత్వము
 వలన ఆఆధేయములైన తత్వములకు
 బ్రహ్మత్వతత్వము తెలియబడునుఆయ

చృబ్బినిర్దిష్టపస్తువను, తేషేవమన్య ఆత్మానమ్,, యనితచ్చబ్బముచేత పరామర్శచేసి, బ్రహ్మపృతమ్,, యని నిర్దేశముండుట వలన బ్రహ్మమని నిశ్చయింపబడుతున్నదిగనుక తాంత్రికప్రసంగముకాదు.

సూత్రార్థము. “పఞ్చ పఞ్చజనా,, యనుచోటు పఞ్చవింశతి సంఖ్యచేత సంగ్రహించుట వలన ఈతత్వములు తాంత్రికములుకావు - యస్మిక్ యని యచ్చబ్బముచేతసిర్దిష్టమైన బ్రహ్మధారకతయా తాంత్రికములు నానాభావమాటవలన నీతత్వములకు పృథగ్భావమనియర్థము (అతిరేకాచ్చ) తాంత్రికములకంటె తత్త్వాతిరేకముయొక్క ప్రతీతివలనయస్మిక్ అనిచెప్పబడినది రిక్తమైనయాకాశము - ననభ్యోపసంగ్రహదపియని అపిశబ్దముచేత సభ్యోపసంగ్రహముకానేరదు - ఆకాశమునకు భిన్నముగానుండుటవలన-గనుక పఞ్చజనాయనేవాక్యము సమూహారవిషయముకాదు - మరేమనిన, దిక్పభ్యో సంజ్ఞాయామ్,, అని సంజ్ఞావిషయము. పఞ్చజన సంజ్ఞితములైనవికొన్ని- అవిపఞ్చయని వ్యవహరింపబడును. సప్తసత్త్వములన్నట్టువలెనే.

౧౨౧. ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్.

అ.—వాక్యశేషాత్ - మరయొక

వాక్య శేషమువలన - ప్రాణాదయః పంచజన సంజ్ఞకములైన ప్రాణాదులనిచెప్పబడినది.

పఞ్చజనసంజ్ఞకములైన అయిదు పదార్థములు ప్రాణాదులని వాక్యశేషమువలన తెలియబడుచున్నది “ప్రాణస్య ప్రాణముతచక్షుషశ్చక్షుః శ్రోత్రస్య శ్రోత్రమన్న స్యాన్నం మనసోయేమనోవిదుః,, యని. బ్రహ్మత్వకమైనయింద్రియములు పఞ్చపఞ్చజనా యని నిర్దిష్టములైనవి ఉత్పత్తివలనజనాశబ్దమైనది. కాణ్యపాఠమందు అన్నరహితములైన నాలుగు వస్తువులేయని నిర్దేశముచేయుటవలన పఞ్చజనసంజ్ఞలుగలయింద్రియములనియే ప్రకారము తెలియబడుచున్నదనిన - చెప్పచున్నాడు.

౧౨౨. జ్యోతిమైకేషామసత్యనేష.

అ.—ఏకేషాం - కణ్వాదులయొక్క-వాక్య శేషమందు-అన్నే- అన్నశబ్దము-అసతి- లేకపోయినను- జ్యోతిః- జ్యోతిశ్శబ్దార్థము ఇంద్రియములు.

ఏకేషాం కాణ్వాదుల వాక్య శేషమందు అన్నశబ్దము లేకపోయినప్పటికీ వాక్యోప్రకమముపొందిన, తేంద్రవా జ్యోతిషాంజ్యోతిః,, యని జ్యోతిశ్శబ్దముచేత పఞ్చజనులనగా ఇంద్రియములని తెలియబడుచున్నవి ఎట్లనిన. జ్యోతిషాం జ్యోతిషియని బ్రహ్మమందు ని

శ్లోకముచేయడము ప్రకాశక వస్తువులకు ప్రకాశకుడు బ్రహ్మయని ప్రతీతితో చుచున్నది. ప్రకాశక వస్తువు లేవియనిన “పచ్చపచ్చజనా,, యని తెలియబడిని విశేషముగల పచ్చ సంజ్ఞ చేత యెంచబడిన ప్రకాశక పశ్చేన్ద్రియము అని తెలియ బడుచున్నది. గనుక “యస్మిన్పచ్చ పచ్చజనా ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠిత,, ఇంద్రియములు భూతములు బ్రహ్మయందు ప్రతిష్ఠితములు, తాంత్రికత్వగంధముకాదు.

తా.— అన్నశబ్దము లేకపోయినను జ్యోతిశ్శబ్దార్థ మింద్రియములని కణ్వుల వాక్యశేషము అనగా నింద్రియములు భూతములు బ్రహ్మయందు ప్రతిష్ఠితములు గనుక ప్రకృతిక సంబంధములేదు.

అ.—సం॥ “యస్మిన్పచ్చ పచ్చజనాః,, ఇత్యాది వాక్యములలో చెప్పే ప్రకారము, సాక్షి ప్రక్రియచేత జగత్తు అబ్రహ్మత్వకమని శంకించి బ్రహ్మత్వకత్వమును జగత్తుకు సాధించి ఆతదాత్మకత్వమును నిరసించిరి.

౩౧. కారణత్వాధికరణము.

౧౨౩. కారణత్వేన చాకాశాది ఘయథావ్యపదిష్టోక్తైః.

అ.— ఆకాశాదిఘ-ఆకాశాదులయందు కారణత్వేన- కారణత్వము చేత చెప్పబడవలసిన- యథావ్యపదిష్ట

సర్వజ్ఞత్వ గుణములచేత చెప్పబడిన ప్రకారమే-ఉక్తైః-చెప్పడమువలన.

జగత్కారణత్వము చెప్పుచునుండెడి వేదాంతవాక్యములు ప్రధానకారణత్వవాదమే పర్యవసానముగా గలిగినదా లేక బ్రహ్మ కారణత్వవాదమే పర్యవసానము గలిగినదాయని సంశయము. ప్రధానకారణత్వ వాదమే పర్యవసానము గలిగినదని. పూర్వపక్షము, “సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్,, యని ఒక స్థలమందు సద్వస్తు పూర్వకంబుగా సృష్టివినబడుచున్నది. మరొకచోట “అసదేవేదమగ్ర ఆసీత్,, “అసద్వాఇదమగ్ర ఆసీత్,, అటువలెన “తద్దేదంతర్హ్య వ్యాకృత మాసీత్తన్నామ రూపాధ్యాం వ్యాక్రియత,, యని అవ్యాకృతమువలన సృష్టివినబడుచున్నది. అవ్యాకృతమనగా ప్రధానము-గనుక ప్రధానమునకు కారణత్వమునిశ్చయమౌటవలన అదేముఖ్యప్రయోజనమని.

సిద్ధాంతము “సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ,, యని యుపక్రమించి “తస్మాద్వాపతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః,, తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి తత్తేజోసృజత,, ఇత్యాదులలో సర్వజ్ఞుడైన పరబ్రహ్మ కారణత్వము ప్రతిపాదనము చేసుటవలననా బ్రహ్మమునకే కారణావస్థయం

దునామరూప విభాగములకు సంబంధముగానుండక పోవుట వలన అసదవ్యాకృతాది శబ్దములచేత బ్రహ్మమే చెప్పబడునని బ్రహ్మకారణ వాదమే ముఖ్యప్రయోజనము.

సూత్రార్థము. ఆకాశాదిపద చిహ్నములచే కూడియుండెడి “తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః, ఇత్యాదివాక్యముందు సర్వజ్ఞుండైనపరబ్రహ్మకే కారణత్వముచెప్పుటవలన సమస్తసృష్టి వాక్యములందు నిటులచెప్పబడినదానికేకారణత్వము ప్రతి పాదనమైనదని బ్రహ్మ కారణ వాదమే ముఖ్య ప్రయోజనము ఏరీతిచెప్పబడినదనగా సర్వజ్ఞ త్యాదిగుణయుక్తముగామాచేత చెప్పబడినదని యర్థము. ఆపత్తుమందు “అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్, యనియెందుకు చెప్పుచున్నదనగా చెప్పుచున్నాము.

౧౨౪. సమాకర్షాత్.

అ.—సమాకర్షాత్ - సర్వజ్ఞునికి అసచ్ఛబ్దముచేత కారణావస్థయందు నామరూపసంబంధిత్వములేకపోవుట వలన సమాకర్షణమౌను.

“సోఽకామయత బహుస్యాంప్రజాయేయేతి, యనిబహుభవనసంకల్పపూర్వకముగా జగత్తును సృష్టి చేయుచుండెడి సర్వజ్ఞుండైన బ్రహ్మకు “అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్, యనెన్ద

లమందు సమాకర్షాత్ అను సంధానము చేసుకొనుటవలన కారణావస్థం దునామరూప సంబంధిత్వములేకపోవుటవలన అసత్తనిచెప్పుచున్నది. ఈ ప్రకారమే “తథేదంతర్వావ్యాకృతమాసీత్, ఇత్యాదులందు “స ఏష ఇహానుప్రవిష్ట ఆనఖాగ్రేభ్యః, “స శ్యత్యచక్షుః, అనేపూర్వాపర పర్యాలోచనచేత ఆయా యిస్థలముందు సర్వజ్ఞునికి సమాకర్షణము చూడబడుచున్నది.

అ.—సం॥ “సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్, “అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్, ఇత్యాదులలో రెంటియందు సృష్టి చెప్పడము వలన బ్రహ్మమే ఏక కారణమని నిశ్చయింప కూడదని శంకించి “తస్మాద్వా ఏతస్మాత్, ఇత్యాదుల యందు సార్వజ్ఞత్వ గుణయుక్తమై కారణత్వము చెప్పుటచేత సదాది శబ్దాదులు బ్రహ్మ పరమైనందున బ్రహ్మమే కారణమని నిశ్చయించుట శక్యము.

౩౨. జగద్వాచిత్యాధికరణము.

౧౨౫. జగద్వాచిత్యాత్.

అ.—జగద్వాచిత్యాత్ - కర్తృశబ్దమునకు జగద్వాచిత్యమువలన, కారణభూతుడు పరబ్రహ్మ.

కాషీతకి యందు “బ్రహ్మ తే బ్రహ్మణీ, యనియుపక్రమించి “యో

వైచాలాకపితేసాం పురుషాణాం కర్తాయస్యచైతత్కర్తృసవైవేదితవ్యః, యనే స్థలమందు తెలుసుకో వలెనని యుపదేశముచేయబడినవస్తువు సాంఖ్యతంత్రమందు ప్రసిద్ధమైన పురుషుడా పరమాత్మయనిసంశయము. ప్రకృతివియుక్త పురుషుడేనని పూర్వపక్షము “యస్యచైతత్కర్తృః” పుణ్యపాపరూపసమృంధిత్యముచేతనుపలక్షితుడౌటవలన.

సిద్ధాంతము. “యస్య చైతత్కర్తృః, యనికర్తృశబ్దమునకు క్రియతత్తత్కర్తృయనే సమానముచేత జగద్వాచకమాటవలన సమస్తమైన జగత్తైవ నికార్యమౌ అపరమపురుషునే తెలుసుకోవలెననియుపదేశముచేయబడినది సూత్రవ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

తా.—కర్తృశబ్దమునకు జగద్వాచకమాటవలన సమస్తజగత్తు పరమపురుషునికార్యమని తెలియబడును.

౧౨౬. జీవముఖ్యప్రాణలిక్ష్ణాన్నేతిచేత్తద్వ్యాఖ్యాతం.

అ.—జీవముఖ్య - జీవునికిముఖ్యమైన, ప్రాణలింగాత్ - ప్రాణరూపమైనలింగమువలన, నేతిచేత్ - కాదనినట్లయితే, తత్ - ఇది, వ్యాఖ్యాతం - వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

“ఏవమేవైవప్రజ్ఞాత్వైతే రాత్నభిర్భుజ్ఞః, ఇత్యాదిభోక్తృత్వరూపలిం

గమువలన “అథాస్మిన్నాగ్రీణపివైకధాభవతి, యని ముఖ్యప్రాణలింగముచేత నితడుపరమాత్మ కాదనిచెప్పినట్లయితే దీనికిపరిహారముప్రతర్దనవిద్యయందేవ్యాఖ్యానముచేయబడియున్నది. పూర్వాపరప్రకరణపర్యాలోచనచేత ఈవాక్యముపరమాత్మ పరమనినిశ్చయము గనుక అన్యమైనహేతువులుఅందుకనుగుణముగానె చెప్పవలెననియర్థము.

ఓయీ, “తౌహనుప్తం పురుషమాజగ్ముః, యని ప్రాణనామములచేత యామంత్రణాశ్రవణముయొక్క దండప్రహారపూర్వకముగాలేపుటచేతశరీరేంద్రియ ప్రాణాదులకంటె నతిరిక్తుడైన జీవాత్మసద్భావ ప్రతిపాదన పరమీవాక్యమని తెలియబడుచున్నదనినయుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౨౭. అన్యార్థంతుజైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యామపిచైవమేకే.

అ.—అన్యార్థంతు - ఇతరార్థముకొఱకైతే, ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యాం - ప్రశ్నప్రతిపచనములచేత తెలియబడునని, జైమినిః - జైమునులు, అపి - ఈ అర్థమును, ఏవమేకే - కొన్నిశాఖలందుకొందరు చెప్పుచున్నారునని.

తుశబ్దము శంకానివృత్త్యర్థముజీవసంకీర్తనము అన్యార్థముగలది అనగా జీవాతిరిక్తుడైన బ్రహ్మసద్భా

వ బోధనముకొరకని ప్రశ్న ప్రతివచనములచేత తెలియ బడుచున్నది. ప్రశ్న అంతవరకు జీవుని చెప్పటకంటే ననంతరమందు “క్షైవషవతద్బాలాశేషురుషోఽశయిష్ట,, ఇత్యాదులును పుడైన జీవునికాశ్రయమైన వస్తువిషయకత్వముచేత పరమాత్మ పరమనిని శ్చయింపబడియున్నది. ప్రతివచనమందును “అథాస్మిన్నాగ్రణవై కథాభవతి,, ఇత్యాదులు పరమాత్మ విషయములు.

సుప్తపురుషుని కాశ్రయముచేత ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టుడు పరమాత్మయే “స తాసోఽమృతదాసమ్పన్నోభవతి,, ఇత్యాదులు-జైముసులవలన జీవగ్రహణము చెప్పబడిన యర్థమునకు పూజ్యత్వముతోచుటకొరకు (అపిచైవ మేకే) ఏకేవాజసనేయులు ఈచాలాకృజాత శతృ సంవాదగతమైన ప్రశ్న ప్రతివచనరూపమైన వాక్యమును పరమాత్మ విషయము స్పష్టమని చెప్పదురు “క్షైవషవతత్,, ఇత్యాదులు “యేవమోస్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మి శ్చేతే,, యనేవాక్యాంతమువరకు.

తా.—జీవసంకీర్తనము అన్యార్థ ప్రయోజనముకొరకైనది అనగా పరబ్రహ్మ బోధకమని ప్రశ్న ప్రతివచనములచేత నిశ్చయింపబడినవి.

అ.—సం॥ సదవ్యాకృతాది శబ్ద

మువలన ప్రతిపన్నవస్తువుకు అతదాత్మకత్వమును శంకించి అదియు బ్రహ్మత్వకమని పరిహరించి జగత్తుయొక్క అతదాత్మకత్వమును నిరసించిరి.

33. వాక్యాన్వయాధికరణము.

౧౨౮. వాక్యాన్వయాత్.

అ.—వాక్య - సమస్తమైవాక్యము, అన్వయాత్ - పరమాత్మయందన్వయమువలన.

బృహదారణ్యక మ్రేత్రేయా బ్రాహ్మణమందు “నవా అరేపత్యుః కామాయపతిః ప్రియోభవత్యాత్మనస్తు కామాయ,, యని ఆరంభించి “ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్యశ్రోతవ్యో మంతవ్యోనిధిధ్యాసితవ్య,, యిత్యాదులందు ద్రష్టవ్యః అని నిర్దిష్టమైన పురుషుడు తంత్రసిద్ధుడా లేక పరమాత్మయని సంశయము.

తంత్రసిద్ధుడైన పంచవింశకుడేయని పూర్వపక్షము- పతిపత్ని పుత్రవిత్ర మిత్రపశ్వాదిప్రియవస్తువులకు సంబంధియైన ఆత్మ పరమాత్మ కానేరదు. అతడే “ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్య,, యని ప్రతిపాదనచేయబడుచున్నాడు.

సీద్ధాంతము. పత్యాదుల కామముకొరకు పత్యాదులు ప్రియముకానేరరు ఆత్మయొక్క కామము కొరకే నని చెప్పి “ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్య,, అని నిర్దిష్టమైన ఆత్మజీవాతిర్క్తుడైన స

త్యసంకల్పత్వ సర్వజ్ఞత్వముగల పరమాత్మే పత్యాదులకు స్వసంబంధి వస్తువులను గురించి ప్రియత్వము వని సంకల్పమున కాయత్తమైనదో నతడే సత్యసంకల్పడు పరమాత్మ, పరమాత్మజ్ఞానముచేత చెప్పబడ బూయ్యే సమస్తజ్ఞానములును పరమాత్మయందే సంభవించుచున్నది.

సూత్రార్థము. వాక్యస్య సమస్తమైనవాక్యమునకు పరమాత్మయందే యన్వయముండుటవలన ద్రష్టవ్యత్వముచేతనిర్దిష్టమైనఆత్మపరమాత్మ, అమృతత్వస్యతు నాశాస్తివిత్తేన,, ఆత్మనిఖిల్వరేదృష్టే శ్రుతేమతేవిజ్ఞాతే ఇదంసర్వం విదితం,, ఇదం సర్వం యదయమాత్మ,, తస్యహవా ఏతస్యమహతోభూతస్యనిశ్చసితమేతద్యద్యగ్వేదః,, యేనేదం సర్వంవిజానాతితం కేనవిజానీయాత్,, యనేవాక్యములుపరమాత్మయందే యన్వయము చూడబడుచున్నది.

తా.—సమస్తమైనవాక్యమునకు పరమాత్మయందే యన్వయముండుట వలన పరమాత్మద్రష్టవ్యుడనిర్దిష్టడు.

“ఏతేభ్యో భూతేభ్యస్సముత్థాయతాన్యే వానువినశ్యతి,, యనితాభూతములవలననుంచిపైకిలేచి వాల్లనేప్రవేశిస్తున్నదని జీవలింగములకు

తాంతరముచేత సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

౧౨౯. ప్రతిజ్ఞాసిద్ధిర్లింగ మాత్మరథ్యః.

అ.—ప్రతిజ్ఞా-ప్రతిజ్ఞయొక్క,, సిద్ధి-సిద్ధికి, లింగం-సూచకమని, ఆత్మరథ్యః-ఆత్మరథ్యులమతము.

ఏకవిజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞానముయొక్క-ప్రతిజ్ఞాసిద్ధికొరకు జీవునికి పరమాత్మకార్యత్వముండుటవలన పరమాత్మకంటె యనన్యడుజీవుడని జీవశబ్దముచేత పరమాత్మ కభిధానమని ఆత్మరథ్యాచార్యులమతము.

తా.—ప్రతిజ్ఞాసిద్ధికొరకు జీవశబ్దముచేత సూచకమైనది పరమాత్మ.

౧౩౦. ఉత్క్రమిష్యతఏవం భావాదిత్యైదులోమిః.

అ.—ఉత్క్రమిష్యత - శరీరమునుంచిలేచిపోయెడుజీవునికి, ఏవంభావాత్ - బ్రహ్మ స్వభావము గలుగునని, దౌదులోమిః - దౌదు లోములమతము.

“పరంజ్యోతిరు పసమ్మద్యస్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత,, యనిశరీరమునుంచి యుత్క్రమించెడు జీవునికి పరమాత్మ స్వభావముగలుగుట వలన జీవశబ్దముచేత పరమాత్మ కభిధానమని దౌదులోములమతము.

౧౩౧. అవస్థితేరితికాశకృత్సం

అ. — అవస్థితైరితి-జీవాత్మయంద
స్తరాత్మతయాపరమాత్మయందుట
వలనయని - కాశకృత్స్న- కాశకృ
త్స్నమతము.

“యతస్త్వనితిష్ఠకః, యనిజీవాత్మ
యందంతరాత్మ ధైవపరమాత్మయం
దుననిచెప్పటవలన జీవాత్మశబ్దము ప
రమాత్మయందు పర్యవసానము వల
నజీవాత్మశబ్దముచేతపరమాత్మచెప్ప
బడుననికాశకృత్స్న ఆచార్యులు నిశ్చ
యింతురు.

ఇదేసూత్రకారులకుయిష్టమనితో
చుచున్నది మూడుమతములకుపరస్ప
రమువిరోధముండుటవలన దీనికంటె
యనంతరమందింకేమిచెప్పకపోవుట
చేతని దేవారియిష్టమనితోచుచున్నది.

తా. — శ్రుతివలనజీవాత్మయం
దంతరాత్మ గా పరమాత్మకు స్థితిచె
ప్పటవలన జీవాత్మ శబ్దముచేత పర
మాత్మచెప్పబడు చున్నాడనికాశకృ
త్స్నమతము.

అ. — సం॥విశేషించిచేతనుడు అ
తదాత్మకమని శంకించి బ్రహ్మాత్మక
మునుసాధించిజీవుని యతదాత్మకత్వ
మునిరసించిరి.

38. ప్రకృత్యధికరణము.

౧౩౨. ప్రకృతిశ్చప్రతిజ్ఞాదృష్టా
న్తానుపరోధాత్.

అ. — ప్రతిజ్ఞ ప్రతిజ్ఞకు దృష్టా

స్త-దృష్టా స్తమునకు-అనుపరోధాత్
అనుసరణముండుటవలన- ప్రకృతిశ్చ
ఉపాదాన నిమిత్త కారణములు పర
మాత్మ.

పరబ్రహ్మ జగత్తును గురించినిమి
త్తకారణ మాత్రమా లేక ఉపాదాన
కారణముగునాయనిసంశయము.

నిమిత్తమాత్రకారణమనిపూర్వప
క్షము-లోకములో వృక్ష-లాలాదు
లయందు నిమిత్తమునకు ఉపాదాన
మునకు భేదముండుటవలన “అస్మా
న్న్యాయాస్సజతేవిశ్వమేతత్”, ఇత్యా
దులలో భేదము చెప్పటవలన బ్రహ్మ
కుయవికారత్వ శ్రుతివిరోధమువలన
బ్రహ్మకుయుపాదాన కారణముసం
భవించదు.

సిద్ధాంతము. ఏనాశ్రుతంశ్రుతం,,
యని బ్రహ్మజ్ఞానముచేత సర్వవిజ్ఞాన
ముగలుగుననెడి ప్రతిజ్ఞవేరే ప్రకార
ముగా యుపపన్నము కాదు గనుక
“యథా సోమ్యేకేన వృత్తింధేన స
ర్వంమృత్యయం,, అనిమృత్యుతత్కా-
ర్యమైననుట దృష్టా స్తముచేత దానిని
యుపపాదనముచేయుట వలనజగదు
పాదానకారణము బ్రహ్మమేయనిత
లియబడుచున్నది.

ప్రమాణాన్తరముచేత తెలియబ
డినసకలవస్తు విలక్షణమైకాస్మైకస
మధిగమ్యుడై సర్వజ్ఞుడై సర్వశక్తుడై

నపరబ్రహ్మకు కార్యకారణోభయా
వస్థలందు స్వశరీరభూతములై నచిద-
చిత్తులను ప్రకారముగా గలిగిన యొక
నిశేనిమిత్త కారణత్వము యుపాదా-
నకారణత్వమువిరుద్ధముకానేరవు.

శరీరభూత యచిద్వస్తు గతము
లయిన వికారములు కార్యవస్థచేత
నుండెడి శరీరియైన పరమాత్మకు సం-
భవించదుగాన అవికారత్వము సిద్ధ-
మాను చిదచిద్వస్తు శరీరకుడయినబ్ర-
హ్మకే యుపాదానత్వ ముండుట
వలన బ్రహ్మకుయపురుషార్థములై న
వికారములయొక్క సంబంధా భావ-
ము చూపడముకొరకు “అస్మాన్మా-
యీస్సృజతేవిశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యో-
మాయయా సన్నిరుద్ధః, యనైవ్యప-
దేశము. ప్రతిజ్ఞాదృష్టా న్తయను సరణ-
వలన యుపాదానకారణము బ్రహ్మ
మేయనిసూత్రార్థము.

తా.—ప్రతిజ్ఞాదృష్టా న్తములచే-
త పర బ్రహ్మమునకు జగదుపాదన
కారణమును స్థాపించిరి.

౧౩౩. అభిధ్యోపదేశాచ్చ.

అ — అభిధ్యోపదేశాచ్చ. బ్రహ్మ-
కుజగదాకారముచేత - బహుభవన
చి న్ననోపదేశ ముండును.

“సోకామయతబహుస్యాం,,త-
దైత్యతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతి,,
యని సృజించెడి బ్రహ్మమున కేజగదా-

కారముచేత బహుభవనచింత నోప-
దేశమువలన జగత్తుకు పాదాన నిమి-
త్తకారణములు బ్రహ్మయనినిశ్చయిం-
పబడుచున్నది.

౧౩౪. సాక్షాచ్ఛోభయామ్నానాత్
అ.—సాక్షాత్-సాక్షాత్తుగా-ఉ-
భయ-ఉపాదాననిమిత్తకారణములు
ఆమ్నానాత్-చెప్పుటవలన.

“కింస్విద్వనంకసవృక్షఆసీత్ ఇ-
త్యాదులచేత జగదుపాదాన నిమిత్త-
కారణములు అడగబడినట్టియితే “బ్ర-
హ్మవనంబ్రహ్మ సవృక్షఆసీత్ బ్రహ్మ-
ధ్యతిష్ఠత్, బ్రహ్మవనము బ్రహ్మవృ-
క్షము ఆయెనని బ్రహ్మదులచేత వుం-
డబడెడిదియని యుపాదాన నిమిత్త-
ములు రెండు బ్రహ్మమేయని ప్రత్యక్ష-
ముగా చెప్పబడుచున్నది గనుక ఉభ-
యవిధకారణములు బ్రహ్మ.

౧౩౫. ఆత్మకృతేః.

అ.—ఆత్మకృతేః-నిర్మాతయైన
యాత్మకేజగదాకారముచేత నుపదేశ-
ము చేయ బడుచున్నది.

“తదాత్మానం స్వయమకురుత్,
యని నిర్మాతైనపరమాత్మకు జగదా-
కారముచేతకృతి యుపదేశముచేయ
బడుచున్నది అందువలన ఉభయమునా
మ రూపములయొక్క భావా భావ-
ములచేతనొకవస్తువు కెకర్మకర్తృత్వ
ముల విరుద్ధములు కావు.

తా.— ద్రష్టయైన బ్రహ్మకే జగదాకృతి చెప్పబడుచున్నది.

బ్రహ్మతన్ను జగదాకారముగా చేసినవాడైనట్లయితే యప్పుడు బ్రహ్మకునపహత పాప్తత్వ యనవధికాతిశయానంద స్వరూపసర్వజ్ఞత్వాది గుణములకు విరుద్ధమాను మరియును అజ్ఞత్వదుఃఖత్వ కర్మవశ్యత్వముమొదలైనవిపరితములు సంభవించుననేపూర్వపక్షమునకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౧౩౬. పరిణామాత్.

అ.— పరిణామాత్- జగచ్చరీరియగుబ్రహ్మమునకు శరీరమైన స్థూలసూక్ష్మవస్థలుగల కృత్స్నమైన చిదచిదస్వస్థు ద్వారాపరిణామముగలుగుటవలన.

అజ్ఞబ్రహ్మవివర్తవాదమందాదోషములుసంభవించును. అజ్ఞానముచేతచేయతగిన రూపాంతావురుపార్థముగాగల అజ్ఞానమునకు వేదాంతజన్య జ్ఞానముచేత నివర్త్యత్వముండుటవలన బ్రహ్మయందే అన్వయమగును. అప్పుడు శాస్త్రములు భ్రాంతిలచేతచెప్పబడినది కానియనెడిదోషములుసంభవించును.

అవిభక్తములైననామరూపములుగలయతసూక్ష్మచిదచిదస్వస్థ శరీరకబ్రహ్మమునకునవిభక్తనామరూపచిదచి

దస్వస్థశరీరత్వముచేత పరిణామమువేదాంతములందు చెప్పబడుచున్నది.

“తద్ధేదంతర్హ్యవ్యా కృతమాసీత్తన్నామరూపాభ్యాంవ్యాక్రియత,, అనువానిచేత శరీరభూతమైన చిదచిదస్వస్థగతమైన వికారములు యపురుషార్థములు కార్యావస్థయందు కారణావస్థయందు ఆత్మభూతమైన బ్రహ్మమపహత పాప్తత్వాది గుణములుగల దిస్థూల సూక్ష్మవస్థలుగల కృత్స్నమైనచిదచిదస్వస్థులకుబ్రహ్మశరీరత్వము, బ్రహ్మకు ఆవస్తువులయొక్క ఆత్మత్వము, యః పృథివ్యాంతిష్ఠః,, యస్య పృథివీశరీరం,, యని ఆరంభించి “యస్యావ్యక్తంశరీరం యస్యాత్మరంశరీరం యస్యమృత్యుశ్శరీరం ఏషసర్వభూతాంతరాత్మా పహతపాప్తాదివ్యోచేవ,, ఈమొదలైన శ్రుతిశతముచేతసమధిగతమాను గనుక ఏమిదోషముసంభవించదు.

తా.— నిర్వికారస్వరూపముగల పరబ్రహ్మమునకు స్థూలసూక్ష్మనమస్తచిదచిదస్వస్థశరీర ద్వారా శ్రుతికదంబమువలన పరిణామము చెప్పుచున్నది.

౧౩౭. యోనిశ్చహిగీయతే.

అ.— యోనిశ్చహిగీయతే- సమస్తభూతభూతములకు పరమ పురుషునియోనిగచెప్పబడుచునున్నది.

“యద్బుధ్తయోనిం పరివశ్యంతిధీ

రాః,, “కర్తారమీశంపురుషంబ్రహ్మ
యోనిం,, అనేవాక్యములందు సమస్త
భూతసమూహమునకు పరమపురుషు
డేకారణమని చెప్పబడును. హేయను
శబ్దము హేతువాచకము ఏకారణము
వలన యోనియని చెప్పబడునో అదే
హేతువువలన ఉపాదాన కారణము
బ్రహ్మము, యోనిశబ్దము ఉపాదాన
మునకు పర్యాయపదము.

అ.—సం॥ లోకమందు నిమిత్తో
పాదానాదులుదర్శనమాటచేతసర్వ
జ్ఞుడైన బ్రహ్మనిమిత్తమాత్రముఉపా
దానముగాదనిశంకించి సర్వశక్తిగల
బ్రహ్మమునకుభయవిధ కారణత్వము
పపన్నమాటవలన “బ్రహ్మవనమ్,,
ఇత్యాదులందుభయవిధకారణత్వము
ప్రతిపాదితమై యున్నందున బ్రహ్మ
ముపాదానమనియుచెప్పబడినది. సే
శ్వరసాక్షోక్తమైనజగత్తుయొక్కబ్ర
హ్మత్వకత్వమును శంకించి బ్రహ్మ
పాదాన సమర్థనముఖేన బ్రహ్మత్వక
త్వమునుసమర్థించి అబ్రహ్మత్వకత్వ
మునునిరసించిరి.

౩౫. సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణము.

౧౩౮. ఏతేన సర్వేవ్యాఖ్యాతాః
వ్యాఖ్యాతాః.

అ.—ఏతేన - ఇదివరకుచెప్పబడి
నన్యాయ సమూహములచేత, సర్వే
వ్యాఖ్యాతావ్యాఖ్యాతాః- సమస్తవే

దాంతములు బ్రహ్మపరములుగావ్యా
ఖ్యానముచేయబడినవి.

“యతోవాఇమాని,, ఇత్యాదు
లందువుదాహరించబడిన వాక్యముల
వలన “జన్మాద్యస్యయతః,, అనేవా
టిలోచెప్పబడినన్యాయసమూహము
లచేత సమస్తవేదాంతములు బ్రహ్మ
పరముగావ్యాఖ్యానము చేయబడినవి
పదాభ్యాసము అధ్యాయపరి సమా
ప్తిద్యోతనార్థము.

అ.—సం॥ పూర్వాధికరణముల
లోనుదహరించబడినయశేషవాక్యము
లలోనేవిజగత్కారణత్వమాత్రమని
వినబడినవోవానికి ఈక్షణవిశేషాదు
లులేనందునను పరమపురుషాసాధా
రణములైనధర్మములువినబడుచున్నం
దుననుప్రతిపన్నవస్తు యంగీకారమం
దువిరోధము లేనందునను వాటికిపర
మైన ఆత్మపరమనిశంకించి నదికాదని
పరబ్రహ్మసాధారణమైన ధర్మాంతర
మందుత్రవణముండిననుజగత్కారణ
త్వయీక్షణవిశేషమువలె పరమపురు
షయసాధారణ్యము పూర్వాధికరణ
ములలోనిర్ణయించబడిన జగత్కారణ
మే చిదచిద్విలక్షణ సర్వవిధ కారణ
భూతమైన పరబ్రహ్మశబ్దవాచ్యదేవ
తావిశేష పరమనినా వాక్యములందే
ప్రతిపాదించబడినదని సిద్ధాంతము.
ప్రధమాధ్యాయము- ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము.

౩౬. స్మృత్యధికరణము.

౧౩౯. స్మృత్యనవకాశ దోషప్రసంగ ఇతిచేన్నాన్యస్మృత్య నవకాశ దోషప్రసంగాత్.

అ. — స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగఇతిచేత్ - స్మృతులకుదోషప్రసంగమునకవకాశములేదు- న - అనిచెప్పకూడదు - కపిలాదిస్మృతులకుదోషముండుటవలన-అన్యస్మృతులను ఆస్రవకారమే దోషయుక్తమని చెప్పఁచూచినట్లయితే- అన్యస్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగాత్ - మన్వాదిస్మృతులలోనట్టిదోషప్రసంగమున కవకాశములేనందున.

వేదాంతములలోననున్నమైనచిట్టచిద్వస్తువులకంటె విలక్షణమైన అస్పృష్ట హేయగంధముగల సర్వజ్ఞత్వాది యనంతకల్యాణగుణాకర బ్రహ్మైకపరత్వ ప్రతిపాదకత్వము కాపిలస్మృతికి విరోధమాటవలన చలించుటకు శక్యమానా కాదాయనిసంశయము.

చలంపచేసుట కర్తమని పూర్వపక్షము.

శ్రుతివిరుద్ధమైనస్మృతికి అనాదర

ణియ్యమున్నప్పటికి వేదాంతవేద్యమైన అర్థమును గ్రహించుటయం దశక్యముండుటవలన అల్పమైన శాస్త్రాభ్యాసముగల మందబుద్ధులకు ఆత్మలచేత చేయబడిన స్మృతులయొక్క ఉపబృహ్మాణమువినా నిశ్చయముపపన్నముకానేరదు. కపిలస్మృతికేవలముతత్త్వమాత్రబోధకము వానిచేతనే ఉపబృహ్మాణమునకుయోగ్యములేకపోయినయడల ఆత్మప్రణీతమైన కేవలతత్త్వపరమైన ఈస్మృతికి అవకాశమేలేకపోనియనేదోషము సంభవించును గనుక వేదాంతములచేత శేలియుటకు యోగ్యమైన జగత్కారణము ప్రధానమేయనిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. వేదాంతములకు ఉపబృహ్మాణాపేక్ష యుండినప్పటికి అత్యంతమాత్రులైన మన్వాదులయొక్క వేదాంతమునకునవిరోధములైనస్మృతులచేతనే ఉపబృహ్మాణము యోగ్యమగును లేకపోయినయడలవానికి సావకాశముగలుగునుగనుక అధికదోషప్రాప్తికలుగును.

వానికి ధర్మప్రతిపాద నాంశమందుప బృహ్మాణత్వమునకు సావకాశ

త్వము చెప్పవచ్చును ఏకారణమువలన సమస్తధర్మముల స్వరూపము పరబ్రహ్మయైన పరమపురుషుని యొక్క ఆరాధనమో, ఇష్టాపూర్తంబు హుధాజాతం జాయమానం విశ్వం బిభర్తి భువనస్యనాభిః,, తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదువంబ్రమాః,, యజ్ఞైస్తవమిద్య సేనిత్యం సర్వదేవమయాచ్యుత,, ఇత్యాదిశ్రుతి స్మృతులు ఆకారణములగు దృఢపరచుచున్నవి సూత్రమువ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

అతీంద్రియములైన అర్థసాక్షాత్కారములందు సమర్థుడైనకపిలనికి వేదాంతములయందు బ్రహ్మపరత్వము కనబడలేదు గనుక ప్రధానపరత్వమే ఆశ్రయింపఁతగినదని యనేపక్షమందు పుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౪౦. ఇతరేషాంచానుపలభేః.

అ.— ఇతరేషాం - మన్వాదుల యొక్క- అనుపలభేః- వేదాంతమునకు ప్రధాన పరత్వప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన.

ఇతరులైనవేదవేత్తలలో శ్రేష్ఠులైన అతీంద్రియ వస్తువులయొక్క సాక్షాత్కారముగల మన్వాదులకు ప్రధానపరత్వప్రత్యక్షము కలగకపోవుటవలన బ్రహ్మపరత్వప్రత్యక్షము క

లుగుటవలన బ్రహ్మపరత్వమే ఆశ్రయింపఁతగినది.

వేదాంత ప్రతిపన్నములైన అర్థమునకు విరుద్ధమైనకపిలప్రత్యక్షమునకు భ్రాంతిమూలకత్వము కల్పనచేయఁతగినది.

తా.—వేదవేత్తలలో నగ్రేసరులైనమన్వాదులచేత ప్రకృతికి పరత్వము చెప్పకపోవుటవలన బ్రహ్మపరత్వముచెప్పటవలన బ్రహ్మపరత్వమే యాశ్రయింపఁతగినదిగాని వేదాంత ప్రతిపన్నమైన అర్థమునకు విరుద్ధమైన కపిలస్మృతికి భ్రాంతిమూలకత్వము కల్పనచేయఁదగినది.

అ.—సం॥ వేదాంతవాక్యములలో చెప్పబడినబ్రహ్మకారణత్వమునకు మహర్షిప్రణీతమైన సాఖ్యైస్మృతులలో నిరవకాశప్రసంగముండుటవలన ప్రధానమేజగత్కారణమనిశంకించి మన్వాదిమహర్షి జననమూహముచేత చెప్పబడిన స్మృతులందనవకాశ దోషప్రసంగములేనందున బ్రహ్మమేకారణము.

౩౭. యోగప్రత్యుక్త్యధికరణము.

౧౪౧. ఏతేనయోగప్రత్యుక్తః.

అ.— ఏతేన - ఈప్రకారముగా చెప్పటచేత. యోగః- యోగము-ప్రత్యుక్తః-కొట్టుబడిపోయెను.

వేదాంతమునకు యోగస్మృతు

లు ఉపబృహ్మణమునకు యోగ్యమా
కాదాయనిసంశయము.

యోగ్యమని పూర్వపక్షము సమ-
ప్రమేనవేద ప్రవర్తనముం దధికార
ముగలబ్రహ్మచేత చేయబడుటవలన
యోగమునకు ఈశ్వరునియొక్క స-
ద్భావముం దంగీకారమువలన యో-
గ్యమాను గనుకయోగస్మృతులచేత
నుపబృంహితములైన వేదాంతముల
కు బ్రహ్మత్వకముకాని ప్రధానము
నకు ఉపాదాన బోధకత్వము సంభ-
వించును.

సిద్ధాంతము- కపిలస్మృతివలెనెవే
దవిరుద్ధముగనుక విశేషమేమి లేకపో-
వుటవలనఆదరింపఁతగినదిగాదు - హి-
రణ్యగర్భునికిని తేత్రజ్ఞమధ్యపాతిత్వ
ముండుటవలన భ్రమసంభవించునుగ-
నుకయోగస్మృతులకు భ్రాంతిమూల
కత్వము - సూత్రార్థము స్ఫుటముగా
చేయబడినది.

తా.—వేదవిరుద్ధమాటవలనకపి-
లస్మృతివలెనెయోగస్మృతులు భ్రాం-
తిమూలమేను.

అ.—సం॥యోగస్మృతులు సర్వ
వేదప్రవర్తనాధిక్యత హిరణ్యగర్భు-
నివలన ప్రణీతమైనందున దానికియను-
రోధేనవేదాంతార్థము నిర్ణయకార్య-
మనిశంకించి-హిరణ్యగర్భుండునుజ్ఞే-
త్రజ్ఞుడును-రసస్తమోభి భూతుడౌట

చేత అతనివలనచెప్పబడినపురాణాం-
తరమువలె యోగ స్మృతులు భ్రాంతి-
మూలములనియు - అని వేదంతోప-
బృంహణముకాదనియు సిద్ధాంతము-
3౮. నవిలక్షణత్వాధి కతణము.
౧౪౨. నవిలక్షణ త్యాదస్య త-
థాత్వంచశబ్దాత్.

అ.— అస్య ప్రపంచమునకు-వి-
లక్షణత్వాత్ - విలక్షణ్యమువలన-బ్ర-
హ్మకార్యత్వము-న-లేదు- తథాత్వం-
చ-బ్రహ్మవిలక్షణమైతేనో - శబ్దాత్
శ్రుతివలన తెలియుచున్నది.

వేదాంతములు జగత్కారణముగ
ప్రధానమునుబోధించుచున్నదా-లేక
బ్రహ్మనుబోధించుచున్నదాయని సం-
శయము. ప్రధానమును బోధించుచు
న్నదని పూర్వపక్షము- అజ్ఞత్వరూప
హేతువుచేత జగత్తుకుబ్రహ్మ విలక్ష-
ణత్వముండుటవలన బ్రహ్మకార్యత్వ
ముచెప్పడముసంభవించదు సమాన
లక్షణములుండుటచేత ప్రధానకార్య-
మని చెప్పడముసంభవించును-ఈశం-
దుహేతువులచేతప్రకృతిపరత్వమేను

సిద్ధాంతము మక్షికాదులవలనవిల-
క్షణములైనక్రిమిమొదలైనవాటికి ను-
త్పత్తిసంభవించుట వలన బ్రహ్మవిల-
క్షణమైనజగత్తుకు బ్రహ్మవలన సత్ప-
త్తిసంభవించును.

సూత్రార్థము - అజ్ఞత్వముచేతన

సుఖముచేత బొందబడెడి నీచిదచిన్ని శ్రమైనజగత్తుకు - సర్వజ్ఞుడై హేయగుణరహితుడై అధికానందముగలబ్రహ్మకంటె విలక్షణమౌటవలన ఈజగత్తుకుబ్రహ్మకార్యత్వమును చెప్పడమువేదాంతములకు సంభవించదు-ఆ ప్రకారముండడము యావిలక్షణత్వశబ్దముచేతనే తెలియబడుచున్నది - కేవలప్రత్యక్ష మాత్రమేకాదు “విజ్ఞానంచావిజ్ఞానంచ,, “అనీశయాశోచతిముహ్యమానః,, “అనీశశ్చత్తాబధ్యతేభోక్తృభావాత్,, ఇత్యాదులు.

తా.— తేనటిగమొదలైన ముక్షికాదులవలనవిలక్షణములైనకీటముమొదలైన వాటికి లోకమందు తృప్తివుండుటవలన బ్రహ్మవిలక్షణమైన జగత్తుకుతత్కార్యత్వము సంభవించుచున్నది.

“ఆపోవాలకామయన్త,, తంపృథివ్య బ్రవీత్ “ఇత్యాదులందు పృథివ్యాదులకుజ్ఞాన కార్యత్వము వ్యపదేశముచేయుచున్నది- గనుక “అవిజ్ఞానంచ,, యనిదానికన్య పరమని యంటెవుత్తరముచెప్పుచున్నారు.

౧౮౩. అభిమాని వ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యాం.

అ.—విశేష-విశేషణముచేత-అనుగతిభ్యాం - వాగాదులందనుప్రవేశముచేతను - అభిమాని వ్యపదేశస్తు

పృథివిమొదలైన యభిమాని దేవతలకువ్యపదేశము.

తుశబ్దముచోద్యాంశమునువ్యావర్తిచేయుచున్నది-పృథివ్యాద్యభిమానదేవతులవిషయమైనదీవ్యపదేశములు.

ఏమిటివలన దెలియబడు చున్నదనిన (విశేషాను గతిభ్యాం) విశేషఃవిశేషణము “హన్తా హమిమాస్తీస్రోదేవతా,, యనిపృథివ్యాదులకు దేవతాశబ్దములు విశేషణములు గానున్నవి “సర్వాహవైదేవతా అహంక్రేయసేవివదమానా,, యనియువాగాదులుమొదలుకొని ప్రాణపర్యంతమునకునటులయను ప్రవేశమున్నది - అగ్నియాదులకు వాగాదులందనుప్రవేశముచూడ బడుచున్నది “అగ్నిర్వాగ్నూత్వాముఖంప్రావిశత్ ఆదిత్యశ్చక్షుర్వాత్వాక్షిణీప్రావిశత్ వాయుఃప్రాణోఽఘాత్వానాసికాప్రావిశత్,, ఇత్యాదులచేతధృవముచేయబడును.

తా.— వాగాదులందనుప్రవేశవిశేషణముచేతతత్తదభిమాన దేవతులకునిర్దేశమున్నది.

౧౮౪. దృశ్యతేతు.

అ.—దృశ్యతేతు- మక్షికాదులవలనవిలక్షణమైన క్రిమిమొదలైనవాటికినుత్పత్తిచూడబడుచున్నది.

తుశబ్దము పక్షమును వ్యావర్తిచేయుచున్నది మక్షికాదులవలనవిలక్షణము

ణమైనక్రియ్యాదులకునుత్పత్తిచూడబడుచున్నదిగనుక బ్రహ్మ విలక్షణమైన జగత్తుకుతత్కార్యత్వముసంభవించుచున్నది.

౧౪౫. అసదితిచేన్న ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్.

అ. — అసత్ - అసత్కార్యవాదము-ఇతిచేత్ - ఈ ప్రకారమనిచెప్పినట్లయితే - న - కాదు - ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్ - కార్యకారణములకుసామ్యనిషేధమాత్రమువలన.

కార్యమునకుకారణమునకంటె విలక్షణస్వభావమునంగీకరించబడినప్పుడు కార్యమందుకారణముసంభవింపదని అసత్కార్యవాదము నంగీకరించవలసినప్పుడు. అప్పటికి “సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ,, యనెడి సామానాధికరణ్యముఘటించకుండా పోనియనియంటే అటుల చెప్పకూడదు కార్యకారణములకు సమానలక్షణములయొక్కనియమనిషేధమాత్రమే మూఁచేతపూర్వమందుచెప్పబడినది. కార్యకారణములకు ఏకద్రవ్యత్వముస్వీకరింపబడియున్నది కారణావస్థమైన ఏకద్రవ్యమేకార్యావస్థనుపొంది సమానలక్షణములుగల యవస్థయు విలక్షణమైన యవస్థయుగలదొననితాత్పర్యము.

౧౪౬. అపీతౌతద్వత్ప్రసంగాద సమంజసం.

అ. — అపీతౌ - జగత్తునకుబ్రహ్మయందప్రయముండినప్పటికి - తద్వత్ - జగత్తువలెనే - ప్రసంగాత్ అజ్ఞత్వాపత్తివలన - అసమంజసం - అయ్యుక్తము.

సర్వజ్ఞత్వసత్యసంకల్పత్వ నిరతకయానంద అపహతపాప్తత్వాది స్వరూపముగలబ్రహ్మమే తద్విపరీతమైన జగదవస్థను పొందినట్లయితే యప్పుడుపిండత్వ ఘటత్వాదవస్థగలవృత్తువలెనే సర్వజ్ఞత్వముయపహతపాప్తత్వము అజ్ఞత్వము కర్తృపరవశత్వము బ్రహ్మకుసంభవించుననెడివిరుద్ధమైన యర్థమును చెప్పటవలన వేదాంతవాక్యము అసమంజసముకాని- అపీతావితీయనగా ప్రదర్శనార్థము- జగత్తుకు బ్రహ్మయందుత్పత్తియైనయడల అపీతి- యనియర్థము- అప్రయమనగాపుత్పత్తియనుట.

౧౪౭. నతుదృష్టాంత భావాత్.

అ. — దృష్టాంత - దృష్టాంతముయొక్క-భావాత్ - భావమువలన- నతు-బ్రహ్మయందజ్ఞత్వాదులు సంభవింపవు.

బ్రహ్మయందజ్ఞత్వాదిగుణములు సంభవింపవుగనుక వేదాంతమునకు అసామంజసములేదు తుశబ్దము ప్రసక్తమైన యసంభావనీయత్వమును ప్రకాశింపజేస్తున్నది, ఒకవస్తువుకే అవస్థాద్వయమందన్వయముచెప్పినప్పటికి

గుణదోషముల వ్యవస్థయందుదృష్టాంతసద్భావముండును ఏలాగనిన మనుష్యునివలనపుట్టినవాడు బాలుడుస్థవిరుదుయవ్వనవంతుడు యౌచున్నాడనే స్థలమందు మనుష్యశరీరకుడైన చేతనమునకే సర్వావస్థలందు అన్వయమున్నప్పటికి జన్మము- చాల్యము-యవ్వనము-వృద్ధత్వములు-నాత్మయందే ప్రకారముసంగతిలేదో-ఆప్రకారమేజ్ఞానము సుఖదుఃఖాదులు శరీరమందుండనేరవు నిజేప్రకారము చిదచిద్వస్తుశరీరకుడైన పరబ్రహ్మకు కార్యావస్థయందు కారణావస్థయం దన్వయముండినప్పటికి కర్తవశ్యత్వము- అజ్ఞత్వము శరీరభూతమైన చిదచిద్వస్తుగతమయిన వికారములు నపహతపాప్యత్వ సర్వజ్ఞత్వగుణములుగల ఆత్మభూతుడైన పరమాత్మయందుండవు.

సర్వావస్థగల చిదచిద్వస్తులవుకు బ్రహ్మశరీరత్వము- బ్రహ్మకుతదాత్మత్వమున్ను- “యస్యపృథివీ శరీరం,, యని అంతర్యామి బ్రాహ్మణములయందవగతమైనది గనుక ఏలాటిదోషముసంభవింపదు.

౧౮౮. స్వపక్షదోషాచ్చ.

అ.—స్వపక్ష- ప్రకృతికి కారణత్వము చేప్పేమతమందు- దోషాచ్చ-దోషమువలన.

కేవలముగా బ్రహ్మకారణత్వవా

దమునకు నిర్దోషమాత్రమేతనెదానినాశ్రయింపకూడదు- ప్రధానమునకు కారణత్వము చేప్పడమందుప్రత్యక్షముగాదోషములుండుటవలన- దాన్నివిడిచిపెట్టి - వానినే యవలంబించతగినది.

ప్రధానమునకు కారణము చేప్పేమతమందు నిర్వికారియైన చిన్నాత్రస్వరూపుడైనపురుషునికి ప్రకృతినన్నిధానముచేతచేయబడిన ప్రకృతిధర్మముల యధ్యాసమూలమైన జగత్ప్రవృత్తియంగీకరింపబడుచున్నది- ఆమతమందు ప్రకృతినద్భావమాత్రనన్నిధానమైనపక్షమందు-ముక్తునికిదానిధర్మములయొక్క- అధ్యాసప్రసక్తిరూపదోషముసంభవించును- ఆసన్నిధానమువికార విశేషరూపమైనట్టియితే కృత్స్నమైనవికారవస్తువుకునధ్యాసపూర్వకత్వములేకపోవుటవలన సన్నిధానము- వికారమందు హేతువుకాకుండాపోని- సమస్తమైన వికారమునకు నధ్యాసపూర్వకత్వముండుట వలన అధ్యాసమునకు వికారముహేతువు కాదని విరుద్ధార్థక ధనరూపమైన అసమంజసత్వ రూపదోషము సంభవించునని ఆపక్ష మెంతమాత్రమవలంబించతగినదికాదు.

తా.—ప్రధానకారణ వాదము దోషయుక్తమైన మతము.

౧౪౯. తర్క-ప్రతిష్ఠానాదపి.

అ.—తర్క-తర్క-మునకు-అప్రతిష్ఠానాదపి-ప్రతిష్ఠితత్వము లేకపోవుటవలన నాపక్షముసంభవింపదు.

కాపిలసంబంధమైన సిద్ధాంతమునకు తర్కమూల కత్వముండుటచేత శాక్యముమొదలయిన తర్కములచేత కొట్టుబడినదొటచేత ఈతర్క-మునకు ప్రతిష్ఠితత్వము లేకపోయినందున, తత్పక్షముసంభవముగాదు.

తా.— శాక్యాదితర్క ప్రతిహతమువలననీతర్క-మునకు ప్రతిష్ఠితత్వములేనందుచేసిపక్షముసంభవింపదు.

౧౫౦. అన్యధానుమేయమితిచేదేవమప్యనిర్వోక్షప్రసంగః.

అ.—అన్యధా- మరియొకప్రకారముచే-అనుమేయమితిచేత- అనుమేయించెదమనియంటే- ఏవమపి- అట్లేనను-అనిర్వోక్షప్రసంగః- అనిర్వోక్షప్రసంగదోషముదుర్వారము.

ఇప్పటికంటే పూర్వనుండుండెడి తర్కములచేత అప్రతిహతత్వమే ప్రకారముసంభవించునో నాప్రకారమే ప్రధానకారణత్వముచేప్పెడిసిద్ధాంతమును సమ్మతించితామనిచెప్పినట్లయితే నట్లుచెప్పకూడదు- అప్పటికిని తర్కాప్రతిష్ఠాన రూపదోషములవలన అనిర్వోక్షత్వరూప్రసంగము దుర్వారముగానుండును- నీకంటేసంధికమైనకు

తర్కకుశలులచేత దూష్యత్వమేలాగై ననుసంభవింపజేయబడును.

అ—సం॥ అచేతనంబైనజగత్తునర్వజ్ఞత్వముగలబ్రహ్మమునకువిలక్షణముగా నుండుటనుబట్టి కార్య కారణభావము సంభవించనందునయచేతనమైన పధానమేజగత్కారణమనియు కార్యకారణములైన జగద్భ్రష్మాములకుమృద్ధుటాదులవలెసాలక్ష్యణ్యములేదనిశంకించి గోమయవృశ్చికాది విలక్షణవస్తువులకును కార్యకారణభావము దర్శనమౌటచే సలక్షణనియమములేదు బ్రహ్మమే జగత్కారణమని సిద్ధాంతము.

౩౯. శిష్టాపరిగ్రహాధికరణము.

౧౫౧. ఏతేనశిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః.

అ.— ఏతేన-ఈదూషణముచేత శిష్టాః-శిష్టులవలన-అపరిగ్రహ-కణాదస్త్రుతులుమొదలయినవి- వ్యాఖ్యాతాః-త్యాజ్యములని వ్యాఖ్యానముచేయబడినవి.

వైదికులచేత పరిగ్రహముకాడనందున అపరిగ్రహములు - శిష్టుజచేత అపరిగ్రహములు- శిష్టాపరిగ్రహములు- ముఖ్యముగా తర్కాప్రసంగమే లక్షణముగాగల కపిలస్త్రుతనమేతువులచేత మిగిలినకారణ

దిస్తృతులు నిరస్తములని వ్యాఖ్యానము చేయబడినవి.

పరమాణువులకు కారణము చె

ప్పడి వాదమునర్వసమ్మతమని వాట్లకు తర్కాప్రతిష్ఠితత్వము లేదని అధికముగా శంక చేయకూడదు. తర్కమూలత్వముండడమందు విశేషములేదు- పరమాణువులకు శూన్యత్వమందునను - ద్రవ్యత్వమందునను వివాదముండుటవలన తర్కమునకప్రతిష్ఠితత్వమేయున్నదనిపరిహారము.

తా.— ఈదూషణముల చేతను శిష్టుల చేతను- కణాదస్తృతులు త్యాజ్యములు.

అ.— సం || కణాదాక్షపాదబుద్ధాదుల యనేక తంత్రోక్తమైన పరమాణు జగత్కారణత్వనిరూపణమునకు ప్రాబల్యముచెప్పవలసి వచ్చినందుకు యనేకమతనిరూపితపరమాణుకారణత్వము కేవలతర్కమూలములౌటవలన వేదప్రతిపాద్యబ్రహ్మకారణత్వమునకుబాధకముగాక పోవుట ఘటన.

౪౦. భోక్త్రాపత్యధికరణము.

౧౫౨. భోక్త్రాపత్రైవిభాగశ్చేన్యల్లోకవత్.

తా. అ.— భోక్త్ర-సుఖ దుఃఖభోక్తృత్వములకు-ఆపత్రై- ప్రాప్తివలన అవిభాగ- వైలక్షణ్యములేదు- ఇ

తిచేత్-ఈప్రకారమన్న ట్టయితే-లోకవత్-లోకమువలెనే-స్వాత్- కాగలదు.

సర్వాత్మభూతుడైన పరబ్రహ్మకు స్వశరీర భూతుడైన జీవునికంటే నిరతిశయా నంద స్వభావముగల వాడౌటచేత విభాగముచెప్పబడెను-నావిభాగముసంభవించునా-లేదా- అని సంశయము- సంభవింపదనిపూర్వపక్షము- సర్వచిదచిద్వస్తుశరీరకుడౌటచేత. శరీరత్వము బ్రహ్మకు సంభవించినదిగనుక-శరీరికిసుఖదుఃఖభోక్తృత్వాపత్తివలన నవిభాగము సంభవించకుండాపోసి- “సహవై సశరీరస్యన తఃప్రియాప్రియయోరపహతిరస్తీలశరీరంవావసంతం నప్రియాప్రియస్సృశత,, యనెడి శ్రుతివలన.

సిద్ధాంతము- జీవునికంటే పరుడైన బ్రహ్మకుకర్మకువశత్వములేకపోవుటవలన విభాగముకానేయాను-శరీరసంబంధమువలన సుఖదుఃఖసంబంధమంతమాత్రము సంభవింపదు-మరేమనిన శాస్త్ర వశ్యత్వము చేత సుఖదుఃఖము నతిక్రమింప చేయబడినవి- “సఏకధాభవతిత్రిధాభవతి,, యని తెలియబడిన శరీరముగల ముక్తునికి- సశరీరసహితుడైనను శాస్త్ర వశ్యత్వము లేకపోవడమునుబట్టి నిరస్తనిఖిలదుఃఖముగలవాడనివిదితమానుషప్ర

కారమనిన లోకమందు రాజశాసనములకధీనమలయినట్టి శరీరులకు నారాజశాసన మాతిక్రమణమే నిమిత్తముగాగల దుఃఖప్రాప్తివుండి నటువలె- సశరీరుడైన రాజైనప్పటికి స్వశాసనమునకులవశ్యుడయినాదానిఅతిక్రమణమునుబట్టి దుఃఖ సంబంధమే ప్రకారము సంభవింపదో నారీతిగానని తెలియవలయు - విభాగమనగా వైలత్యము- సూత్రము స్ఫుటముగానర్థముచేయబడినది.

తా.—జీవునికంటేపరబ్రహ్మకునకర్తవశ్యత్వమునుబట్టి విభాగముగలదుయెటువలెనంటే లోకమందురాజశాసనవశ్యులైన దేహధారులకు రాజశాసన తిరస్కార నిమిత్తమైన దుఃఖముందును శరీరముతోకూడివుండిన రాజునకు శ్వశాసనాతిక్రమణముచేతదుఃఖములేనటువలెనె.

అ.—సం॥ చిదచిద్రూపకార్యగతమైన పరిణామిత్యనుభిత్వ దుఃఖత్వాదిదోషంబులు బ్రహ్మమునకుప్రసంగించుటచేత ననిశంకించి సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మముకారణమైస్థూలచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మము కార్యంబుగనుండినప్పటికి కర్తముచేగలిగిన చిదచిద్రూపకార్యగతదోషంబులు కర్తవశ్యతలేని విశేష్యమైన బ్రహ్మమందు ప్రశయకాలములో సహప్రసంగించ

దనిసిద్ధాంతముచేయబడినది.

౪౧. ఆరంభణాధికరణము.

౧౫౩. తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్యః.

అ.—తత్-బ్రహ్మకంటే. అనన్యత్వ-అభేదము-ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః-“వాచారంభణ,,మనెడిశ్రుతులచేతజెప్పబడును.

బ్రహ్మకార్యభూతమైనజగత్తు బ్రహ్మకంటే భిన్నమా లేక అభిన్నమాయని సంశయము భిన్నమని పూర్వపక్షము. అచేప్రకారముగా తెలియుటవలన లోకమందు జ్ఞానము శబ్దాంతరములకు కారణములకంటే కార్యములకునభేదముండినను ఏప్రకారముగానేననుపపత్తి పొందదు కారణవ్యాపారమునకనన్యత్వమందు వ్యర్థత్వము సంభవించునుగనుకవస్తువువిరోధమునుబట్టిఅభేదశ్రుతులులక్షణచేతనేనైననాక అర్థబోధకములనిజెప్పవలెను.

సిద్ధాంతము. “వాచారంభణంవికారోనామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం,, “సదేవసామ్యేదమగ్ర ఆసీత్ కమేవా ద్వితీయం తదైతత్ బహుస్యాంప్రజాయేయేతి తత్తేజోఽస్యజత,, “ఎతదాత్మ్యమిదంసర్వం తత్సత్యం సతత్కాతత్వమసి శ్వేతకతో,, “సర్వఖల్విదం బ్రహ్మతజ్జలానితి,, “తద్దేదం తస్యోవ్యాకృతమా సీత

న్నామరూపాభ్యాం వ్యాక్రియతః, ఇ
త్యాదిశ్రుతిశతసిద్ధమైనది కార్యమైనది
గతుకు కారణమైన బ్రహ్మకంటే య
నన్యత్వము. ఇచ్చటవస్తువిరోధగంధ
ములేదు లోకమందు కారణమైన మృ
త్తుమొదలైన ద్రవ్యములకే పృథుబు
భోద్దరా ద్యవస్థాంతరము యొక్క
ప్రాప్తిచేతజ్ఞానము మరియొక శబ్దము
నుపపన్నమాను. గనుక కారకవ్యా
పారమునకు సార్థకత్వము సంభవిం
చును కారణమునకే కార్యావస్థాయం
దు తెలియబడుచూనుండెడి దానికే
యవస్థాంతర ప్రాప్తిచేతనే సమస్త
ముపపన్నమౌచునుండగా అనుపలబ్ధి
మైన మరియొకద్రవ్యకల్పనమంతమా
త్రముసంభవింపదు ఆకారణమువలన
బ్రహ్మకంటే భిన్నములేదు.

సూత్రార్థము. తతే - ఆబ్రహ్మకం
టే - అనన్యత్వం - కార్యమైనదిగతుకు -
ఆరంభణ శబ్దాదిభ్యః - ఈశబ్దములే
మొదలుగాగల అనన్యత్వమునేయుప
పాదన చేస్తూనుండెడు వాక్యములవ
ల్ల తెలియబడుచున్నవి ఏవాక్యములకు
ఆరంభణశబ్దాదులు, అవి అనన్యత్వము
పపాదనచేస్తున్నవి.

౧౫౪. భావేఽపలభ్యే.

అ. — భావే - ఘటముమొదలైన
కార్యమందు - ఉపలభ్యే - ప్రత్యక్ష
మువలన.

ఘటాదికార్యభావమందుననుయ
దేమృదాత్మకద్రవ్యము ఈప్రకారము
న్నదని కారణమునకు ప్రత్యక్షముండు
టవలన కారణమునకంటే కార్యము
నకనన్యత్వముసంభవించును ఎటువలె
బాల్యయావనాద్యవస్థావిశిష్ట కార్యు
డైనదేవదత్తునికి సభేదముసంభవించు
నోనటువలె.

తా. — ఘటాదికార్య భావమం
దు మృద్ద్రవ్యమైన కారణమునకు ప్ర
త్యక్షమునుబట్టి కారణమున కంటే
కార్యమున కనన్యత్వము చెప్పబడు
చున్నది.

౧౫౫. సత్త్వాచ్చపరస్య.

అ. — అపరస్య - కార్యకారణ
మందు - సత్త్వాచ్చ - కారణమునకంటే
కార్యమున కనన్యత్వముండుటవలన.
అపరస్య - కార్యముకారణమందు
సత్త్వాచ్చ - ఉండుటనుబట్టి - కారణము
నకంటే యభిన్నముకార్యము సమస్త
మైన నీఘటశరావాదులు మొదలైన
కాత్యమంతయు ప్రాతఃకాలమందు
మృత్రైతయెనని కారణమందు కార్య
ముతెలియబడుచున్నది అనగాఘటశ
రావాద్యవస్థచేత కూడిన మృద్రూప
మైన ద్రవ్యమే పూర్వకాలమందు
పిండాకారముగా తెలియ బడెనని
భావము.

౧౫౬. అనద్యృపదేశాన్నేతి చే

న్నధర్మాంతరేణ వాక్య శేషాద్యుక్తే శబ్దాంతరాచ్చ.

అ.—అసత్-అసత్యము-వ్యవచేతాత్-చెప్పటవలన-ఇతి-ఈయర్థము-నేతిచేత్-కాదన్నట్టియితే-న-అసకూడదు-ధర్మాంతరేణ-మరియొకధర్మసంబంధముచేత - ఆవ్యవచేతమేటువలె తెలియబడునంటే - వాక్య శేషాద్యుక్తే-వాక్య శేషముచేతయుక్తిచేతను-శబ్దాంతరేచ్చ-మరియొకశబ్దమువలన తెలియబడును.

“అసదేవేదమగ్రాసీత్,, యనే వాక్యములందు కారణావస్థలో కార్యమునకు నసత్యము చెప్పటనుబట్టి కారణమందు కార్యమునత్తులని చెప్పడముపపన్నముకాదని చెప్పకూడదు సత్ యనెడి వ్యవహారమునకు హేతుభూతమైన నామరూపావస్థలకు విరోధియైన సూక్ష్మావస్థయనే పేరుగలమరియొకధర్మముచేతసంబంధముండుటవలన అసత్యని చెప్పకూడదు ఇది ఏప్రకారము తెలియబడుచున్నదని న. (వాక్య శేషాద్యుక్తేశ్శబ్దాంతరాచ్చ) వాక్య శేషమువలన యుక్తిచేతను మరియొకశబ్దముచేతను తెలియబడుచున్నది వాక్య శేషమనగామరియొకవాక్యము “తదసదేవసన్నోఽకురుతస్యామ్,, యనిఇట్టివాక్యమందసత్యని చెప్పబడినవస్తువు కేమనస్సు చేసె

నని చెప్పటనుబట్టి అసత్యనేవ్యవచేతముమరియొకధర్మయోగమువలన యని తెలియబడుచున్నది.

యుక్తియోమరియొకధర్మముయొక్క-యోగమునే ఆఅసత్యనేవ్యవహారమందు హేతువుగా తెలియబడుచున్నది ఘటమున్నది ఘటములేదు యనెడు నీరెండుసదసద్వ్యవహారములకు ఘటత్వముకేవలత్వమనెడి పరస్పరవిరుద్ధధర్మములకే హేతుత్వము సిద్ధమౌచునుండగా తదతిరిక్తానుపలబ్ధమైన తుచ్ఛత్వమునకు హేతుత్వకల్పనమందు హేతువులేకపోవుటనుబట్టి అప్రకారముగానే శబ్దాంతరమునున్నది ఏలాగంటే “సదేవ సోమ్యేదమగ్రాసీత్,, యనిసచ్చబ్దమునమానమైన ప్రకరణమందుండెడియసచ్చబ్దమునుధర్మాంతరయోగసంబంధమువలన వచ్చినదని తెలియ చేయుచున్నది.

౧౮౭. పటవచ్చ.

అ.—పటవచ్చ-పటమువలెనే.

ఏప్రకారము తంతువులేసంబంధవిశేషముచే కార్యాంత రాదులను పొందిపటమనే నామరూపములుగలదైయుండునో నాప్రకారమే బ్రహ్మమనియర్థము.

౧౮౮. యథాచప్రాణాదిః.

అ.—యథా - ఏప్రకారమువా

యువుప్రాణాదిః ప్రాణముమొదలై
నసంజ్ఞలనుపొందునో.

ఎటుల వాయువాక్యతే శరీరమం
దు స్థానవిశేషములనుపొంది ప్రాణా
పానాది నామరూపములుగలిగి కా
ర్యాంతరమునుపొందునో నటుల బ్ర
హ్మముయని తెలియవలయుగనుక జ
గత్తుకు బ్రహ్మమునకంటే అనన్యత్వ
ముసిద్ధించును.

అ.—సం॥ కార్యోపాదానము
లకు నైయ్యాయికమతరిత్యా భేదము
చెప్పవలసినందున నిమిత్తోపాదానై
క్యము గూడదనిశంకించి కార్యోపా
దానైక్యము శ్రుతిశతసమధికతమా
టచేత గూడుననిసిద్ధాంతము.

౪౨. ఇతరవ్యపదేశాధికరణము.

అ.—ఇతర వ్యపదేశాధితా కర
ణాదిదోషప్రసక్తిః.

అ.—ఇతర - జీవుడని - వ్యపదేశ
శాత్ - చెప్పుటవలన - హితాకరణా
దిదోషప్రసక్తిః - ఇష్టమునుచేయకపో
వడము- అనిష్టమునుజేయడము మొద
లుగాగలదోషములు సంభవమాను.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణ త్వ
ము సంభవించుచున్నదా-లేదా- య
నిసంశయము- సంభవింపదని పూర్వ
పక్షము, “అయమాత్మాబ్రహ్మ,, “త
త్వమసీ,, యనెడి సామానాధి కర
ణ్యముచేతజీవుడే బ్రహ్మమని తెలియ

బడుటవలన, జగత్సృష్టికి జీవదుఃఖ
హేతుత్వముండుటవలన, ఆత్మకుహీ
తమునుచేయకుండా పోవడము-అహీ
తమునుచేయడముమొదలైన దోషము
లు సంభవించుటవలన - సర్వజ్ఞుడైన
త్యసంకల్పుడైన బ్రహ్మకు జగత్కా
రణత్వము అనుపపన్నమాను - జీవ
పరబ్రహ్మలకు భేదమును చెప్పేడిశ్రు
తులు జగద్బ్రహ్మలక భేదము చెప్పే
నీచేతవిడువబడినవి - భేదముండిన ప
క్షమందనన్యత్వము సిద్ధించక పోవును
దౌపాధిక భేదవిషయములు భేద శ్రు
తులు-స్వాభావికమైన యభేదవిషయ
ములభేదశ్రుతులు, యనిచెప్పినట్లయి
తే-ఇక్కడ విచారణచేయతగిన యం
శమిది - స్వభావమువలన తనకంటే
యభిన్నమైనటువంటిది జగత్తుని కా
రణ బ్రహ్మ తెలియుచున్నాడా - లే
దా-తెలియదని చెప్పినపక్షమందు-స
ర్వజ్ఞత్వమునకుహీనిప్రాప్తమాను-తె
లిసినపక్షమందు తనకంటేనభిన్నుడైన
జీవునికిసంభవించెడి దుఃఖమునుస్వ
దుఃఖమని తెలిసినప్పటికి బ్రహ్మకుహీ
తమునుచేయకపోవడము- అహీతము
ను చేయడము మొదలైన దోషములు
వారణ చేయుటకు అసాధ్యములౌను
జీవ బ్రహ్మలకు నజ్ఞానకృతమైన భేద
ముకద్దు - తద్విషయకమైనది భేదశ్రుతి
యనిచెప్పే పక్షమందు - అచ్చటనుజీ

పునికి నజ్ఞానముచేప్పే పక్షమందు పూర్వోక్తమైన రెండువికల్పములు సంభవించును. ఆఫలమునదే ప్రకారముగా నుండును. బ్రహ్మకే యజ్ఞానముచేప్పి నపక్షమందు స్వప్రకాశస్వరూపుడైన బ్రహ్మకు అజ్ఞానసాక్షిత్వముదానిచేత చేయబడిన జగత్సృష్టిని సంభవంపదు. అజ్ఞానముచేత ప్రకాశముతిరహితమనిచేప్పి నప్పుడు తిరోధానమునకు ప్రకాశముచేత నాశహేతుత్వముండుటవలన ప్రకాశమునకే స్వరూపత్వముండుటనుబట్టి, స్వరూపనివృత్తైకలగని యనెడి స్వరూపనాశాదిరూపములైనదోషములు సంభవించనియని అనేకదోషములు భాష్యమందు విస్తారముగా చెప్పబడియున్నది.

సిద్ధాంతము “అస్మాన్మాయాస్య జతే విశ్వమేతత్తస్మి శ్చాన్యోమాయాసన్నిరుద్ధః, తయోరన్యోపిష్టలంస్వాద్యత్వైశ్చనశ్చన్నన్యోఅభిచాకశీతి, ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిర్గుణేశః, పృథగాత్మానంప్రేరితారంచమత్స్య, యనెడి శ్రుతులందు ప్రత్యగాత్మకునర్ధాంతరభూతుడు బ్రహ్మమని తెలియుటవల్లన, జీవునికికర్మానుసారముచేత జగత్సృష్టి బ్రహ్మమునకు లీలాప్రయోజనత్వముండుటవలన, జగత్కారణత్వము సంభవిస్తున్నది “తత్త్వమసి, యనే సామానాధికరణ్యనిర్దేశము “యస్యా

త్వాశరీరం, యనెడి శ్రుతులు జీవునికి బ్రహ్మశరీరత్వము తెలుపును గనుక ఆ బ్రహ్మశరీరము జీవుడౌటచేతజీవప్రకారముగా గలవాడు బ్రహ్మమనేయర్థమునుబోధించును - సూక్ష్మచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగా గల బ్రహ్మమే కారణావస్థగలిగినది - స్థూలచిదచిద్వస్తువులను శరీరముగా గలిగిన బ్రహ్మమే కార్యవస్థగలదిగాన కార్యకారణములకనన్యత్వము - ఇట్లయినప్పటికి శరీరమైనచిదచిద్వస్తువులకు, శరీరమైన బ్రహ్మమునకు దుఃఖత్వపరిణామిత్వమేయప్రత్యసేకత్వ కల్యాణగుణా కరత్వము మొదలైన స్వరూపస్వభావములు శ్రుతసిద్ధములు ఈ ప్రకారమువ్యవస్థకలిగియుండుట వలన జగత్కారణత్వము సంభవించును.

సూత్రార్థము. (ఇతర వ్యపదేశాద్ధితా కరణాదిదోష ప్రసక్తిః) బ్రహ్మకంటేనితరుడు జీవుడు - బ్రహ్మను జీవత్వముచేత చెప్పటవలన, జీవునికి దుఃఖముండుటచేత, హితరూపమైన జగత్తునుచేయక పోవడము, అహితరూపమైన జగత్తునుచేయడము, మొదలైనదోషముల సంబంధము బ్రహ్మకు సంభవించును గనుక బ్రహ్మము జగత్కారణముకాదనిన.

అనంతరము సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

౧౬౦. అధికస్తు భేదనిర్దేశాత్.

అ.—భేదనిర్దేశాత్ - భేదముచే
పుటవలన - అధికంతు - అర్థాంతర
భూతుడుపరబ్రహ్మ.

తుశబ్దముపక్షమును వ్యావృత్తిచే
నును- ప్రత్యగాత్మకు నధికుండైనవా
డుయర్థాంతరభూతుడైనపరబ్రహ్మ
ఏమిటివల్లనంటే-(భేదనిర్దేశాత్)“స
కారణంకరణాధిపాధిపః - ప్రధాన
క్షేత్రజ్ఞపరిగ్రహణః-పృథగాత్మానం
ప్రేరితారంచ మత్స్య, ఇత్యాదులచే
తప్రత్యగాత్మైన జీవునికంటే పరబ్ర
హ్మకు భేదముచెప్పబడుచున్నది.

తా.—శ్రుతులందు ప్రకృతిజీవు
లకుపతియనియు ప్రత్యగాత్ముడైన జీ
వునికంటేపరబ్రహ్మముభేదమనిచెప్ప
బడుచున్నది.

౧౬౧. అశ్కాదివచ్చ తదనుప
పత్తిః.

అ.—అశ్కాదివచ్చ - అశ్కకాష్ట
లోష్ఠతృణాదులవలెనే-తదనుపపత్తిః
జీవునికిబ్రహ్మభావముసంభవింపదు.

పాషాణకాష్టలోష్ఠ తృణాదిరూ
పమైన యచేతనమైన వస్తువు వలెనే
అనంత దుఃఖములుగల జీవునికి నిరతి
శయానంద స్వరూపుడైన సత్య సంక
ల్పమైన బ్రహ్మస్వరూపము రానే
రదు భేదశ్రుతులచేతనే కేవలభేద
ముతెలియ బడేదిలేదు - వస్తుతఃఅభే

దమున్ను - అనుపపత్తియానుజీవబ్ర
హ్మలకు సామానాధికరణ్యానిర్దేశము-
యస్యాత్మాశరీరం - యనెడుయనేక
శ్రుతిశతసర్థమైన జీవులను ప్రకారము
గాగల బ్రహ్మమును చెప్పుచున్నవని
అవస్థితేరితి కాశక్యత్వమని అచ్చ
టనేచెప్పబడినది.

తా.— పాషాణాదులైన అచే
తనములకువలె అనంతదుఃఖాకరుడై
నజీవునికి పరబ్రహ్మమువలె నిరతిశ
యానందము సత్యసంకల్పము సంభ
వింపదు.

అ.—సం॥ జీవుడు స్వాభిన్నుడై
నట్లయితేహితాకరణాదిదోషముప్ర
సంగించునని శంకించి బ్రహ్మమునకు
జీవునికి విషిష్టేక్యమేగాని స్వరూపై
క్యములేనందున హితాకరణాది దో
షముప్రసంగించదనిసిద్ధాంతము.

౪౩. ఉపసంహార దర్శనాధిక
రణము.

౧౬౨. ఉపసంహార దర్శనాన్నే
తిచేన్నక్షీరవద్ధి.

అ.—ఉపసంహార - కారకవ్యా
పారముల యుపసంహారమునకు - ద
ర్శనాత్ - ప్రత్యక్షముండుటనుబట్టి -
నేతిచేత్ - బ్రహ్మమునకు కారణత్వము
సంభవింప దన్నట్లయితే-న- కాదు
క్షీరవద్ధి - దధిరూపముగా పరిణమిం
చుక్షీరమవలెనేసంభవించుననుట.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయము - సంభవింపదని పూర్వపక్షము - లోకమందు కార్యసృష్టికి సమర్థమైనవస్తువుకు నాయాయి కార్యోత్పత్తియందు అనేక కారకములయపేక్షచూడబడుటవలన విచిత్రమైన జగన్నిర్మాణమందు సమర్థుడైనప్పటికిన హోయరహితుడైన బ్రహ్మమునకు కారణత్వానుపపత్తి సంభవించుటచేతననిసిద్ధాంతము. క్షీరమునకు దధిమాపముగా పరిణమించుటయందు అనన్యపేక్షయుండుటవలన అనేక కారకకౌపనియమము సర్వత్రనుండదు. గనుక అన్యపేక్ష లేనట్టి బ్రహ్మమునకే కారణత్వము సంభవించుచున్నది. సూత్రార్థము స్ఫుటమయ్యేయున్నది. క్షీరవతు యని ప్రసిద్ధముగా నిర్దేశము చేయడము చోద్యమాంద్యపరమని తెలియవలయును.

తా.—క్షీరమునకన్యపేక్ష లేకనే దధిభావముకూడునటువలె పరబ్రహ్మమునకు కారణత్వము సంభవించును.

౧౬౩. దేవాది పదపిలోకే.

అ.—లోకే - తమతమలోకమందు-దేవాదిపతే - ఏరితిగాదేవతులు స్వాపేక్షితములైనవానితమసంకల్పముచేతనే సృష్టిచేతురో అరీతిగా బ్రహ్మమునకు విచిత్ర శక్తిగలిగియుండును

ఏవ్రకారము దేవాదులుతమతమలోకములందు తమతమ అపేక్షితమైనవస్తువులను తమసంకల్పమువలననే నిర్మాణము చేయుదురో నటువలెనే బ్రహ్మమున్న నిర్మాణము చేసునని తెలియవలయు. దేవాదులకు శాస్త్రముచేత తెలియదగిన శక్తిగలిగియుండడమువలన బ్రహ్మ సామ్యము లేకపోయినప్పటికి దేవాదిగ్రహణమహ్మమునకు విచిత్ర శక్తిత్వముయే సులభగ్రహణార్థమని మననముచేద్దర్యతగినది.

తా.—దేవతులు తమతమలోకమందు తమ అపేక్షితమును నిర్మాణముచేయు భంగి బ్రహ్మకున్నటువలెనే విచిత్ర శక్తిగలిగియుండును.

అ.—సం॥ లోకమందు తత్కార్యజనన శక్తియుక్తునికి ఉపకరణాపేక్షయగుపడుటవలన సర్వశక్తియుక్తమైన పరబ్రహ్మమున్న ఉపకరణము లేనిచో కారణముకానేరదని శంకించి క్షీరాదులలో నుపకరణనిరపేక్షంబుగ దధ్యాదిభావముచేత పరిణామముకనబడుటనుబట్టి పరబ్రహ్మమునకు ఉపకరణనిరపేక్షముగా కారణత్వముగూడును ఈసూత్రద్వయముందు లోకమైనక్షీరమును - వైదికులైనదేవతలను - బ్రహ్మమునకు సామగ్రినిరపేక్షంబుగ కారణత్వముగూడునని ఉదాహరించిరి - నౌకికమైనదాహంత

మందు వైదికదృష్టాంతము మిక్కిలి అలౌకికమైనబ్రహ్మవిషయమందు పరిగ్రాహ్యమనేచోట - “దేవాదీనాం వేదావగతశక్తీనాందృష్టాంతతయోపాదానం బ్రహ్మణో వేదావగతశక్తే స్సుఖగ్రహణాయేతి ప్రతిపత్తవ్యం” యని ఇటుల లోకవేదసిద్ధములు దృష్టాంతముగా చెప్పబడినవి.

ర.౪౪. కృత్సృప్రసక్త్యధికరణము. తిర్గి.౬౮. కృత్సృప్రసక్తి ర్నిరయః సంచళబ్జకోపావా.

౧౩౬. అ. - కృత్సృప్ర-బ్రహ్మమునకు - ప్రసక్తి - కార్యత్వము చేతనుపయోగము కలగనియంటే - నిరవయవత్వశబ్దకోపావా - నిరవయవత్వమును చెప్పేడువాక్యమునకు బాధకలుగును.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయముసంభవించదని పూర్వపక్షము - అవయవరహితుడైనబ్రహ్మమునకు జగదుపాదానకారణత్వము చెప్పినపక్షమందు సమస్తప్రపంచముబ్రహ్మమునకు జగదాకారముచేత యుపయోగముకలగనియనే దోషముప్రాప్తమౌను. అదోష నివారణమందిచ్చుచేత సావయవత్వముచెప్పనప్పుడు - “స దేవసోమ్యేదమగ్రాసీ దేకమేవాద్వితీయం” యనెడు కారణావస్థయందు నిరవయవత్వబోధకమైన వాక్యములుబాధనుపొందును. ఎట్లైననుసూ

క్తుచిదవిద్యస్తుశరీరకమైన బ్రహ్మము కారణమనియు, స్థూలచిదవిద్యస్తుశరీరకమైనబ్రహ్మము కార్యమనియునంగీకరింపబడుచున్నది. ఐనను నాశరీరాంశమునకు కార్యత్వమంగీకరించుటవలన కృత్సృప్రసక్తియైన నిరవయవత్వశబ్దమునకు దోషమైనను సంభవించని.

సిద్ధాంతము. సకలేతరవస్తువులకంటే విలక్షణమైన శ్రుతిమాత్రముచేతనే తెలియుటకు యోగ్యమైన సర్వశక్తులచేతకూడిన బ్రహ్మమునిరవయవమైనప్పటికి కారణముకార్యముబోచున్నాడు, పరిమితమైనశక్తిగలవస్తువైన అక్కడచోద్యముసంభవించదు. ఏప్రకారము జాతిసంగీకరించేవానిమతమందుఒక్కజాతియే అమూర్తమైననుఖండముండాదులందును - అనంతములందునుఅత్యంతవిలక్షణములైనవస్తువులందునుపరిసమాప్తిపొందేయుండును. అచ్చటఇతరవస్తుప్రేరణయేమియునుండుదు. గనుక బ్రహ్మము జగత్కారణముకానేయాను.

సూత్రార్థము. (కృత్సృప్రసక్తి ర్నిరవయవత్వశబ్దకోపావా) బ్రహ్మకారణత్వపక్షమందు ప్రపంచము బ్రహ్మకార్యత్వముచేత నుపయోగము కలగని, నిరవయవత్వ గూఢహేతువుండుటవలన, సావయవత్వము చెప్పినపక్షమందు నిరవయవత్వశబ్దము

నకు సంకోచముకలగని - అనగా నిర
వయవత్వబోధకమైనశబ్దమునకు బా
ధకలగనియనిఅర్థము.

౧౬౫. శ్రుతేస్తుశబ్దమూలత్వాత్ .

అ.---శ్రుతేః - ప్రమాణములైన
శ్రుతులకు - శబ్దమూలత్వాత్ - శబ్ద
మూలత్వమువలన.

తుశబ్దము పక్షవ్యాప్యత్యర్థము.
శ్రుతులకు ప్రామాణ్యముండుటవల
ననీప్రకారము గాదోషములురానే
రవు. (శబ్దమూలత్వాత్) శబ్దమొ
క్కటే మూలముగాగలిగినదౌటచేత
సకలేతరములకంటేవిజాతీయముగా
యుండుటవలెనని యర్థము.

౧౬౬. ఆత్మనిచైవ విచిత్రా
శ్చహి.

అ.---ఏవం - ఈప్రకారము - ఆ
త్మనిచ - ఆత్మయందునను - విచిత్రా
శ్చహి - విచిత్రములుండునుగదా.

(ఆత్మనిచైవం) జీవాత్మయందచే
తన ధర్మములు ప్రసక్తికానేరదు అ
చేతనవిజాతీయదౌటవలనయని య
ర్థము.

(విచిత్రాశ్చహి) అచేతనములై
విజాతీయములైన అగ్ని జలదులం
దు విచిత్రములైనశక్తులు చూడబడు
చున్నవి. అటువలెనే పరమాత్మకు
న్ను చేతనాచేతన విలక్షణత్వముచే
త విచిత్రములైనశక్తులు సంభవించు
నని తాత్పర్యము.

౧౬౭. స్వపక్షదోషాచ్చ.

అ.---స్వపక్ష - తమపక్షమందు-
దోషాచ్చ - దోషములవలన.

ప్రధానమునకు కారణముచెప్పెడి
పక్షమందు దోషముసంభవించుటవ
లన బ్రహ్మమేజగత్కారణము-అచ్చ
టలొకకవస్తువులయొక్క సజాతీయ
త్వముచేతప్రధానమునకుపూర్వోక్త
ములైనదోషములున్ను - మరికొన్ని
సంభవించును.

౧౬౮. సర్వోపేతాచ తద్దర్శ
నాత్.

అ.---సర్వోపేతాచ - సమస్త
శక్తులతో నుండుననుచు - తద్దర్శనా
త్ - అటుల శ్రుతియందు చూడబ
డును.

సకలేతర వస్తువిలక్షణమాటచేత
ను సర్వశక్తులచేకూడియుండుటచేత
ను కేవలముపరదేవతగా చెప్పబడేది
లేదు (తద్దర్శనాచ్చ) సర్వశక్తి సం
బంధబోధకమైన శ్రుతులవలన యని
యర్థము. శ్రుతిసమస్తశక్తులయొక్క
సంబంధములను చూపించు చున్నది.
“వరాన్యశక్తి ర్వివిధైవశ్రూయతే
స్వాభావికీజ్ఞాన బలక్రియాచ” య
నేదేమొదలుగా గలిగినవి.

౧౬౯. వికరణత్వాన్నేతిచేత్త
దుక్తం.

అ.---వికరణత్వాత్ - కరణము
లవలన శూన్యమాటచేత-నేతిచేత్ -

కారణము కాదన్నట్టైతే - తదుక్తం - అది చెప్పబడినది.

చెప్పబడిన అర్థమునకు దార్థ్యము కలుగుటకొరకై చోద్యపూర్వకముగా పూర్వమందు చెప్పబడిన అర్థమును స్మరింపజేయుచున్నాడు - వికరణ త్వాత్ - కరణవిరహితౌటవలన బ్రహ్మము కారణము కాదని చెప్పినట్టైతే - “నతస్య కారణం కరణంచవిద్యతే” యనిగదా చింతింపబడుచున్నది (తదుక్తం) అక్కడయేది చెప్పలేనిదో అది పూర్వమందే చెప్పబడెనని తాత్పర్యము - “శబ్దమూలత్వాత్” “విచిత్రాశ్చహి” యనుస్థలమందు చెప్పబడినదే యుక్తి, శబ్దమొక్కటే మూలముగాకలిగినదౌటచేత సకలేతరవస్తువులకంటే బ్రహ్మమునకు విలక్షణత్వముండుటవలన, విలక్షణమైన వస్తువులకు శక్తివైలక్షణ్యము లోకమందు చూడబడుచున్నందున సమస్తముపపన్నమానని తాత్పర్యము.

తా. - కరణరహితుడైనందుచేత బ్రహ్మము కారణము కాదన్నట్టైతే అటులనగూడదు - అతనియందు కార్యము కరణము విద్యమానము కాదని శ్రుతిచూపుచున్నది.

అ. - సం॥ బ్రహ్మము కార్యమై పరిణమించునపుడు నిరవయవమైన కృత్స్న బ్రహ్మము కార్యంబుగ ప్రసంగించుట

చేత శ్రుతులలో నిరవయవమైన బ్రహ్మము విచిత్రజగత్కారణత్వముచేత చెప్పటనుబట్టి - శ్రుతిప్రతిపన్నార్థమునకు యుక్త్యాబాధలేనందున బ్రహ్మకార్యత్వముపమాంజనము.

రగ. ప్రయోజనవత్త్వాధి కరణము.

౧౭౦. నప్రయోజనవత్త్వాత్.

నప్రయోజనవత్త్వాత్ - సృష్టిప్రయోజనము పరిపూర్ణుడైన ఈశ్వరునికి లేకపోవుటవలన నిర్దాతృత్వము లేదని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మమునకు జగత్కారణత్వము సంభవించునా - లేదా - యనిసంశయము - సంభవించదని పూర్వపక్షము - బుద్ధి పూర్వకములైన వుద్యోగములకు ప్రయోజనసహితత్వముండుటవలన, స్వతస్సిద్ధముగ నవాప్తసమస్తకామముగల ఈశ్వరునికి జగత్సృష్ట్యైరంభమందు ప్రయోజనమేమి లేకపోవుటవలనను - గర్భవాసాది దుఃఖరూపత్వమునుబట్టి సృష్టికి నితరానుగ్రహముండున్న ప్రయోజనము సంభవించదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము - పరిపూర్ణుడైన వాడైనప్పటికి ఈశ్వరునికి లీలాకూపమైన ప్రయోజనముకొరకు జగత్సృష్టియందు వుద్యోగముపపన్నమాను. ఏ ప్రకారములోకమందు సప్తద్వీపములుగలభూమండలమును ప్రభుత్వముచే

యుచుండెడురాజు పరిపూర్ణుడైనపు టికివినోదమాత్రమేముఖ్యఫలముగా గలిగిన కంతుకా దుద్యోగములుచూడబడుచున్నవో-ఆప్రకారమేనీశ్వరునికిజగత్తారణత్వముసంభవించును.

సూత్రార్థము - (నప్రయోజనవత్త్వాత్) సృష్టికిప్రయోజనముండుటవలన, ఈశ్వరుడుస్వతస్సిద్ధముగాపరిపూర్ణమైనవాడు గనుక ప్రయోజనములేకపోవుటవలన నిర్మాతృత్వములేదనియర్థము.

తా. - ఈశ్వరుడు స్వతఃపరిపూర్ణమైనవాడుగనుక ప్రయోజనము లేకపోవుటవలన సృష్టినిచేయడు.

౧౭౧. లోకవత్తులీలాకైవల్యం

అ. - లోకవస్తు - లోకమందురాజుకుపుట్టచెండ్లాడమెటువలెవిమోదమో అటువలె-లీలా - బ్రహ్మకుసృష్ట్యాదిలీలలందు, కైవల్యం - కేవలలీలామాత్రమేప్రయోజనము.

(లీలాకైవల్యం) లీలా - వినోదమునకు ప్రయోజనత్వముండుటవలనముఖ్యత్వముసంభవించుచున్నది. ముఖ్యమైనలీలచేతనేసృష్టిద్యోగమందుప్రయోజనత్వముసంభవించుననితాత్పర్యము (లోకవత్) యేప్రకారముగాలోకమందు రాజుకు కంతుకాదులయ్యద్యోగములందులీలామాత్రమేప్రయోజనమున్నదో అదేప్రకారమనియర్థము.

తా. - లోకమందురాజుకు పుట్టచెండ్లాడమెటువలెవిమోదమో అటువలెబ్రహ్మమనీశ్వరునికైవలలీలామాత్రమేప్రయోజనము.

ఓయీ ఈశ్వరునికి విమోదమొక్కటేఫలముగాగలిగినట్టి జగత్సృష్టి సంభవించుచున్నదని చెప్పకూడదు, దేవతలుమనుష్యులు మొదలైనవారివ్యత్యాసనిర్మాణముచేతపక్షపాతప్రసంగముసంభవించును. సహించుటకసాధ్యమైనదుఃఖమేగర్భమందుగాగలిగినదౌటవలన- దయారహితత్వముయొక్క ప్రవక్తికూపదోషమువలనపరమకరుణాశాలియైన- పరిపూర్ణుడైనట్టిపరబ్రహ్మకు లీలార్థముకొలుసు జగత్సృష్టి సంభవించదనెడి పూర్వపక్షమునకునమాధానముచెప్పుచున్నారు

౧౭౨. వైషమ్యవైర్భుజ్యేనసాపేక్షత్వాత్తథాహిదర్శయతి.

అ. - వైషమ్య - ఈశ్వరునికి వైషమ్యమువలన పుట్టిన పక్షపాతము-వైర్భుజ్య - దయలేకపోవడము - నలేదు - సాపేక్షత్వాత్ - జీవులకర్మసాపేక్షవలన - తథా - ఆప్రకారముగా విషమసృష్టిచేయునని-దర్శయతి - శ్రుతులందు చూడబడుచున్నది.

ఈశ్వరునికి విచిత్రమైన జగత్సృష్టియందు దేవాదివైషమ్యప్రయుక్తమైన పక్షపాతము, దుఃఖప్రదమైనజగత్సృష్టియందునిర్భుజ్యత్వము,నీరెం

ఘసంభవించవు. వైషమ్యాదులయం దీశ్వరునికి జీవునియొక్క కర్మసాపేక్షత్వముండుటవలన అని తెలియవలయును. జీవుల పూర్వపూర్వకర్మములను ఆలోచించి పూర్వపూర్వకర్మానుగుణముగావిషయమైన జగన్నిర్మాణముజేయును నాకర్మేనీవైషమ్యముండు హేతువగునని తాత్పర్యము. ఆ ప్రకారము దేహాదియోగము జీవులకు తత్తత్కర్మసాపేక్షచేత నగునని శ్రుతియందు చూడబడుచున్నది. “సాధుకారీసాధుగ్భవతిపాపకారీసాపాభవతి” యని.

తా.— పరబ్రహ్మకు విషయసృష్టివలనపుట్టిన పక్షపాతమును దయలేక పోషడమును లేదు. ఐతే ప్రాణులకర్మాపేక్షనుబట్టి విషయసృష్టి యాచున్నదని శ్రుతిచెప్పెను.

౧౭౩. నకర్మావిభాగాదితిచేన్నానాదిత్వాదుపపద్యతే చాపువలభ్యతేవ.

ఆ.—నకర్మ-సృష్టికి పూర్వముకర్మలేదని, అవిభాగాత్ - అపధారణమువలన తెలియబడును. ఇతిచేత్-ఇట్లన్నట్టైతే - న - కాదు, అనాదిత్వాత్ - జీవులకు అనాదిత్వమును బట్టి-ఉపపద్యతే - ఉపపన్నమాను - ఉపలభ్యతేవ - శ్రుతులును ఈసంగతిని తెలియజేయును.

సృష్టికంటే పూర్వమును జీవు

లులేకపోవడమువలన కర్మవుండదు- ఆజీవాభావము “సదేవసోమ్యేదం” యనెడు అపధారణముచేత తెలియబడిన అభేదమునుబట్టి దృఢపడుచున్నదంటే నటుల జెప్పకూడదు- అనాదిగా నీజీవులకు తత్తత్కర్మలకు ప్రవాహరూపములుగానుండును. “తద్దేవంతర్వ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నానురూపాభ్యాంవ్యాక్రియత” యని నామరూపముల కరణమాత్రమునకే శ్రవణముండుటవలన జీవులకు స్వరూపముచేత అనాదిత్వము సిద్ధమాను.

జీవులకు స్వరూపానాదిత్వముండినను నామరూపవిభాగ అభావమువలన అవిభాగశ్రుతియుపపన్నమాను. లేకపోయినయడల చేయబడనికర్మలయొక్క ప్రాప్తియు, చేయబడినకర్మల నాశముకలగని అనునట్టి దోషములు సంభవించును. జీవులకు అనాదిత్వము శ్రుతిస్మృతులందు దెలియబడుచున్నవి - ఆశ్రుతులేవియనగా “జ్ఞాజ్ఞాద్వావజ్ఞావీశసీశౌ” “నిత్యోనిత్యానం” “ప్రకృతింపురుషంధైవవిధ్యనాదీథావాపి” “నజాయత” ఇత్యాదులు.

తా.—సృష్టికంటే పూర్వముజీవులు లేనందున, అవిభాగమువలన కర్మలేదనియనకూడదు-జీవులకు అనాదిత్వముండుటను శ్రుతిచెప్పుచున్నది.

౧౭౪. సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ.

అ. — సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ - సర్వ
ధర్మములుకారణత్వోపపాదకములై
న బ్రహ్మనుందుపపత్తిగలిగియుండుట
నుబట్టి బ్రహ్మమే పరమకారణము.

ప్రధాన పరమాణు జీవులంద
నుపపన్నములైన - “స్వపక్షదోషా
త్” యనేష్థలపంచెప్పబడినకార
ణత్వములకు నిమిత్తభూతములైన స
మస్తధర్మములు బ్రహ్మనుండుపపత్తి
నిజెందుటవలన బ్రహ్మమే కారణము
ప్రధానపరమాణ్వాదులకు పరిమితశ
క్తియుండుటవలనను లోకనుండు దృ
ష్టమైన వస్తుసజాతీయత్వము చేతను
అనుపపత్తులనేకప్రకారముగా సంభ
వించును. బ్రహ్మకారణత్వముచెప్పిన

పక్షముందు శాస్త్రమొక్కటి చేతనే
దెలియదగిన బ్రహ్మమునకు సకలేతర
వైలక్షణ్యముండుటనుబట్టి అదింత్యశ
క్తిసంభవించుటచేత అనేకశక్తులుం
డుననిత్రుతులవలన సమస్తముపపన్న
మానని తాత్పర్యము.

ఆ. — స॥ అవాప్తసమస్తకాము
డైన బ్రహ్మమునకు ప్రయోజనాభావ
మువలనను - ఫరిపూర్ణబ్రహ్మమునకు
జగత్కారణత్వస్పృశ్యత్వములు గూ
డదనే పూర్వపక్షమునకు అవాప్తస
మస్తకాముడైనను లీలాకావప్రయో
జనముసంభవించుటవలనజగత్స్పృశ్య
త్వము బ్రహ్మమునకు సంభవించునని
సిద్ధాంతము.

ద్వితీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యానము.

ద్వితీయాధ్యాయము - ద్వితీయసాదము.

౪౬. రచనానుపపత్త్యధికరణము.

౧౭౫. రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానంప్రవృత్తేశ్చ.

అ. — రచన - విచిత్రజగత్సృష్టిచేయుటకు - అనుపపత్తేః - అనుపపత్తిసంభవించుటవలన - అనుమానంప్రధానము - న - కారణము కాదు - ప్రవృత్తేశ్చ - స్పందరూపమైన ప్రవృత్తికి అనుపపత్తివర్తించును.

సాంఖ్యతంత్రసిద్ధప్రధానకారణవాదముమంచియు క్తిమూలకమా - కాచా - యనిసంశయము సమీచీనయు క్తిమూలమనిపూర్వపక్షము. ఘటాదులవలెవిచిత్రమైన సన్నివేశముగల జగద్రూపకార్యము, ఘటాదులవలె తనకు సమానమైన కారణముచేత నిర్మాణముచేయబడినది. సుఖదుఃఖ మోహోద్యాత్మకముచేత సత్త్వాదిరూపమైన జగత్తు సత్త్వరజస్తమో మూలకము. అక్కడ మహాత్ముడెదుల పృథివికొనగాగల సమస్తమునకు ఘటాదులవలె పరిణామిత్వ ముండుటనుబట్టి కారణము సపేక్షించడమందేమివిశేషము లేదు గనుక నవి జగదుత్పత్తియందు కారణకాంత కానేరవు. వానికి పరిమి

తత్త్వముండుటవలన నపరిమితజగదుత్పాదనమందు శక్తిగలిగి యుండవు, తక్కువకాని అధికముకాని సామ్యముగల అపరిమితములైన సత్త్వరజస్తమస్సులుగల - అవ్యక్తప్రధాననామముగలది జగత్కారణము.

సిద్ధాంతము. రథమునకు - గృహమునకు హేతువులైన క్లాసాదులవలె అచేతనమైన ప్రధానము తనస్వరూపముదెలిసిన చేతనముతో గూడకయే విచిత్రజగన్నిర్మాణమందు సమర్థము సుసౌందరు గనుక కేవలము ప్రధానమే కారణముకాదు.

సూత్రార్థము. (రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానం) ఊహింపబడునదిగనుక అనుమానము - అనగాప్రధానము. అచేతనమైన నావస్తువుకు ప్రాజ్ఞానిచే అధిష్ఠింపబడకపోతే దానికివిచిత్రమైన అవస్థగల జగన్నిర్మాణసామర్థ్యముకలగదు గనుక నది కారణముకాదు. చకారముచేత సత్త్వాదిగుణములకు ద్రవ్యగుణత్వ ముండుటవలన తెలుపుమొదలైన రూపాదులకుంపలెనుపాదానకారణత్వము సంభవించదని సముచ్చయము చేయబడుచున్న

ది-సత్త్వాదులు కార్యమునుపొంది ల
ఘుత్వప్రకాశమందు హేతుభూతము
లై కారణభూతములైన వృథివ్యాదు
లనుపొంది దాని స్వభావవిశేషముల
గును (ప్రవృత్తేశ్వ) అనుపపత్తేః అను
పదమును అధ్యాహారము చేయవల
యును. ప్రాజ్ఞానిచేత అసంధిత్వమైన
ప్రధానమునకు విచిత్రమైన జగద్రచ
నానుగుణమైన స్పందరూపమైనప్రవృ
త్తికి నుపపత్తిలేకపోవుటవలన ప్రధా
నము కారణంబుగాదు.

తా.—ప్రాజ్ఞాడధిష్ఠితముకానిప్ర
కృతికి విచిత్రమైన జగద్రచనసంభవిం
పదు-గానప్రధానము కారణముకాదు.

౧౭౬. పయోంబువచ్చేత్తత్రాపి,

అ.—పయః - క్షీరము, అంబువ
చ్చేత్ - నారికేళ జలమువలె అన్న
త్వైతే - త్రాపి - అచ్చటయునుప్ర
ధానము కారణముకాచాలదు.

ఎటువలె క్షీరమునకు - పుదకము
నకు ప్రాజ్ఞానిచేత సదృశీతముగాకపో
యినను, దధి నారికేళ చూతాదులు
విచిత్రరసరూపముచేత నేరితిగా పరి
ణామము చూడబడుచున్నదో, ఆప్ర
కారముగా ప్రధానమునకును కేవల
జగదాకారముచేత పరిణామ ముపప
న్నమాచున్నదంటే - పరిహరించుచు
న్నాగు-(త్రాపి)అదియు పక్షము
గా చేయబడినదని యర్థము. యక్క
డ రథాదులైన యచేతనములకు సా

జ్ఞాధిష్ఠితత్వము చూడబడినదో దాని
కి వ్యతిరేకమైన దంతయుపక్షీ కృత
ము చేయబడినది. “యోపునీష్ఠక”
ఇత్యాదిశ్రుతులందు నదియు ప్రాజ్ఞా
ధిష్ఠితమని తెలియబడును.

తా.—క్షీర, ఉదకములు, దధి నా
రికేళ విచిత్రరసముగాపరిణమించున
ట్లుప్రకృతిజగదాకారముగాపరిణమిం
చుచున్నదనిచెప్పవచ్చునంటే - నచ్చ
టయును ప్రాజ్ఞాధిష్ఠితము శ్రుతియిం
దుజెప్పబడుచున్నది.

౧౭౭. వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చాన
పేక్షత్వాత్

అ.—వ్యతిరేక - సగఃవ్యతిరేక
ముచే-అనపేక్షత్వాత్-ఇతరాపేక్ష
లేకపోవుటవలన - అనవస్థితేః-అనవ
స్థసంభవించును.

సర్వవ్యతిరేకేణ రెండవస్పష్ట్యవ
స్థితి లేకపోవడమునెడి దోషము
ప్రాప్త మాటచే. కేవలము ప్రధా
నము కారణముకాదు. ఇతరాపేక్ష
లేదుగనుక సర్వదా స్పష్టికలగనియ
నెడి దోషము ప్రాప్తమాను.

౧౭౮. అన్యత్రాభావాచ్చనత్య
ణాదివత్.

అ.—అన్యత్ర వృషభభుక్తశృణ
మందు అభావాచ్చ - క్షీరరూపము
చేత శామము లేకపోవుటవలన-న
త్య - వత్ - తృణమువలెకాదు.

భేనువుచేత గ్రసంపబడిన తృణో

దకాదులు తానే క్షీరాకారేణపరిణమించుచున్నది. ఆప్రకారమే ప్రధానమాని చెప్పడము సంభవింపదు - ధేన్వాదులచేత భక్షింపఁబడినతృణాదులకును క్షీరాకారముగాపరిణామము ప్రాజ్ఞాధిష్ఠితత్వము వుండుటవలననే యాచున్నదియనిచెప్పవలెను.

ఏప్రకారమంటే (అన్యత్రాభావాత్) వృషభములచే భక్షింపఁబడిన జల తృణాదులయందు క్షీరాకారముగా పరిణామము లేకపోవడమునుబట్టి యనియర్థము.

౧౭౯. పురుషాత్మవదితిచేతదాపి.

అ.—పురుష-దృష్టిశూన్యమైన పురుషుడు-అత్మవత్ - అయస్కాంతమణులవలె నుపపన్నమానని - ఇతిచేత్ - ఆన్నట్టయితే - తదాపి- ఆల్లెనప్పటికి ప్రధానమునకు ప్రవృత్తిగలగనేరదు.

ప్రాజ్ఞానధిష్ఠితమైననుప్రధానమునుచైతన్యమాత్రస్వరూపుడై క్రియారహితుడైనపురుషుడు తనసాన్నిధ్యమాత్రముచేతనే సృష్టియందు ప్రవర్తింపజేసును.

ఏప్రకారము దృక్పక్షిగల గమనశక్తిలేకపంపురుషుడు ప్రవృత్తిశక్తిగలదృక్పక్షిలేనిపురుషుని, స్వసాన్నిధ్యమువలన నేరీతి ప్రవర్తింపజేసునో, ఎటులఅయస్కాంతమణి తనసాన్నిధ్యమందుండేడు అయస్సును ప్రవర్తింప

జేసునో అటువలెయనిచెప్పినట్లయితే వారణముచేయుచున్నారు.

ఆప్రకారమైనను ప్రధానమునకు ప్రవృత్తి యుపపన్నముకానేరదు. ఆస్థలమందు వంగువైనపురుషునికి గమనశక్తి లేకయుండినను మార్గోపదేశముమొదలైన వ్యాపారములు యెప్పుడైనను చూడబడియున్నవి. అంధునకు చాతుషవ్యాపారములేకపోయినను పంగువ యుపదేశగ్రహణరూపమైన చేతనధర్మమున్నది. అయస్కాంతమణికిని ఆయఃప్రవృత్తియందొకానొక కాలమందు ఆయస్సన్నిధానమున్నది-ఇచ్చటసన్నిధికంటేఅతిరిక్తమైనవిశేషము రెండుస్థలములందు లేదు-పురుషసన్నిధానమునకునిత్యత్వముండుటచేతనిత్యముసృష్టిప్రసక్తికలగని-ఆరీతిగా వొప్పినపక్షమందు రెండవ సృష్టియభావము - మోక్షముయొక్క ఆభావముకలగని.

తా.—దృష్టిశూన్యపురుషుడుదృక్పక్షిగలవానివలన నెటుల ప్రవర్తించునో - సాకాంతమువలన అయమెటులప్రవర్తించునో అటువలె పరమపురుషినివలనప్రకృతిప్రవర్తించును.

౧౮౦. అంగిత్వానుపపత్తేశ్చ.

అ.—అంగిత్వ-ఉత్పన్నరూపమైన అంగిత్వమునకు-అనుపపత్తేశ్చ-ఉపపత్తిలేకపోవడమువలన-దీనికంటే-గుణములకుఅధిక్యనూనైనత్య రూపముల

వలన అంగంగీభావము చేత జగత్ప్రవృత్తియు రెండవ సర్గ వాస్తవమునందు సామ్యవస్థయుగలిగిన వాటియందొకటి కిపుట్టెనై రూపమైన అంగిత్యమునకు ఉపపత్తి సంభవింపక పోవుట వలన సంభవింపదు. ఆ చట్టము యొక అతిశయము నుదాహరించుచున్నట్లైతే సర్వకాలమునందును సృష్టియే వుండనియని తాత్పర్యము.

తా.—గుణములకు అధికమైన త్వరూపమైన అంగంగీభావము చేత జగత్ప్రవృత్తి రెండవ సర్గ వాస్తవమునందునొకటి కి ఉత్పన్నరూపమైన అంగిత్యము సంభవింపదు గనుక ప్రాజ్ఞాదధిస్థితముగా నిప్రకృతికి కారణత్వముగలుగ నేరదు.

౧౦౮. అన్యథాను మితోచజ్ఞశక్తివియోగాత్.

అ.—అన్యథా- మరియొక ప్రకారము-అనుమితోచ-ప్రధానమును అనుమేయించిన పక్షమునందును - జ్ఞశక్తి వియోగాత్-జ్ఞాతృత్వ శక్తి లేక పోవడము వలన పూర్వదోషము సంభవమాను.

చెప్పబడిన ప్రకారమునకంటే మరియొక ప్రకారము ప్రధానమును యూహించిన పక్షమునందు ప్రకృతి జ్ఞాతృత్వమైన శక్తి లేక పోవడము వలన నిర్మాణమునకు అనుపపత్తి సంభవించని యనెడు దోషములు అని వారిణియ్యములుగ నుండును.

తా.—మరియొక ప్రకారము ప్రకృతికి కారణత్వమూహించిన పక్షమున జ్ఞాతృత్వ శక్తి లేక పోవడము వలన సంభవింపదు.

౧౦౯. అభ్యుపగమే వ్యర్థాభావాత్.

అ.—అభ్యుపగమేపి - అంగీకారమందునను-అర్థాభావాత్ - ప్రయోజనము లేక పోవడము వలన.

ప్రధానమునకనుమానమంగీకరించినను ప్రధానము చేత ప్రయోజనము లేక పోవడము వలన నది పూహించతగినది కాదు. పురుషునికి భోగమోక్ష ఫలకమాట చే ప్రధానప్రవృత్తికి ప్రయోజనము చెప్పతగినది- వైతన్యమాత్రమే దేహముగల క్రియారహితుడైన నిర్వికారియైన పురుషునికి ఇతరేతర అధ్యానము చేత చేయుబడిన ప్రకృతి సంబంధరూపమైన భోగము- తన్నివృత్తిరూపమైన మోక్షము సంభవింపదు.

నిర్వికారుని కేవల ప్రకృతి సాన్నిధ్యము చేత భోగము సంభవించునని చెప్పిన పక్షమునందు రెంటికిని త్యక్తముండుట చేతను సర్వగతత్వము చేతను సాసాన్నిధ్యము విత్యముగనుక మోక్షము సిద్ధింపకుండా పోని - ఆవిధమైన పన్నిధి కేమోక్ష హేతుత్వము చెప్పిన పక్షమునందు భోగము సిద్ధించకుండా పోని యనెడి దోషము లూహింపవలెను.

తా.—ప్రకృతికి జగ తాకరణ

త్వాంగీ కారమం ప్రయోజనము లేదు.

౧౮౩. విప్రతిషేధాచ్చ సమం జనం.

అ. — విప్రతిషేధాచ్చ-పరస్పరవిరుద్ధమాటవలన-అసమంజసం-అయోగ్యమాను.

ఈసాంఖ్యసిద్ధాంతమున-షేధము చేయబడినది - ప్రకృతికి ప్రయోజనత్వము చేత పురుషుడు ద్రష్టృవు, అధిష్ఠాత భోక్తా యని చెప్పుదురు - ఆ ప్రకృతివలన పురుషునికి మోక్షము కలుగుటవలన నతనికి ప్రయోజనముగలదు - సాధన భూతమైన ప్రకృతిచేతనే పురుషుడు భోగమును - మోక్షమును భవించుచుండునని చెప్పబడును. పురుషుడు దైతన్యమాత్రస్వరూపుడు నిత్యుడు నిర్వికారుడు ద్రష్టృవు కాడు-భోక్త కాడు కర్త కాడనియు చెప్పబడును. గాన పురుషుడు బంధింపబడడు, మోక్షమునకు సాధనమును అనుసరించడు, విడువబడినవాడు. కానేరడు యనియు చెప్పుదురు.

అచేతనభూతమైన ప్రకృతియే పురుషసాన్నిధ్యమువలన పురుషధర్మమైనదై తన్యమును తనయందునను సృష్టర్థమైన కర్తృత్వముగల పురుషునియందునను, అనుసంధానముకొనుకొట్టబడుచున్నది- మోక్షసాధనమైనదానిననుసరించును- విడువబడుచున్నదనిచె

ప్పుదురు- అధ్యాసరూపమైనయనుసంధానముచేతనధర్మము.

ఆ ప్రకారమే ప్రకృతి అనుపకారియైన పురుషునికి భోగాపవర్గ స్వరూపమైన ప్రయోజనమును సాధించుచున్నది గాన పురుషకారియనియు చెప్పుదురు - అధ్యాసరూపమైన బంధాదులు పురుషునికి లేదని చెప్పినపక్షము దానికి యుపకారమేమి- ఈ ప్రకారముగా అన్యోన్యవిరుద్ధ భాషణములుండుటవలన అయి క్తమని తెలియవలయు.

అ. — సంప్రకృతి అచేతనమైనందున-అచేతనములు చేత నాధిష్ఠితములైన కార్యారంభశక్త్యము. వ్యతిరేకము నిశ్చయింపబడుటనుబట్టి కేవలప్రధాన కారణవాదమందు జగద్రచన సంభవింపదు-సాంఖ్యోక్తమైన అబ్రహ్మత్వక ప్రధాననిరసన ముప్రకృతిమహదహంకారాది తత్వములకును పరమాత్మే కారణమని జెప్పుటచేనూచితము - సర్వజగత్సంహారీయనుటచే సాంఖ్యమందీశ్వరునియంగీకరించక కేవలప్రధానమే స్వతంత్రమై పరిణమించునప్పుడు సర్గవ్యతిరేకేణ ప్రతినర్తావస్థలే కన్యమై పోవలెను యనేనూషణము - సూచితము.

౪౭. మహద్వీధ్యాధికరణము.

౧౮౪. మహద్వీధ్యవద్వాప్రాప్త్యపరిమండలాభ్యాం.

అ. — ప్రాప్త్య పరిమండలాభ్యాం

ద్వ్యణుకపరమాణువులచేత- మహా
ద్దీర్ఘవత్-ద్వ్యణుకోత్పత్తివలెనే.

కణాదులచేత సంగీకరింపబడినప
రమాణుకారణవాదము సమీచీనయు
క్తిమూలమా-కాదా - యనిసంశయ
ము. సమీచీనయుక్తిమూలమనిపూర్వ
పక్షము- అవయవములసంయోగము
వలనఅవయవృత్తుత్పత్తిదర్శనమాను, అ
వయవముల అల్పత్వప్రాచుర్యముచే
తసర్వపమహీధరమునకు తారతమ్య
ముగలుగును, అవయవమునకు అల్ప
త్వకావ్యతివశ్యమంగీకరింప తగినదని
పరమాణుసిద్ధియాను. అవిస్కల్పవిధ
ములు-ఆపరమాణువులుపరిపక్వమైన
క్షేత్రజ్ఞునిఅదృష్టనవిపులై పరమేశ్వ
రాధిష్ఠితములైద్వ్యణుకాదిక్రమము
జగదారంభకమాను.

సిద్ధాంతమైతె - అవయవములు
స్వకీయమైన యూరుపార్శ్వములచే
గూడినవై తమతమయధికమైన యవ
యవిని పుట్టించునని పరమాణువులం
చునదేప్రకారముత్పాదకత్వ మొప్పు
తగినది-ఆపుటికిపరమాణువులును త
మఅంశములైస్వకీయములైన అవయ
వములుగలదై అవి స్వకీయములని ఎ
కాడనుకారణమునకు విశ్రాంతి లేక
పోవును

సూత్రార్థమైతె - (మహద్దీర్ఘవ
ద్యాప్రాస్వపరిమండలాభ్యాం) అస
మంజనమనివర్తించుచున్నది- వాశబ్ద

ముచకార్థకము- ప్రాస్వపరిమండలా
భ్యాం-ద్వ్యణుకపరమాణువులచేత-
మహద్దీర్ఘవత్-త్వ్యణుకద్వ్యణుకో
త్పత్తివలెనేఅన్యులచేత సంగీకరింపబ
డినసర్వము అసమంజసము.

తా.-ప్రాస్వ పరమాణు వులు
ద్వ్యణుకపరమాణువులువీటిచే కార
ణమానియింటే-ద్వ్యణుకత్వ్యణు
కోత్పత్తివలెనే అరంభకత్వముకార
ణభూతమైనవస్తువయొక్క అనవస్థవ
లనసమంజసముగాదు.

ద్వ్యణుకాదిక్రమముచేతపుత్పత్తి
కారణానవస్థితములక సమంజసముగ
లుగునుగనుక ఆయుక్తము - ఇచ్చట
మరేమి యసంగతమన్నను చెప్పదు
న్నారు.

౧౦౫. ఉభయధాపిన కర్తృత
స్తదభావః.

అ.-ఉభయధాపి - రెండువిధ
ములుగాను-నకర్త - క్రియసంభవింప
దు-అతః ఆకారణమువలన - తదభా
వః-పరమాణుసంయోగా భావమా
ను.

పరమాణువుల మొదటికర్తృఅదృ
ష్టముచేతచేయబడినదనియంగీకరింప
బడుచున్నది. ఆఅదృష్టముపరమాణు
వునుపొందినదా-లేక- క్షేత్రజ్ఞునిపొం
దినదా. రెండుపక్షములందును అదృ
ష్టముసర్వదానుండుటవలన సర్వదా
జగదుత్పత్తి ప్రసంగముండుటనుబట్టి

ప్రమయ్యోడి పరమాణువులు ఏ కాలము సంహతయిందువ్యాపించును - యెప్పుడు కూడును. సంహతయిందువ్యాపించినవై అదేక్షణమందే నప్తమైనయడల-యేవికూడును. విజ్ఞానస్వరూపుడైనవాడెవడు, యెప్పుడేవిషయమును స్పృశించును, యెవడెప్పుడుయేమిటినితెలుసును, యెవడెప్పుడేయర్థమును పరిగ్రహించును, స్పృశించినవాడునప్తమైదాయెను, స్పృశింపబడినది నప్తమాయెను, తెలిసినవాడునప్తమాయెను, తెలియబడినది నప్తమాయెను, ఎట్లు ఆన్యునిచేత స్పృశింపబడినది యన్యుడుదెలుసుకొనును, ఎట్లు యొకనిచేతదెలియబడిన దాన్ని మరి వొకడు పరిగ్రహించును, సంతానేకత్వముసిద్ధమైనను సంతానికంటే సంతానమునకుయథార్థముగావస్తంతరత్వమంగీకరింపకపోవుటవలనలపారమార్థికమైనసంతానము వ్యర్థమౌను. స్థిరత్వమైన అవిద్యచేతను సంఘాతోత్పత్తిసంభవించదు-శుక్తికాదులందు రజితావిద్యచేత శుక్తికాద్యుత్పత్తిసంభవించదు. పూర్వవిద్వాంసుడు నప్తమైదాయెగనుక రెండోవాడైనలజ్ఞునిచేతపూర్వమువిన్నపమైనవిద్వాంసునిచేదెలియబడిన అర్థోపాదానము సంభవించదు- సంప్తా రాత్రయత్వముచేత నొకడుస్థిరుడు నొకడస్థిరుడుగానంగీకరింపబడలేదు. గాన జగదుత్పత్తి

యు లోకవ్యవహార ముపపాదన చేయుటకసాధ్యము.

సూత్రార్థము - (సముదాయఉభయహేతుకేపి తదప్రాప్తిః) ఉభయహేతుకేపి-సముదాయమందు సముదాయత్వప్రాప్తిలేదు, పరమాణుహేతుకముగల పృథివ్యాది సముదాయము, పృథివ్యాదిహేతుకముగలశరీరఇంద్రియ సముదాయము, నీరెండుహేతుకములైన సముదాయములుక్షణికత్వముగా నంగీకరింపబడుటవలనచెప్పబడినన్యాయముచేతసంభవించదనియర్థము.

తా.—పరమాణువులను హేతువుగాగలపృథివ్యాది సముదాయము, పృథివ్యాదులను హేతువుగాగల శరీరేంద్రియసముదాయము, నీరెండుక్షణికత్వములుగాన కార్యారంభకత్వముఘటించదు.

౧౧౨. ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదుపపన్నమితిచే న్నసంఘాతభావానిమిత్తత్వాత్.

అ.—ఇతరేతరప్రత్యయత్వాత్ - పరస్పరహేతుకత్వమునుబట్టి- ఉపపన్న - లోకవ్యవహారము - ఇతిచేన్న- అనగూడదు - సంఘాతభావాదనిమిత్తత్వాత్ -సంఘాతభావమందుకారణత్వములేకపోవుటవలన.

సమస్తభావములు క్షణికములు ఐననుఅవిద్యాదులకే పరస్పరహేతు

శ్వము చెప్పుటనుబట్టి లోకవ్యవహారముపపన్నమాను. అస్థిరమందు స్థిరత్వబుద్ధిజూపమైనఅవిద్యచేత ఆయా యిష్టలములందు రాగద్వేషాదులు సంభవించును - ఇదే మొదలైన పరంపరలచేత పునహ అవిద్యాచక్రమువలన తిరుగునని చెప్పినట్లయితే అదిపుపపన్నముకా నేరదు. సంఘాతభావమందు అవిద్యకు నిమిత్తత్వముండును - ఎట్లయినను అవిద్యచేత విపరీతమైన బుద్ధి తుణికము స్థిరత్వముచేత విషయీకరించుకొనును - అట్లైనను నావస్తువస్వభావముస్థిరము కాదు గాన స్వభావము గాస్థిర కార్యమును జేయ నేరదు గనుక సంఘాతభావమున్ను సిద్ధించననియర్థము. అస్థిరమందు స్థిరబుద్ధియు క్తమైనవిజ్ఞానాత్మకు అప్పుడే నాశము సంభవించుటవలన యెవనికిరాగద్వేషములు సంభవించునని రాగద్వేషపరంపరయును సిద్ధించదని యభిప్రాయము.

౧౯౩. ఉత్తరోత్పాదేచపూర్వనిరోధాత్.

అ. — ఉత్తరోత్పాదేచ - ఉత్తర ఘటోత్పత్తికాలమందును - పూర్వనిరోధాత్ - పూర్వవస్తువుకు నాశనముండును.

దీనికంటె - ఉత్తరక్షణఘటోత్పత్తివేళయందు పూర్వమైనఘటమునకు నాశనముండుటవలన అఘటా

భావమునకేకారణత్వము చెప్పినయడలవిశేషమేమిలేక పోవడమునుబట్టి సమస్తవస్తువులకు సర్వదా యుత్పత్తి సంభవించుననెడి దోషములు సంభవించును. పూర్వక్షణమందుండెడు వానికి హేతుత్వముచెప్పేయడలస్థిరమైనవిశేషముగల దేశాదులకునొకటి యునంగీకారము లేకపోవుటవలనవుత్తరక్షణవర్తి సమస్తవస్తువులకు హేతువుకాని.

౧౯౪. అసత్ప్రతిజ్ఞోపరోధోయాగవన్యమన్యథా.

అ. — అసతి. అసత్తుకుష్పత్తినిచెప్పినపక్షము. ప్రతిజ్ఞోపరోధః - ప్రతిజ్ఞాభంగము. అన్యథా - ప్రకారాంతముగా - యాగవన్యం ఘటక్షణద్వయము సంభవించును.

అసత్తుకుష్పత్తిచెప్పినచో మీకుప్రతిజ్ఞావిరోధముసంభవించును. అధిపతికినహకారి కారణమునకును జ్ఞానోత్పత్తిహేతుత్వముప్రతిజ్ఞచేయబడును. అనంతరమీదోషమును పోగొట్టుటకొకై పూర్వఘటక్షణమున్నదని చెప్పినపక్షమందు అప్పుడేక కాలమందే ఘటక్షణములు రెంటికి ప్రత్యక్షముకలగని - ఆప్రత్యక్షముసంభవించదు. ఉపరోధమనగా - విరోధము.

సద్వస్తువుకు నిరన్వయవినాశము సంభవించదని చెప్పుచున్నారు.

౧౯౫. ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యా

నిరోధాప్రాప్తిగవిచ్ఛేదాత్.

అ.—ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యాని
రోధ-స్థూలసూక్ష్మవి నాశమునకు- అ
ప్రాప్తిగవిచ్ఛేదాత్- విచ్ఛేదము లేక
సోవుటవలనప్రాప్తిలేదు.

ప్రతిసంఖ్యాప్రతిసంఖ్యా నిరోధా
ప్రాప్తిః- అనగా స్థూలసూక్ష్మములవి
నాశముయొక్క అప్రాప్తియని యర్థ
ము. స్థూలవి నాశము-ముగ్ధరాభిసూత
మునకుంజే యనంతరము కాయనిప్ర
త్యక్షమునకుయోగ్యము- సూక్ష్మమై
తే-ప్రతిక్షణమందు కాయని ప్రత్యక్ష
మునకునర్హము- ఈ రెండునిరన్వయ
ములుకానేరవు, ఉత్పత్తివి నాశధర్మ
ముగలవ్రవ్యమునకు విచ్ఛేదము లేకపో
వును. “తదనన్యత్వం” అనిసత్యా
ర్యవాద మువపాదన చేయబడినదని
యభిప్రాయము ఘటాదులందు క
పాలాది గూఢమైన యవస్థచేరిగన్వ
యవి నాశమునకు నిర్వహముండుటచే-
దీపాదులార్పబడినను సూక్ష్మై నిష్ఠకు
అప్రాప్తి యుండుటవలన నిరోధము
లేదు.

౧౧౬. ఉభయధాచదోహత్.

అ.—ఉభయధాచదోహత్- పు
త్పన్నమునకుతుచ్ఛత్వము, తుచ్ఛత్వ
మువలనయ్యత్తి నీ రెండును దోష
ములు.

పుట్టినవస్తువుకు తుచ్ఛత్వము చె
ప్పినను - తుచ్ఛత్వముందుత్పత్తియు

నీ రెండుకల్పనలకు దోషముసంభవిం
చునుగనుక రెండుసంభవించవు. ఉత్ప
న్నమునకుతుచ్ఛత్వముజేప్పేపక్షము
అనంతరము దానివలన పుట్టిన జగత్తు
కుతుచ్ఛత్వమేసంభవించని-మృత్సువ
ణ్ణాదులవలన పుట్టినఘటకరీటాదులకు
మృత్సువణ్ణాదిస్వరూపత్వ ముండినటు
వలెగానతుచ్ఛత్వోత్పత్తియు తుచ్ఛ
త్వాంగీకారముసంభవింపను.

తా.—పుత్పన్నమునకుతుచ్ఛత్వ
ము, తుచ్ఛత్వమువలన యత్పత్తి నీ
రెండునుదోషములు.

౧౧౭. ఆకాశేచాపిశేషాత్.

అ.—ఆపిశేషాత్- అబాధితప్రతీ
తియందుపిశేషము లేకసోవుటవలన-
ఆకాశేచ- ఆకాశమందుతుచ్ఛత్వ
ముసంభవించును.

ఆకాశమందు తుచ్ఛత్వరూపము
సంభవించును. అబాధితప్రతీతిచేసిగ
మైనపృథివియొదలైన వానివలెనే ఆ
ఆకాశమందు అబాధితమైన ప్రతీతిఆ
పిశేషంబుగనుండును - ఏవ్రకారము
యూకాశములెలియబడుననిన - యి
చ్చట శ్యేనమువడుదున్నదిచ్చటగృధ్ర
మనిశ్యేనాదుల వలనదేశత్వముచేత
నాకాశముదెలియబడును.

౧౧౮. అనుస్త్వైతేశ్చ.

అ.—అనుస్త్వైతేశ్చ- ప్రత్యక్షవి
షయమందుజ్ఞానముకలుగును.

ప్రత్యక్షభిక్షాత్కజ్ఞానమునుబట్టి ఘ

టాడులకుక్షణికత్వము సంభవించదు. అదే ఈ ఘటముని ప్రత్యభిజ్ఞా ప్రత్యక్షము పుట్టుచున్నది. ప్రత్యభిజ్ఞానమున గా అతీతవర్తమానకాలవర్తనవికవస్తువిషయమేకమైన ప్రత్యక్షజ్ఞానము దానికి కాలద్వయసంబంధము గలవస్తువేనిషయము. తరువాత అంతమునకు స్థూరణము - ఇదను నే అంతమునకు గ్రహణము లేదు. అతీతకాలసంబంధికి నిర్దియ సంయోగము లేక సోమృతమైనది నిజేపుమాడదు - అదే ఇది యని సామాన్యాధికరణము చేత నాజ్ఞానమున లేకత్వము స్ఫురణమాను. పూర్వకాలనుభవజనిత సంసారము చేత గూడియుండెనుండియు సంప్రయోగము క్తుడైనపుగుమనకు అట్టిజ్ఞానము పవన్నమాను. సాహగ్రీవరికల్పనము అన్వయవ్యతిరేకములకు అధీనమైనది వంటిది. జ్ఞానములవలెనే సాదృశ్యనిబంధనమైనది ప్రత్యభిజ్ఞయని నీవు చెప్పమాడదు, కాలద్వయమునుండెడి ఘటము యవస్తువులకు సాదృశ్యాను సంధానముగలయొక్క దైవవిజ్ఞాతక నంగీకారముండుటవలన. పృథివ్యాది విజ్ఞానము చేత అనుమేనుమైన యర్థమును వాదించెడు వాని గురించి చెప్పుచున్నాను. అతడు జ్ఞానమును నీలవీతాదివిప్రతాకారముచూచి జ్ఞానమునకుం గె పూర్వక్షణవర్తి స్వాకారమును జ్ఞానమును సుమారుణ చేసినవస్తుమైన యర్థ

మును అనుమేనుంచుచున్నాను అనుతనండు త్తరము.

౧౧౬. నావశోః స్వప్నత్వాత్.

అ.---అవశోః అవతైనధర్మి నర్మసంక్రమణము అవృష్టత్వాత్ చాశబడ లేదుగనుక న-సంభవించదు.

అవతైనధర్మి యొక్క నర్మసంక్రమణము వారియొక్క స్థలగుండు సంభవించదు - ఎట్లన్నను- అవృష్టత్వాత్ - ఎక్కడను చూడబడక బోవుటవలన - లోకమును ధర్మినష్టమైన యనంతరమందు ధర్మమునకి న్యత్ర సంత్రమణము లేనిది చూడలేదు.

౧౧౭. అవశోః నానావిషయైవ సంస్థితః.

అ.--- ఏమందు. నానావిషయైవ సంస్థితః అనుచు- ఉదాహరణ నామసి. ప్రయత్నరహితమగును - సిద్ధిః - ఫలము సిద్ధించును.

వైభాషిక సోప్రాంతికుః క్లిష్టగతి నిబసాధారణమైన గూఢణము - ఈ ప్రకారముగా- సను ప్రభావములకుక్షణికత్వము చెప్పినపక్షమును ఉదాహరించుట నిష్ప్రయత్నములవలెనే విషాకాముష్టికములు సర్వాభ్యసద్ధికి లగని- ప్రయత్నములు చేసినవారికి అప్పుడే నాశము సంభవించుటవలన, తద్విత్తిస్తారామలన ఏవిధధర్మమైనదియు లేదు అనుచు చెప్పుక పోవుటవలన.

అనంతరము ప్రాప్త సిద్ధికి చే

తువు కాదని నిష్పత్తియిత్తులైన వను ఘృతకు విహి కాముష్మిక సర్వార్థసిద్ధి కలగని.

అ. — స॥క్షణికములైన పరమాణ్వాదులకు కార్యారంభకత్వము అను పపన్నములు - వైభాషిక సాత్రాంతిక పక్షమందును అసహంజసము.

ర౬. ఉపలబ్ధ్యధికరణము.

౨౦౧. — నాభావపుపలభ్యేః.

అ. — అభావః - జ్ఞానభిన్నమైన స్వభావము - ఉపలభ్యేః ప్రత్యక్షమువలన - అనగా జ్ఞానమందు కర్తృకర్మలు తెలియబడును గనుక - న - చెప్పుటక సాధ్యము.

యోగాచారులచేతం గీకరింపబడిన జ్ఞానమాత్ర సద్భావవాదమున మీ చీనయుక్తిమూల మాకాదాయనిసంశయము - సమీచీనయుక్తిమూలకమనిపూర్వపక్షము - బాహ్యార్థసద్భావమును చెప్పేడు మతమందును ఆయా యివస్తుజ్ఞానమునకు ప్రకాశమానత్వము అవశ్యముగా ఆశ్రయించదగినది. సమస్త వస్తువునకు ప్రకాశమానము స్వాసాధారణాకారముచేత ప్రకాశము చెప్పబడుచున్నది - అచ్చట ఘటపటాదిజ్ఞానమునకు ఘటపటాదుల ఆకారమే - ఆకారము లేకపోయిన పక్షమందు ఆజ్ఞానమునకు ఘటాసాధారణ్యము సంభవించదు - ఏకమైన ఆకారమే ప్రత్యక్ష విషయమాచున్నది. అదిజ్ఞాన

మునకేగాని దానికతిరిక్తమైన పదార్థమున్నదని చెప్పడమనుపపన్నము - అంతమాత్రముచేత నే నీ ఘటముదెలియదగినదనియ నెడులోకవ్యవహారముపపన్నమాను. ఆఘటము బాహ్యపదార్థమువలె నేనోచడము నిర్మూలనూటవలన భ్రాంతికృతమని దెలియవలయును.

సిద్ధాంతము. ఘటము నేనుదెలియఁచు న్నాన నెడుకర్మసహిత - కర్తృసహితమైన జ్ఞానాధాత్యర్థమునకు ఛేదనమువలె నేనర్పణలోక సాక్షికంబుగ ప్రత్యక్ష విషయమయ్యెడు వస్తువుకు కర్తృకర్మల అభావముచేత కేవలమున కేస్థితిని వపున్నట్లుడు జెప్పినవాడెను. స్వాసాధారణమైన ఆకారమే ఛేదనాదులవలె నే ఆయా యి వ్యవహారములకు యోగ్యతాపాద నాకారముచే ప్రత్యక్ష విషయమాచున్నది. ఇదే ప్రకారమే ఛేదనాదులందు ఆకారము రెండువిధములు గాభావనాది హేతువుగాగలదై కర్తృగతమైన ప్రత్యక్షమాచున్నది. అమూర్తములైన క్రియాదులకు కర్తృకర్మలచే నిరూపణియ్యమైన స్వాకారముగలవానికికర్తాకారత్వము స్వీకరింపబడదు.

సూత్రార్థము - (నాభావ ఉపలభ్యేః) జ్ఞానమునకుంటే వ్యతిరిక్తమైన లక్షణాభావము చెప్పుటక సమర్థమయ్యెదిలేదు. (ఉపలభ్యేః) ఘటమును నేనుదెలియుచును అజ్ఞానాభావపును కర్తృత్వ

ముచేక ర్తృత్వముచేత నుపలభియుండుటవలన.

౨౦౨. వైధర్మ్యవృన్స్వపాదివత్.

అ. — వైధర్మ్యత్ - నిద్రమొదలైనదోషములు లేకపోవుటవలన - స్వపాదివత్ - స్వప్నమువలెమిథ్యాత్వము జెప్పకూడదు.

స్వప్నజ్ఞానమువలె నే జాగ్రదవస్థయందు సంభవించెడుజ్ఞానమునకు మిథ్యాభూతవస్తువిషయకము సంభవించదు - దానికంటే వైధర్మ్యముండుటవలన - ఆవైధర్మ్యమేదనగా - నిద్రమొదలైన కరణదోషరూపమైన బాధకప్రత్యయ రహితత్వముచేత నని తాత్పర్యము. చకాగమువలనవియుయధార్థములనిఆభిప్రాయము.

౨౦౩. నభావోనుపలభ్యే.

అ. — అనుపలభ్యే - ప్రత్యక్షములేకపోవుటవలన - భావః - అర్థశూన్యజ్ఞానభావము న-సంభవించదు.

కేవలముఅర్థశూన్యము;

నకుభావముసంభవించదు - యెచ్చటనుప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన - ఆబాధితమైనవస్తువుకు సద్భావముచెప్పినపక్షమందుజ్ఞానమాత్రమునకు సద్భావము నారణచేసెడు కోరికను సమర్థముకాదనితాత్పర్యము.

తా. — యెచ్చటనుప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన కేవలముఅర్థశూన్యమై

నజ్ఞానమునకుభావముసంభవించదు.

అ. — సం॥ యోగా చారాభిమతముజ్ఞానాదులకోరికను అర్థశూన్యత్వమనిశంకించిజ్ఞాతురర్థవిశేషసిద్ధిరూపముచేత నే జ్ఞానము ప్రత్యక్షముగనుక స్వప్నజ్ఞానమువలె బాధాదర్శనమువలనఅదియుక్తము.

౨౦౪. సర్వథానుపపత్యధికరణము

౨౦౪. సర్వథానుపపత్తేష్వ.

అ. — సర్వథా - సర్వప్రకారములందును - అనుపపత్తేష్వ - దోషమువల్లను.

మాధ్యమికునిచేతజెప్పబడినసర్వశూన్యవాదముసంభవించుచున్నదా - లేదా - యనిసంశయము. సంభవించుచున్నదని పూర్వపక్షము. విజ్ఞానముఘటాదులునెఱుంగుభావములును లేవు యేమిటివల్లనంటే - ఉన్నత్తినిరూపణములేకపోవుటవలన. ఘటాదిభావములకుభావమువలన అంతమాత్రముయుత్పత్తినంభవించదు - ఘటాదులుపుట్టుచూనుండెడువై ఆసమ్మదితమైనమృత్పిండాదులవలనపుట్టేదిలేదు. అభావమువలనపుట్టుచుందనిచెప్పడమునకు యుక్తముకానేరదు. అభావమువలనఉత్పన్నమైనఘటాదులుఅభావస్వరూపమేకానియనిసర్వశూన్యవాదమే యుక్తము.

సిద్ధాంతమైతే - లోకమందుభావాభావశబ్దములకు వానిబుద్ధికిని ప్ర

మాణము చేత నుపలభ్యమానమైన వస్తువులకు యవస్థాపి శేషమేభావగూఢమైనవిషయము. వర్తమానత్వముచేత జెలియబడెడు యవస్థా విశేషమేభావబుద్ధివిషయము. తెద్విరోధ్యవస్థా విశేషము అభావబుద్ధివిషయముగనుక యేమిటివలనను యితనిచేత సంగీకరింపబడిన తుచ్ఛత్వముపపన్నము కానేరదు.

సూత్రార్థము. (సర్వభానుపపత్తే శ్చ) సర్వశూన్యమును చెప్పెడువాది సర్వమున త్తనిప్రతిజ్ఞచేసి స్వేచ్ఛార్థములు సాధించునా-అసత్తనిజెప్పి సాధించునా-లేక మరివొక ప్రకారము ప్రతిజ్ఞచేసి సాధించునా ఏ ప్రకారమందునను సర్వశూన్యత్వమునకనుపపత్తి సంభవించుటవలన స్వేచ్ఛార్థము సంభవించదు - సదసద్భావములకు విద్యమానవస్తుధర్మత్వము చెప్పటవలన అనితాత్పర్యము.

తా.—శూన్యవాది సహస్రమును సత్తనే ప్రతిజ్ఞచేత తన అభిప్రాయమును సాధించునా, లేక అసత్తయనునా-లేక ప్రకారాంతముగానా - అనియంటే - సదసద్భావముగలవస్తువయొక్క ధర్మత్వమును జెప్పుటవలన సమస్తవిధములుగా సర్వశూన్యత్వము సంభవించుమగనుక స్వాభిప్రాయమునకు సీద్ధిలేదు.

అ.—సం॥ సత్త్వాసత్త్వములకు అ

వస్థారూపవిశేషమువలన అసత్తు యనే ప్రతిజ్ఞ యందునను, సత్తనే ప్రతిజ్ఞవలెనే మాధ్యమికులయొక్క అభిమతము తుచ్ఛత్వానుపపత్తులవల్ల ఆమతము యోగ్యము కాదు.

౫౧. ఏకస్మిన్నసంభవాధికరణము.

౨౦౫. వైకస్మిన్నసంభవాత్.

అ.—ఏకస్మిన్-ఒకటియందు-అసంభవాత్-విరుద్ధములు సంభవించుటలేదుగనుక-స - జై న సతముయొక్కము కాదు.

జై న సతముయొక్క కీర్తినదా-కాదా-యని సంశయము-యొక్క కీర్తినదని పూర్వపక్షము. నీవాజీవశబ్దములచేత చెప్పటకు యోగ్యమైన నభోక్తృభోగ్యాద్యాత్మకమైన జగత్తుకు సత్త్వాసత్వమునిత్యానిత్యము భిన్నత్వాభిన్నత్వములనెఱుఁగఁగర్హములచేత అనైకాన్త్యము సంభవించును - వడ్డ్రీవ్య తత్త్వైర్వా యాత్మలచే యవస్థితమైనందున కృత్సమైన జగత్తుకు ద్రవ్య స్వరూపత్వముచేత సత్త్వైకత్వము - నిత్యత్వముయుపపన్నమాను-పర్యాయస్వరూపము చేత విపరీతములు- (అనగా-అసత్త్వము, అనిత్యత్వము, అభిన్నత్వములు) సంభవించును-పర్యాయనగా - ఘటపట త్వాద్యవస్థావిశేషములు-ద్రవ్యస్వరూపమున కేకత్వము స్థితత్వసమృద్ధిబోధ్యత్వ ముండు.

చేయదేరూపమువలన ఏకత్వాదులు యుక్తము, వర్ణాయశబ్దముచే దెలియదగిన అవస్థా విశేషణమునకు అనేకత్వాస్థిరత్వమువలన అనన్యధాబోధ్యత్వాత్ నారూపముచే అసత్త్వానిత్యత్వ నానాత్వములు యుక్తము. ప్రతీతిచే వ్యవస్థ చేయుటకు నీసంగతి అర్హమాను, సర్వవస్తువుకు ఉభయకారమైనప్రతీతిపుంజుటవలన ఉభయమువపన్నమాను.

సిద్ధాంతము. ఒకవస్తువుకు అస్తిత్వము నాస్తిత్వముచేత అనైకాంతికత్వము యుక్తముకానేరదు. ఒకవస్తువుయందు అస్తిత్వనాస్తిత్వాదులకు విరుద్ధములైన ఛాయాతపములవలెనే యేకకాలవృత్తిత్వము సంభవించదు. ఆప్రకారముగా - ద్రవ్యమునకుగాని యందువిశేషణభూతమైన వర్ణాయమునకు-ఇత్థంతనేశబ్దమునకర్థమైన అవస్థావిశేషమునకును-ఇదియీతిగా నున్నదనే ప్రతీతివలన ప్రకారప్రకారత్వముచేత భిన్నపదార్థత్వములవలన వాకవస్తువందువిరుద్ధములైన సత్త్వాసత్వరూపధర్మములకు సమావేశము ఏకకాలమందుసంభవించదు. ఉత్పత్తి వినాశములనేపేరుగల పరిణామవిశేషాస్పదమైనద్రవ్యమునకనిత్యత్వము దానికీపరితమే నిత్యత్వము, దానియందేప్రకారము రెండుసంభవించును. విరుద్ధధర్మాశ్రయత్వముచే భిన్న

త్వము, దానివిపరీతముచే అభిన్నత్వము-వానియందేటుల సంభవించును. యేప్రకారము అశ్వమహిషత్వములకేకకాలమందేకవస్తువయందు సంభవములేదోనటువలె ఒకఁడైనవృథివీ ద్రవ్యమునకుఘటత్వముశరావత్వము ప్రదేశభేదముచే యేకప్రదేశముచేను భయాశ్రయత్వముసంభవించదు. ఎట్లుకాలభేదముచేనొక్కఁడైనదేవదాస్తునికుష్పత్తి వినాశములోఅంతమాత్రముచేత నేవస్తువుకుద్విస్వరూపత్వము సంభవించదు-ను రేఖంటే పరిణామశక్తియోగమాత్రముసంభవించును - గనుక జైనమతము యుక్తికలిగినది కాదు.

సూత్రార్థము. (నైకస్త్రిన్నసంభవాత్) జైనమతము యుక్తము కాదు - యేమిటివల్లనంటే - ఒకటియందును మేముచెప్పినక్రమముచే నివౌకకాలమందు విరుద్ధధర్మములకు సమావేశము సంభవించక పోవుటవలన.

తా. - వాకవస్తువుకు అస్తిత్వనాస్తిత్వములను విరుద్ధములైన ఛాయాతపములవలెనే ఏకకాల వృత్తిత్వము సంభవించదు.

అం. ౬వవంశాత్కార్యసంగతి. ఆ - ఏవం-ఇదేప్రకారము-అత్త-అత్తకు-అకార్యసంగతి- అకృత్సంగతి- అత్తమువలన అనుపపత్తిగలుగును.

ఈ ప్రకారమాత్మ అకారస్వము వలన అనుపపన్నము-ఆత్మకు శరీర పరిణామత్వమందు బృహచ్చరీర మందుండి అల్పశరీర ప్రవేశము, అల్పశరీర మందు బృహచ్చరీర ప్రవేశమందునను అకారస్వము అనగా అపరిపూర్ణదోషము ప్రసక్తియాను. ఆకాలమందు దల్పపరిమాణత్వముండుటవలన.

తా.—ఆత్మకు శరీర ప్రమాణత్వముచేప్పే విషయమందు బృహచ్చరీరమందుండి అల్పశరీర ప్రవేశము, అల్పశరీరమందు బృహచ్చరీర ప్రవేశమైన అపరిపూర్ణదోష ప్రసక్తి గలుగునని తాత్పర్యము.

౨౦౨. నవపర్యాయాదవ్యవిరోధో వికారాదిభ్యః.

అ.—వికారాదిభ్యః-వికారాదులవలన-పర్యాయాదపి-పర్యాయాదులచేత-అవిరోధః-అవిరోధము-నచ-లేదు.

అటువంటి స్వల్పవస్థ సంబంధముచేతను అవిరోధము సంభవింపదు-ఘటపటాదులకువలెనే వికారతత్త్వయు క్తదోషము లితనికి సంభవించనియనెడుదోషప్రసంగమువలన.

తా.—తథావిధమయిన అల్పత్వావస్థాయోగముచేతను ఘటపటాదులవలె వికారప్రయుక్తదోషమువచ్చును గనుక అటువలె చెప్పకూడదు.

౨౦౩. అంత్యావస్థితే శ్చేద్య

నిత్యత్వాదవిశేషః.

అ.—అంత్య-అంత్యపరిమాణమునకు-అవస్థితే-ఏకరూపముచే నుండుటవలన-ఉభయనిత్యత్వాత్-ఆత్మకు పరిమాణమునకునిత్యత్వమువలన-అవిశేషః-విశేషములేదు.

ఏదిజేవునికి అంత్యమయిన పరిమాణము మోక్షావస్థో-దానికనంతరమందేకరూపముచే నుండుటవలననే స్వాభావికమయిన పరిమాణమని ఆత్మకు అతని పరిమాణమునకు రెంటికిని త్యత్వముండుటచే పూర్వమందునను శరీరపరిమాణత్వము సిద్ధించదు గనుక పూర్వావస్థయందేమి విశేషములేదు గనుక జైనమతము అసంగతమే.

అ.—సం॥ ననుస్తజగత్తునత్వానత్వాదులచే నేకములని జైనమతము శంకించి-మోక్ష-జైనవస్తువులందు సత్త్వానత్వాదులైన విరుద్ధధర్మములనుపపత్తియౌటచే నామతము అనాదరణీయము.

౫౨. పశుపత్యధికరణము.

౨౦౪. పశ్యురసామంజస్యాత్.

అ.—పత్యుః-పశుపతిమతము-అసామంజస్యాత్-అసమంజసత్వమువలన ఆదరించతగినదికాదు.

పశుపతిమతము మోక్షార్థులచే నాదరించతగినదా-కాదాయనిసంశయము. ఆదరణీయ్యమని పూర్వపక్షము. పరమపురుషార్థ సాధనావబోధ

త్వముచేత నిఖిలవస్తు సాక్షాత్కార సమర్థముపశుపతిచేప్రణీతమాటవలన

సిద్ధాంతమయితే-అనాదినిధన అ విచ్ఛిన్నపాత సంప్రదాయ నిరస్తప్రమాదాదినిఖిలదోషగన్ధవేదసిద్ధపరావరతత్వములను వ్యత్యయముగాప్రతిపాదించుటవలన, నిమిత్తోపాదానములకు భేదముచెప్పుటవలన, సురామంభస్థాహము దానియందుండెడు దేవతార్చనము, ముద్రికాక్షుట-విజ్ఞానము - దానిధారణముమొదలైన వేదవిరుద్ధాచార ప్రతిపాదన పరత్వమునుబట్టి అ సామంజసముగానలనాదరణీయము.

సూత్రార్థము - పశురసామంజస్యాత్ - నైకస్త్రిన్నసంభవాత్ - ఇచ్చుట-న-అనేపదమును వుంచుకోవలెను- పశుక-పశుపతిమతము- ఆదరించతగినదికాదు-యెంచువల్లనంటే- వేదవిరుద్ధతత్వాచారములను బోధించుటవలన అసామంజస్యముసిద్ధించును.

తా.- వేదవిరుద్ధతత్వాచారబోధనముచేలనమంజసమైయుండుటవలన పశుపతిమతముఅనాదరణీయము.

౨౧౦. అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ.

అ.- అధిష్ఠాన-అధిష్ఠానమునకు - అనుపపత్తేశ్చ - వుపపత్తిలేకపోవుటవలన.

అనుమేయించతగిన ఈశ్వరాంగీకారముచేతప్రధానమున కధిష్ఠానమీశ్వరుడనిచెప్పబడుచున్నది. సశరీరులై

నకులాలాగులకేలధిష్ఠానప్రత్యక్షమునుబట్టిఅశరీరుడైన ఈశ్వరునికి ప్రధానాధిష్ఠానత్వమనుపపన్నమైనందునఅ సామంజసము. సశరీరాంగీకారమందు ఆశరీరముయొక్క సావయమునకునిత్యత్వా నిత్యత్వమందు పూర్వోక్తదోషముకలదనియభిప్రాయము.

తా.- ఈశ్వరునికి ప్రధానాధిష్ఠానత్వముయుపపన్నముకాదు.

౨౧౧.- కరణవచ్చే న్నభోగాదిభ్యః.

భోగాదిభ్యః - సుఖదుఃఖభోగాదులవలన-కరణవచ్చేన్న- జీవునికితన కరణమువలెనేవుపపన్నముకాదు.

క్షేత్రజ్ఞునికి స్వకరణకలేబాద్యధిష్ఠానమువలెయుపపన్నమాననిచెప్పకూడదు-పుణ్యపాపరూపకర్మమిత్తమువలన, క్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠాన ఈశ్వరునికిన్ని- అట్లుచెప్పినయెడలతత్ఫలభోగాదినిఖిలతత్త్వభావముప్రసక్తమాను.

౨౧౨. అస్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతావా.

అ.- అస్తవత్త్వం - నాశవత్త్వము-అసర్వజ్ఞతావా-అసర్వజ్ఞత్వమునుకలుగును.

వాశబ్దము చకారార్థము. ఆప్రకారముపుణ్యాపుణ్యవత్త్వమందంతవత్త్వము, సృష్టిసంహారాన్నదత్త్వము అ సర్వజ్ఞత్వముసంభవించనీయనుటచే యీమతము అసమంజసమే.

తా. — పుణ్యాపుణ్యవత్సమందన్త
వత్సము, సృష్టిసంహారాస్పదత్వము
అసర్వజ్ఞత్వముసంభవించుటవలన అ
సమంజసము.

అ. — సం॥ వేదవిరుద్ధమువలనఅస
మంజసమైనపశువతి మతమాదరించ
తగినది కాదు- యీమతనుంచుపరమా
ణువులుజగత్తు కుపాదాన కారణమని
యు, ఆగమసిద్ధేశ్వరుడునిమిత్తకార
ణమనియు, సంసారమనాది-ఆగమో
క్తమైనకర్మానుష్ఠానముచేపశువతిసా
మాన్యమునుపొందుట మోక్షమనియు
జెప్పబడియున్నది.

౫౨. ఉత్పత్త్యసంభవాధి కర
ణము

౨౧౩. ఉత్పత్త్యసంభవాత్.

అ. — ఉత్పత్త్యసంభవాత్ - జీ
వునికుత్పత్తిలేకపోవుటవలన.

సాంఖ్యాదితంత్రమువలెపాంచరా
త్రతంత్రమప్రమాణమా-కాదాయని
సంశయము. అప్రమాణమని పూర్వప
క్షము. “వాసుదేవాత్పజగ్న్వణోనా
మజీవోజాయత” యనిశ్రుతివిరుద్ధజీ
వోత్పత్తిప్రతిపాదనమువలన- “చతు
ర్నువేదేషు పురుషార్థ ములభమాన”
యని వేదసమూహమున కనాదరవచ
నమువలన.

సిద్ధాంతమైతె - సజగ్గ్గణ-ప్ర
చ్యున్న - అనిరుద్ధులైన పరబ్రహ్మ
భావములకు-“అజాయమానోబహు

ధావిజాయత” యనిశ్రుతిప్రసిద్ధస్తే
చ్ఛావతారప్రతిపాదనముచే శ్రుతివి
రోధముసంభవించదు. జీవాహంకా
ర మనశ్శబ్దములు తత్తచ్చరీరకులైన
సంకర్షణాదులకే నామధేయములు-
లేజప్రభృతిశబ్దములవలెనె- “చతుర్ను
వేదేషుపురుషార్థమలభమాన” యని
అనుదిత హిమామనంద ఉడిత హిమా
మనిందాప్రశంసార్థమువలెనె. యెటు
ల “ముగ్ధేంద్రభగవోద్ధేయి” యని
యారంభించిచతుర్నువేదేషు- “ఇతి
హాసపురాణంపంచమం” ఇత్యాదు
లచేసను ప్రమైనవిద్యాస్థానములందా
త్మకు వేదనాభావ వచనము వత్స
మాణప్రశంసార్థముకొఱకు - ఈతం
త్రమందు వేదాన్వోదిత బ్రహ్మపా
ససవిధానముచే వేదమునకువిరుద్ధము
కానితదర్పనాదివిధానములు జెప్పుట
చేప్రమాణమాను.

సూత్రార్థమైతె- (ఉత్పత్త్యసంభ
వాత్) “నజాయతేమియతే” యి
త్యాదిశ్రుతులలోజీవునికుత్పత్త్యసం
భవమువలన జీవోత్పత్తి వచనములు
ప్రమాణముకావు.

తా. — శ్రుతియందు జీవులకుత్ప
త్తిచెప్పకపోవుటవలన జీవోత్పత్తి చె
ప్పడము ప్రమాణముకాదు.

౨౧౪. సచకర్తుకరణం.

అ. — కర్తుః జీవునివలన-కరణం -
మనస్సు-న-సంభవించదు.

“సజ్జగత్తాత్పర్యమునం జ్ఞంమనఉత్పద్యత” యనిమనస్సనేకరణముకర్తృవై నజీవునివలనయ్యున్న త్రియనుట శ్రుతివిరుద్ధమాటచే సంభవించదు. “ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణోమనస్సర్వేంద్రియాణిచ” యనిమనస్సుకు బ్రహ్మమందుత్పత్తివినబడుచున్నది.

తా.—శ్రుతివిరుద్ధముగా మనస్సు జీవునిచేనుత్పత్తియనకూడదు.

౨౧౫. విజ్ఞానాది భావేవాతదప్రతిషేధః

అ.—విజ్ఞానాదిభావః-విజ్ఞానాదితాత్పర్యము బ్రహ్మభావమందు జెప్పుటనుబట్టి-తదప్రతిషేధః-ప్రామాణ్యములకు ప్రతిషేధము లేదు.

వాశబ్దముపక్షమును వ్యావర్తించుచున్నది-విజ్ఞానము-అదియు-విజ్ఞానాది-బ్రహ్మ-సంకర్షణాదులకు బ్రహ్మభావమైనను-“అజాయమానోబహుధావిజాయత” యని శ్రుతిసిద్ధస్వేచ్ఛావతారములకే అచ్చట అభిధానముగా నప్రామాణ్యమునకు ప్రతిషేధము లేదు. సంకర్షణాదులకు జీవాదిసామానాధికరణ్యముగా నిర్దేశమువారలకు అధిస్తాత్పర్యముచేత ఉపపన్నమాను.

తా.—బ్రహ్మమే జీవాద్యధిస్తానం

కర్షణాదిరూపములు గాలవతరించినం మనప్రమాణములకు విరోధములేదు.

౨౧౬. విప్రతిషేధాచ్చ.

అ.—విప్రతిషేధాచ్చ-జీవోత్పత్తినిషేధముండుటనుబట్టి విరుద్ధము కాదు.

ఈతంత్రమందు జీవోత్పత్తినిషేధముండుటవలన తంత్రము విరుద్ధము కాదు. “వ్యాప్తిరూపేణసంబంధః తస్యాశ్చ పురుషస్యహి । సహ్యానాదిరసంతశ్చ పరమార్థేనశ్చిత్ ” యని పురుషునికి ఉత్పత్తినిషేధింపబడుచున్నది.

తా.—శ్రీపాంచరాత్రతంత్రమందు జీవులనాది అనియు పుత్పత్తినిషేధముచెప్పియున్నది.

అ.—సం॥ “వాసుదేవాత్సంకర్షణోనామ జీవోఽభాయత” యని ఇత్యాదులలో వేదవిరుద్ధ జీవోత్పత్త్యాదులు ప్రతిపాదించుటవలన పాంచరాత్రతంత్రము ప్రమాణము కాదని శంకించి-జీవాదిశబ్దాదులు జీవాద్యభిమానియైన పరబ్రహ్మవ్యాపారత్వంబై జీవోత్పత్తిప్రతిపాదనపరత్వాభావమైనందున పరమాత్తనారాయణప్రణీతమైన పాంచరాత్రశాస్త్రము ప్రమాణము.

ద్వితీయాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యానమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము.

౫౪. వియదధికరణము.

౨౧౭. నవియదశ్రుతేః.

ఆ.—నవియత్ - అన్తరిక్షముత్పత్తిచెందదు - అశ్రుతేః - శ్రవణములే కపోవుటవలన.

అంతరిక్షముత్పత్తియానా - కాదాయనిసంశయము - పుత్పన్నముకాదనిపూర్వపక్షము. నిరవయమైనసర్వగతాత్మవలె పుత్పత్తి సంభవించదు. అసంభావనీయుమునకు శ్రవణమున్న సంభవించదు. గనుకఉత్పత్తిశ్రుతిగౌణార్థము.

సిద్ధాంతమైతే - అంతరిక్షముత్పన్నమాను-ఉత్పత్తి శ్రుతియుండుటవలన - అతీంద్రియములగు అర్థములను నిర్ణయించే శ్రుతిచే చెప్పబడిన అర్థమందు నిరవయత్వహేతువుచే అనుమానముపుట్టుటకు అర్హముకాదు. ఆత్మకు అనుత్పత్తి శ్రుతివలననే నిత్యత్వము-నిరవయవత్వాదులచేత కాదు.

సూత్రార్థమైతే - (నవియదశ్రుతేః) వియత్తుపుట్టదు-ఎందువల్లనంటే (అశ్రుతేః) శ్రవణాభావమువలన- అసంభావనీయుమునకు శ్రవణముసంభవించదుగనుక.

తా.—శ్రవణము లేకపోవుటవలన అంతరిక్షముబుట్టదు.

౨౧౮. ఆస్తితు.

ఆ.—వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు.

వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు - “ఆత్మన ఆకాశస్సంభూత” యనే శ్రుతులు - అతీంద్రియార్థవిషయమైన శ్రుతిచేత ప్రమాణాంతరా ప్రతిపన్నవియదుత్పత్తిప్రతిపాదనము సంభవించును అగ్నిచేత సేవనము చేయకూడదనే వాక్యమువలె అయోగ్యమని యర్థము

తా.—వియత్తుకున్నత్పత్తిగలదు

౨౧౯. గౌణ్యసంభవాచ్ఛబ్దాచ్చ.

ఆ.—అసంభవాత్ - సంభవించకపోవుటవలన-శబ్దాచ్చ - పుత్పత్తిచే ప్పెడు శ్రుతి, గౌణీ, గౌణార్థముగలది.

“తత్తేజోఽస్సజత” యని ప్రతిపన్నతేజః ప్రాధమ్యమునకు విరోధముండుటవలన మధ్యమమందుత్పత్తిసంభవించదనియుత్పత్తిశ్రుతి గౌణార్థము-“వాయుశ్చాంతరిక్షం చైతదమృతం” యని అమృతత్వశ్రవణముండుటవలన.

తా.—ఆకాశోత్పత్తివలన సంభవించకపోవుటవలన పుత్పత్తిచే ప్పెడు శ్రుతిగౌణార్థముగలది.

౨౦౦. సామైచ్చకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్.

అ.—ఏకస్య-వొక-శబ్దము-బ్రహ్మశబ్దవత్-బ్రహ్మశబ్దమువలెనే-సామైచ్చ-గౌణత్వముఖ్యత్వములు రెండు కాగలదు.

ఆకాశస్సంభూతః ఆకాశాద్వా యుఃవాయోరగ్నిః” ఇత్యాదులందు సు-సర్వత్రానుషంగముచేయబడిన ఏకమైన సంభూతశబ్దమునకు ఆకాశము నందుగౌణత్వము- వాయూదులందు ముఖ్యత్వముసంభవించుచున్నది. (బ్రహ్మశబ్దవత్) యెటుల నొక బ్రహ్మశబ్దమునకొక ప్రకరణమందు విసబడుచుండెడు-“తస్మాదేతద్భ్రహ్మనామరూప మన్నంచజాయత” యని ప్రధానమందుగౌణత్వము - “తపసాదీయతే బ్రహ్మ” యని బ్రహ్మమందు ముఖ్యత్వము- శ్రవణావృత్తియందువలెనే అనుషంగమందునను అభిధానావృత్తికి అనుషంగమున్ను తత్తుల్యమని యభిప్రాయము.

తా.—ఎటువలెయేకమైన బ్రహ్మశబ్దవాచ్యునియందు ముఖ్యత్వ గౌణత్వములు పున్నవో-అటువలె ఆకాశాదులయందు ముఖ్యత్వ గౌణత్వములు పున్నవి.

పరిహారముచేయబడుచున్నది.

౨౦౧ ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాత్.

అ.—అవ్యతిరేకాత్-వ్యతిరేకా

భావముచేతనే-ప్రతిజ్ఞా-ప్రతిజ్ఞకు-అహాని-హానిలేదు.

“యేనాశ్రుతంశ్రుతం” యని బ్రహ్మవిజ్ఞానముచేత ఆకాశాది సర్వవిజ్ఞానము గలుగునని చేయబడిన ప్రతిజ్ఞకు భంగము లేక పోవడము-ఆకాశమునకు బ్రహ్మవలన యుత్పత్తిచేప్పటచే దాని వ్యతిరేకాభావమువలనయోను.

౨౦౨. శబ్దేభ్యః.

అ.—శబ్దేభ్యః-శబ్దములచే నుత్పత్తిభవమాను.

దీనికంటే-“సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్” “ఏతదాత్మ్యమిదంసర్వం” ఇత్యాదులలో బ్రహ్మమునకు ప్రాకృప్తీయం దేకత్వావధారణము సర్వాత్మత్వాదివాదములైన శబ్దములచేత సంతరిక్షమున కుత్పత్తివినబడుచున్నది - “తత్తైజోఽనృజత” యనెడు వాక్యమందాకాశమునకుత్పత్తిచేప్పకపోవడమువలన ప్రతీయమానమైనతేజఃప్రాధమ్యము సమానప్రకరణమందును- ప్రకరణాంతరమందుననుయుండెడు శబ్దములచే ప్రతీయమానమైనవి యదుత్పత్తిని నివారణముచేయఁచాలదని అభిప్రాయము.

తా.—శ్రుతియందు సృష్టికి పూర్వముయేకత్వ సర్వాత్మకత్వములను జేప్పెడు శృతులచేత ఆకాశోత్పత్తి ప్రత్యక్షముగ జేప్పకపోయినను తోచుచున్నదని యభిప్రాయము.

౨౨౩. యావద్వికారంతువిభా
గూలోకవత్.

అ. — యావద్వికారః - వికృతము
లైనవస్తువులందంతటను - విభాగః - వు
త్పత్తి-లోకవత్ - లోకమందువలెనే
చెప్పబడినది.

ఛాందోగ్యమందేదై తే - “తత్తే
జోఽస్యజత” యనురీతి యాకాశో
త్పత్తిస్వరూపముచేచెప్పబడెదలేదు.
అట్లయిననావాక్యమందు - “ఏతదా
త్మ్యమిదంసర్వం” ఇత్యాదులలోనా
కాశాదిసర్వవస్తువులకుబ్రహ్మవికార
వచనమువలన యావద్వికారం విభా
గః - ఉత్పత్తిచెప్పబడినదనిదెలియబ
డుచున్నది (లోకవత్) యెటులలోక
మందుయీసర్వము దేవదత్తునిపుత్రు
లనిచెప్పిఅందులోకొందరికి దేవదత్తు
నివలనయుత్పత్తిని ప్రతిపాదించుట స
మస్తులకున్నుత్పత్తిచెప్పటకొరకనిదె
లియబడును. ఆకాశమునకన్యతత్వవ
చనముదేవతలవలె ఓరకాలముండున
నిఅభిప్రాయము.

తా. — ఛాందోగ్యమందు ఆకా
శాదిసమస్తవస్తువులకు బ్రహ్మవికార
త్వము చెప్పటవలన ఆకాశోత్పత్తిదె
లియబడుచున్నది.

౨౨౪. ఏతేనమాతరిశ్వా వ్యా
భ్యాతః.

అ. — ఏతేన-పూర్వోక్తార్థముచే-
మాతరిశ్వా-మాతరిశ్వశబ్దము- వ్యా

భ్యాతః-వ్యాభ్యాసముచేయబడినది.

ఇదేన్యాయముచేతనేవాయువుకు
న్నుత్పత్తిచెప్పబడినది అధికమైన శం
కాభావమువలన ఈన్యాయము న్యా
యాతిదేశము కాదు. “తేజోఽతస్త
థావ్యోహ” యని వాయువుయందు
తేజస్సుకు యుత్పత్తినిచెప్పటకొరకు
వృథకుగ-గాతీసుకొబడెను.

తా. — ఈన్యాయముచే వాయు
వుకున్నుత్పత్తిచెప్పబడినది.

౨౨౫. అసంభవస్తుసతోఽనుప
పత్తేః.

అ. — అనుపపత్తేః-దోషమువలన-
సతః-బ్రహ్మమునకు-అసంభవస్తు-ఉ
త్పత్తిసంభవించదు.

తుశబ్దము-అవధారణార్థము. సతః-
పరమకారణమైనపరబ్రహ్మకు - అసం
భవః-పుష్పత్తిసంభవించదు - బ్రహ్మ
వ్యతిరక్తమైనసర్వజగత్తుకుఏకవిజ్ఞాన
ముచేసర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞకు భంగమువ
చ్చునుగనుక యుత్పత్తిచెప్పబడినదని
యర్థము.

తా. — పరమకారణమైన బ్రహ్మ
మునకుత్పత్తి సంభవించదు.

అ. — సంఘాందోగ్యమందువియ
దుత్పత్త్యశ్రవణముచే- వియత్తు బ్రహ్మ
కార్యముకాదనిశంకించి - తైత్తిరీయ
మందు వియదుత్పత్తి ప్రతిపాదించే
ఛాందోగ్యములోనుసర్వశాఖావ్రత్య
యన్యాయముచే వియదుత్పత్తివచ్చు

టనుబట్టిబ్రహ్మ కార్యముని నిర్ణయించబడినది.

౫౫. తేజోధికరణము.

౨౨౬. తేజోఽతస్తథాహ్యహ.

అ. — తథా - అటువలె - అహః - వాయువువలన - తేజః - తేజస్సుపుట్టెను అని - అహ - చెప్పబడెను.

“ ఆకాశాద్వాయుః ” అనివ్యవహితమైనకార్యములుస్వానంతరముంచెప్పబడిన యాకాశమువలననేవుత్పన్నమానా - లేక - తత్పరీరకుడైనపరబ్రహ్మవలననా యనిసంశయము. అనంతరమైన (యాకాశము) వలననే యనిపూర్వపక్షము. “ ఆకాశాద్వాయుఃవాయోరగ్నిః ” యనికేవలాకాశముంచుత్పత్తిశ్రవణముండుటవలన. “ ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణః ” యనిపరబ్రహ్మమువలనసమస్తోత్పత్తివాదము పరంపరగానుపపన్నమాను.

సిద్ధాంతమైతే - “ తేజోవిక్షతబహుస్యాం ” “ తా ఆపవిక్షంతే ” యని బహుభవనసంకల్పపూర్వకసృష్ట్యపదేశమువలనకేవలతేజస్సునకీదృశసంకల్పముయనుపపన్నమాను - “ యస్తే జసితిష్ఠక ” “ యస్య తేజశ్శరీరం ” “ యస్యాకాశశ్శరీరం ” యని సమస్తములకు పరబ్రహ్మశరీరత్వశ్రవణముచేత తత్తచ్చబ్రహ్మ్యుడైనపరబ్రహ్మవలన సాక్షాత్తేజఃప్రభృతులకు సృష్టియోను.

సూత్రార్థము - (తేజోఽతస్తథాహ్యహ) అహః - అవాయువువలననేతేజస్సుకుత్పత్తిచెప్పబడుచున్నదనిత్రుతి అటులచెప్పను - “ నాయోరగ్నిః ” యని.

తా. — సమస్తములకు పరబ్రహ్మశరీరత్వశ్రవణముండుటచేత సాక్షాత్తుగాపరబ్రహ్మనుండే తేజఃప్రభృతులకుసృష్టిచెప్పబడినది.

౨౨౭. ఆపః.

అ. — ఆపః - తేజస్సువలనఉదకముపుట్టినది.

ఆకారణముచే - తథాహ్యహయనిఅనువర్తించును - అహీతువువలనతేజస్సునంచుదకముపుట్టుచున్నది - “ ఆగ్నేరాపః ” “ తదహోస్మజత ” యనిచెప్పచున్నది.

౨౨౮. వృధివీ

అ. — వృధివీ - భూమి యుదకమునంచుబుట్టును.

ఇటులనే వృధివి ఉదకమువలనపుట్టుచున్నది - “ ఆధ్యృవృధివీ ” “ అన్నమస్మజస్త ” యనిచెప్పబడును.

ఎట్లు అన్నశబ్దముచే వృధివిచెప్పబడుచున్నదనినజెప్పుచున్నారు.

౨౨౯. అనికారరూపశబ్దాస్తరేభ్యః.

అ. — అనికారరూపశబ్దాస్తరేభ్యః - మహాభూతసృష్ట్యాదులవలన. అన్నశబ్దముచేవృధివిచెప్పబడుచు

న్నది-మహాభూతసృష్ట్యధికారమువలన-అనంతరము మహాభూతరూపనంకిర్తనము వలన సమాన ప్రకరణమందు-“యత్యేకస్థంతదన్నస్య” యనిరూపనంకిర్తనము- “ఆస్థ్యోఽపృథివి” యనిపృథివిశబ్దశ్రవణమువలన.

తా.—అన్నశబ్దము-మహాభూతసృష్ట్యధికారమువలన పృథివిఅనిసంకిర్తనముచేయుటచున్నది.

౨౩౦. తదభిధ్యానాదేవతుత్పత్తిం గాత్మః.

అ.—లింగాత్-దిన్తమైన-తదభిధ్యానాత్-అటువంటి సంకల్పమువలన-నవపనః-తచ్ఛరీరకుడైనపరమాత్మైకారణము.

తుశబ్దము పక్షవ్యాప్త్యర్థము. లేజఃప్రభృతులు కేవలముస్థానంతరములకుకారణముగావు. మరేమనిన-తత్తచ్ఛరీరకుడైనఅపరమాత్మయేవానికికారణము- ఎంచువల్లనంటే - పరమాత్మకు ధ్యానాదిసృష్టిలింగములుండుటవలన. యెటులనగా “తదైక్షత హుస్యాం ప్రకాయేయేతి తత్తేజోఽస్పృశత” యనియు “తత్తేజవిక్షత బహుస్యాం ప్రకాయేయేతి” యని బహుభవనసంకల్పరూపమైన అభిధ్యానముకనుపించుచున్నది - క్షుద్రశమభిధ్యానముపరమాత్మునికే సంభవించుచున్నది.

తా.—లేజస్సమైదులుగాగలభూ

తములు తామేతమకంటే అనంతరభూతములకుకారణములుగాదు మరేమనిన - తత్తచ్ఛరీరకుడైనపరమాత్మకే అభిధ్యానాదులు సంభవించుటవలన.

౨౩౧. విపర్యయేణతు క్రమోఽఽపపద్యతేచ.

అ.—ఆతః-యీప్రకారము- విపర్యయేణ-వ్యత్యాసముచే చెప్పబడిన-క్రమః-క్రమము-ఉపపద్యతేచ- ఉపపన్నమాను.

“ఆకాశాద్వాయుః వాయోరగ్నిః” యని పారంపర్యక్రమమువలనవ్యత్యాసముచే-“ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణోమనస్సుర్వేంద్రియాణిచక్షుః వాయుర్జ్యోతిరాపఃపృథివి” యనిబ్రహ్మమునకురూపమైన భూతములుఏక్రమముగానున్నదో ఆక్రమముగానేతత్తచ్ఛరీరకుడైన బ్రహ్మమందే సృష్టిచెప్పడము యుపపన్నమాను.

౨౩౨. అన్తరావిజ్ఞాన మనసీక్రమేణతల్లింగాదితచేన్నావితేమాత్.

అ.—విజ్ఞానమనసీ-ఇంద్రియమనస్సులు-అంతరా-అంతరాళమందు-క్రమేణ-క్రమముగా-తల్లింగాత్ - ప్రళయాభిజ్ఞానరూపలింగమువలనపుట్టునని - ఇతిచేన్న - అనగూడదు - అవిశేషాత్ - సాక్షాదుత్పత్త్య విశేషమువలన.

విజ్ఞానసాధనత్వాత్ - ఇంద్రియ

ప్రాణములను, విజ్ఞానముని చెప్పబడును. “ఏతస్మాజ్ఞాయతేప్రాణ”యనెడు యీవాక్యము ఆకాశతత్వాత్ర పంచక అంతరాళమందు విజ్ఞానమనస్సులు క్రమముగాబుట్టును. ఈయర్థబోధకము- “పుణివ్యపులీయత” యని యారంభించి “వాయురాకాశేలీయతే ఆకాశమింద్రియేషు యింద్రియాణితన్మాత్రేషుతన్మాత్రాణిభూతాదౌలీయత” యని ప్రళయక్రమప్రత్యభిజ్ఞులింగములుండుటవలన శ్రుత్యంతరవిరోధము లేనందున సాత్మాత్మగా బ్రహ్మముచే ననుస్తము సృష్టింపబడెననేది వాక్యము-ను లేమనిన- శ్రుత్యంతరసిద్ధపారంపర్యక్రమ పరమనియంటే-పరిహరించబడుచున్నది (నావిశేషాత్) భూతతన్మాత్రాన్తరాళమందు విజ్ఞానమనస్సుల కుత్సత్తియుండినను తత్తచ్ఛరీరకుడైన బ్రహ్మమునకుబోధించుటవలన సమస్తభూతేంద్రియమనఃప్రాణశబ్దములకు సాత్మాత్మగా ఉత్పత్తియందు విశేషము లేకపోవుటవలన తత్పరమందే యీవాక్యము తాత్పర్యముగలిగినది.

లోకమందు ఆయాయవస్తువాచకములుగా సిద్ధమైన శబ్దజాతములకు బ్రహ్మనుండువృత్తి-ముఖ్యముగా సిద్ధించదనిశంకించి చెప్పుచున్నారు.

తా.—ఇంద్రియమనస్సులు యాకాశ - తత్వాత్రయంతరాళమందు క్ర

మముగాబుట్టును-శ్రుత్యంతరసిద్ధతత్తచ్ఛరీరకుడైన బ్రహ్మమునకుబోధకమైనందున కేవలమువీనికి విశేషము లేదు.

౨౩౩. చరాచరవ్యపాశ్రయస్తుస్యాత్తద్వ్యవదేశోఽభాక్తస్తద్భావభావిత్యాత్.

అ.—చరాచరవ్యపాశ్రయః-స్థావరజంగమాత్మక ప్రపంచమున కాశ్రయభూతమైన-తద్వ్యవదేశః-తద్వాచక శబ్దము- తద్భావభావిత్యాత్-బ్రహ్మ ప్రకారమాటవలన - అభాక్తః-ముఖ్యవృత్తిగలదెను.

తుశబ్దము శంకానివృత్త్యర్థము - స్థావరజంగమవస్తువుల కాధారవ్యవదేశమున్నందున తద్వాచిశబ్దములు-బ్రహ్మమును చెప్పడము ముఖ్యమే-యేమిటివల్లనంటే - (తద్భావభావిత్యాత్) ఆత్మగా బ్రహ్మభావభావిత్యమువలన సమస్తవస్తువులకుతచ్ఛరీరతయోతత్ప్రకారమై యుండుటవలన - తద్వాచకశబ్దములు బ్రహ్మమందేపర్యవసించును-ప్రకారవాచిశబ్దములు ప్రకారిపర్యవసాయిలై యుండును గవాచిశబ్దములలో సిద్ధమైనటువలె.

తా.—స్థావర జంగమ వస్తువుల కాధారమైన వ్యవదేశము బ్రహ్మనుండుముఖ్యము. ప్రకారవాచిశబ్దములు ప్రకారియందుపర్యవసానవశాను.

అ.—సంపదనంతరము పూర్వకారణమైన కేవల కాశాదులందు ఆవ్య

వహితానందరవాన్వాయాదులత్వస్సం
బై నదనిశంకిందిలకాశశరీరకవరమా
త్కునివలన వాయ్వాద్యున్న త్రి గాని
కేవలపూర్వతత్వమువలన వాయ్వా
ద్యున్న త్రిలేదనిర్ణయము.

౫౬. ఆత్మాధికరణము.

౨౩౪. నాత్మాశ్రుతేర్నిత్యత్వా
చ్చతాభ్యః.

అ.—శ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ-శ్రు
తులలోనిత్యత్వము వినిబడుటవలన -
తాభ్యః-వానికోటసు-నాత్మా- జీవు
లుపుట్టుట లేదు.

ఆత్మయుత్పన్నుడౌవా - లేదా -
యనిసంశయము. ఉత్పన్నుడౌననిపూ
ర్వవక్షుము-ఏకవిజ్ఞానముచేసర్వవిజ్ఞా
నప్రతిజ్ఞవలన. “అయేనజీవాన్యసేన
ర్జభూమ్యాం” “ప్రజావతిః ప్రజాఅ
స్సృజతే” ఇత్యాది సృష్టివచనములవ
లననులత్తమనిత్యత్వముచెప్పే శ్రుతు
లను ఆకాశమునకన్యుతత్వముచెప్పిన
వచనమువలెనయించవలసినది.

సిద్ధాంతమైతే- అనున్న త్రిశ్రుతు
లచే నాత్మయుత్పన్నుడుకాదు-“నజా
యతేమియతేవావివచ్ఛిత” యనజీ
వోన్న త్రిని నిషిద్ధము చేయుచున్నది.
అందువలననిత్యుడు- “నిత్యోనిత్యా
నాం” ఇత్యాదిశ్రుతులచేనిత్యత్వము
దెలియుటవలన. జీవోత్పత్తిచెప్పినవ
క్షునందు చేయబడనిదానికి ప్రాప్తి
యుచేసినదానికి నాశముమొదలైనప్ర

సంగమువలన, వైషమ్యవైర్ముఖ్యత్ర
సంగము కలుగుటవలనను జీవసృష్టిని
చెప్పేవచనములకుభోక్తృత్వమునక
నుగుణమైనజ్ఞానవికాసాభిప్రాయము
ప్రాకృప్తీయించు ఏకత్వావధార
ణాదపిభాగవచనమునకు నామరూప
విభాగాభావాభిప్రాయము. సూ
త్రార్థముస్ఫుటమైనది.

తా.—శ్రుతులయందునిత్యత్వము
చెప్పడమువలనలత్తపుట్టేదిలేదు.

అ.—సం॥ “అయేనజీవావిస
సర్జ” ఇత్యాదిశ్రుతులలోజీవునికియు
త్పత్తిపున్నదనిశంకింది “నజాయతే
మియతే” ఇత్యాదిశ్రుతులలోనిత్య
త్వముశృతమాటచేనుత్పత్తిశ్రుతిజ్ఞా
నసంకోచవికాసమును చెప్పినదేగాని
స్వరూపానిత్యత్వమును చెప్పనందున
జీవునికుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౭. జ్ఞాధికరణము.

౨౩౫. జ్ఞోతవవ.

అ.—అతః-శ్రుతివలన-జ్ఞోతవవ-
జీవుడుజ్ఞాతయే.

జీవుడుచైతన్యమాత్ర దేహముగ
లవాడా-లేకజడస్వరూపుడయ్యే ఆ
గంతుకచైతన్యగుణకుడా-లేక జ్ఞాతృ
త్వము ముఖ్యస్వరూపము గలవాడా
యని సంశయము. చైతన్యమాత్ర దే
హుడనిప్రథమపూర్వవక్షుము - “వి
జ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే” “యోవిజ్ఞా
నేతిత్థా” “జ్ఞానస్వరూపమిత్యంత

నిర్మలం” ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతులవలన. రెండవపూర్వపక్షమై తెనుషుప్తి మూర్ఖులందున తైనయాత్మకుచైతన్యప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన- జాగరూకుడైనను ఇంద్రియ వ్యాపాగాన్వయవ్యతిరేకములచే ననునరించిచేయడ ముండుటవలన చైతన్యమునకు “నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తి” యని ముక్తునికి చైతన్యప్రతిషేధమునుబట్టి పాషాణకల్బుడయ్యేఆగంతుక చైతన్యగుణముగలవాడగును. సర్వత్ర కార్య ప్రత్యక్షముండుటవలన- సర్వత్రస్నేహానమువలన, శరీరగమనముచేతనే కార్యసంభవమందు గతికల్పనము సంభవించదు, గనుక సర్వగుతుడు అత్త.

సిద్ధాంతమై తె-“అభయో వేదేదం జిఘ్రాణీతిసలత్తా” “మనసైతాన్తామాన్వశ్యనమతే” “నవశ్యో మృత్యుంపశ్యతి- సర్వంహపశ్యఃపశ్యతి” “ద్రష్టాశ్రోతాఘ్రీతారసయిత” ఇత్యాది శ్రుతులలో బద్ధము క్త ఉభయావస్థగల అత్తజ్ఞాతయే. జ్ఞానమాత్రవ్యవదేశహందైతే జ్ఞానము ప్రధానగుణముగా వుండుటవలన, స్వరూపానుబంధిత్యముచేస్వరూపనిరూపకగుణత్వముగానుండుటవలన అత్తస్వరూపమునకుజ్ఞానమువలెనే స్వప్రకాశత్వమువపన్నమౌను. సుషుప్తిమూర్ఖులందుజ్ఞానముండిననుకర్మచేత అసంకుచితమై అభివ్యక్తము కాకపో

యినదైనను జాగరామలంకు వికాసమునుపొందియభివ్యక్తమౌనుగానవిరోధములేదు. “నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తి” యనిసాంసారికదేహాది అన్తరణవిషయము “నోవజనంస్వరన్నిదంశరీరం” ఇత్యాదులువ కార్థము-సర్వగతత్వమనడము అణుత్వగత్యాది శ్రుతివిరుద్ధము. సూత్రార్థము- (జ్ఞోతయేవ) అణు-శ్రుతివలనజ్ఞాతయే.

౨౩౬. ఉతాగ్రంతిగత్యా గతీనాం.

అ.- ఉతాగ్రంతి-ఉత్తగ్రమణము- గతి-గమనము-ఆగతీనాం-ఆగమనము మొదలైనవానియొక్క శ్రవణమువలనజీవుడణుస్వరూపుడు.

శ్రుతేయని అనువర్తనము చేసుకోవలసినది- “తేనప్రద్యోతేనేషతత్తానిహాగ్రమతి” “యేవై కేచాన్తాల్లోకాన్మయిన్తి చన్ద్రమనమేవతే సర్వేగచ్ఛన్తి” “తన్తాల్లోకాత్పునరేత్యస్త్వైలోకాయకర్మణ” యని ఉతాగ్రంతిగతిఆగతులను శ్రుతిచెప్పటవలనజీవుడణువు.

౨౩౭. స్వాత్మనాచోత్తరయోః.

అ.- ఉత్తరయోః- గమనాగమనములు- స్వాత్మనాచ- తనచేతనేసంపాదనచేయబడినది.

చ శబ్దము అవధారణార్థము. ఉతాగ్రన్తియందుస్థితుడైనవానికి శరీరవియోగముచేతవల్లెననుసంపాద్య

త్వమున్నది - ఉత్తరయోగమునాగ
మనాదులకై తేతనచేతనే సంపాద్య
త్వమవశ్యముగాలంగీకరించతగినది.

౨౩౮. నాణురతచ్ఛుశ్రేణితిచే
న్నేతరాధికారాత్.

అ. - అతచ్ఛుశ్రేణి - సహత్వప్ర
భృతివలన - నాణు - అణుస్వరూపుడు
కాదు - ఇతిచేన్న - అనగూడదు - ఇత
రాధికారాత్ - పరమాత్మప్రస్తావము
వలన.

“యోయంవిజ్ఞానమయ” యని
జీవునిప్రస్తుతించి “సవావషమహానజ
ఆత్మ” యనిమహత్వశ్రుతివలనజీవు
డణువుకాదనిజెప్పకూడదు - ఇతరాధి
కారాత్ - “యస్యానువితీప్రతిబుద్ధ
ఆత్మ” యనిమధ్యమమందుపరమాత్మ
ప్రస్తుతుడాయెను.

తా. - మహత్వశ్రుతివలన పర
మాత్మప్రస్తుతుడౌటవలన - అణుస్వ
రూపుడగుజీవుడుగాడు.

౨౩౯. స్వశబ్దోన్మానాభ్యాంచ.

అ. - స్వశబ్ద - అణుశబ్దముచేత
ను - ఉన్మానాభ్యాంచ - పున్మానముచే
తను జీవుడణుస్వరూపుడు.

“ఏవోణురోత్తా చేతసావేదిత
వ్యంయస్మిన్నాగ్రణి పశ్చిధాసంవిచే
శ” యనిసాక్షాత్తుగా అణుశబ్దముచే
తఆత్మఅణువు - ఉన్మానమువలన అణు
వే. ఉన్మానం - ఉద్ధృత్యమానం - “అ
రాగ్రమాత్రోహ్యవరోపిదృష్ట” యని

ఆరాగ్రమును యెత్తి దానిపరిమాణ
ముజీవునికిచెప్పుబడుచున్నది.

ఆత్మకణుపరిమాణత్వమందుసకల
దేహమందుకలిగే సుఖాద్యనుభవము
యేప్రకారముపపన్నిమాన నెడుప్రశ్న
కు తరముచెప్పుచున్నారు.

౨౪౦. అవిరోధశ్చన్దనవత్.

అ. - చందనవత్ - చందనబిందు
వువలెనే - అవిరోధః - విరోధములేదు.

ఏప్రకారము హరిచందనబిందువు
దేహైకదేశమందుండిననుసకలదేహ
మందుండెడు నాస్లోదమునుపుట్టించు
చున్నదో నాప్రకారము విరోధము లేద
నిభావము.

తా. - దేహైకదేశవర్తి చందన
బిందువు దేహమాద్యంతమండెటువ
లెనాస్లోదమునుపుట్టించునో నటువలె
ననితాత్పర్యము.

౨౪౧. అవస్థితివై శేష్యాదితిచె
న్నాభ్యుపగమాన్వయిహి.

అ - అవస్థితిస్థితియొక్క - వై శే
ష్యాత్ - విశేషత్వమువలన - ఇతిచేన్న -
అనకూడదు - అభ్యుపగమాత్ - ప్రత్య
క్షమువలన - హృదిహి - ఆత్మకుహృద
యమందునికినిబడును.

చందనబిందువు దేహదేశవిశేష
మందుండే టటువలె - దానియభావ
ము - ఆత్మకాప్రకారము లేదనిజెప్పకూ
డదు - ఆత్మకున్నాప్రకారము భావ
మంగీకరించుటవలన - హృదయమందీ

యాత్మపుంటున్నాడనివిసబడుచున్నది - “యోయంవిజ్ఞానమయః ప్రాణో హుహృద్యస్తద్భ్యోః” ఇత్యాదులలో. స్వహృతముచేసమాధానముచెప్పుచున్నారు.

అర. ౧. గుణాద్వాలోకవత్.

అ. — గుణాత్ - జ్ఞానమువలన - ఆలోకవత్ - వ్యాపించినటువలె.

వాశబ్దముమతంతరవ్యాప్త్యైర్గ్రంథము. ఆత్మస్వగుణమైనజ్ఞానముచేసకలదేహమువ్యాపించియుండును. ఏప్రకారము సూర్యమణిప్రభృతులు ఏకదేశమందుండినవైనను గుణభూతమైనప్రభ అనేక దేశమందు వ్యాపించియున్నదోనటువలె.

తా. — యెటుల మణిమ్యమణిప్రభృతులేక దేశమందుండియు ప్రభయేకగాడను వ్యాపించేటట్లు ఆత్మహృదయమందుండినను స్వగుణమైన జ్ఞానముచే దేహమంతట వ్యాపించియుండును అనితాత్పర్యము.

“విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుత” ఇత్యాదులందు విజ్ఞానమేఆత్మయని చెప్పబడుచున్నదనియంటే సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

అర. ౩. వ్యతిరేకోగంధవత్తథాచదర్శయతి.

ఆ. — గంధవత్ - గంధము పృథివికంటే - వ్యతిరేక - ఎట్లు భేదమో - తథాచ - ఆప్రకారమే - దశాయతి - చూడ

బడును.

జ్ఞానమునుజానామియని ఆత్మగుణత్వముగా ప్రత్యక్షముండుటవలనభేదమంగీకరించలేనిది - గంధవతీపృథివిఅనుప్రత్యక్షమందుగంధము పృథివికంటేయేప్రకారమువ్యతిరక్తమో అటువలెత్రుతిచెప్పుచున్నది. “జానాత్యేవాయంపురుష” యని.

తా. — ఎటుల గంధముపృథివికంటే అన్యమో అటుల జానము ఆత్మకంటే అన్యము.

అర. ౪. పృథగుపదేశాత్.

అ. — పృథగుపదేశాత్ - ప్రత్యేకోపదేశమువలన.

ముఖ్యముగాప్రత్యేకప్రత్యక్షమాత్రమేహేతువుకాదు. ఆత్మకంటేభేదముగా జ్ఞానము మపదేశముచేయబడుచున్నది - “నవిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపోబిద్యత” యని.

విజ్ఞానమనిఆత్మనువ్యవదేశించుటవలనజ్ఞాతయనడము ఎట్లుపపన్నమాననగాజెప్పుచున్నారు.

అర. ౫. తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యవదేశఃప్రాజ్ఞవత్.

అ. — తద్గుణసారత్వాత్ - జ్ఞానసారుడౌటవలన - తద్వ్యవదేశః - జ్ఞానమనెడివ్యవదేశము - ప్రాజ్ఞవత్ - బ్రహ్మవలెనే.

జ్ఞానము సారభూతగుణమైయుండుటవలనజ్ఞానమనివ్యవదేశింపబడెను

ఏప్రకార మనగా ప్రాజ్ఞః బ్రహ్మము “బ్రహ్మణావిపశ్చితా” “యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” యనిసర్వజ్ఞుడైననుజ్ఞానగుణసారుడౌటవలన “వత్సంజ్ఞానమ్” యనివ్యవదేశముచేయబడినది.

౨౪౬. యావదాత్మభావిత్వాచ్చనదోషస్తద్దశనాత్.

అ.—యావదాత్మభావిత్వాత్ - ఆత్మయుండెడువరకు జ్ఞానముండుట వలన-నదోషః- దోషములేదు-తద్దర్శనాత్ - అటులవ్రత్యక్షమువలన.

జ్ఞానము ఆత్మస్వరూపముండువరకుండుటవలన జ్ఞానమని వ్యవదేశించడముదోషావహముకాదు. ఖండాదులందుఆప్రకారము వ్రత్యక్షముండుట వలన. ఖండాదులందుయావత్స్వరూపభావియైనధర్మముండుటవలనగోత్యమునకు గౌయని వ్యవహారముండును.

సుషుప్త్యాదులందుజ్ఞానమునకుప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన యావదాత్మభావిత్వము సంభవింపదనే దోషమునకు సమాధానముచెప్పచున్నారు.

౨౪౭. పుంస్త్యాదివత్త్వస్యసతోభివ్యక్తియోగాత్.

అ.—పుంస్త్యాదివత్ - పుంస్త్యాదులవలెనే-సతః-స్థితిగల-అన్య-యీ జ్ఞానమునకు-అభివ్యక్తియోగాత్ - ప్రత్యక్షమువలన.

కుశబ్దము శంకా నివృత్త్యర్థము. సుషుప్త్యాదులందుండిన అనభివ్యక్త

మైన జ్ఞానమునకు జాగ్రదవస్థయందభివ్యక్తీసంభవించుటవలన యావదాత్మభావియేజ్ఞానము. (పుంస్త్యాదిత్) పుంస్త్యమనగాపురుషులకపాధారణమైనధాతువుచెప్పబడుచున్నది. ఏప్రకారమనినశరీరమున ప్రధాతువికారమైనదిగనుక పుంస్త్యము బాల్యమందు అభివ్యక్తముగాక యవ్వనమందభివ్యక్తీయైనటులదెలియవలయును.

ఈప్రకారము ఆత్మకు జ్ఞాతృత్వము అణుత్వముచెప్పి పక్షాంతరమందుదోషమునుచెప్పుచున్నారు.

౨౪౮. నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసంగోన్యతరనియమోవాన్యథా.

అ.—అన్యథా-జ్ఞానాత్మవాదమందు-నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసంగః-పుపలబ్ధ్యనుపలబ్ధులు నిత్యముగా సంభవించని-అన్యతరనియమోవా-రెంటిలోనొకటి నిత్యముగా నుండుననెడుదోషముప్రాప్తమాను.

అన్యథా-జ్ఞానాత్మవాదమందు-సర్వగతాత్మవాదమందును - ప్రత్యక్షప్రాప్త్యక్షభావములు నిత్యమువలె సంభవించని. ఉపలబ్ధ్యనుపలబ్ధులందుఅన్యతరనియమముగా గాని, జ్ఞానాత్మపక్షమందు అంతమాత్రజ్ఞానమునకుప్రకాశ స్వభావత్వమువలన ప్రకాశాంతరములయొక్క యుపలబ్ధిచేని త్యమువలెప్రసక్తీసంబంధముఅనివార్యము. జ్ఞానముపుండినను-హేత్వంతర

ముచేతలనువలబ్ధిజననమునక యోగ్యమువలన జ్ఞానమే అనువలబ్ధియైనను హేతువునంగీకరించతగినది. జ్ఞానము సర్వదా వర్తమానమాటవలన సర్వదారేండుసంభవించని ఏకకాలముందు విరుద్ధకార్యముపుట్టుట కయోగ్యమువలన జ్ఞానముయువలబ్ధినువలబ్ధులకు హేతువనిచెప్పుదురు. అప్పుడు రేంటయొకటికినియమముకలగని-సర్వగతత్వపక్షమందుననుజ్ఞానాత్మవాదల కేవలకారమోనాప్రకారమే హేతుజన్యజ్ఞానవాదులకుననుస్తాత్మలకుసర్వగతత్వమందు సమస్తాత్మమనస్సంహగాదులకు హేతువు సమస్తములకు సాధారణత్వముండుటవలన అదృష్టముయొక్కపుత్పత్తిహేతువుకుసర్వసాధారణత్వమువలన అదృష్టమందు నువ్యవస్థకలగదు.

ఆ.-సంప్రాసంగికముగా “యోవిజ్ఞానేతిష్ఠః” ఇత్యాదిశ్రుతులలో ఆత్మకేవలజ్ఞానస్వరూపుడనిశంకించి “విజ్ఞాతారం” ఇత్యాదిశ్రుతులుజేవు నిజ్ఞాతాయని ప్రతిపాదించుట వలన-స్వరూపమునుజ్ఞానంబనుటస్వయంప్రకాశద్రవ్యప్రయుక్తమైనాత్మత్వమునకు బాధకముగానందున ఆత్మజ్ఞాతయనిపరిహరించిరి.

౫౮. కర్తృధికరణము.

౨౦౯-కర్తాశాస్త్రీర్థవత్త్వాత్.

ఆ.-శాస్త్ర-శాస్త్రములు-అర్థ

వత్త్వాత్ -ప్రయోజనపడుటకు - కర్తా-ఆత్మనుకర్తగాలంగీకరించవలెను.

ఆత్మకుజ్ఞాతృత్వమువలెకర్తృత్వమున్నదా-లేదా - యనిసంశయము. ప్రధానమునకేకర్తృత్వముండుటవలన ఆత్మకుకర్తృత్వములేదని పూర్వపక్షము. “అహంకారపిమాధాత్మాకర్తాహమితిమన్యతే” “నాన్యంగుణేభ్యఃకర్తారం” ఇత్యాదులలోగుణములకేకర్తృత్వముచెప్పుటవలన.

సిద్ధాంతమైతే-స్వగ్ధావవర్గసాధనానుష్ఠానవిధాయకములైన శాస్త్రములకు ప్రయోజనము కలుగుటకొరకు ఆత్మనుకర్తగాలంగీకరించవలెను జ్ఞానముకలిగినవనియందే శాస్త్రప్రవర్తకత్వముండును - అచేతనమైనప్రధానమునకుకాదు - “యజేత” “ఉపాసీత” యనికర్తరిలకారము. సూత్రమువ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

తా.-స్వగ్ధావవర్గసాధనానుష్ఠానమైన శాస్త్రములకు ప్రయోజనత్వమువలనకర్తృత్వముగలవాడాత్మ ౨౫౦. ఉపాదానాద్విహారోపదేశాచ్చ.

ఆ.-ఉపాదానాత్ - ఉపాదానమువలన - విహార - విహారముయొక్క - ఉపదేశాచ్చ - వుపదేశమువలనను.

“ఏషమేవైషవతాన్పాణ్ణాన్సహితాస్వేశరీయథాకామంపరివ

రత్న"యనిపరిగ్రహమునకువిహారము నకునుకర్తృత్వోపదేశమునుబట్టిఆత్మకర్తయనాను.

౨౫౧. వ్యవదేశాచ్చక్రియాయాం నచేన్నిర్దేశవివర్యయః.

అ—క్రియాయాం-కర్తృయందు-వ్యవదేశాచ్చ-కర్తృత్వముజెప్పటవలనకర్తృత్వముగలవాడు-నచేత్-కాకపోయినను-నిర్దేశవివర్యయః-కరణవిభక్తినిర్దేశముయొక్క-వ్యత్యాసముగలుగును.

“విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే కర్మాణి తనుతేపిచ”యనియజ్ఞాదికర్మలయందు-ఆత్మకుకర్తృత్వోపదేశవలనకర్తృయాను. విజ్ఞానశబ్దముచేతఆత్మనువ్యవదేశించలేదుచిత్రలంతకరణరూపమైనబుద్ధియనిచెప్పినయడలఆత్మనున్నవిజ్ఞానమందు కరణవిభక్తినిర్దేశమేకలగదు.

౨౫౨. ఉపలబ్ధివద్ధనియమః.

అ—ఉపలబ్ధివత్ పూర్వమందుజెప్పబడినయపలబ్ధినియమములేకపోవుటవలన-అనియమః - భోక్తృత్వనియమముకలగదు.

ప్రధానమునకు గర్తృత్వముచేత ఆత్మకు భోక్తృత్వమనే పక్షమందు పూర్వము జెప్పబడిన యుపలబ్ధుల కనియమమువలె ప్రధానమునకు సర్వసాధారణత్వము వలన భోక్తృత్వనియమము లేకపోవును-అంతఃకర

ణభేదమందును పక్షసాత్కలకు సర్వగతత్వ ముండుటవలన సాధారణమనివార్యము.

౨౫౩. శక్తివివర్యయాత్.

అ.—శక్తి-భోక్తృత్వశక్తికి-వివర్యయాత్ -వత్యాపముండుటవలన.

బుద్ధికికర్తృత్వముజెప్పినయడలకర్తృకన్యనికిభోక్తృత్వములేకపోవుటవలన భోక్తృత్వరూపశక్తిన్నిబుద్ధికేయనిజెప్పవలెను గాన ఆత్మకుభోక్తృత్వశక్తిలేనందున - హానికలుగుననియర్థము.

౨౫౪. సమాధ్యభావాచ్చ.

అ.—సమాధ్యభావాచ్చ - మోక్షసాధనసమాధ్యభావమువలన.

ప్రకృతికర్తృత్వముజెప్పిన పక్షముమోక్షమునకుసాధనభూతమైనసమాధ్యభావముకలగని-ప్రకృతికన్యడునైతినననెడు సమాధానమందుప్రకృతికర్తృత్వము సంభవింపకపోవుటవలన.

౨౫౫. యథాచతక్షోభయథా.

అ.—యథాచ-యెట్లనిన-ఉభయథా-రెండురీతులచేత-తక్ష - తక్షశబ్దమువలె.

ఆత్మకుకర్తృత్వముండినయడలభోగవాంఛచేసునూలేనియడలచేయదుఅనెడురెండుప్రకారవ్యవస్థలయుపపన్నమాను. యెట్లనినతయుడు స్వకార్యమందిచ్చుచేతనే వ్యవస్థితుడగు

ను-బుద్ధికికర్తృత్వముండినయడల ఆ చేతనముగావుండుటవలన స్వేచ్ఛలే కపోవుటవలనవ్యవస్థసిద్ధించదని యభిప్రాయము.

ఆ.—సం॥ ఆత్మయొక్క కర్తృత్వము “హంతాచేత్” ఇత్యాదిశ్రుతులవలననిషేధింపబడినందున స్వరూపముకాదనిశంకించి- స్వర్థమోక్షోదిఫలసాధనబోధకశాస్త్ర ప్రయోజనసిద్ధిర్థముగాకర్తృత్వముంగీకరించవలసినందున-కర్తృత్వ నిషేధశ్రుతిసాంసారికక్రియలు - సత్వరజస్తమోగుణ సంసర్గకృతములు- స్వరూపప్రయత్నములుగావనిజెప్పవచ్చినదిగానకర్తృత్వముస్వరూపమని నిర్ణయించబడినది

౫౯. పరాయత్తాధికరణము.

౨౫౬. పరాత్తుతచ్చుతేః.

ఆ.—పరాత్తు-జీవునికర్తృత్వము పరమాత్మాధీనమని-తచ్చుతేః-శ్రుతులంచువినిబడుచున్నది.

౨౫౭. కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహితప్రతిషిద్ధావైయథ్యాదిభ్యః.

ఆ.—విహితప్రతిషిద్ధావైయథ్యాదిభ్యః - విధినిషేధశాస్త్రములకువైయధ్యమువలన - కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు - చేయబడినకృత్యముయొక్క ఆపేక్షగలదు.

ఈజీవునికుండెడు కర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమైనదా-లేకస్వాయత్తిమైనదాయనిసంశయము- స్వాయత్తి

మనిపూర్వపక్షము-విధినిషేధశాస్త్రములకువైయధ్యముసంభవించును. ఎవడుస్వబుద్ధిచేతప్రవృత్తినివృత్తియందు శక్తుడోఅతడేనియోజ్యుడునిగ్రహనుగ్రహములకాస్తమడంచున్నాడు.

సిద్ధాంతము - “అన్తఃప్రవిష్టశ్చాస్తాజనానాంసర్వాత్మా” “యయాత్మానమంతరోయమయతి” ఇత్యాదిశ్రుతులచేతపరమాత్మాధీనమే కర్తృత్వము-అదిజీవునిస్వబుద్ధివలనజేయబడినప్రయత్నమునపేక్షించిపరమాత్మ ఆసుమతిచేయుటవలన విధినిషేధములకువైయధ్యములేదు.

సూత్రద్వయమువ్యాఖ్యానముజేయబడినది.

తా.—శ్రుతులంచు జీవునికర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమని చెప్పియున్నది - జీవునిస్వబుద్ధిచేజేయబడెడుప్రయత్నమునపేక్షించి పరమాత్మ ఆసుమతిచేయుటవలనవిధినిషేధవైయధ్యమురాదు.

ఆ.—సం॥ పూర్వాధికరణసిద్ధజీవకర్తృత్వముపరమాత్మాధీనమనిచెప్పబడినది.

౬౦. అంశాధికరణము.

౨౫౮. అంశోనానావ్యవదేశాదన్యథాచాపిదాశకితవాదిత్వ మధీయతపతే.

ఆ.—అంశః - పరమాత్మాంశము జీవుడు-నానావ్యవదేశాత్ - భేదము

నుజెప్పుటవలన-అన్యథాచ- అభేదవ్యవదేశమువలన - ఏక-కొన్నితాఖిలు-దాశకితవాదిత్వం-బ్రహ్మదాసాయనెడువాక్యములు దాశకితవాదిత్వమును అధియతే-చెప్పుచున్నవి.

జీవుడుపరమాత్మకంటే అత్యంత భిన్నుడా- లేక అజ్ఞుడైనపరమాత్మేనా- లేక ఉపాధిసంబంధమైనపరమాత్మా- లేకపరమాత్మాంతమా యనిసంశయము. అత్యంతభిన్నుడని మొదటిపక్షము “వృథగాత్మానం ప్రేరితా రంజమత్వా” “తయోరన్యఃపిష్టలంస్వాద్వత్త్యనశ్చన్నస్యోఅభిచాకశీతి” “అనీశశ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాత్” “సర్వస్యవశీనర్వస్యేకాన” యిత్యాదిభేదశ్రుతులలోజీవపరమాత్మలకుకర్తృవరతంత్ర, తద్విపరీతత్వములు వినబడుటవలన- అభేదశ్రుతులునరపతియేనుమస్తలోకముఅని చెప్పేటటువలె బేవచారికము - భేదశ్రుతులకవిద్యావిషయమువల్లనైనను ఉపాధిసంబంధవిషయములనైనను అముఖ్యవృత్తిసంభవించుటచేతఅభేదశ్రుతి ముఖ్యమయ్యెడికొఱకుఅజ్ఞుడుపరమాత్మ అనిగానిఉపాధిసంబంధుడుజీవుడనిగానిచెప్పడమయ్యుక్తము.

సిద్ధాంతము. పరమాత్మకునత్యంతం కల్పత్వసర్వజ్ఞత్వనిరవద్యత్వశ్రుతివలన అజ్ఞత్వము యుపాధిసంబంధత్వముసంభవించనందున, జీవశబ్దమునకు

జీవశరీరకపరమాత్మవాచకముండుటవలన-“తత్వమసి” “అయమాత్మాబ్రహ్మ” అనేసామానాధికరణ్యమునకు ముఖ్యత్వమువలనశరీరశరీరులకువిశేషణవిశేష్యత్వముండుటవలన స్వరూపస్వభావభేదములచేత భేదశ్రుతికిముఖ్యత్వముసంభవించుటవలనను విశిష్టవిస్త్రీకదేశమాటచే విశేషణము పరామాత్మాంతమైనజీవుడు. జీవశరీరత్వముపరమాత్మకు “యస్యాత్మాశరీరం” యిత్యాదులందుసిద్ధము.

సూత్రార్థము - అంశః-పరమాంతాంతమైనజీవుడు - (నానావ్యవదేశాత్) భేదముగాచెప్పబడుటవలనను (అన్యథాచ) అభేదముగాచెప్పుటవలనను - అనగాచెప్పినప్రకారముభయమునకు ముఖ్యత్వము కొఱకని యభిప్రాయము. (దాశకితవాదిత్వమధీయతవకే) “బ్రహ్మదాశాబ్రహ్మదాసా” యనెడువాక్యముచేత దాశకితవాదిత్వమును కొన్నితాఖిలు చెప్పుచున్నారు-సర్వజీవవ్యాపిత్యమువలనఅభేదోపదేశమునకు అచ్చటయుండెడి అదరముప్రతీతమాచున్నదనిఅర్థము.

౨౫౯. మస్త్రీవర్ణాత్.

అ.- మస్త్రీవర్ణాత్ - మంత్రవర్ణమువలన.

అంశమేజీవుడు - “పాదోన్యవిశ్వాభూతాని” యనిపాదశబ్దముఅంశవాచీ.

౨౬౦. అపిస్త్యర్థతే.

అ.—అపిస్త్యర్థతే-స్మృతియంచ ననుజ్ఞేష్వబధను.

“మమైవాంశోజీవలోకేజీవభూతస్సనాతన” యని జీవునికి పరమాత్మైశ్వర్యము స్మరింపబడుచున్నది.

ఏకద్రవ్యమండకభాగము అంశమా యెనుగనుక జీవునికి బ్రహ్మము యొక్క యేక భాగత్వముండుటవలన జీవదోషములు బ్రహ్మమునకు కలగని అంటే అందుకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

౨౬౧. ప్రకాశాదివస్తువైవంపరః.

తా.—ఏవం-క్షుప్రకారముగా - ప్రకాశాదివత్-ప్రకాశాదులవలె-పరః-పరబ్రహ్మ-న-కాదు.

తుశబ్దముశంకానివృత్త్యర్థము-ప్రకాశముగలమణిద్యుమణిప్రభృతులకు ప్రకాశమువిశేషణభూతముగనుకయే ప్రకారమంశమో-ఆప్రకారముబ్రహ్మముజీవశరీరకుఁజాటచేత్ జీవవిశిష్టమైన బ్రహ్మమునకు అంశముజీవుడు-విశిష్టవస్తువుయొక్క ఏకభాగమాటచేత విశేషణమువిశిష్టమునకు అంశము-అది శబ్దమువలన ద్రవ్యవిశేషణత్వమైస్వభావమైన జాతిగుణశరీరములుగ్రహింపబడుచున్నది. విశేషణవిశేష్యములకు స్వరూపస్వభావములచే భేదములు కలిగియుండుటవలన విశేషణభూతుడైన జీవుడు యెట్టిస్వరూపము యెట్టిస్వభావము గలవాడో పరబ్రహ్మ అట్టి

వాడుగాదు-సర్వజ్ఞుడు సత్యసంకల్పుడు నిత్యుడు నిరవద్యుడు యని అర్థము.

౨౬౨. స్మరన్తివ.

అ.—స్మరన్తివ-ప్రకాశాదులవలె జీవుల అంశముగా పరాశరాదులు తెలియుదురు.

ప్రకాశాదులవలెజీవునికి “ఏకదేశస్థితస్యాగ్నేర్జ్యోత్సాన్నివిస్తారణీయథా” పరస్యబ్రహ్మణశ్చక్తిస్తథేదవఖిలంజగత్” యని బ్రహ్మమును గూర్చి అంశత్వమున్న “యతిః శ్చిత్సృజ్యతేయేననత్త్వజాతేనవైద్విజతస్యసృజ్యస్యసమ్భూతోతత్సర్వంవైహారేస్తనుః” అని శరీరత్వమున్న వున్నదని పరాశరాదులు సాయించియున్నారు. బ్రహ్మంశత్వముచేత సమస్తాత్మలకు సమత్వముండుటవలన వేదాధ్యయనాదులయందు కొందరికి అనుజ్ఞయు కొందరికి పరిహారము యే ప్రకారము పన్నమాననగా చెప్పుచున్నారు.

౨౬౩. అనుజ్ఞాపరిహారోదేహసంబంధాజ్యోతిరాదివత్.

అ.—అనుజ్ఞా-సమ్మతి-పరిహారో-నిషేధము-దేహసంబంధాత్-శుచ్యశుచిదేహ సంబంధసంయోగమువలన-జ్యోతిరాదివత్-అగ్నిమొదలైన వానికివలె నేకలుగును.

బ్రాహ్మణులు మొదలైనవారికి పరిశుద్ధా పరిశుద్ధదేహసంబంధమువలన అనుజ్ఞా పరిహారము లుపపన్నమాను.

(జ్యోతిరాదివత్ -) జ్యోతిః-అగ్ని-యె
టుల శ్రోత్రీయాల గృహములయందు
అగ్నితీసుకొనిరాబడునో - స్తృశానా
దులయందుపరిహరింపబడునో - యె
టువలె శ్రోత్రీయాదులన్నాదులు స
మృత్యుంప బడునోదుష్టులఅన్నము పరి
హరింపబడునోఆప్రకారమనియర్థము

౨౬౪. అసంతతేశ్చ వ్యతికరః-

అ. — అసంతతేశ్చ - అచ్చటచ్చట
అవచ్చిన్నుడొటవలన - అవ్యతికరః-
భోగవ్యతికరములేదు.

జీవులకుప్రతిశరీరముభిన్నముగా
పుండుటవలనను అణుత్వముచేత ఆ
యాఱు శరీరములందవచ్చిన్నమాట
వలననుభోగవ్యతికరత్వముకలుగదు.
అజ్ఞాబ్రహ్మజీవవాదమందును - ఉపహి
తబ్రహ్మజీవవాదమందునను - అజ్ఞాన
సంబంధముఉపాధిసంబంధము గలిగి
నదిబ్రహ్మమేగనుకభోగవ్యవస్థసిద్ధింప
దనిఅభిప్రాయము.

౨౬౫. ఆభాసవచః.

అ. — ఆభాసవచః - పరబ్రహ్మము
నకుఅజ్ఞానస్వరూప తిరోధాన కల్పన
లు-ఆభాసములేను.

అజ్ఞాబ్రహ్మజీవవాదమందు పరవ్రజ్ఞు
డైనబ్రహ్మమునకుఅజ్ఞానకల్పనము స్వ
రూప తిరోధాన కల్పనము మొదలైన
హేతువులుఆభాసములేను. చకార
మువలన నిరవద్యత్వాది శ్రుతివిరోధ
ముకలుగును.

పారమార్థికౌపాధిసంబంధము
గలబ్రహ్మమేజీవుడనిచెప్పేవత్తుమందు
అనాదియైన అదృష్ట ప్రవాహముచేత
ఉపాధిప్రవాహమునకు అనాదిత్వము
వలనదానికిసంబంధిదినవనియందువ
దోషములోఅవిబ్రహ్మయందు ప్రసక్త
ములుకాదనిచెప్పినయడలదోషముచె
ప్పుచున్నారు.

౨౬౬. అదృష్టానియమాత్.

అ. — అదృష్టానియమాత్ - అదృ
ష్టనియమములైన దోషములు లేకపో
వుటవలన.

అదృష్టములచేతను తత్కృతయు
పాథులచేతను బ్రహ్మమునకు భేదము
సంభవించకపోవుటవలనతత్కృతమై
నదోషములు బ్రహ్మయందే సంభవిం
చును.

౨౬౭. అభినన్ధ్యాదివ్యపిచైవం.

అ. — అభినన్ధ్యాదిత్తు - అభినన్ధి
మొదలైనవాటియందు - ఏవం-యీ
ప్రకారమే.

అదృష్టమునకు హేతు భూతమైన
అభినంధ్యయందు ఉపాధి బ్రహ్మకం
తేవ్యతిరిక్తమైన వస్త్రవంతరము లేక
పోవుటవలనసర్వోపాధియుక్తమైనది
బ్రహ్మమేగానయేమివిశేషములేదు.

౨౬౮. ప్రదేశభేదాదితీతేన్నాన్త
ర్భావాత్.

అ. — ప్రదేశభేదాత్ - ప్రదేశభే
దముయొక్క భేదమువలన-ఇతిచేన్న -

అనకూడదు - అన్తర్భావతో - అంతర్భావమువలన.

ఉపాధిసంబంధియైన బ్రహ్మప్రదేశమునకంటే అనుపహిత బ్రహ్మప్రదేశము భేదమునుపొందును. ఆ కారణమువలన వ్యవస్థగలిగియున్నదని చెప్పినట్లే అట్లు చెప్పకూడదు. ఉపాధులు అక్కడక్కడ పోవుటవలన సర్వప్రదేశములయందు సర్వోపాద్యంతర్భావ

ముకలిగివుండును.

అ. - సం॥ జీవుడు బ్రహ్మముతోన తృప్తభిన్నుడుగాదు - భ్రాంతబ్రహ్మమేజీవుడై వుంటూవుండడముగాదు - సత్యోపాధ్యవద్భిన్నబ్రహ్మమేజీవుడై యుండడము లేదు - వస్తుతః బ్రహ్మభిన్నమై బ్రహ్మేశమాటచే అత్యంత భేదము లేక జీవుడు న్నాడని జీవస్వరూపము నిర్ణయించబడినది.

ద్వితీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వితీయాధ్యాయము - చతుర్థపాదము.

౯౧. ప్రాణోష్ఠత్యధికరణము.

౨౬౯. తథాప్రాణాః.

అ. - ప్రాణాః - ప్రాణశబ్దనిర్దుష్టదు - తథా - పరమాత్మ.

జీవునివలె యింద్రియములుపుట్టెడిలేదా - లేక అంతరిక్షమువలనపుట్టుచున్నదా - అని సంశయము - పుట్టెడిలేదని పూర్వపక్షము. ప్రళయకాలమందు స్థితిప్రతిపాదకమైన శ్రుతివలన - పుత్పత్తి శ్రుతులనుజీవోత్పత్తి శ్రుతులవలె నైపించుకోవలసినది - “అనన్యాత్తదమగ్ర ఆసీత్ ఋషయోవావతే”

గ్రేనదాసీత్ - కేతేఋషయ” యని “ప్రాణావావఋషయ” అని ఇంద్రియములకు అప్పటిస్థితివివరించుచున్నది.

సిద్ధాంతము - ప్రాకృత్యప్రియంచేక త్యావధారణమువలన యింద్రియాదులకు “ఏతస్యాజ్ఞాయితే” యని యుత్పత్తిచెప్పుటవలన, ఉత్పత్తినిషేధనిత్యవచనము లేకపోవుటవలన అంతరిక్షమేవలె పుట్టుచున్నది - “ప్రాణావావఋషయః” యని ప్రాణశబ్దనిర్దుష్టదు పరమాత్మ - ఋషయ అని వానికే ద్రవ్యము సంభవించుటవలన.

బహుత్వము సంభవించకపోవుట వలనబహువచన శ్రుతిగౌణమని చెప్పుచున్నారు.

౨౭౦. గౌణ్యసంభవాత్తత్వాక్కుశ్చ తేషాం.

అ. — గౌణ్యసంభవాత్ - బహువచనశ్రుతికి గౌణత్వము సంభవించదు. తత్ - పరమాత్మకు - ప్రాక్కుశ్చ తేషాం - సృష్టికి పూర్వమందు యేకత్వము చెప్పుటవలన.

“ప్రాణావా” యనే బహువచన శ్రుతిగౌణము - అప్పుడు బహుత్వము సంభవించనందున సృష్టికి పూర్వమందు పరమాత్మ ఒక్కడేవుండినట్లు శ్రుతి చెప్పుటవలన.

౨౭౧. తత్పూర్వకత్వాద్వాచః.

అ. — తత్పూర్వకత్వాత్ - వియదాది సృష్టి పూర్వకముగా - వాచః - పరమాత్మ వ్యతిరిక్త నామధేయము వినబడుచున్నది.

ఏ ప్రకారమనిన - వాచః - అంతరితూది సృష్టి పూర్వకముగా ముందు పరమాత్మ వ్యతిరిక్త నామధేయము వినబడుచున్నది - “తద్ధేదంతర్వ్యా కృతమాసీత్తన్నామ దూపాభ్యాం వ్యాక్రియత్” ఇత్యాది శ్రుతులు - గనుక ప్రాణశబ్దనిర్దిష్ట డే పరమాత్మ.

అ. — సంజీవోపకరణములైన ఇంద్రియములకు ప్రళయ కాలావస్థానప్రతిపాదన శ్రుతివలన నిత్యత్వము సిద్ధమ

నిశంకింది - ఆశ్రుతిసర్వజ్ఞుడైన జగత్తారణ బ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుచున్నదే గాక ఇంద్రియములను జేప్పనందున శ్రుత్యంతరమందు ఇంద్రియోత్పత్తి కంతో క్తమైనందువలన నిత్యత్వము గూడదని పరిహరించబడెను.

౨౭౨. సప్తగత్యధికరణము.

౨౭౨. సప్తగత్యధికరణేషితత్వాచ్చ.

అ. — సప్త - సప్తసంఖ్యగల ఇంద్రియముల యొక్క - గతేః - గమనము వినబడుటవలన - విశేషితత్వాచ్చ - విశేషముగా ఇంద్రియములు సప్తసంఖ్యగలది.

ఇంద్రియములే డా - లేక వదునొకండా యని సంశయము - ఏదని పూర్వపక్షము - “సప్తప్రాణాః ప్రభవన్తి” యని సప్తసంఖ్యగల ఇంద్రియముల కే జీవునితో సహా సంచార శ్రవణముండుటవలన “యదాపఞ్చావత్స్థితే జ్ఞానానికునసాసహ బుద్ధిశ్చైతీసప్తానామేవ యోగకాలే జ్ఞానాని” యని విశేషితత్వ ముండుటవలన శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములు విదుమనస్సు, బుద్ధి, గూడి యేదని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములు - వాగాదులైన కర్మేంద్రియాదులు, మనస్సు - అని పదకొండు వాగుపస్థ మొదలైన వానికి శ్రోత్రాదులవలన నేకార్య భేదము చేత జీవోపకరణములుగా వుండడము అవి శేషమువ

లన-“దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మైకాదశః” “ఇంద్రియాణిదక్షైకంచ”యిత్యాదిశ్రుతిస్మృతులచేత వాగాదులకుజీవునితోసహాగమనము లేకపోవుట వలనసప్తేంద్రియములకేప్రయాణకాలమందుగతిశ్రవణము - యోగకాలమందు విశేషితత్వముగా జ్ఞానేంద్రియములకు మనస్సుకు ప్రాధాన్యముండుటవలన.

మూత్రార్థము-(సప్తగతేర్విశేషితత్వాచ్చ) సప్తకమునకే గతిశ్రవణమువలన, జ్ఞానేంద్రియములైదు మనస్సు బుద్ధియని విశేషముజెప్పటవలన, ఆవిసప్తసంఖ్యగలవే.

౨౭౩. హస్తాదయస్తుస్థితేఽతౌనైవం.

అ.-అతః-ఆకారణమువలన- ఏవం-యీప్రకారము-న- కాదు-స్థితే-శరీరముండినయడల-హస్తాదయః-హస్తముమొదలైన ఇంద్రియములుండును.

ఇవిసప్తేంద్రియములేకాదు- శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములైదు - వాగుపస్థాదులైన కర్మేంద్రియములు అయిదు, మనస్సుఇవిపదకొండు-అచ్చటశ్రోత్రములైన ఇంద్రియములుజీవునితోశరీరాంతరగమనమునందు పోవుచున్నది. వాకు-హస్తాదులైన కర్మేంద్రియములైతే శరీరముండినపక్షమందువుండి శరీరముతోడనేయుత్పత్తివి

వాశములుగలిగి వుపకారములగును - గనుకసప్తసంఖ్యకలిగినది కాదనితెలియవలయును - ఉపకారముచేయుటయందు విశేషము లేకపోవుటను బట్టి “దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మైకాదశః” యిత్యాదివచనములుండుటవలన యనియభిప్రాయము.

అ.-సం॥ సప్తభిమేలోకాయేషుచరన్తి” ఇత్యాదివాక్యమందుజీవునితోసహాగమనముగా పొయ్యేవినప్తేన్ద్రియములేయనిశంకించి “దశమేపురుషేప్రాణా ఆత్మైకాదశః” ఇచ్చట పదునొకండనిశ్రవణముండుటచేతహస్తాదులుదేహస్థజీవోపకరణత్వావిశేషమువలనవ కాదశమని నిర్ణయించబడినది.

౭౩. ప్రాణాణుత్వాధికరణము.

౨౭౪. అణవశ్చ.

అ.-అణవశ్చ-ప్రాణములుఅణుపరిమాణముగలది.

ఇంద్రియములుఅణువులా సర్వగతములాయనిసంశయము - సర్వగతములగుపూర్వపక్షము- “తపతేసర్వపవసమాస్సర్వేనన్తా”యనిప్రాణములకుఆనంత్యముచెప్పటవలన.

సిద్ధాంతము - “ప్రాణమనూఞ్ఞామన్తం” “సర్వేప్రాణాఅనూఞ్ఞామన్త”యనిశ్రవణముండుటవలనపరిమితత్వమందునను అప్రత్యక్షత్వమువలనఅణువులు. ఆసన్త్యశ్రుతులైతే

స్త్రీత్యర్థముకొఱకు--అథయోహితా ననన్తానుపాస్త్ర"యనిఉపాసనవిధానమువలన ఉపాసనకు ఫలభావము శ్యమువిషయము.

౨౭౫. శ్రేష్ఠశ్చ.

అ. - శ్రేష్ఠశ్చ - శ్రేష్ఠప్రాణములుత్పత్తియగుచున్నవి.

శ్రేష్ఠః-శరీరస్థితికి హేతువైనందున శ్రేష్ఠమని చెప్పబడే ప్రాణముపుట్టుచున్నది - ఇచ్చటన్యాయమునకు అతిదేశములేదు - అధికమైనశంక లేకపోవుటవలన. ప్రత్యేకముగా యోగము చేయడము యుత్తరచింతనకొఱకు - శ్రేష్ఠః- పంచవృత్తిప్రాణము. ప్రాణ శ్రేష్ఠమైతే ప్రాణ సంవాదమందు ప్రాణమునకు శ్రేష్ఠత్వము చెప్పియుండుటవలన.

అ. - సంశ్చంద్రియములు విభువులుగా శ్రుతిప్రతిపన్నంబులనశంకించి - ఉత్తర- చంద్రియమువలన విభువులుగావు అణుపరిమాణములనినిర్ణయించబడినది.

౨౭౬. వాయుక్రియాధికరణము

౨౭౬. నవాయుక్రియే పృథగుపదేశాత్.

అ. - పృథక్ - ప్రత్యేకముగా-ఉపదేశాత్ - చెప్పబడవలసిన-వాయుః- వాయువు - క్రియ - క్రియ-న-ప్రాణముకాదు.

ఈ శ్రేష్ఠమైన ప్రాణము వాయు

మాత్రమా - లేకదానిక్రియా-లేకకొంత విశేషమును పొందిన వాయువా- అనిసంశయము. వాయుమాత్రమనిమొదటిపక్షము- "యఃప్రాణస్స వాయుః" యనివ్యవదేశముండుటవలన-వాయుమాత్రమందే ప్రాణమునకు ప్రసిద్ధి లేకపోవుటవలన, పుచ్చాస్సనిశ్వాసరూపమైన వాయువుక్రియాదులలో ప్రాణమునకు ప్రసిద్ధివలన వాయువుయొక్క- క్రియావిశేషమేప్రాణమనిరెండవపక్షము.

సిద్ధాంతమైతే- వాయువుమాత్రమేప్రాణముకాదు - దాని క్రియయునుప్రాణముగాదు-నురేఖంటేదేహధారణమునకు యోగ్యతాదిరూపమైనవిశేషణము పొందినవాయువే "ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణో మనస్సర్వేంద్రియాణిచ | ఖంవాయుః" అనివాయువుప్రాణములకుపృథగుత్పత్తియుపదేశమువలన- క్రియలకుపృథగుపదేశము ఫంభవింపదు, తేజఃప్రభృతులయందుపదేశము లేనందువలన, చక్షురాదికరణసహిత జీవోపకరణత్వముపదేశ ముండుటవలన, దేహేంద్రియధారణరూపమైనయుపకారాధిక్యముచేతను చక్షురాదులకంటే ప్రాధాన్యవచనమువలన.

సూత్రార్థము-(నవాయుక్రియేపృథగుపదేశాత్) వాయువుమాత్రము-దానిక్రియలుగానిప్రాణముకాదు-పృ

ధగుపదేశమువలన- “ప్రాణో జాయతే ఖం వాయుః” యనివృథగుత్పత్తిచెప్పటవలన.

వాయువుకంటే ప్రత్యేకముగా చెప్పటవలన దానికింటే అన్యమైన ప్రాణము అగ్నివలె భూతాంతరమాయని శంకించి సమాధానము జెప్పచున్నారు.

౨౨౨. చక్షురాదివత్తు తత్సహ శిష్ట్యాదిభ్యః.

అ.—చక్షురాదివత్ - చక్షురిందియమువలె జీవునికి ఉపకరణము - తత్సహ-అనంగతికూడా- శిష్ట్యాదిభ్యః-శాసనము మొదలైనవానియందు తెలియబడును.

తుశ్చబ్జము శంకానివర్తకము-ప్రాణము ఆకాశమువలె భూతాంతరము కాదు-మరేమంటే- వాయువేలవస్థాంతరావస్థమైనదై చక్షుస్సువలెనే జీవునికి ఉపకరణమౌచున్నది, ఆవుపకరణత్వమువుపకరణభూతములైన ఇందియములతోగూడి శిష్ట్యాదుల వలన దెలియబడుచున్నది. శిష్టి-శాసనము-ఉపదేశము. ప్రాణసంవాదములందు ఈ ప్రాణము చక్షురాదులతో ఉపదేశము చేయబడియున్నది. తత్సహతీయత్వము చేత యిది వుపపన్నము - ప్రాణశబ్దము చేత చెప్పబడినకరణములందు దీనికి- “ఆథ యోయం ముఖ్యప్రాణ” యని విశేషముగా ఆదిశబ్దము చేత చెప్పబడినది - అదియంతత్సహతీయత్వ

మందే సంభవించుచున్నది.

౨౨౩. అకరణత్వాచ్చ సదోషస్తథాహిదర్శయతి.

అ.—అకరణత్వాత్ - క్రియారహితత్వమువలన-సదోషః- దోషములేదు-స్తథాహిదర్శయతి- ఆప్రకారమే శ్రుతి చెప్పును.

(అకరణత్వాత్) కరణం-క్రియ-అకరణత్వం - క్రియారహితత్వము-అక్రియత్వమువలన యీ ప్రాణమునకు జీవునిగూర్చి వుపకారవిశేషరూపమైన క్రియ లేకపోవడమువలన యేదోషము చెప్పబడుచున్నదో-ఆదోషము లేదు-ఏకరణమువలన ఉపకారవిశేషరూపమైన శరీరేంద్రియ ధారణాత్మకక్రియను శ్రుతి చెప్పుచున్నదో “యస్మిన్సుతాగ్రంత ఇదంతరీరం పాపిష్ఠతరమివ దృశ్యతే సవశ్రేష్ఠ” యని చెప్పినా గాది ముఖ్యప్రాణపర్యస్తముగా గలవుపకరణములను ప్రత్యేకముగ జేర్చి నిప్రాణోత్క్రమణమందు శరీరేంద్రియములకు వైధిల్యము జెప్పును.

ప్రాణాపానాది భేదము చేత అయిదు విధములుగా యుండెడి ఒక్క ప్రాణమని చెప్పుచున్నారు.

౨౨౪. వశ్చవృత్తిర్మనో వద్వ్యవదిశ్యతే.

అ.—మనోవత్ - మనస్సువలె-పంచవృత్తిః- పంచవిధవృత్తిగలదైన ప్రాణమని-వ్యవదిశ్యతే-చెప్పబడును

ప్రాణాపానాది వృత్తిభేదముచే తప్రాణమే పంచవిధములుగాచెప్పబడుచున్నది - (మనోవత్) యెటులది క్రమనసె కామాదివృత్తిభేదముచే తఆయాశబ్దములచే చెప్పబడుచున్నదో అటులనిత్రుతిచెప్పను - “కామన్యం కల్ప” యని మొదలు “ప్రీద్ధీర్భీ” యనువరకు యివి మొదలైనవి మనస్సె - యిదే ప్రకారము అపానము మొదలున మానవర్యంతముచెప్పి - “ఏతత్సర్వం ప్రాణవ” యని వ్యవదేశమువలన ప్రాణమే పంచవృత్తికలిగినదని దెలియబడుచున్నది.

అ. - స॥ ప్రాసంగికముగాముఖ్యప్రాణము కేవల వాయుమాత్రము నుడుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాదిక్రియలు కాదు వాయువే అవస్థాంతరా పన్నమై ప్రాణమనిపేరుగలిగియున్నదని నిర్ణయము.

౬౫. శ్రేష్ఠాణుత్వాధికరణము.

౨౦౦. అణుశ్చ.

అ. - అణుశ్చ - ప్రాణము అణుస్వరూపముగలది.

ఈప్రాణము సర్వవ్యాపకమా - పరమాణు స్వరూపమాయని సంశయము - సర్వగతమని పూర్వపక్షము - “న చువభిస్త్రీభిర్లోకైస్సమ” యిత్యాదులందు ప్రాణమున కానంత్యవ్యవదేశముండుటవలన.

సిద్ధాంతము - “తమము తాగ్ర

న్తంప్రాణోఽనూత్కాగ్రమత్” యని వుత్కాగ్రంతివచనమువలన ఇంద్రియములవలెనే ప్రాణమణుస్వరూపము. అణుత్వమునిశ్చయమగుండగా సమస్తమునకు ప్రాణాధీనమైనస్థితిచేత విభుత్వవాదము గలుగదు. సూత్రము వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

అ - స॥ ఉత్కాగ్రంత్యాదిశ్రవణమువలన ప్రాణునికిన్ని విభుత్వము గూడదు, అణుత్వమేముఖ్యప్రాణపరిమాణమని నిర్ణయింపబడ్డది.

౬౬. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణము.

౨౦౧. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానంతుతదామననాత్పరిణవతాశబ్దాత్.

అ. - ప్రాణవతా - జీవునితోగూడ - జ్యోతిరాది - అగ్ని మొదలైనవానికి - అధిష్ఠానం - వాగాద్యధిష్ఠానము - తదామననాత్ - బ్రహ్మసంకల్పమువల్ల యానని - శబ్దాత్ - శ్రుతివలన దెలియబడును.

అగ్నియనుచు పరమాత్మాయ తస్థితికలిగినవిజీవునికి ఇంద్రియాధిష్ఠానము పరమాత్మాయ తమైనట్లు - “పరాత్తుతచ్ఛ్చ్రీతే” యని పూర్వము జెప్పబడిన అర్థమును స్మరింపజేస్తున్నది - విషయ వ్యాప్తి జ్ఞాపనార్థము కొఱకు - ప్రాణముతోగూడిన జీవునితో గూడ జ్యోతిరాదులు - అగ్నియనుచు వాగాద్యధిష్ఠానమననముండుటవలన పర

మాత్మచుననగుచున్నది. ఆమననం-
అభిముఖ్యముచేతమననము. పరమా
త్మసోపాల్పముచేతనేదోచున్నదనియ
ర్థము- “యోగైతిష్ఠా- యోగై-
మస్తరేయమయతి” ఇత్యాదిశ్రుతు
లవలన.

౨౦౨. తస్యచనిత్యత్వాత్.

అ.—తస్యచ-నియమనమునకు-ని
త్యత్వాత్ - నైరంతరమువలనసర్వ
దానియర్థము.

సమస్తములలో ఆత్మగానినుప్ర
వేశముచేసి సర్వమునునియమించుచు
పరమాత్మకునిత్యముండుటవలన- అవ
ర్జనీయత్యమున్నదనిఅర్థము.

అ.—సం॥ జీవునికిన్నిఅగ్నాద్యది
దేవతలకున్ను ఇద్వియాద్యధిష్ఠానము
స్వాతంత్ర్యేణపున్నదనిశంకించి పర
మాత్మాధీనాధిష్ఠానమే వారలకున్నద
నినిర్ణయింపబడినది.

౨౦౩. ఇద్వియాధికరణము.

౨౦౩. తద్వియాణితద్వ్యవ
దేశాదన్యత్రశ్రేష్ఠాత్.

అ.—శ్రేష్ఠాత్-శ్రేష్ఠమునకంటే-
అన్యత్ర-మరివొకస్థలమును ఏప్రాణ
ములుగలవో-తద్వియాణి-అవియిం
ద్రియములువానియందే- తద్వ్యవదే
శాత్ - ఇంద్రియ వ్యవదేశముగలు
గును.

ప్రాణశబ్దముచేత నిర్దిష్టమైనది స
మస్తేంద్రియములూ- లేకశ్రేష్ఠప్రాణ

ములాయనిసంశయము - సర్వములే
యని పూర్వపక్షము. సమస్తములకు
అవిశేషముచేత - ప్రాణశబ్దనిర్దేశ
ముండుటవలనను కరణత్వముండుట
వలనను.

సిద్ధాంతము-శ్రేష్ఠప్రాణవ్యతిరిక్త
ములైనప్రాణములే ఇంద్రియములు-
వానికేఇంద్రియశబ్దముచేత నిర్దేశ
ముండుటవలన - “ఇద్వియాణితదై
కంచ” “ఏకాదశంకునశ్చాత్ర” య
నిఇంద్రియములకు ప్రాణశబ్దముచేత
చెప్పడముప్రాణాధీనమైనవృత్తియిం
డుటవలన-అటువలెగ్రుతి-తేవతవ్యై
వసర్వేగావమభవత్ తస్మాదేతపతే
నాఖ్యాయన్త” యినిరూపమభవత్-
శరీరములాయెను- దానికిస్వాధీనమై
నవ్యాపారముగలవాయెననిఅర్థము.

సూత్రార్థము - శ్రేష్ఠప్రాణమున
కంటే వ్యతిరిక్తములైన ఏప్రాణము
లో-అవియింద్రియములు- వానికేఇం
ద్రియవ్యవదేశములు.

౨౦౪. భేదశ్రుతేర్వైలక్షణ్యాచ్చ.

అ.—భేదశ్రుతేః- భేదోత్పత్తిప్ర
తిపాదనశ్రుతికి-విలక్షణ్యాచ్చ-విలక్ష
ణత్వముండుటవలన.

“ఏతస్మాజ్ఞాయతేప్రాణోమనస్స
ర్వేంద్రియాణిచ” యనిమనస్సహిత
ములైన ఇంద్రియములకంటే భేదము
గాప్రాణమునకు యుష్మత్తిచెప్పటవ
లన, ఇంద్రియములు శాంతములైనను

[ప్రాణవృత్తికివృత్తివైలక్షణ్యమువలన
తా.—శ్రుతియందు మనస్సహిత
యింద్రియములకంటే భేదముగా ప్రా
ణమునకుయుత్పత్తిచెప్పటవలన, ఇం
ద్రియములు ఉపరతములైనను- ప్రాణ
వృత్తికి వృత్తివిలక్షణత్వముచేత పూ
ర్వసూత్రార్థమే యుక్తమని తాత్ప
ర్యము.

అ--సం॥ ప్రాణశబ్ద నిర్వచముల
న్నియు ఇంద్రియములని శంకించి శ్రేష్ఠ
ప్రాణ వ్యతిరిక్త ప్రాణములు ఇంద్రి
యంబులని నిర్ణయింపబడినవి.

౬౮. సంజ్ఞా మూర్తిక్లప్త్యధిక
రణము.

౨౮౫. సంజ్ఞా మూర్తిక్లప్తిస్తుత్తి |
పురుగుర్వత ఉపదేశాత్.

అ.--సంజ్ఞా-నామము-మూర్తి-
రూపము-క్లిప్తి-కరణము-త్రిపురుగు
ర్వతః - త్రిపురుగురణముచేసెడు పర
మాత్మకు-ఉపదేశాత్-పుపదేశముం
డుటవలననతని కేనని అర్థము.

ప్రపంచవృష్టిసృష్టిజీవభూతుడైన
చతుర్ముఖునివల్లనా - లేకతచ్ఛరీరకు
డైన పరమాత్మవల్ల నాయనిసంశయ
ము. చతుర్ముఖునివల్లనే అని పూర్వప
క్షము- “అనేనజీవేనాత్మనాను ప్రప
శ్యనామరూపేవ్యాకరవాణి” యని
వ్యతిరేక శ్రుతులవలన-జీవునికిపరమా
త్మాంశత్వముచేత వ్యాకరవాణి య
నెడిపు త్రమపురుషనిర్దేశము అత్యంత

ప్రయాసచేత ఉపపన్నమాను.

సిద్ధాంతము-“నామరూపేవ్యాక
రవాణితాసాంత్రివృతంత్రీవృతమేకై
కాంకరవాణి” యని త్రివృత్కారణ
మునుజేసెడువానికే నామరూపవ్యా
కరణోపదేశమువలన పరమాత్మకు
నామరూప వ్యాకరణ రూపమైన వ్య
ష్టిసృష్టిసంభవించును. త్రివృత్కారణ
మైలేచతుర్ముఖునిచేత చేసుటక సాధ్య
ము, అండసృష్టికంటే యుత్తరకాల
మంచుచతుర్ముఖోన్మత్తి పుండుటవల
నలేజన్ము యుదకము అన్నముతోకూ
డినత్రివృత్కారణముచేతనే అండసృష్టి
సంభవించును- “తదణ్డమభవద్దేమం
సహశ్రాంశు సహవ్రభం । తస్మిజ్జ్ఞజ్ఞే
స్వయం బ్రహ్మ సర్వలోక పితామ
హ” యని స్మృతియుండును- “నానా
వీర్యాపుధన్యుతా స్తతస్తేసంహతిం
వినా । నాశక్నున్ ప్రజాస్సృష్టుమన
మాగమ్యకృత్సృశః । సమేత్యాన్యో
న్యసంయోగంపరస్పర సహశ్రయాః ।
మహదాదయోవిశేషాన్తా హృణ్ణము
త్పాతయన్తి” యనియు. అందువల
నచతుర్ముఖశరీరకుడైన పరమాత్మవల
న యీవృష్టిసృష్టి. అటులైనందున
“వ్యాకరవాణి” యని ఉత్తమపురుష
నిర్దేశము సమంజసము. “అనేనజీవే
న” యని వ్యతిరేకనిర్దేశమందున్నజీ
వశరీరకుడైన పరమాత్మవలన అనేయ
న్వయముచేత సమంజసము - జీవశబ్ద

ములేజశ్శబ్దాదులవలెజీవశశరీరకుడైన బ్రహ్మమును చెప్పట యుక్తము - “అనేనజీవేనాత్మన” యని సామాన్యాధికరణ్యమున్నుముఖ్యము - “అనుప్రవిశ్యనామరూపే వ్యాకరవాణి” యని సమానకర్తృకత్వ నిర్దేశమున్నయుక్తము.

సూత్రార్థము. (సంజ్ఞామూర్తిప్తిస్తు) తుశబ్దము శంకానివర్తకమునాను రూపక్లప్తిః పరమాత్మకేయుక్తము. ఎత్తీని- త్రివృత్కర్వతడపదేశాత్ - త్రివృత్కరణమునుచేసెడువానికే నామరూపవ్యాకరణోపదేశము. త్రివృత్కరణమైతే పరమాత్మకార్య మనడము యుక్తము.

“అన్ననుశితంప్రేథా విధీయత” ఇత్యాదులందు చతుర్ముఖస్వప్తమైనవస్తువులకుత్రివృత్కరణప్రకారముమాడబడుచున్నది-గనుక కేవల చతుర్ముఖబ్రహ్మచేతనే శక్యమాననెడియాత్మేషమునకుసమాధానముజెప్పుచున్నారు.

౨౮౬. మాంసాదిభౌమంయథాశబ్దమితరయోశ్చ.

అ - మాంసాదిభౌమం-భూసంబంధములైనవస్తువులు-ఇతరయోశ్చ పరమాత్మేతరులకున్నయథాశబ్దమయెట్లగుననిశబ్దముగలదో ఆట్లగును.

“తాసాంత్రివృతంత్రివృత మేకై కాంకరవాణి” యని నిర్దిష్టమైన త్రివృత్కరణము. “అన్ననుశితంప్రేథా

విధీయత” ఇత్యాదులలో యుపదేశము చేయుబడదు. “తవ్యయస్థస్థిరోధాతు స్తత్పురీషం యోహధ్యమస్తన్మాంసయోఽణిష్ఠస్తన్నన” యని మాంసాదులున్న భౌమమనియుపదేశము చేయుచున్నది. “అన్ననుశితంప్రేథ” యని యుపక్రమించి “అన్నమయంహిసోహ్యమన” యని వాక్యశేషముండుటవలన “తేజోఽబన్నానాం” తేజోజలవృథివులకుత్రివృత్కరణప్రకారముపదేశము చేయుబడినయడల మాంస మనస్సులు పురీషమునకంటే భౌమమైన అణుత్వముచేత అణీయత్వముచేత ఆవృత్త్యములైజసత్వము సంబంధ మాచున్నది. అటువలె వుదక తేజః పర్యాయములకును “ఆపఃపీతాఃతేజోశితం” యని మూడుమూడు భాగములకెటువలె ఆవృత్త్యమైనశబ్దమో అటువలె లైజసత్వమందే ఉపదేశముచేయుబడుచున్నది అచ్చటను “ఆపఃపీతాఃతేజోశితం” యనియుపక్రమము. వాక్యశేషమున్ను - “ఆసోమయః ప్రాణఃతేజోమయీవాక్” యని పూర్వమందు చెప్పబడిన త్రివృత్కరణ ప్రకారము మూత్రప్రాణములకు బృహత్వ అల్పత్వముల చేతభౌమత్వలైజసత్వములు సంభవించును-“తేజోఽశితం” యను స్థలమందు పూర్వపు రెంటికి భౌమత్వఆవృత్త్యముల ప్రసక్తిగలుగును గ

నుకల్పచృటపూర్వమందే త్రివృత్త-
తమైన అన్నాదులవలన యొకటొక
టి మూడు మూడు విధములుగా పరి
ణామము యుపదేశము చేయబడుచు
న్నది.

పూర్వమందే త్రివృత్త-
యడల యేవకారము కేవలమైన అ
న్నాదిశబ్దముచేత చెప్పబడుచున్నద
నిన చెప్పుచున్నారు.

౨౨౭. వై శేష్యాస్త్రుత ద్వాదశ
ద్వాదశః.

అ. — వై శేష్యాస్త్రు- అన్నాదుల
కాధిక్యరూపమైన విశేష భావమువల

నను- తద్వాదః - అన్నాదివ్యవహార
ము-తద్వాదః - రెండుమార్లుచెప్పడ
ము అధ్యాయ పరిసమాప్తికొఱకు.

వై శేష్యం - విశేష భావము.
త్రివృత్త- తమైనను అన్నాదు లా
కొక-కొకటి ఆధికముగా వుండుటవ
లనఅన్నాదివ్యవహారముకలిగినదిరెం
డుమారులుజెప్పడము అధ్యాయ పరి
సమాప్తికొఱకన్యోతనమాచున్నది.

అ. — స॥ ప్రపంచవృష్టిసృష్టిహి
రణ్యగర్భకర్తృకము కావచ్చుననిశం
కింది అదియుతచ్ఛరీరకపరమాత్మ క
ర్తృకమనిర్ణయింపబడినది.

ద్వితీయాధ్యాయము - చతుర్థపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తృతీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము.

౬౯. తదంతర ప్రతి పత్త్యధికర
ణము.

౨౨౮. తదంతరప్రతిపత్తైరంహతి
సంపరివృత్తఃప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం.

అ. — తదంతర - దేహంతరము
యొక్క-ప్రతిపత్తై- ప్రాప్తికాలమం
చు-సంపరివృత్తః-ఇంద్రియములతో
గూడినవాడై- రంహతి- పోవుచున్నా
డు-ప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం- ప్రశ్నప్ర

తివచనములచేతచెలియబడును.

జీవుడు దేహంతరమును పొందే
కాలమందు దేహముననుగారణమైన
భూత సూక్ష్మములతో గూడినవాడై
పోవునా- లేదాయనిసంశయము. కూ
డకయేపోవుననిపూర్వపక్షము. దేహం
రంభమునకచ్చటచ్చట భూతసూక్ష్మ
ములుసులభాత్వములగుటవలన.

సిద్ధాంతము- పంచాగ్నివిద్యయం

దు “వేత్థయథావజ్ఞ మ్యామాహు తావాపః పురుషవచసోభవన్తి” ఇతి తుపజ్ఞమ్యామాహుతావాపఃపురుషవచసోభవన్తి” యని ప్రశ్నప్రతిపచనమందు జెప్పబడుచున్నది. దేహారంభకమైన పుడకము త్రివృతరణముచేత భూతాంతర సంస్కృప్తములై స్వస్థోకవర్జనభూమిపురుషరూప అగులయందు జీవునితో ప్రవేశించిన వైపంచమిమైన ఆహుతియందు యోషిదగ్గి ప్రవేశ కాలమందు పురుషశబ్దముచే జెప్పబడు అర్హము లౌచున్నది. ప్రసిద్ధము. పురుషాకారత్విమును బొందుచున్నదని తాత్పర్యము గమక భూత సూక్ష్మములచే గూడిన వాడయ్యేసోవుచున్నాడు.

సూత్రార్థము - (తదంతర ప్రతిపత్తౌ) సంజ్ఞామూర్తిక్లప్తిః యను స్థలమందు మూర్తిశబ్దముచే దేహము ప్రసక్తము, తచ్చబ్దముచేత దేహము పిగామర్మ చేయబడుచున్నది. దేహంతరప్రాప్తికాలమందు. (రంహతిపరిష్వక్తః) జీవుడు భూతసూక్ష్మములతోగూడినవాడైపోవును ఏమిటి వల్లనంతే : (ప్రశ్నరూపణాభ్యాం) పజ్ఞాగ్నివిద్యాంతర్గత ప్రశ్న ప్రతిపచనములచే అబులదెలియ బడుచున్నదనియర్థము.

ఏప్రకారము విశేష రహితమైన అప్పబ్దముచే నమస్తము జెప్పడమని

అశంక చేసుకొనిచెప్పుచున్నారు.

౨౮౯. త్యాగ్రీష్ణకత్యాశుభాయస్త్యాత్.

అ. — త్యాగ్రీష్ణకత్యాశు - త్రివృతరణస్వరూపమందైతే - భూయస్త్యాత్ - అధికోపదేశమువలన.

తుశబ్దము శంకా నివృత్త్యర్థము - పుడకములకు త్రివృతరణము చేత మూటితోగూడియుండుటవలన ఆపః యని భూతాంతర సంస్కృప్తములైన పుడకము జెప్పబడుచున్నది. ఉడక భాగము భూయస్త్యాత్ - అతిశయించి వుండుటవలన అప్పబ్దముచే బేరొగనంబడును.

౨౯౦. ప్రాణగతేశ్చ.

అ. — ప్రాణగతేశ్చ - ప్రాణము లగతివలన.

ఇందుతోగూడభూత సూక్ష్మముల చేతగూడినవాడయ్యేసోవును - “తము తాగ్రీమంతంప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణమనూత్క్రామన్తం స ర్వేప్రాణానూత్క్రామన్త” యని ప్రాణములకు, ఇంద్రియములకు జీవునితోసహగమనము వినబడుటచే ఇంద్రియములకు దేహాశ్రయత్వ ముండువలన ఆ దేహమున్న భూతసూక్ష్మరూపముచే పోచున్నదని తెలియబడుచున్నది - స్మృతియు “నునష్టస్థాణీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థానిర్షత్తి” ఇత్యాదులచేతవిశదమాను.

౨౯౧. అగ్న్యదిగతిశ్రుతేరిత
చేన్నభాక్తత్వాత్.

అ. — అగ్న్యది-అగ్న్యదుల
కు-గతి-గమనముయొక్క-శ్రుతేః-
శ్రుతివలన - ఇతిచేన్న - ఇటులన
గూడదు.భాక్తత్వాత్ - వాటియంద
భిమానముగల దేవతావాదికత్వము
వలన.

“యత్రాస్యపురుషస్యశ్శ్రుతస్యా
గ్నిం వాగప్యేతి వాతంప్రాణశ్చక్షు
రాదిత్యం” యని మరణవేళయందు
వాగాదులకు అగ్న్యదులయందుల
యమువినడుటవలన జీవునితోటి సహ
గమనముచేప్పే శ్రుతిమరియొక ప్రకా
రముబోధించుచున్నదని జెప్పగూడదు
(భాక్తత్వాత్) అచ్చటవాగాదిశబ్ద
మునకువాగాద్యభిమానిదేవతావిష
యమువల్ల - అచ్చట వాగాదులకు
“ఓపధీర్లోమాని వనస్పతీనేశా”
యనివానితోగూడ సహపాఠముండు
టవలన.

౨౯౨. ప్రథమేత్రవణా దితిచే
న్నతావవహ్యుపపత్తేః.

అ. — ప్రథమే- మొదట - అత్రవ
ణాత్ - వినబడకపోవుటవలన - ఇతిచే
న్న-అనగూడదు-ఉపపత్తేః-ప్రశ్నోత్త
రములకువుపపత్తివలన-తావవ-అప్పు
వేత్రధ్వాశబ్దముచేత చెప్పబడును.

ప్రథమే- ద్యులోకాగ్నిహూమ
మందువుదకమునకు శ్రవణములేకపో

వుటవలనఅవుదకములు భూతాంతర
సంస్పృష్టములైపోవుచున్నవని చెప్పడ
మునకుశక్యము కాదు-అచ్చటనో “త
స్మిన్నైతస్మిన్నగ్నౌదే వాశ్శ్రద్ధాం
జుహ్వతి” యనిశ్రద్ధయే హూమము
జేయుకొఱకర్ణముగా వినబడుచున్న
దనిచెప్పగూడదు. అవుదకములేత్రధ్వా
శబ్దముచేతచెప్పబడుచున్నది. ఉత్తర
మునకు ప్రశ్నానుగుణము సంభవిం
చుటవలన - “వేత్థయథాపఞ్చమ్యా
మాహుతావాపిపురుష వచసోభవ
న్తి” యనివుదకములతోగూడిన పురు
షవిషయమునుగూర్చి అడిగేప్రశ్నకు
ఆవిషయమైన ప్రత్యుత్తరముచెప్పతగి
నది. గానశ్రద్ధాశబ్దముచేఅవుదకము
తోగూడిన పురుషుని చెప్పబడుచున్న
ది - “శ్రద్ధావాఆప” యని శ్రుతి
యుగలదు.

౨౯౩. అశ్రుతత్వా దితిచేన్నే
ష్టాదికారిణాంప్రతీతేః.

అ. — అశ్రుతత్వాత్ - వినబడక
పోవుటవలన- ఇతిచేన్న-యిటులనగూ
డదు-ఇష్టాదికారిణాం - జీవులకు-ప్రతీ
తేః-ప్రసిద్ధివలన.

“ఆపిపురుషవచసోభవన్తి” “శ్ర
ద్ధాంజుహ్వతి” యనిఅంతరిక్షాదిలో
కములందుదకములే పోవుచున్నవనివి
నబడుచున్నది-వానితోపరివృక్తుడై జీ
వుడుపోవుడమనేదిలేదు. ఆకారణము
వలనప్రశ్నోత్తరములందుజీవునికి విని

కి లేకపోవుటవలన ఉదకములతో పరి
వ్యక్తుడై జీవుడు పోవుచున్నాడనిచె
ప్పడముయు క్తముగాదనిచెప్పినట్టైతె
అటుల జెప్పకూడదు - (ఇష్టాదికారి
ణాంప్రతీతే)ముందర-“అథయశ్చ మే
గ్రామఇష్టాపూర్తై దత్తమిశ్యుపాస
తేతేధూమనుభినంభవన్తి” ఇత్యా
దులందుజీవులకు స్వర్గలోకాదిగమన
ముపునరావృత్తిప్రకారవచనమందు
ద్యులోకాగ్ని సంబంధమైన చెంద్యని
బొందిన అప్పబ్జివాద్యమునకు ప్రతీతి
యుండుటవలనయిచ్చట అప్పబ్జిముచే
తవానితో గూడిన జీవుడే చెప్పబడు
చున్నాడు.

“ఆకాశాచ్చన్ద్రసునమేషసోమో
రాశాదేవానాం మన్నంతం దేవాభ
క్షయంతి” యని ధూమాదిమార్గము
చేతపోయినవానికి దేవతలచే భక్షణ
మువినబడుటవలన - జీవునికిభక్షణా
నర్హముచే జీవుడచ్చటచెప్పబడినవా
డుకాదనే శంక కు త్తరము చెప్పుచు
న్నారు.

౨౯౮. భాక్తంవా నాత్మవిత్యై
త్తథాహిదర్శయతి.

అ.—అనాత్మవిత్యైత్ - బ్రహ్మ
వేత్తృత్వము లేక పోవడము వలన-
భాక్తంవా-భక్త్యుత్ప వచనము వలన
దేవభృత్యభావముగా- తథా- ఆప్ర
కారము-దర్శయతి-త్రుతిచెప్పును.

వాశబ్దము శంకా నివృత్త్యర్థము-

“తందేవాభక్షయంతి” యనిభక్త్య
త్వవచనము పొందడముని ఆర్థముకేవ
ల ఇష్టాధికారులైన జీవులకు బ్రహ్మ
వేత్తృత్వము లేకపోవుటచేత దేవతల
కు యుపకారమాననెడు అభిప్రాయ
ముగలుగును. ఆత్మవేత్తలుకానివారు
కేవల ఇంద్రాది దేవతలను పూజించి
దేవతలనుపొంది వారల కుపకరణము
వుచున్నారు. ఈయర్థమునే శ్రుతిచే
ప్పచున్నది- “యథావశురేవం సదే
వానాం” యని భూతసూక్ష్మములచే
గూడినవాడై జీవుడుబోవుచున్నాడు.

అ.—సం॥ జీవుడు సుకృతకర్మఫ
లాను భవార్థము దేహద్వేహోన్తరప్ర
వేశము జేయుతరి ఆస్థలమందును దే
హోరంభక భూతసూక్ష్మములులభిం
చుటచే పూర్వదేహస్థ భూతసూక్ష్మ
సంపరివ్యక్తుడై పోవలసినది లేదని
శంకించి- పంచాగ్నివిద్యోక్తప్రక్రియ
వలన పూర్వదేహస్థభూతసూక్ష్మ పరి
వ్యక్తుడై దేహద్వేహోన్తర ప్రవేశము
చేయుచున్నాడని నిర్ణయింపబడినది.
ఈఅధికరణమందు కాదా చిత్రము
గనైనను భూతసూక్ష్మపరివ్యంగము
లేకనే నిర్దుఃఖుడై యుండుటకు అవ
కాశములేదని వైరాగ్యజననార్థము
యావన్మోక్షము ప్రకృతిసంబంధమ
వర్జనీయమని నిష్కర్షప్రమైనది.కించ-
భాక్తంవా నాత్మవిత్యైత్ - యను
సూత్రములో దేవభృత్య భావమును

అవలంబించి తత్ప్రియు క్షణే శ కరం
భితమైయుండు స్వర్గ భోగాను భవ
ముయొక్క తుయిష్టాశ్చయమును పాతి
శయమును ఆవిష్కృతము.

౭౦. కృతాత్యయాధికరణము.

౨౯౫. కృతాత్యయేన శయ
వాస్తవైస్త్యతిభ్యాం యథేతమనే
వంచ.

అ—కృత-పుణ్యముయొక్క-అ
త్యయే-అంత్యమందు-అనుశయవా
కర్తృశేషముగలవాడై వెనుకకు దిరు
గును-దృష్టస్మృతిభ్యాం-శ్రుతిస్మృతు
లుండుటవలన-యథేతమనేవంచ-పో
యినమార్గముజేతను, మరియొక దో
వగుండావచ్చును.

ధూమాది మార్గగతుడై వెనకకు
తిరిగినజీవుడు కర్తృశేషముగలవాడై
నివర్తించునా- కాదాయని సంశయ
ము. కాదనఘోరమృతము. “యావ
త్సన్మాత మషితా” “ప్రాప్యాం
తంకర్తణ” ఇత్యాది శ్రుతులచేత స
మస్తమైన కర్తయొక్క అనుభవము
గావ్రతీతి యుండుట వలన కర్తృశేష
ముగలవాడై వెనకకుదిరుగుడు.

సిద్ధాంతమైతే - “తద్యదహరమ
ణీయచరణా ఆభ్యాశోహయ త్తైరమ
ణీయాంయోనిమాపద్యేరణ బ్రాహ్మ
ణయోనిం క్షత్రియ యోనిం వైశ్య
యోనివా అధయ ఇహక పూయచ
రణా ఆభ్యాశోహయ త్తైకపూయాం

యోనిమా పద్యేరణ శ్వయోనింవా
సూకరయోనింవా చండాలయోనిం
వా” యని రనుణీయ్యకర్తృగల వారు
బ్రాహ్మణయోనియు - కపూయచర
ణాః- కుత్సితకర్తృగలవారు సూకరా
దియోనియుపొందు తారనిశ్రుతియుం
డుటవలన “ప్రాప్యాంతంకర్తణ” ఇ
త్యాది శ్రుతిఫలదానమందు ప్రవర్తిం
చిన కర్తృశేషముమని కర్తావశేషమ
య్యే వెనకకుదిరుగును.

సూత్రార్థము-(కృతాత్యయే)కృ
తస్య - చేయబడిన పూర్వకర్తృనాశ
మందు-అనుశయః-అనుభవించి మిగి
లినకర్తృ-అదిగలవాడై వెనకకుదిరుగు
ను. యేమిటి వల్లనంటే. దృష్టస్మృతి
భ్యాం-శ్రుతిస్మృతులచేడెలియబడు
చున్నది. “తద్యదహరమణీయచర
ణా” ఇత్యాదిశ్రుతులు “తతఃపరివృ
త్తౌ కర్తృఫలశేషేణ జాతిం రూపం”
ఇత్యాదిస్మృతులు (యథేతమనేవంచ
వ) ఆరోహణ ప్రకారముచేమరియొ
కరితిచేతను వెనకకుదిరుగుచున్నాడు
“చన్ద్రమసస్థానాదాకాశం” యని
ఆరోహ క్రమముచేత నవరోహము
చేయును, నాయు ధుమాభ్రాదులప్ర
కారాంతముచే వెనకకు దిరుగుచుం
దురు.

౨౯౬. చరణాదితిచేన్నతదుపల
క్షణార్థేతికాష్టాజినః.

అ.—చరణాత్ - చరణశబ్దమువ

లన- పుణ్యపాపరూపకర్మలు - ఇతిచే
న్న- అనిఅనగూడదు- తదుపలక్షణా
ర్థేతి-చరణశ్రుతి కర్మకుపలక్షణమని-
కాష్టాజినిః- కాష్టా జన్యాచార్యు
లు దెలియుదురు.

“రమణీయ్యచరణా”యని స్మృ
తియిందు జెప్పబడిన రమణీయాచా
రమునకు బ్రహ్మణ్యాదిప్రాప్తిసాధ
నశ్చ శ్రవణమువలన కర్మసహితమై
వెనకకు దిగుగుననిచెప్పగూడదని య
న్నట్టియితే అటులచెప్పగూడదు- చర
ణశ్రుతి-కర్మోపలక్షణమని కాష్టా
జినాచార్యులు దెలియుదురు- పుణ్య
కర్మకేసుఖప్రాప్తియందు కారణత్వ
ముండుటవలన.

౨౯౨, ఆనర్థక్యమితిచేన్న తద
పేక్షత్వాత్.

అ.—తదపేక్షత్వాత్-అచారా
పేక్షవలన- ఆనర్థక్యమితిచేన్న- వ్యర్థ
త్వమనిచెప్పగూడదు.

స్మృతివిహితమైన యాచారము
నకు అకించితరత్వముగా వ్యర్థత్వ
ము ప్రసక్తమానని అంటే అటులజె
ప్పగూడదు- తదపేక్షత్వాత్ - అచా
రాపేక్షయందును సుఖసాధన ధూ
తమైన పుణ్యకర్మకు- “సన్ధ్యాహీనో
శుద్ధిర్నిత్య మనర్హస్సర్వ కర్మమ”
యని సర్వమునకు పుణ్యకర్మాచారా
పేక్షయేయనికాష్టాజినులమతము.

౨౯౩. సుకృతమష్మత్తవవేతి

తుబాదరిః.

అ.—సుకృతమష్మత్తవవేతితు,
పుణ్యపాపరూపకర్మములు జెప్పబడు
నని- బాదరిః- బాదరాచార్యులు దెలి
యుదురు.

తుశబ్దము పూర్వమతమును వ్యా
ప్యత్తినిచేయుచున్నది- “రమణీయ్య
చరణాః” “కపూయచరణా”యని
చరణశబ్దముచే సుకృత మష్మత్త
ర్మలే ప్రతిపాదించుచున్నది- పుణ్యం
కర్మాచరతీయని చరతిథాతువుకు క
ర్మయంచే ప్రసిద్ధియుండుటవలనలక్ష
ణయోగ్యముకాదని బాదరి యాచా
ర్యులు దెలియుదురు. ఇదేసూత్రకా
గులకుయిష్టము - తుశబ్దముచేత పూ
ర్వమతమునకంటే వ్యాప్యత్తియుం
డుటవలన- సుకృత మష్మత్తములే
యని వ్యావర్తనము వలన. “ఆనర్థ
క్యం” యని చెప్పగూడదు-అచారా
పేక్షత్వముండుటవలన యని స్వీకరిం
పబడినది.

అ.—సం॥ స్వగ్రానుభవానంతర
ముజీవుడైనవాడు కృగ్నికర్మ ఫల
మునుభుక్తమైనందువలన కర్మసంబం
ధరహితమైదిగుచున్నాడని. శంకించి
రమణీయచరణులు రమణీయయోను
లనుసాందుదురు. కపూయచరణులు
కున్పితయోనులనుసాందుదురు. యని
శ్రుతి చెప్పటచే కర్మసంబంధముగల
వాడయ్యెదిగుచున్నాడని నిర్ణయించ

బడినది. దీనిచే సూక్ష్మ దేహమునకు కారణతయూ సకలసంసార నిదానకర్మసంబంధముముక్తిపర్యంతములను వృత్తమైయున్నదనిసంసార దోషము చెప్పడమైనది.

౭౧. అనిష్టాదికార్యధికరణము.

౨౯౯. అనిష్టాదికారిణా మపిచ శ్రుతం.

అ. — అనిష్టాదికారిణామపి-పాపకర్మలకును-శ్రుతం-చంద్రగమనమువి నబడుచున్నది.

అవిహితకర్మగలవారు నిష్కర్మసేవయందుఆసక్తులు- పాపకర్మముగలవారుభూమాదిమార్గముచేతచెంద్యనిబొందివెనకకుదిరుగుదురా-లేదాయనిసంశయము. పొందివెనుకకుతిరుగుదురనిపూర్వపక్షము - “యేవై కేచాస్తాల్లోకాత్ప్రియన్త్రివన్ద్రమసమేవతేసర్వేగచ్ఛంతి”యనిసమస్తలకువిశేషములేకనే చంద్రప్రాప్తి చెప్పుటవలన.

సిద్ధాంతము - “అథయథిమేగ్రామిణిస్తాపూర్తైదత్తమిత్యుపాసతేతేధామమభిసంభవన్త్రి”యనిభూమాదిమార్గముచేత చంద్రగమనమునకుపుణ్యకర్మఫలత్వముచెప్పుటవలన పుణ్యరహితులుపాపకర్మముగలవారుసాందేదిలేదు- “యేవై కేచ”యనెడివచనముసమస్తపుణ్యకర్మగలవారికి చంద్రగమనముచెప్పుచున్నది.

సూత్రార్థము- (అనిష్టాదికారిణామపిచ శ్రుతం) ఇష్టాపూర్తాదికర్మలనుచేయనివారికిన్ని పాపిష్టులకు చంద్రగమనముకలదు - “యేవై కేచాస్తాల్లోకాత్ప్రియన్త్రి” యనిలవిశేషముచేతశ్రుతియుండుటవలన.

ఇట్లుచెప్పినపక్షముందు పుణ్యపాపములుచేసినవారికివిశేషములేనిగతికాలనగా, అప్రకారముకాదనిచెప్పుచున్నారు.

౩౦౦. సంయమ నేత్వనుభూయేతరేషామారోహవరోహాత్తద్గతిదర్శనాత్.

అ. — ఇతరేషాం-పాపిష్టులకు-సంయమ నె, యమశాసనమందు-అనుభూయ-యాతననుఅనుభవించి-ఆరోహవరోహా-ఆరోహవరోహములు-తద్గతిదర్శనాత్ - యమప్రాప్తివినబడుటవలన.

తుశబ్దముశంకనువ్యావర్తిచేయుచున్నది. ఇతరేషాం-అనిష్టాదికారులకు చంద్రుని యొక్క- ఆరోహ వరోహములు, సంయమ నె, యమశాసనమందు-యాతనాది-దుఃఖమును, అనుభూయైవ, అనుభవించే, యేమిటివల్ల సంతు-తద్గతిదర్శనాత్- పాపిష్టులకు యమసదనప్రాప్తి వినబడుటవలన - “వై వన్వతంసన్తమసంజనానాం” ఇత్యాదులయందు సిద్ధము.

౩౦౧. స్మరన్తివ.

ఆ.—స్మృతులచేతను దెలియబడును.

ఇదే అర్థమునె-“సర్వేదై తేవశం యా నియమస్యభగవన్-అ” ఇత్యాదులలోపరాశరాదులు స్మరించుదురు
30౨. అపి సప్త.

ఆ.—అపి సప్త-సప్తనరకములు.

సప్తాపి-పాపకర్మగలవారికి పాపములకు యోగ్యముగా సప్తరౌరవనరకాదులను స్మరించుచున్నారు.

ఓయీ - సప్తనరకాదులందు పాపయోగువార్లకు యే ప్రకారముయమపట్నము ప్రాప్తియనగా చెప్పుచున్నారు.

30౩. తత్రాపి తద్వ్యాపారాదవిరోధః.

ఆ.—తత్రాపి-ఆనరకములందును-తద్వ్యాపారాత్-యమవ్యాపారమువలన-అవిరోధః-విరోధములేదు.

ఆయేదైనరౌరవాదనరకలోకములందును-తద్వ్యాపారాత్-యమనియాజ్ఞచేత పోవుటవలన విరోధములేదు. గాన-అనిష్టకర్మచేసినవారికిని యమలోకమునుబొంది యాతనను అనుభవించినంతరము చంద్రారోహవరోహములు యాచున్నవి. ఇట్లనిపూర్వపక్షము వచ్చినయడల చెప్పుచున్నారు.

30౪. విద్యాకర్మణో రితి కృతత్వాత్.

ఆ.—విద్యాకర్మణోః-విద్యాకర్మలకు ఫలమునిచ్చెప్పుటవలన-ఇతి-యే ప్రకారమునగా-ప్రకృతత్వాత్-యీ ప్రకారము చెప్పుటవలన.

తు శబ్దముపక్షమును వ్యావృత్తిని చేయుచున్నది-పాపకర్మగలవారికి ఆ ర్పిరాదిమార్గముచేత బ్రహ్మలోకప్రాప్తియు, ధూమాదిమార్గముచేత చంద్రప్రాప్తియు, సంభవించదు-అవిద్యాకర్మలకు ఫలమకాటవలన-ఏ ప్రకారము దానిఫలము దెలియబడుచున్నదంటే- (ఇతి ప్రకృతత్వాత్) ఈ ప్రకారము ప్రకృత ముండుటవలన. విద్యాకర్మలకు ప్రకృతమందు వానికి ఫలముగా రెండు గతులను చెప్పుచున్నది. “తద్య ఇథంవిదుర్యేచే మేఽరణ్యే శ్రద్ధాతపశ్చత్సుపాసతే తేఽర్చిషమభిసంభవన్తి” అని. “అథయశ్మే గ్రామ ఇష్టాపూర్తై దత్తమిత్సుపాసతే తే ధూమమభిసంభవన్తి” యనియు పాపిస్థులకు విద్యారహితత్వముచేత బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి లేనటువలె పుణ్యకర్మలేనివారికిని చంద్రగమనమును సంభవించదని అర్థము
“పశ్యమ్యామామౌతావాపః పురుషవచపోభవన్తి” అని పంచమాహుతిచే దేహీరంభ శ్రవణమువలన వారికి చంద్రగమన పూర్వకముగా పాపిస్థులకును దేహీరంభముకొలకుచంద్రప్రాప్తి అవశ్యముకాతగినది యనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౦౫. సత్యతీయేతథోపలభ్యే.

అ.—తృతీయే-తృతీయస్థానమైన సస్వర్లోకమందు-న-పంచమాహుత్యపేక్ష లేదు-తథోపలభ్యే-అప్రకారము ప్రత్యక్షముండుటవలన.

కేవలముపాపకర్మగలవారికి-తృతీయస్థానమందు దేహారంభము కొలుకు పంచమాహుతి యపేక్ష లేదు- (తథోపలభ్యే) వేద్యధానేనా సౌలోకో ససమూర్వతా ౩ ఇతి” ద్యులోకము పొందనివా డెవడనెడి ప్రశ్నకు యుత్తరమైన - “అతైతయోః పథోర్నకత రేణచ తానీమాని యుద్రాణ్య సకృదావర్తీని భూతాని భవన్తి జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్త్రితీయంథానంతే నాసౌలోకో సమూర్వత” యనితృతీయస్థానమైన సస్వర్లోకఅప్రాప్తిశ్రవణమువలననాని దేహారంభ మందు పంచమాహుతి యొక్క-అపేక్ష లేదు.

౩౦౬. స్మర్యతేపిచలోకే.

అ.—లోకే-శిష్టలోకమందు-స్మర్యతేపిచ-స్మరింపచేయబడుచున్నది. పుణ్యకర్మగల ద్రావణి మొదలైన కొందరిదేహారంభమందు పంచమాహుత్యపేక్ష లేదని పెద్దలవలనచెప్పబడుచున్నది.

౩౦౭. దర్శనాచ్చ.

అ.—దర్శనాచ్చ - శ్రుతియందు నుకనబడుచున్నది.

కొందరికిదేహారంభమందు పంచమాహుతిఅపేక్ష - శ్రుతియందుచూడబడుచున్నది - “తేషాంఖల్వేషాం భూతానాంత్రణ్యేవబీజానిభవన్త్యాన్ణజింజీవజముద్భిజ్జం” యనిస్వేదజోద్భిజ్జాదులయొక్క-దేహారంభమందు పంచమాహుతిఅపేక్ష లేదు.

అణ్ణజంజీవజ ముద్భిజ్జమనే స్థలమందు స్వేదజమునకు గ్రహణముచూడబడలేదనగాచెప్పుచున్నారు.

౩౦౮. తృతీయశబ్దావరోధస్సంశోకజస్య.

అ.—తృతీయశబ్దాత్ - ఉద్భిజ్జశబ్దమువలన-సంశోకజస్య-స్వేదజమునకు-అవరోధః-సంగ్రహము.

“అణ్ణజంజీవజముద్భిజ్జం” అనెస్థలమందుమూడవఉద్భిజ్జశబ్దముచేత, సంశోకజస్య-స్వేదజమునకు-అవరోధః-సంగ్రహమనిఅర్థము. గాన కేవలపాపకర్మగలవారికి చంద్రారోహోవరోహములుసంభవింపదు.

అ.—సం॥ అనిష్టాది కారకులైన పాపకర్మరతులకున్న చంద్రప్రాప్తి యున్నదని శంకించి ఇష్టాపూర్తాదిన తగ్గర్మహితులకు పితృయాణమార్గద్వారా గమనములేనందున చంద్రప్రాప్తిలేదగర్హయించబడినది. ఇందునను- “గ్రాహంగచ్ఛన్వృక్షమూలాన్యవసర్పతి”-యనెడున్యాయముచేతనైననుస్వర్గప్రాప్తిలేదు, యమసద

ననుండుననురౌరవాది నరకములందు
ననుమికికలియాతనానుభవము - కీ
టాదిజన్మ ప్రాప్తిగలదని సంసారదో
షమువ్యక్తముగాకీర్తన చేయబడినది.

౭౨. తత్త్వాభ్యావృత్తిపత్తియధి
కరణము.

౩౦౮. తత్త్వాభ్యావృత్తిపత్తియ
పపత్తిః.

అ.—తత్త్వాభ్యావృత్తి-ఆకాశా
దిస్వభావమునకు- ఆపత్తిః- ప్రాప్తి-
ఉపపత్తిః-ఉపపత్తివలన.

ధూమాదిమార్గముచేత చంద్రుని
పొందిన వారికి అవరోహణ ప్రకార
ము చెప్పబడుచున్నది “యథేతమా
కాశ మాకాశా ద్వాయుం వాయు
ర్భూత్వా ధూమోభవతి ధూమో
భూత్వా భృంభవతి అభృంభా
త్వామేఘోభవతి మేఘోభూత్వా
వ్రవర్షతి” యని ఇచ్చట ఆకాశాదు
లభావము దేవగునుష్ఠాది భావమువ
లె ఆకాశాదిశరీరత్వమా లేక దాని
సాదృశ్య ప్రాప్తియాయని సంశయ
ము. ఆకాశాది శరీరత్వముని పూర్వ
పక్షము- శ్రద్ధకు సోమరాజ భావము
వలెనే అచ్చటతచ్ఛరీరత్వమే చెప్ప
బడుచున్నది.

సిద్ధాంతము. ఆకాశాది ప్రాప్తి
యందు సుఖ దుఃఖాదుల యనుభవ
ము లేకపోవుటవలన వానియొక్క సా
మ్య ప్రాప్తియే - సుఖదుఃఖానుభవ

ముకొనుటపోమాదిశరీరత్వము.

సూత్రార్థము-తత్త్వాభ్యావృత్తి-
త్తిః-ఆకాశాదివస్తువులసాదృశ్యప్రా
ప్తి-ఉపపత్తిః- సుఖదుఃఖాదులఅనుభ
వము లేక సోపదమునకు వుపపత్తియగు
టవలన.

అ.—సం॥శ్రుతిసిద్ధమైన యాకా
శాదిభావముజీవునికి దేవమనుష్ఠాది
భావమువలెనేతచ్ఛరీరత్వ రూపమని
శంకించి- ఆకాశాదిప్రాప్తియందును
సుఖదుఃఖానుభవము లేనందున తత్త్వా
భ్యావృత్తియేగాక తచ్ఛరీరత్వములే
దనినిర్ణయించబడినది. ఇందుననుస్వ
ర్గావరోహణము జేయువారికి ఆకా
శాదిభావశ్రవణముచే, తదభిమానిదే
వతలవలెఆకాశాది శరీరప్రయుక్తమై
నకొన్నిదివ్యభోగములు వుంటున్నద
నెను శంకానివృత్త్యర్థముగా ఆకా
శాదిసంక్షేపమాత్రమేయున్నదని చె
ప్పటచేతదోషకీర్తనముస్ఫుటము.

౭౩. నాతిచిరాధికరణము.

౩౧౦. నాతిచిరేణవిశేషాత్.

అ.—విశేషాత్-విశేషవచనము
వలన-అతిచిరేణ- బహుకాలము-న-జీ
వునికిగమ్యమణములేదు.

ఆకాశ వాయుధూమ అభ్రమేఘ
వర్షప్రాప్తియందు అచ్చటచ్చట బ
హుదినములుండేది లేదా-లేక-నియ
మము లేదాయని సంశయము. అని
యమమని పూర్వపక్షము - నాతిచి

రేణయని విశేషవచనము లేక పోవుటవలన.

సిద్ధాంతము. ఉత్తరత్రప్రీహ్యది భావమందు - “అజోవైఖలు కుర్మిప్రతరం” యని అచిరేణగమనవచన ముండుటనుబట్టి ప్రాచీనులు అచిరగమనము సూచన చేయుచున్నారు - ఆకాశాదియావద్వ్యవస్థాదుల భావప్రాప్తివరకు అచిరంబుగనుండును. సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

అ.—సం || ఆకాశవాయు ధూమాభ్రమేఘవర్షప్రాప్తిగలిగి నప్పుడు ఆయాయి స్థలములలో అతిశీఘ్రముగా జీవునికి గమనముకద్దనే నియమము లేదు- తద్దేతువు లేనందునయని శంకించి- ఉత్తరత్రప్రీహ్యది ప్రాప్తిలో - “అజోవై కుర్మిప్రతరం” యని విశేషించి కృచ్ఛ్రనిష్కామముచెప్పటవలన ఆకాశాదిప్రాప్తిలో అచిర నిష్కామమేయున్నదని నిర్ణయించ బడినది. దీనియందునను ఆకాశాద్యవస్థానవిశంబ నియమనిరసనవ్యాజేన ప్రీహ్యదులందునుఖభోగములేక అచిరావస్థాన యావదోషము దృఢమైనది.

౭౪. అన్యాధిష్ఠితాధికరణము.

౩౧౧. అన్యాధిష్ఠితే పూర్వవదభిలాషాత్.

అ.—అన్యాధిష్ఠితే- ఇతరజీవుని

చేతపుండబడినదానియందు సంబంధము-పూర్వవత్-ఆకాశాదిభావమువలెనే-అభిలాషాత్-చెప్పుటవలన.

దిగుచూనుండెడు జీవులుప్రీహ్యదిభావముచేతపుట్టుచున్నారని విసబడుచున్నది. “మేఘా ధూత్యావ్రవర్షతిత ఇహప్రీహీయవాఃషధివనస్సతయ స్థిలమాషాభిజాయంత” యని-ఆజీవులు ప్రీహ్యదిశరీరకులై పుట్టుచుండురా-లేక అన్యులైన జీవులచేత ప్రీహ్యదిశరీరములుఅధిష్ఠించిపుండబడిన ప్రీహ్యదులను ఆలింగనముచేసుకొందురాయని సంశయము. “జాయంత” యనువచనమువలన ప్రీహ్యదిశరీరమందు భోక్తలై పుట్టిన్నలొ తారనిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము. ప్రీహ్యది జన్మమందు హేతువైన కర్మవిశేషమునకు వినికిలేక పోవడము వలన ప్రీహ్యదుల సంశ్లేషమాత్రమేపున్నది. “జాయంత” యనీ జన్మవచన మాపచారికము బ్రాహ్మణాదిశరీరభావమందు “రనుణీయచరణాః” “కపూయచరణా” యని జన్మహేతుభూతములైనపుణ్యపాపకర్మములువిసబడుచున్నది.

సూత్రార్థము- అన్యాధిష్ఠితే- అన్యుడైన త్రైతజ్ఞునిచేత ఆధిష్ఠించబడిన ప్రీహ్యదులయందు సంశ్లేషము- ఏమిటవలననిన- పూర్వమందు చెప్పబడిన ఆకాశాది భావములవలె- ప్రీ

హ్యేదిభావములు చెప్పబడియున్నవి. జన్మహేతువులైన కర్మలను చెప్పక పోవడమువలనయని అర్థము.

౩౧౨. అశుద్ధమితచేన్నశబ్దాత్.

అ.—అశుద్ధంపూర్వమందుజెప్పబడిన కర్మకారణము - ఇతిచేన్న-అని యనగూడను-శబ్దాత్ - అహింసత్వాదిశబ్దమువలన.

ఎట్లయినను ప్రీహ్యేదిభావముచేత పుట్టుచున్నాడనే స్థలమందుజన్మమునకు హేతువుయైన కర్మవినబడలేదో - అట్లయినను పూర్వముచెప్పబడిన యిష్టాదులగు అగ్ని మోమియాది కర్తాదులు హింసాగర్భమాటచేత అశుద్ధములు - హింసాత్వముచేత అపరిశుద్ధమైన ప్రీహ్యేదిజన్మమందును హేతుగర్భముకలదని చెప్పినట్లయితే. అట్లుచెప్ప గూడను అహింసశబ్దముండుటవలన. పశువుల యొక్క హింసకు స్వర్గప్రాప్తిసాధనభావవాది శబ్దము వినబడుచున్నది - “హిరణ్యశరీర డౌర్ధ్వస్వర్గంఁగోకమేతి” నవాడవితక్ మ్రియసేనరివ్యసి” ఇత్యాదులు.

౩౧౩. రేతస్సిగ్యోగోఽథ.

అ.—అథ-ప్రీహ్యేదిస్వయాపప్రాప్యనంతరమందు-రేతస్సిగ్యోగః పురుషసంశ్లేషమాత్రము వినబడుచున్నది దీనికంటే ప్రీహ్యేదుల. యొక్క సంశ్లేషమాత్రమే-ప్రీహ్యేదిభావము

కంటే అనంతరమందు రేతో రూపయోగము వినబడుచున్నది. “యోయోహ్యన్నమత్రియోయోరేతస్సి ఇచ్చితహ్యాయయేవభవతి” యని ఇచ్చట పురుషసంశ్లేషమాత్రమేవినబడుచున్నది-యీప్రకారము ప్రీహ్యేదిభావమందును దెలియవలయును.

౩౧౪. యోనేశ్శరీరం.

అ.—యోనే- యోనిప్రాప్తివలన-శరీరం- శరీరసంబంధమువినబడుచున్నది.

యోని ప్రాప్తికంటే అనంతరమందు దిగుచూనుండెడు జీవునికిశరీరసంబంధముగలుగును అచ్చటనేసుఖదుఃఖముల యొక్క అనుభవముండును - గనుక పూర్వమందు ఆకాశాదులలో సంశ్లేష మాత్రమేయని అభిప్రాయము.

అ.—సం॥ స్వర్గావరోహము చేయుజీవులకు ప్రీహ్యేదిజన్మహేతుభూతకర్మ విశేషము అశ్రుతమైనందున ఆన్యజీవాధిష్ఠిత ప్రీహ్యేదులలో సంశ్లేష మాత్రమేయున్నదని నిర్ణయించిరి. ఇందునను ప్రీహ్యేది భావేనజననమనునప్పుడు తల్లవన వర్తంత మాత్రమే దుఃఖము క్తమై అట్లుగాక సంశ్లేష మాత్రమని నిర్ణయించిన దీనిచే శోషణకు సూలాలవస్థావనావహనన ఫలీకరణ పాక భక్షణాది దశలయందును అనువృత్తిసిద్ధించుటచేత భక్ష

ణవిషయము గాకయుండెడు ప్రీహ్య సంతోషము సిద్ధించుటవలన దోషకీ
దులలోను పరిణామ పరం పరయా ర్థనమతిస్ఫుటము.

తృతీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తృతీయాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము.

౭౫. పద్ధ్యాధికరణము.

౩౧౫. సద్ధ్యేస్మష్టిరాహహి.

అ.—సద్ధ్యే-స్వప్నమందు- స్మష్టి-విచిత్రనిర్మాణముజీవునిచేత చేయబడినది కాదని- ఆహహి-యీ అర్థమును శ్రుతిచెప్పుచు గదా.

స్వప్నమును అధికరించిన శ్రుతి యున్నది - “నతత్ర రథానరథయోగాన పథానో భవన్త్యథ రథాన్రథయోగాన్విథ స్మృజత” యని యారంభించి “అథవేశాన్పుష్కరిణ్యస్సో వన్త్యస్మృజతేసహికర్త” యని స్వప్నమందనుభవించబడిన పదార్థములకు నిర్మాతజీవుడా, పరమాత్మ యని సంశయము. స్వప్నముజూచెడి జీవునికి సన్నిధానమువలన “సహికర్త” యని అతడే కర్తగా పరామర్శ చేయబడుచున్నది. జీవునికిని సత్య సంకల్పర్థము ప్రజాపతివాక్యముచే

తచెప్పబడినదిగాన అతడే సృష్టింపు ను అనిపూర్వపక్షము.

సద్ధాంశము. జీవునికి సత్యసంకల్పత్వము సిద్ధమైనను సంసార దశయందు పరిమళురుషునియొక్క సంకల్పముచేత తిరోహితమైజీవునికి సంకల్ప మాత్రముచేత నిర్మాతృత్వము యుపపన్నము కానేరదు. ఈ కారణమువలననే పరబ్రహ్మసకలేతర పురుషులయొక్క అనుభవములకు విషయము గా ఆయాయిపురుషులచేతనే యనుభవించుటకు యోగ్యమైన ఆయా కాలముననుసరించి స్వప్నార్థములను నిర్మాణము చేసును.

సూత్రార్థము- సద్ధ్యే-స్వప్నమందు శ్రూయమాణమైన రథాదులయొక్క సృష్టి స్వప్నర్థస్థిగల జీవునిచేతనే చేయబడినది. ఏమిటివలనని- ఆ

హహి- అతడేక ర్తయని నాజీవునికే
పరామర్శవుండునని అర్థము.

౩౧౬. నిర్వాతారంచై కేపుత్రా
దయశ్చ.

అ.—ఏక-కొన్ని శాఖలు- నిర్వా
తారం - యాజీవుణ్ని స్వప్నపదార్థ
ములయందు క ర్తగాను చెప్పును - పు
త్రాదయశ్చ - కామశబ్దముచేత పు
త్రాదులను పరించునని చెప్పబడినది.

ఇదే జీవుని స్వపార్థములకు కా
రణంబుగ కొన్ని శాఖలు చెప్పుచున్న
వి- “యవపుసుప్తేషు జాగర్తి కామం
కామంపురుషో నిర్తిమాణ” యని-
ఇచ్చట కామశబ్దముచేత నిర్దిష్టములై
నవస్తువులు మోగుటకుయోగ్యమవు
టచేత పుత్రాదులగును. చశబ్దము అ
వధారణార్థము. ఇచ్చట “సర్వాకా
కామాకా” యని కామశబ్దముచేత
ప్రసక్తులైన “శతాయుషఃపుత్ర పా
త్రాస్యృణీష్వ” యనగా దీర్ఘాయు
స్సుగల పుత్రపౌత్రాదులను పరించున
ని వివేచనచేయుచున్నది.

౩౧౭. మాయామాత్రంతు కా
ర్తేన్యైనానభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్.

అ.—మాయామాత్రం-ఈశ్వర
మాయమాత్రమే - కార్తేన్యైన-
సమ స్తమునకు- అనభివ్యక్తస్వరూప
త్వాత్ - అభివ్యక్తముగాని స్వరూ
పముగలదౌటవలన జీవుడు స్వప్నస్థ
ప్రేరితయడు.

తుశబ్దమువలన వక్షముదిరుగుచు
న్నది. స్వప్నమందుండేపదార్థములు
జీవుని చేతనే సృష్టిచేయబడినది కా
దు-మరేమంటే ఈశ్వరుని యొక్క
మాయామాత్రమే - సకలేతర పురు
షుల అనుభవమునకుగోచరమై జీవు
నొకనిచేతనే అనుభవించుట కర్హమై
న తత్కాలమందే సరిపుచ్చబడ్డ ఆశ్చ
ర్యరూపమైన అర్థ సముదాయములను
ఈశ్వరుడే నిర్మాణముజేయునని య
ర్థము. జీవునికి సస్య సంకల్పత్వాదు
లు సమస్తసంసార దశయందభివ్య
క్తముగాని స్వరూపమైయుండుటవ
లన, అతనికి సంకల్పమాత్రముచేతనే
నిర్వాతృత్వ ముపపన్నము కానేరదు
“కామంకామంపురుషో నిర్తిమాణ”
యని పరమపురుషునే నిర్మాణ కర్త
గాచెప్పినది. “యవపుసుప్తేషు జా
గర్తి” తస్మిన్లోకాశ్చిత్రాస్సర్వే త
దునాత్యేతికశ్చన” యని యుపక్ర
మోపసంహారములయందు పరమపు
రుషునిక సాధారణమైన ధర్మముల
నుచెప్పటవలన. “సహకర్త” యని
దానితోనైకకంఠ్యమువలన పరమపు
రుషునే చెప్పుచున్నది.

తా.—జీవునివలన స్వప్నమంద
నుభవించదగిన ఆశ్చర్యరూపమైన అ
ర్థ సముదాయములను సర్వేశ్వరుడు
సృజనచేయుచున్నాడు. జీవుడు సృష్టి
చేయచాలడు.

జీవునికి సత్యసంకల్పత్వాది గుణములు స్వాభావికమైనయడల యే ప్రకారము అభివ్యక్తము కాలేదనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౧౮. పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితంతతోహ్యస్యబద్ధవిపర్యయా.

అ. — పర - పరబ్రహ్మ - అభిధ్యానాత్ - సంకల్పమువలన-తిరోహితం- ఆచ్ఛాదితమైన- తతః - సంకల్పమువల్లనే- అస్య-యీజీవునికి - బద్ధవిపర్యయా-బద్ధమోక్షములు వినబడును.

తుశబ్దము శంకానివర్తకము-పరమపురుషుని అభిధ్యానము వలన ఈ జీవునికి స్వాభావికమైన రూపము అనాదికర్త ప్రవాహమువలన కృతాపరాధుడౌటచేత తిరోహితమయినది (తతోహ్యస్యబద్ధవిపర్యయా) తతః ఆపరమపురుషసంకల్పమువలనయీ జీవునికి-బద్ధవిపర్యయా-సంసారమోక్షములువినబడుచున్నది. “కోహ్యవాన్యాత్రః ప్రాణ్యాద్యదేవ ఆకాశ ఆనన్దోనస్యోత్ ఏష హ్యవానన్దయాతి” “పరం జ్యోతి రుపసంపద్యస్యేనరూపేణాభినిష్పద్యత” ఇత్యాదులలోనియర్థముస్ఫుటము.

తా. — పరబ్రహ్మసంకల్పమువలన యీజీవునికి స్వాభావికమైన రూపము అనాదికర్తప్రవాహముచేత తిరోహితమైనది. అందువలనపరమపురుష సంకల్పము వలన యీ జీవునికి

బంధ మోక్షములు వినబడుచున్నది. తిరోధాన ప్రకారమును జెప్పుచున్నారు.

౩౧౯. దేహాయోగాద్వాసోపి.

అ. — సోపి - ఆయాచ్ఛాదనమున్న-దేహాయోగాద్వా-దేహసంబంధంబువలననైనది.

సోపి-ఆతిరోభావము - దేహసంబంధమువలననే యాచున్నది. వాశబ్దమువికల్పార్థము-వ్యవస్థచేయబడినదివికల్పము. సృష్టివేళయందుదేవమనుష్యాదులయొక్క దేహకారముగా పరిణతమైన అదిత్తు యోగమువలనను, ప్రళయకాలమందు నామరూపవిభాగమున కనర్హమైన సూక్ష్మదశనుపొందినఅచిత్సంబంధముచేతనొన,

౩౨౦. సూచకశ్చహితైరాచక్షతేచతద్విదః.

అ. — శ్రుతేః-స్వప్నశ్రుతులను-సూచకశ్చహి- శుభా శుభ సూచకములని-తద్విదః-అభిజ్ఞులు-ఆచక్షతే-చెప్పుచురు.

మందున్నస్వప్నమందురధాదులుజీవసంకల్పముచే చేయబడినవి కావునందువల్లనోపేస్తవ్యముశుభాశుభములకు సూచకమని శ్రుతులవలన దెలియబడుచున్నది || “యదాకర్తసు కామ్యేషు స్త్రియం స్వప్నేషు పశ్యతి| సమృద్ధితత్రజానీయాత్తస్మిం త్వప్ననిదర్శనే” “అథ స్వప్నేపు

గువంకృష్ణంకృష్ణదత్తం” ఇత్యాదులలో-స్వప్నాధ్యాయవేత్తలు జెప్పుచున్నారు. జీవసంకల్పముచేత చేయబడిన యడల సూచకత్వము సంభవింపదు-తనసంకల్పముచేచేయబడిన యడల శుభములకు సూచకములైన అర్థమును నిర్మాణముచేసి జీవుఁజూచును. గనుక స్వప్నముందు ప్రత్యక్షములయ్యెడు యర్థములకు పరమపురుషుడేనిర్మాత.

ఆ.-సం॥ స్వాప్నసృష్టిప్రకరణమందు జీవుడుసన్నిహితుడౌటచేత సృష్టి జీవకర్తృకమనిశంకించి-సంపాదకలో స్రష్టుత్వోపయక్త సత్య సంకల్పత్వాదులు కర్మ తిరోహితస్వరూపుడైన జీవునికి గూడనందున స్వాప్నసృష్టి జీవకర్తృకము గాదు-పరమాత్మ కర్తృకమని నిర్ణయించబడినది.

౭౬. తదభావాధికరణము.

౩౨౧. తదభావో నాడీషుతచ్చ్రితేరాత్మనిచ.

ఆ.- తదభావః - స్వప్నాభావము సుషుప్తియని యర్థము-నాడీషు-నాళులందు-ఆత్మనిచ-ఆత్మయందును తచ్చ్రితేః-సుషుప్తిస్థానత్వముగా శ్రుతలుజెప్పును.

నాళులు పురీతద్భ్రష్టాయను-సుషుప్తిస్థానత్వముచేవినబడుచున్నవి వీనికి వికల్పమా- లేక - సముచ్చయ

మాయనిసంశయము. వికల్పమనిపూర్వపక్షము. “ఆసుతదానాడిషు సుప్తోభవతి” “తాభిఃప్రత్యవసృప్యపురీతతిశేతే” “సతాసోఽవ్యతదా సంపన్నోభవతి” యని మూటికినినిరపేక్షత్వముతోచుటవలన.

సిద్ధాంతము. ప్రాసాదముఖిత్వము పర్యంకాదులవలె కార్యభేదము చే సముచ్చయము సంభవించుచుండ గపాక్షి బాధ గర్భవికల్పము యాత్మముగాదు సముచ్చయమే యోగ్యము. ఏ కారణమువలన పర్యంకమువలె బ్రహ్మము సుషుప్తికిస్థానమవునో అందు వలన పర్యంక స్థానీయము బ్రహ్మము,

సూత్రార్థము-తదభావః- స్వప్నాభావః, సుషుప్తియని తాత్పర్యము సుషుప్తినాళులలో. ఆత్మయందును చకారముచేత పురీతతయిందును. తచ్చ్రితేః- మూటికి సుషుప్తిస్థానత్వముయొక్క శ్రవణముండుటవలన. చేప్పబడిన న్యాయముగా సముచ్చయముయోగ్యమని అభిప్రాయము.

౩౨౨. అతఃప్రబోధోఽస్మాత్.

ఆ.-అతః-అందువలన-అస్మాత్-ఈబ్రహ్మమువలన- ప్రబోధః- ప్రబోధఃశ్రుతి ఉపపన్నమాను.

అతః-ఆ కారణమువలన-అస్మాత్-ఈబ్రహ్మమువలన - ప్రబోధశ్రుతిః - ప్రబోధశ్రుతి-వ్యవదిత్యతే- వుపపన్న

మవుచున్నది- “సతతగమ్యనవిచుస్స తతగచ్ఛానుహ” యని.

అ.—సం॥ నాళులేమి, పురీతస్మృదేశమేమి, బ్రహ్మమేమి, యీమాడున్న వైరపేక్ష్యేణ సుమప్తి స్థానత్వముగా శ్రుతమవుటవలన తత్త్వానత్వము వికల్పముగావచ్చునని శంకించి ప్రాసాద భిట్వాపర్యంకములవలె కార్యభేదేన సముచ్చయమే కూడినట్లు ఉండగా పాక్షిబాధగర్భ వికల్పము అయుక్తమవుటచే సముచ్చయమేయుక్తమనిర్ణయించబడినది.

౭౭. కర్మానుష్ఠితశబ్ద విధ్యధికరణము.

౩౨౩. సవవతుకర్మానుష్ఠృతి శబ్దవిధిభ్యః.

అ.—కర్మ-జన్మాంశకర్మచేతను అనుష్ఠృతి-ప్రత్యభిజ్ఞచేతను- శబ్ద-శబ్దములచేతను- విధిభ్యః- ఉపాసనచేత-సవ-అదేజీవుడే యని అర్థము.

సుషుప్తుజ్ఞానవాడే ప్రబోధ కాలమందు పైకిలేచునా- లేక- ఆతడా- అన్య డాయనియమము లేదని సంశయము. సుషుప్తుజ్ఞానవానికి సర్వోపాధి వినిర్ముక్తమైన బ్రహ్మయందు సంపత్తిగలిగియుండుటచే ముక్తునికంటే వైలక్షణ్యము లేదుగనుక పూర్వశరీరముయొక్క సంబంధము లేకపోవుటవలన అతడేన నేనియమము సంభవించదనిపూర్వపక్షము.

సుప్తుజ్ఞానవానికి బ్రహ్మజ్ఞానము లేకపోవుటచేత పూర్వముచేయబడిన కర్మకు అతని చేతనే అనుభవంప బడుటవలన వాడే నేననెడి ప్రత్యభిజ్ఞవలన - “తత్తహ వ్యాఘ్రేవా సింహావా” యని ఆరంభించి “యద్యద్భవ నితథాభవన్తి” యనుశబ్దములవలన - మోక్షమునకు పాధనమైన కర్మకు వ్యర్థత్వము సంభవించుటవలన అతడేలేచుచున్నాడని సిద్ధాంతము. జీవుడు శరీరేంద్రియములచేత వినిర్ముక్తుడు కాదును గేహంటే కరణక లేబరములయొక్క- ప్రవర్తనవల్లనైన ఆయాసమును పూరటను పొందుట కొఱకు బ్రహ్మమందులయుమును పొందకయే తిరిగి పూరడించుకొనినవాడై పైకి లేచునని జెప్పవలెను. సూత్రము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

అ.—సం॥ సుప్తుడే ప్రబోధ కాలమందు యుత్థితుడౌతాడని అనగూడదు సుప్తునకు సర్వోపాధి వినిర్మోకపూర్వక బ్రహ్మసంపత్తివచ్చుటచే ననిశంకించి సుమప్తికి ముందే ఆరంభమైన కర్మముత్థితునివలన సమావసము చేయబడుటచే సోహమని సుప్తుడే యుత్థితుడని ప్రత్యభిజ్ఞ వచ్చుట చేతను- ఇత్యాదియుక్తులచే సుప్తునికే పుష్టిత్వమునకుర్పించబడినది.

౭౮. ముద్గాధికరణము.

3౨౪. ముద్ధేర్ధ-సప్తత్వః పరి
మాత్.

అ.—ముద్ధే-మూర్ఖయందు ఏల
వస్థోపది-పరిశేషాత్ - మరణజాగరా
వస్థలు రెండుగానందున - అర్థసంప
త్తిః-మరణముకొఱకు అర్థసప్తత్వని
భావము.

మూర్ఖ-మరణమునకంటే భిన్న
మా- మరణమేనాయని సంశయము.
పనుస్తేంద్రియములు ప్రాణముల
యొక్క వ్యాపారసమాప్తివలన మ
రణమేనని పూర్వపక్షము - ఆకార
మునకు వైరూప్యము లేకపోవుటవల
నసూక్ష్మప్రాణముంటున్నదని యంగీ
కరించుటచే మరణవాదార్థసంపత్తిని
సిద్ధాంతము.

సూత్రార్థము - ముద్ధే - మూర్ఖ
నొందినపుడు మునియందు యేలవస్థోప
దిషః అణముకొఱకు అర్థసంపత్తి - ఏమి
టివల్లనంటే (పరిశేషాత్) ప్రాణా
దులయొక్క సర్వవ్యాపారములు శా
ంతములగుటవలన జాగరావస్థగాదు.
గతమైన ప్రాణముగల అవస్థయుగా
దు-ఆకారవైలక్షణ్యముచేత సూక్ష్మ
ప్రాణములకు స్థితి నంగీకరించుట వల
న-మూర్ఖనుబొందినవానికి తిరిగిబ్రత
కడమువలన మరణముకాదు పరిశేష
మువలన మరణముకొఱకు అర్థసంప
త్తియని దెలియబడుచున్నది.

అ.—సం॥ మూర్ఖ-సర్వేంద్రియ

ప్రాణవ్యాపారోపరిత దశగానుండు
టచేత మరణమనిశంకించి ఆకారవై
రూప్యముచే సూక్ష్మప్రాణా వస్థిత్య
ముచే అవగతమైనందువలన మరణా
యార్థసంపత్తిమూర్ఖయని నిర్ణయిం
చబడినది.

౭౯ ఉభయలింగాధికరణము.

3౨౫. నస్థానతోపిపరస్యోభయ
లిజ్జంసర్వత్రహి.

అ.—పరస్య-బ్రహ్మమునకు- నస్థా
నతోపి-ఆయామిస్థానము లందుండు
టవలన దోషము సంభవించదు. స
మస్తస్థలములందును- ఉభయలింగం
హి - దోషరహితత్వకల్యాణగుణవ
త్వరూపమైన రెండులింగము నుండుట
వలన.

జీవునికి వలెనంత ర్యామియైనపర
బ్రహ్మమునకు జాగరాది ప్రయుక్తమై
నదోషములు సంభవించునా-లేదా ..
యనిసంశయము- “యః పృథివ్యాంతి
ష్ఠః” “యశ్చ యుసితిష్ఠః” “యో
రేతసితిష్ఠః” ఇత్యాదులలో జీవుని
వలెనె సర్వావస్థలందును స్థితిచెప్పుట
వలన. తనయిచ్చగుబట్టి పూయశోణి
తాదులందు వజ్రనముఅవునుపార్థమై
ననుసమస్తదోషములు సంభవించున
నిపూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము - “అపహతపాస్మా
విజరః” “నిగవద్యం నిర్జ్జనం” “స
త్యకామస్సత్యసంకల్పః” “యస్సర్వ

జ్ఞస్సర్వవిత్” “యోమానుజమనా
దించవేత్తిలోకమహేశ్వరం” “ప
రశవరాణాం సకలానయత్ర క్షేశాద
యస్సంతిపరాపరేశ” ఇత్యాదిశ్రుతి
స్మృతులలో నిరస్తనిఖిలదోష గంధ
ముగలసర్వజ్ఞ సత్యసంకల్పత్వాది
యుభయ లక్షణస్వరూప మవగత
మాటచే పరబ్రహ్మమునకు సర్వాంత
ర్యామిత్యముచేత అవస్థితమైననుదో
షగంధముసంభవించదు - నురేనం
తేసర్వనియమన రూపలీలారసమును
వహించడమే.

సూత్రార్థము - (నస్థానతోపిపర
స్య) పృథివ్యాదులందు అంతర్యామి
గా నుండినను పరబ్రహ్మకు నాయా
యిస్థానాదు లంబండుటచే జీవునికి
యేదోషాదులుచెప్పబడినవో అవిసం
భవింపవు. యేమిటివలననిన. (ఉభ
యలింగంసర్వత్రహ)హి-హేతువు-
యేకారణమువలనసర్వత్రశ్రుతిస్మృ
తులందును-నిర స్తనిఖిలదోషత్వసమ
స్తకల్యాణగుణాత్మకత్వరూపోభయ
లింగమో ఆహేతువునుబట్టి ఉభయ
లక్షణముగల పరబ్రహ్మమని తెలియబ
డినది.

3౨౬. భేదాదితీచేన్న ప్రత్యేక
మతద్వచనాత్.

భేదాత్-స్థితిభేదమువలన - ఇతి
చేన్న - జీవునివలెపరమాత్మకుదోష
ముగూడదు- ప్రత్యేకం-ప్రతిపర్యాయ

ము - అతద్వచనాత్ - దోషాభావము
చెప్పుటవలన.

యేప్రకారము జీవుడు స్వతఃజీవ
హతపాప్తత్వాది గుణములు గలవా
డైననుచేవాదిశరీరసంబంధస్థితివలన
జెప్పబడిన దోషసంబంధిత్య ముగల
దో-ఆప్రకారముపరబ్రహ్మమునకున్న
“యస్యపృథివీశరీరం” యనిశరీరసం
బంధిత్యముచే నట్టి దోషములున్నవని
జెప్పగూడదు. ప్రత్యేకం - ప్రతిపర్యాయ
యనుచునుఅతద్వచనాత్ - దోషా
సంబంధిత్యముచెప్పుటవలన॥యస్యపృ
థివీశరీరం” ఇత్యాదులలో- “సతఆ
త్మాస్తర్యామ్యవృత” యని అస్త
ర్యామికినిదోషత్వముచెప్పబడుచు
న్నది. జీవునికిపరమాత్మ సంకల్పమువ
లన స్వరూపమాచ్ఛాదితమని చెప్పబ
డుచున్నది. గానశరీరసంబంధముండి
ననుపరబ్రహ్మమునకా దోషములుసం
భవించవు.

3౨౭. అపిచైవమేకే.

ఆ.-ఏకే-కొన్నిశాఖలు- ఏవమ
పిచ-ఇదేప్రకారముచెప్పును.

మరియు నీజీవపరమూత్మలకుయే
కశరీరమందే శరీరులుగా నుండడము
చేతదోషసంబంధిత్యము దోషరహి
తత్వముయేదిచెప్పబడినదోయదెఅర్థ
మునుకొన్నిశాఖలు స్వశబ్దముచేతచె
ప్పుచున్నవి-“ద్వాసుపన్దాసయుజాస
ఖాయా సమానం వృక్షంపరిషస్వజా

తే. తయోరన్యంపిష్టులంస్వాద్వత్త్వ
నశ్చన్యన్యోఅభిచాకశీతి” యని.

మనుష్యాది శరీరములందు శరీరి
యగుటజీవునికి నామరూపములుపొం
దడముచేత కర్మవశ్యత్వమందు హే
తువగును - అదిపరబ్రహ్మకుకర్మవశ్య
త్వముచేతయే ప్రకారము కర్మఫలము
అననుభవంబనగా చెప్పుచున్నారు.

౩౨౮. అరూపవ దేవహితత్వ
ధానత్వాత్.

అ. — తత్ - పరబ్రహ్మ-ప్రధానత్వా
త్ - నియామకత్వమువలన- అరూ
పవదేవహి - రూపరహితమేయాను.

మనుష్యాదులయొక్క శరీరముం
దుశరీరిగానుండినను ఆపరబ్రహ్మరూ
పరహితమైనదే- యేమిటివల్లనంటే-
ప్రధానత్వాత్ - నిర్వాహకత్వమువ
లనజీవునికి నామరూపప్రా ప్తిపూర్వ
కముగా కర్మఫలానుభవమునునిర్వ
హింప జేసెడికొటకు పరబ్రహ్మ ఆ
యాము శరీరములందు శరీరిగానుం
డును. యాయర్థమునే “యన్యవృథివీ
శరీరం” “యస్యాత్మాశరీరం” “య
ఆత్మానమన్తరోయమయతి” “అ
న్తఃప్రవిష్ట శ్శస్తాజనానాం సర్వా
త్మా” యని. గానవుభయలింగముప
రబ్రహ్మమగును.

తా. — దేహాన్తఃప్రవిష్టుడై అన్యుల
కదృష్టుడైపరమాత్మకాసనము చేయు
చుండును.

“సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ” యు
నివ్రకాశమొక్కటే బ్రహ్మస్వరూపము
నిచెప్పబడుచున్నది. యెట్లుభయలిం
గమనగాచెప్పుచున్నారు.

౩౨౯. ప్రకాశవచ్ఛావైయధ్యాత్.

అ — ప్రకాశవత్ - ప్రకాశ
మునకుబ్రహ్మస్వరూపమువలె - అవై
యధ్యాత్ - వైయర్థము లేకపోవుటవ
లనకల్యాణగుణవత్త్వము స్వీకరింపబ
డును.

ఏప్రకారము-“సత్యంజ్ఞానం” అ
నేవాక్యమునకు వ్యర్థత్వములేక పా
య్యెడికొటకుప్రకాశమే బ్రహ్మస్వరూ
పమని తెలియబడుచున్నదో ఏప్రకార
ము-“యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్” పరాశ్ర
శక్తిర్వివిదైవత్రాయతే” ఇత్యాది
వాక్యములకు వైయర్థములేకపోవుట
వలన కల్యాణగుణాకరత్వమున్ను బ్ర
హ్మమునకు స్వరూపమని తెలియబడు
చున్నది - గాన వుభయలిక్లము పర
బ్రహ్మము.

తా. — శ్రుతులందు వైయర్థము
లేనందు చేత బ్రహ్మమునకు కల్యాణ
గుణాకరత్వముగ్రహింపబడుచున్నది

౩౩౦. ఆహవత్సాత్రం.

అ. — తన్మాత్రం - ప్రకాశస్వరూ
పమాత్రమునే-ఆహవ- సత్యమునెడి
శ్రుతిచెప్పినది.

“సత్యంజ్ఞానం” అనువాక్యము,
బ్రహ్మము జ్ఞానస్వరూపమని యింత

మూత్రముచెప్పినది. మరల కల్యాణ గుణాకరత్వ బ్రహ్మస్వరూపమును నిషేధించును.

౩౩౧. దర్శయతిచాథో అపిస్త్య ర్యతే.

అ.—దర్శయతిచ- శ్రుతులును చెప్పను-అథాఅపి- అనంతరమందును- స్త్యర్యతే-స్త్యుతులున్నచెప్పను,

వేదాంతవాక్యసమూహము-నిరస్తనిఖిలదోషత్వము కల్యాణ గుణాకరత్వమును చూపించుచున్నది - “నిష్కళం నిష్కరియం కాంతం నిరవద్యం నిరంజనం” “తమీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరం తందేవతానాం పరమంచ దైవతమ్” ఇత్యాదులు. “యోమామజమనాదించవేత్తిలోక మహేశ్వరం” అహంకృత్స్వస్వజగతిప్రభవఃప్రళయస్తథా। మత్తః పరతరం నాన్యత్-ఇత్యాదులు.

౩౩౨. అతవచోపమాసూర్య కాదివత్.

అ.—అతవచ-ఆకారణమువలన-సూర్యకాదివత్ - జలసూర్యాదులవలెనే-ఉపమా- సాదృశ్యము అనగా సూర్యప్రతిబింబసామ్యమని దెలియవలయును.

ఏకారణమువలన పరబ్రహ్మమునకు నిరస్త సమస్త దోషములచేత, కల్యాణ గుణాశ్రయత్వము చేత ఉభయలింగత్వమువలన పృథివ్యాదిస్థాన

ములందుండినను వానివలనప్రయుక్తమైన దోషసంబంధములేదో- ఆకారణమువలన శాస్త్రములందు జలసూర్యకాదుల యొక్క సాదృశ్యము చెప్పబడియున్నది. “ఆకాశమేకం హి యథాఘటాదిమపుథగ్భవేత్। తథా త్మేకోవ్యనేకస్థా జలాథా రేష్వివాం శుమాన్” ఇత్యాదులలో.

తా.— పరబ్రహ్మమునకు నిరస్త నిఖిలదోషభావము చేతను కల్యాణ గుణాకరత్వముచేతను పృథివ్యాదిస్థానమందుండినను తత్ప్రయిక్తదోషము ఆకాశ సూర్యాదులకువలె సంభవించదు.

౩౩౩. అమృతదగ్రహణాత్తున తథాత్వం.

అ.—అమృతవత్ - ఉదకమందు సూర్యునివలెనే- అగ్రహణాత్ - గ్రహణము లేక పోవుటవలన - నతథాత్వం-శబ్దరూపత్వము.

తుల్యము చోద్యమును సూచనచేస్తున్నది. ఉదకమందున్నట్లువలె గ్రహణము లేకపోవుటవలన- యేవ్రకారము పుడకమందు సూర్యుడు లేకపోయినను భ్రాంతిచేత నచ్చట వుండేవానివలె గ్రహింపబడునో ఆవ్రకారము పృథివ్యాదులందు పరమాత్మగ్రహింపబడడు “యః పృథివ్యాంతిష్ఠకా పృథివ్యాంతిస్తద” యని పరమార్థత్వముగా స్థితిని గ్రహింపబడును. గనుక

యారీతికాదు సూర్యునివలె తత్త్వ)
యొక్కదోషగంధముయొక్క ఆభా
వము పరమాత్మకు లేదు యథార్థము
గావుండుట వలన.

పరిహరించుచున్నాడు.

౩౩౪. వృద్ధిహాసభాత్వ మం
తర్థావాదుభయ సామజ్ఞస్యాదేవం
దర్శనాచ్చ.

అ. — అంతర్థావాత్ - పరమా
త్మకు వృద్ధివ్యాదులందు అంతర్థావ
మువలన- వృద్ధిహాసభాత్వం- వృద్ధి
క్షయప్రాప్తిని నివారణచేయబడును
ఇదియేమిటివలన దెలియబడుననగా
ఉభయ సామజ్ఞస్యాత్ - రెండుదృ
ష్టాంతములకు సమంజసత్వమువలన-
ఏవం- యావ్రకారము- దర్శనాచ్చ-
సాదృశ్యముచెప్పటవలన.

వృద్ధివిమోచితైన విషయ స్థానము
లందుండినను- పరమాత్మకు- తడంత
ర్థావాత్ - అక్కడ అంతర్థావము
వలన దానివలనసంభవించిన వృద్ధిక్ష
యములను పొందడము. “జలాధారే
ష్వివాంశుమా” యనేదృష్టాంత
ముజేత నివర్తిచేయబడును - ఇదియే
ప్రకారము దెలియబడునంటే (ఉభ
య సామజ్ఞస్యాదేవం) ఉభయ దృ
ష్టాంతముల యుపాదాన సమంజస
త్వము వలన నీప్రకారము దెలియబ
డుచున్నది “ఆకాశమేకంహియథా
ఘటాదిషువృథగ్భవేత్ ఆని” ఘటకర

కాదులలో విషయముగనుండు ఆకాశము
ను- “జలాధారేష్వివాంశుమా”
యని యథార్థముగా లేనిసూర్యుని
యాయుభయమునుదృష్టాంతముగా
తీసుకొని “తథాత్మేకోవ్యవేకస్థ” య
ని నిగమనముచేయుటవలన ఆయా
స్థానప్రయుక్త వృద్ధిహాసప్రాప్తిని
ర్తనమాత్రమే వివక్షచేయబడిన దని
దెలియబడుచున్నది. మరియొక స్థల
వందుదృష్టాంతదాష్టాంతములకున
ర్వసామ్యమభావమైనను సింహభవ
మాణవకయిత్యాదులలో దృష్టాంతో
పాదానముయొక్క దర్శనమువలన
దెలియబడుచున్నది.

“అథాత ఆదేశోనేతి నేతి” ఇ
త్యాదులచే పూర్వమందుప్రకృతమై
న మూర్తామూర్తరూపమైన ప్రపంచ
మునకు బ్రహ్మ స్వరూపత్వము యొ
క్క నిషేధమువలన నిష్ప్రపంచమై
న సన్నాత్రమే బ్రహ్మము. చెప్పబడిన
ఉభయలింగములుగలదిగాదనిశంకిం
చినమాధానముచెప్పుచున్నాడు.

౩౩౫. ప్రకృతైతావత్వంహి ప్ర
తిషేధతితతోబ్రవీచిభూయః.

అ. — ప్రకృత-పూర్వమందున్న
తమైన-ఏతావత్త్వం-ఇంతమాత్రము
బ్రహ్మచునకు నిషేధమగును - తతః-
పూర్వమందుచెప్పబడినదానికన్నను
భూయః- అధికముగా- బ్రవీచి-చె
ప్పచున్నది.

హేతజ్జము - హేతు వాచకము. “ద్యేవావబ్రహ్మణోఽపేమూర్తం చామూర్తమేవచ” ఇత్యాదులయందు స్థూల సూక్ష్మప్రపంచమునకు బ్రహ్మ రూపత్వముచేత ప్రమాణాంతరమందు చెప్పబడనిదాని కచ్చటనేరూపముగావుపదేశముండుటవలన నిషేధముసంభవించదు ప్రకృత మందింత మాత్రమే బ్రహ్మమునకు నిషేధము గలుగుచున్నది- పూర్వమందు ప్రకృతమైనంతమాత్రము కలిగినది బ్రహ్మకాదని, “అథాత ఆదేశో నేతి నేతి” యనుస్థలమందు ప్రతిపాదించ బడిన దనియర్థము. (తతో బ్రవీతిచ భూయః) తతః-పూర్వోక్తమైనయాధిక్యమును వాక్యశేషముచెప్పుచున్నది “సహ్యో తస్మాదితి నేత్యన్యత్పరమస్తి అథనామధేయం సత్యస్య సత్యమితి ప్రాణావై సత్యం తేహమేవ సత్యమితి” యని నేతిర్నిర్దిష్టము వలన, బ్రహ్మమున కన్యములేదని అర్థము. పరబ్రహ్మకంటే స్వరూపమువలన గుణముల వలన ఉత్కృష్టము లేదని యర్థము. సత్యస్య సత్యమని బ్రహ్మయొక్క నామధేయము. దాని నిశ్చయ కథనము-ప్రాణావై సత్యం తేహమేవ సత్యమని- ప్రాణసాహచర్యము వలన జీవాత్మలు-ప్రాణములు- అవి అంతరితౌదులవలెనే వుత్పత్తికనర్హములౌటచేత సత్యము. వానికంటే ఇతడు

సత్యము. వారలు కర్మానుగుణమైన దేహసంబంధముచేత జన్మముగలవారు అవి యితనికిలేదు గనుక వారలలోనితడు సత్యము- జ్ఞానసంకోచరూపమైన వికారములున్న సంభవించవు. ఈకారణమువలన ప్రమాణాంతరము చేతను దెలియబడని స్వరూపముగలబ్రహ్మమునకు మూర్తామూర్తప్రపంచక్రమముచేత వుపదేశముండుటవలన- మఱియొక ప్రకారవిశేష వుపదేశమువలనను “అథాత ఆదేశో నేతి నేతి” అని పూర్వము ప్రకృతమైన ఇయత్తా బ్రహ్మమునకు నిషేధముచేయబడుచున్నదని అర్థము.

వోయీస్వభావముగా ప్రత్యక్షమువల్లనిర్విశేష సన్మాత్రమేగ్రహింపబడుచున్నది- దానికంటే అతిరిక్తమైనభ్రాంతిచేతతోచెడివిశేషమును ఆరోపముచేసి “నేతి నేతి” యని నిషేధము చేయబడుచున్నదని అంటే చెప్పుచున్నారు.

౩౩౬. తదవ్యక్త మాహహి.

అ.—తత్ -బ్రహ్మము-అవ్యక్తం- అస్ఫుటమని-ఆహహి-శ్రుతిచెప్పెను. ఆబ్రహ్మము యే ప్రమాణము చేతను వ్యక్తముకాదు- అటువలె శ్రుతిచెప్పుచున్నది- “నసంద్య శే తిష్ఠతి రూపమస్య” ఇత్యాదులందు.

౩౩౭. అపిసంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం.

అ. — ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం-
శ్రుతిస్మృతులచేతను- సంతాధనేపి-
ధ్యానమందు పరమాత్మ దెలియబడు
నని నిశ్చయింపబడును.

మరియు సంతాధనమందే పొంద
బడుచున్నది. సంతాధనం- చక్కగా
ప్రీతితో గూడినభజనము-ఉపాసనమ-
నితాత్పర్యము. ఉపాసనరూపభగవ
త్ప్రీతిజనకమైన నిమిత్తమువిన్నామ
రిదేనిచేతను పొందబడెడు వాడుకా
డని శ్రుతిస్మృతులచేతదెలియ బడు
చున్నది. “నాయమాత్మాప్రవచనేన
లభ్యోనమేధయానబహునాశ్రుతేన
యమేవైషవృణుతేనేనలభ్యః” నా
హంవేదైర్నతపసానదాసేన నచేజ్య
యా-భక్త్యాత్వనస్యయాశక్య”య
ని. గనుక యేప్రమాణముచేతనుఅవ్య
క్తరూపము గలవాడౌటవలన బ్రహ్మ
కు “ద్వేవావబ్రహ్మణోరూపే”యి
త్యాదులందు బ్రహ్మమునకు ప్రకార
తయా జగదైశ్వర్యముయూపదేశము
చేయబడినది. “నేతి నేతి” యని ని
షేధింపబడడములేదు. మరేమంటే
ప్రకృత ఇయతామాత్రమే నిషేధిం
పబడుచున్నది.

౩౩౩. ప్రకాశాదివచ్చు వైశే
ష్యంప్రకాశశ్చకర్మణ్యభ్యాసాత్.

అ. — కర్మణీ-ధ్యానకర్మయందు
అభ్యాసాత్-అభ్యాసమువలన-ప్రకా
శశ్చ-దర్శనముగలిగి- ప్రకాశాదివత్

జ్ఞానానందాదులవలె- అవైశేష్యం-
విశేషాభావముతోచుచున్నది.

ఈకారణమువలన జ్ఞానానందా
దులవలె జగదైశ్వర్యమున్ను బ్రహ్మ
యొక్కరూపము- యేవానుదేవాదు
లకు ధ్యాన రూప కర్మయందభ్యాస
మువలన ప్రకాశముగలిగెనొ దర్శ
నముబుట్టెనో వారలదర్శనమందు ప్ర
కాశాదివత్ - జ్ఞానాదులకున్నటువ
లెనే జగదైశ్వర్యమునకు అవిశేష్య
ముతోచుచున్నది-తద్దైత్యశ్వర్యస్మృ
షిర్వానుదేవఃప్రతిపేదేఅహంమును
రభవంసూర్యశ్చాహం కక్షీవాక్”
ఇత్యాదులందు.

౩౩౪. అతోననేనతథాహిలిజ్ఞం.

అ. — అతః-ఆకారణమువలన-అ
నంతేన-కల్యాణగుణ సమూహముచే
తయోగముసిద్ధించెను-తథా-అట్లయి
నను-లింగంహి- ఉభయలింగముగల
దెబ్రహ్మ.

అతః- అనంతేన, కల్యాణగుణ స
మూహముల చేత యోగము బ్రహ్మ
మునకు సిద్ధించెను. ఆప్రకారమైనను
యుభయలింగమే పరబ్రహ్మ.

అ. — సం || జీవునికివలెనే పర
మాత్మునికి జాగరాదిసర్వావస్థలలో
అవస్థానము క్షమైనందుచేత తత్ప్ర
యక్తదోషములుసంభవించుననిశం
కించి సర్వావస్థా వస్థితమైన బ్రహ్మ
మునకు అఖలహేయప్రత్యగీ కర్వక

ల్యాజైకతానత్వములనే ఉభయలింగము శ్రుతిశతసమధికత మాటచేత త్ప్రియుక్తదోషములు సంభవించదని నిర్ణయించబడినది

౨౦. అహికుండలాధికరణము.

౩౪౦. ఉభయ వ్యవదేశాత్త్వ హికుణ్డలవత్.

అ. — అహి-సర్పమునకు-కుణ్డలవత్ - కుణ్డలభావమువలె బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపము చేతస్థితి - అచిత్తునకు బ్రహ్మరూపము చేత స్థితి - ఉభయ వ్యవదేశాత్ - ఏకత్వ నానాత్వవ్యవదేశమువలననగును.

“దేవావబ్రహ్మణోరూపే” ఇత్యాదులలో జెప్పబడిన అచిద్వస్తువునకు బ్రహ్మరూపత్వము బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపముచే పరిణామమువలనయాచున్నదా - లేక పరబ్రహ్మయందు-అచిద్వస్తువయందును - ఏకజాతియోగమువలననా - లేక జీవునివత్ బ్రహ్మశరీరత్వముచేత బ్రహ్మవిశేషణత్వముచేత నాయనిసంశయము- భిన్నత్వాభిన్నత్వ రూపోభయవ్యవదేశములకు యుపపత్తికొఱకు బ్రహ్మ అచిద్రూపముచేత పరిణమించుచున్నదని మొదటిపక్షము. ఆ ప్రకారమైనను- బ్రహ్మమునకు నిర్దోషత్వాదులు బాధపెట్టుచున్నదని ఏకజాతియోగముచేతనినిరెండవపక్షము. ఇట్లైనను - “ఆత్మైవేదంసర్వం” “బ్రహ్మైవేదంసర్వం”

యని బ్రహ్మస్వరూపమునకే సర్వశబ్దవాచ్యత్వముయొక్క వ్యవదేశమునకు బాధకలగని - లోకమందొక్క-గోపుఖండమనియు ముండమనియు పూర్ణశృంగమనియు సర్వగోవ్యక్తులకు వాచకమైన శబ్దముచేత జెప్పబడుచున్నది. గాన జీవునికి న్నటువలె బ్రహ్మశరీరత్వముచేతను బ్రహ్మవిశేషణత్వముచేతను అచిద్వస్తువునకు బ్రహ్మ్యంతత్వమునిసిద్ధాంతము.

సూత్రార్థము - తుశబ్దమువధారణార్థకము. సర్పమునకు కుండలభావమువలె నే బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపముచేతస్థితి. యేమిటివల్లనంటే- ఉభయవ్యవదేశాత్ - నానాత్వ ఏకత్వములను జెప్పటవలన.

౩౪౧. ప్రకాశాశ్రయవద్వాతే జన్తాత్.

అ. — లేజన్తాత్ - లేజస్త్యముచేత- ప్రకాశాశ్రయవద్వా - ప్రకాశాశ్రయమువలె యేకజాతియోగముండును.

వాశబ్దము అనంతరమందు చెప్పబడిన దానికి వ్యాప్తత్రమనియర్థము-యే ప్రకారము ప్రకాశమునకు తదాశ్రయవస్తువునకు లేజస్త్యముచేత ఏకజాతియోగమువలన అభిన్నత్వము భిన్నత్వమురెండుయందునో - ఆ ప్రకారము అచిద్భ్రమ్యలకునుండును.

౩౪౨. పూర్వవద్వా.

అ.—పూర్వపద్యా - పూర్వము బ్రహ్మకు నిర్దోషత్వము చెప్పబడినప్రకారంబుగనైనను.

వా శబ్దము పక్షద్వయవ్యావృత్తి ఫలకమనియర్థము - పూర్వపత్ - యే ప్రకారము “అంశో నానావ్యవదేశాత్” ప్రకాశామలకింబు-బ్రహ్మకునిర్దోషత్వము సిద్ధించెడికొలకు-ప్రకాశజాతి-గుణము- శరీరమువలె భిన్నముగానుండడమున కనర్హమైన విశేషణత్వముచేత జీవునికి బ్రహ్మాంశత్వము చెప్పబడినదో-అదేప్రకారము - అది ద్వస్తువుకును-అదిద్వాదక శబ్దముచేత అదిద్విశిష్టమైనవస్తువే బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది-“ఆత్మైవేదంసర్వం” యని అభేదవ్యవదేశమునకుపపత్తి - విశేషణవిశేష్యములకుస్వరూపముస్వభావముయొక్క భేదజ్ఞాపనముకొలకు విశేషణ విశేష్యములభేదముచేత వభేదము ఉపపన్నమాను. - “క్షురంత్యవిద్యాహ్యహృతంతువిద్యావిద్యావిద్యేశుశతేయస్తుసోన్య” యని- బ్రహ్మమునకునిర్దోషత్వము చెప్పబడెను.

౩౪౩. ప్రతిషేధాచ్చ.

అ.—ప్రతిషేధాచ్చ - బ్రహ్మమునకవిద్ధర్మనిషేధమువలన.

“సవావీష మహానజలత్కాఽజరోఽమరః” “నాన్యజరయై తజ్జీర్యతి” “విజరోఽవిమృత్యుః” ఇత్యాదులందు బ్రహ్మమునకు అవిద్ధర్మములయొ

క్కనిషేధమువలనను - విశేషణవిశేష్యభావములచేతను అంశాంశీ భావమనితాత్పర్యము.

అ.—సం || అదిద్వస్తురూపేణ పరిణతము బ్రహ్మమే తాగావలెను- లేక బ్రహ్మమందును అదిద్వస్తువందును ఏకజాతియోగముచేత ఏకజాతికవస్తువుతాగావలెను- భిన్నాభిన్నత్వోభయవ్యవదేశము గూడా కావలసినదనిశంకించి-“అంశో నానావ్యవదేశాత్” అనే అధికరణ న్యాయేన జీవునికివలె శరీరాత్మభావముకలిగినదై అందువలన భిన్నత్వాభిన్నత్వవ్యవదేశము కూడుటచేత అదిద్వస్తువు బ్రహ్మశరీరమని నిర్ణయించబడినది- ౩౪౧. పరాధికరణము.

౩౪౪. పరమతస్సేతూన్మానసస్సృష్టభేదవ్యవదేశేభ్యః.

అ.—అతః- ఈబ్రహ్మకంటే - పరం-వ్యాప్యమైనవస్తువువున్నదనియు- సేతు- సేతువని- ఉన్మాన- అపరిమితమనియు- సస్సృష్ట-సంబంధముగలదని భేద- భేదముగలదని- వ్యవదేశేభ్యః- చెప్పుటవల్లననియొకడు చెలియును.

“యతో వా ఇమాని” ఇత్యాదులలో జగజ్జన్మాదికారణత్వము చెప్పబడినపరబ్రహ్మకంటేభిన్నమైన మరియొకతత్వమున్నదా, లేదాయనిసంశయము. యంతకంటేపరము వున్నదని పూర్వపక్షము. “అథయ ఆత్మా

ససేతు” యని దీనికి సేతుత్వవ్యవ
దేశమువలన- “ఏతంసేతుంతీర్త్వ”
యని దీనికి దాటుటకు యోగ్యమైన
ప్రకారముచెప్పటవలన దీనికంటే భి
న్నమున్నదని దెలియబడుచున్నది-
“చతుష్పద్భిష్టాశోడశకలం”య
ని పరిమితవ్యవదేశము వలన, అపరి
మితమయినది మరియొకటియున్నద
నితోచుచున్నది. “అమృతస్యైషసే
తు” యని ప్రాపకత్వముచెప్పట వ
లన దీనిచేత ప్రాప్యమైనది మరియొ
కటియున్నదని ప్రాప్యప్రాపక రూప
మయినసంబంధమువలన దోచుచున్న
ది. ఆప్రకారము “తేనదంపూర్ణం
పురుషేణసర్వం తతోయదుత్తరత
రం” అని పురుష శబ్దము చేత చెప్ప
బడిన బ్రహ్మకంటే ఉత్తరత్వముచేత
భేదము చెప్పట వలన మరియొకటి
యున్నది.

సిద్ధాంతము. “సహ్యేతస్మాదితి
నేత్యన్యత్పరమస్తీతి” నేతియని నిర్ది
ష్టమైన మూర్తామూర్తరూపమైనబ్ర
హ్మకంటే మరియొకపరములేదని ప
రతత్వముయొక్క నిషేధము వలన
కారణమైన బ్రహ్మకంటే భిన్నమయి
నపరవస్తువులేదు- సేతువ్యవదేశముం
దునను- “ఏషాంలోకానామ సమ్మే
దాయ,, యనగా - ఈలోకములకు
ఆసంకరత్వము చేత జేయ బడినది.
“ఏతంసేతుంతీర్త్వా,, యని - తరతి

ధాతువుకు వేదమును దాటును య
నేప్రకారము ప్రాప్తి వాచకము,,
“చతుష్పద్భిష్టాశోడశకలం” అని
యున్నానవ్యవదేశమున్ను- “వాక్ప
దశ్చక్షుఃపాదః” యను ప్రకారము
పాసనముకొఱకు - అపరిమితమైనను
తత్తద్దేశ సంబంధితత్వముచే పున్దిత
త్వాను సంధానము సంభవిస్తున్నది.
“అమృతస్యైషసేతుః” యని తనకే
యమృతత్వ స్వరూపమునకు తానే
ప్రాపకమనిచెప్పబడుచున్నది. “య
మేవైషవృణుతేతేనలభ్య” యిత్యా
దిశ్రుతులందు - “తతోయదుత్తరత
రం” అనియు- “తేనదంపూర్ణం” అ
నినిర్దిష్టమైన పురుషునికంటే అన్యమై
నపరితత్వమునుచెప్పలేదు- మరేమని
న- “తమేవంవిద్వానమృతభావతః
నాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయ,, యని
పూర్వమందుప్రతిజ్ఞ చేయబడినదిపురు
షజ్ఞానమునకు అమృతహేతుత్వము-
అన్యమునకుఅమార్గత్వము - నీరెంటి
నిసహేతుకముగా యుపసంహారము
చేయుచున్నది- “యస్మాత్పరంనాపర
మస్తికిభ్యోత్,, యని యారంభించి
“తేనదంపూర్ణంపురుషేణ సర్వం,,
యని పురుషునికి సమస్తమునకంటే
పరత్వము - అన్యమునకుపరత్వాభా
వముప్రతిపాదించి- తతః-ఆహేతువు
నుబట్టి ఉత్తరతరం శ్రేష్ఠమైన పురు
షతత్వమున్ను- అదేఅరూపముఅనా

మయము. “యవతద్విదుః-అన్యతా
పైభవన్తిఅథేతరేదుః ఖమేవాపియ
న్తి”యని పూర్వము ప్రతిజ్ఞ చేయబ
డినదేయుపసంహారముచేయబడినది.

సూత్రార్థము - (పరమతః) “జ
న్మాద్యవ్యయత” యని యారంభిం
చి “అతోఽనంతేన తథాహి లిజ్జం”
యను వరకు ప్రతిపాదనచేయ బడిన
సమస్తజగత్తుకు కారణము సర్వాం
తర్యామి- నిరస్తనిఖిలదోష గంధము
గల అనవధికాతిశయము అనంతక
ల్యాణ గుణములకు ముఖ్యాధారుడై
న పర బ్రహ్మకంటే పరమైన వస్తువు
న్నదని యొకడుదెలియును-యేమిటి
వలనిన (సేతున్వానసంబంధభేదవ్య
వదేశేభ్యః) యని వీనియర్థము పూ
ర్వమే వ్యాఖ్యానముచేయబడినది.

౩౪౫. సామాన్యాత్తు.

అ.—సామాన్యాత్తు - సేతుసా
దృశ్యమువలన పరబ్రహ్మమునకంటే
షరములేదు.

తుశబ్దము - పక్షమునువ్యాప్యత్తి
చేస్తున్నది- సేతుత్వ వ్యవదేశ మైతే
ఆబ్రహ్మకంటేపరుని తోపింప చేసేది
లేదు. సేతుసామాన్యాత్-సాదృశ్య
రూపమువలన-అనగా జగద్ధారణరూ
పమైన సాదృశ్యమువలన బ్రహ్మమున
కు-ఆప్రకారము వ్యవదేశమని శ్రుతి
యేసేతుశబ్దమును చెప్పుచున్నది. “అ
థయతత్తానసేతుర్విద్యతి రేహంలా

కానామసమ్మేదాయ”యని-యేయే
స్వభావముగల లోకములుస్వజింపబ
డినవో ఆయాయిస్వభావముగల ఆ
సాంకర్యముకొఱకు సమస్తలోకము
లనుభరించున్లు గనుక సేతువువలె సే
తువనిచెప్పబడుననిఆర్థము.

౩౪౬. బుద్ధ్యర్థఃపాదవత్.

అ.—పాదవత్ - వాక్పదశ్చ
త్యుఃపాదమువలె-బుద్ధ్యర్థః పుపాస
నకొఱకైనది

“చతుష్పద్భిష్త్వా” సాదోస్య
విశ్వాధూతాని” యనే పున్యానవ్య
వదేశము అటు అను సంధానము
కొఱకు - “వాక్పదశ్చత్యుఃపాద”
యను ప్రకారమనిదెలియవలయును.
అపరిమిత స్వరూపముగల బ్రహ్మము
నకు అనుసంధానముకొఱకైననుయే
ప్రకారము పరిమితత్వమనగా చెప్పు
చున్నారు.

౩౪౭. స్థానవిశేషాత్పుకాశా
దివత్

అ.—ప్రకాశాదివత్-ప్రకాశము
మొదలైనవానివలె- స్థానవిశేషాత్ -
ఆయాయిస్థానములయొక్క విశేష
మువలన.

పాండుబడిన వాగాదిస్థాన విశేష
ముయొక్క-సంబంధమువలనసూయా
యి స్థానసంబధిత్యముచే అవచ్చిన్న
మైనయనుసంధానముగూడుచున్నది-
ప్రకారము విస్తారమైనప్రకాశమున

కు యాకాశమునకు గవాక్షీ ఘటా మలందువలె.

౩౪౮. ఉపపత్తేశ్వ.

ఆ.—ఉపపత్తేశ్వ-ఉపపత్తిసంభ వింశుటవలన.

“అన్యతస్యైవ సేతుః” యని అన్యతమైనతనకు తానె ప్రాపకుడని సేతుత్వవ్యవదేశమునకు యుపపత్తికలుగుట వలన మరొక పరమున్నదనే కల్పనగూడ్చు. “నాయమాత్మాప్రపచనేనలభ్యో నమేధయాన బహునా త్రుతేన । యమేవైషవృణుతేతేనలభ్యస్తస్యైవ ఆత్మావివృణుతేతనాం స్వామ్” యని యిదేయార్థము ధృవమాచున్నది.

౩౪౯. తథాన్యప్రతిషేధాత్.

ఆ.—తథా-ఆప్రకారము-అన్య పరమపురుషునికంటే అన్యునికి- ప్రతి షేధాత్-నిషేధమువలన.

“తేనెదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వంతతోయదుత్తరతరం” యని పరమపురుషుని కంటే అన్యునికి పరత్వముచెప్పలేదు- “నతస్యే శేకశ్చన” “నహ్యోతస్మాత్” యని దీనికింటే పరము లేదు “యస్మాత్పరం నా పరమస్త్రీ కిందిద్యస్తా న్నాణీయోన జ్యాయోస్తికశ్చిత్-యస్మాదపరం పరం నాస్త్రీ” యని యర్థము- ఈమొదలైనవానిలో పురుషునికంటే అన్యమునకు ప్రతిషేధము చేయుటనుబట్టి

“తతోయదుత్తరతరం” యని ఏకారణము వలన పురుషతత్వము శ్రేష్ఠమో-ఆహతువువలన ఉత్తరతరమైనపురుషతత్వము-అదే ఆహావము ఆనామయవని వ్యాఖ్యానముచేయబడినది. “యవితద్విదు రమృతాస్తైభవన్తి” యని “తమేవం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యఃపద్ధతాలయ నాయవిద్యత,, యని ప్రతిజ్ఞ చేయబడినదే యుపసంహారముచేయబడినది - “నతస్యే శేకశ్చనతస్య నామమహద్యశ,, యని పురుషతత్వమును జెప్పచున్నది. ఆనంతరము- “అన్యస్సంభూతోహి రణ్యగర్భ ఇత్యప్తావ,, యని పురుషతత్వవాచకములైన వాక్యములతో ఏకవాక్యత్వాంగీకారమువలన- “అన్యస్యపారే,, యమస్తస్సముద్రేకవయోఽవయన్తి,, ఆని యుపక్రమమువలన.

౩౫౦. అనేనసర్వగతత్వమాయామశబ్దాదిభ్యః.

ఆ.—అనేన-బ్రహ్మచేతను-సర్వసమస్తమునకు - గతత్వం- వ్యాప్తత్వము- ఆయామశబ్దాదిభ్యః- సర్వవ్యాప్తవాచి శబ్దాదులవల్ల తెలియబడును.

“తేనెదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వం” “అన్తర్భూతశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్థితః” నిత్యంవిభుం సర్వగతం సూక్ష్మంతదవ్యయం య

ద్యూత యోగిం పరివశ్యన్తి ధీరా,,
య నెడిఅనేక ఆయామశబ్దములచేత
సర్వవ్యాప్తిపాచకములైన వాటిచే
త దెలియ బడెడిదై ఇతనికంటే పర
మును వారించు చున్నదని అర్థము
ఆదిశబ్దమువలన “ఆత్మైవేదంసర్వం”
యిత్యాదులు గ్రహించ బడుచున్నది.
ఆతః-ఈ కారణమునుంచి - “యతో
వాగ్నిమాని,, యను వాక్యములచేదె
లియబడిన జగత్తును నిమిత్తోపాదాన
కారణభూతమయిన బ్రహ్మమునకం
టెపరములేదు.

అ.-సం॥ జగజ్జన్మాది కారణత
యా దృష్టవగ్రబ్రహ్మవస్తువుకంటేపర
వస్తువును సేతున్నానసంబంధ భేదవ్య
వదేశములు చేయుచున్నదని శంకిం
చి-కారణవస్తువుకంటే వస్త్రవస్త్రం
మునకుపరత్వము “యస్మాత్పరంనా
పరమ స్తికిందిత్,, ఇత్యాది శ్రుతిని
పిద్ధమవుట వలన సేతుత్వ వ్యవదేశ
ము సర్వలోకా సాంకర్య హేతుత్వ
ప్రయుక్తమైనందునను. అపరిచ్ఛిన్న
వస్తువుకు యున్నానవ్యవదేశము యు
పాసనార్థమై నందుచేతను సంబంధ
వ్యవదేశము తనకేప్రావ్యత్వ ప్రాప
కత్వ ప్రయుక్తమవుటవలన- “తతో
యదుత్తరతరం” అను శ్రుతికి భేద
వ్యవదేశము అర్థముగా నందున జగ
త్కారణవస్తువుకంటే పరవస్తువులే
దని నిర్ణయించబడినది.

౫౨. ఫలాధికరణము.

౩౫౧. ఫలమతఉపపత్తైః.

అ.-ఆతః- బ్రహ్మవలన- ఫలం-
మోక్షోదిరూపఫలము-ఉపపత్తైః-ఉ
పపత్తివలనయనిభావము.

వేదమందుజెప్పబడిన యాగము
దానము హోమము మొదలైన యు
పాసనలును - “యజేత్,, “ఉపాసీ
త యని కామికిని ముముక్షువుకు
కర్త వ్యత్యముచే వినబడుచుండెడు
కర్త అపూర్వ ద్వారముగా భోగా
వవర్గరూపఫలమునిచ్చునా- లేక- వా
నివానియొక్క ఆరాధనచేత సంతు
ష్టుడైన పరమపురుషుడేఫలమునిచ్చు
నాయని సంశయము. కర్తమే నిచ్చు
ననిపూర్వపక్షము- లోకమందుపాం
డుటకుయోగ్యమైన కృషిమొదలైన
కర్తములకు సాక్షాత్తుగా నైను- ప
పరంపరల చేతనైనను ఫలప్రదత్వము
వినబడుటవలన వేదమందును- “యజే
తస్వర్గకామః” ఆత్మానమేవ లోక
ముపాసీత” యని కామికిముముక్షు
వునకు కర్తవ్యత్వముచేత వినబడెడు
కర్త అయాయీ ఫలమందు సాధ
న మని దెలియ బడినది. తుణికిమై
నను అపూర్వమనెడి ద్వారముచేత
భోగావవర్గరూపమైన సమస్తఫలము
నిచ్చును.

సిద్ధాంతము-కర్తవ్యత్వము చేత
దెలియబడిన యాగాదులందు ఉపా

ససన్నాన్ని యజదేవపూజాయాం, అని దెలియబడిన ధాత్వర్థ స్వభావ ముగిరిగిన దౌటవలన “నాయుమేవ స్వేన భాగధేయోనోపథావతి సపత్రై నంభూతింగమయతి” యనివాక్య శేషమున్ను - “ఇష్టాపూర్తంబహుధా జాతంజాయమానం విశ్వంవిభర్తిభు వనస్యనాభిః” “తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తతూర్నర్యస్తమచంద్రమాః, స తయాశ్రద్ధయా యుక్తస్తస్యారాధన మీహ తేలభ తేచతతః కామాన్తమైవ విహితాన్ద్విత్వా, “అహంహి సర్వ యజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభు రేవచ, స్వ కర్మణాతమభ్యర్చ్యసిద్ధిం విస్తతిమా నవః “మత్ప్రసాదాత్పరాంశాంతిం స్థానంప్రాప్యసిశాశ్వతం, ఇత్యా దిశ్రుతిస్మృతులవలన పరమ పురుషు డే కర్మలచేత ఉపాసనచేత పూజచే యబడినవాడై భోగావవర్గ రూపమై నఫలమునిచ్చును లోకమందుకృష్యా దికర్మలచేతసస్యదులనుపుట్టిందిదా నిచేత భృత్యమూలముగ నైననుసా ట్నాత్తుగానైనను రాజునుసంతోషిం పచేసి వానివలననే ఇష్టార్థమునుపొం దుచున్నారు. ఆప్రకారముగాపరమ పురుషుడేఫలమునిచ్చును.

సూత్రార్థము. అతః పరబ్రహ్మ ము కర్మలచేత యుపాసనచేత యో రాధితుడై అందు వలన భోగావవర్గ రూపమైన ఫలమునిచ్చును - యేమిటి

వల్లనంటే-ఉపపత్తిః- కర్మక్షణభ్యం సియాటవలన కాలాంతరములోగలి గెడి ఫలము కొఱకు యుత్పాదకము కానేరదు. గనుక సర్వజ్ఞుడై సర్వశ క్తిగల పరమ కరుణా శాలియైన మ హేంద్రాచారత్వముగల ఆద్యంతరహి తుడైన సర్వ నియామకుడైన పరబ్ర హ్మ తనయారాధనరూపమైన కర్మచే త పూజచేయ బడినవాడై ఫలములి చ్చునని ముఖ్యమయిన యుపపత్తిగలు గును.

౩౫౨- శ్రుతత్వాచ్చ.

అ-శ్రుతత్వాచ్చ- శ్రుతియం దుజెప్పబడుటవలనను.

“సవావషమహానజ ఆత్మాన్నా దోవనుదానః, “ఏవ హ్యేవా నంద యాతి” యని భోగావవర్గ రూపమై నఫలమును పరబ్రహ్మయిచ్చునని దెలి యబడుచున్నది.

౩౫౩. ధర్మంజైమినిరతవ.

అ-అతవ- పుషపత్తివలననే- ధర్మం-యాగాదిధర్మఫలము నిచ్చున ని-జైమినిః-జై మినులుదెలియుదురు- యాగాదికము యుపాసనా స్వ రూపమైన ధర్మమే ఫలము నిచ్చునని జైమిన్యాయులుదెలియుదురు-అత వ-అనగా యుపపత్తికి శ్రవణ ముం డుటవలన యని అర్థము. లోకమందు కృషి మొదలైన కర్మలకు సాత్నాత్తు గాగాని పరంపరచేతగాని - ఫలదా

తృత్యదర్శనముండుట వలన వేదముం
దునను యిదే ప్రకారము యుక్తమని
ఉపపత్తిజేయుచున్నది. అపూర్వరూ
పమైనమార్గముచేతనే సాధనత్వము
యుపపన్నమవును - “యజేత స్వర్గ
కామః, బ్రహ్మ విదాపోతి పరం”
యని కామికి కర్తవ్యత్వముచేతకర్త
విధానము తప్ప మరియొక ప్రకారో
పపత్తిలేకపోవుటచేత కర్తయేఅపూ
ర్వద్వారముగా ఫలసాధనమని దెలి
యబడుచున్నది.

౩౫౪. పూర్వంతు బాదరాయ
ణోహతువ్యపదేశాత్.

అ. - పూర్వం-పూర్వము జెప్ప
బడిన-హేతువ్యపదేశాత్-బ్రహ్మము
నకు జగత్కారణత్వము జెప్పడమువ
లన- బాదరాయణ-పరమపురుషుడే ఫ
లప్రదుడని బాదరాయణులు దెలియు
దురు

తుశబ్దము పక్షమునకు వ్యావృత్తి
జనకము-పూర్వమందు జెప్పబడిన ప
రమపురుషునికే ఫలప్రదత్వమునుశ్రే
ష్ఠులైన బాదరాయణులుదెలియుదు
రు- యేమిటివల్లనంటె-హేతు వ్యప
దేశాత్ - “వాయు మేవస్వేన భాగ
భేదేనోపధావతి నపవై నంఘూతిం

గమయతి” యని వాయూనిస్వరూ
పముచేతనుండెడు పరమపురుషునికే
ఫలప్రదత్వము యొక్క- వ్యపదేశము
“యోవా యాఽస్థి” యని అతడే
వాయువందుండెడు వాడని దెలియబ
డుచున్నది - “తదేవాగ్ని స్తద్వా
య స్తత్యూర్యస్తదుచంద్రమా,, య
నియు. దీని పరిత్యాగమం దపూర్వ
మునకు ఫలసాధనత్వకల్పనముచేసిన
యడల శ్రుతమునకు హానియు అశ్రు
తమునకు కల్పనయునగును విధిచే ఆ
పేక్షితమైన ఫల సాధనత్వము యొ
క్క-క్రమము వాక్యశేషముచేత దెలి
యబడినదైనను ఫలసాధనత్వ ప్రకా
రకల్పనము జేయడము యుక్తముకా
దు. యెటులరాత్రియజ్ఞాదులందుఅధి
కారకల్పనమొంటివలెననియర్థము.

అ. - సం || యాగదానాహూ
మోపాసనాది వైదికకర్మములు శు
ణధ్వంసులైనను తజ్జన్యాపూర్వద్వా
రాభాగాపవర్గ రూప సర్వఫలసాధ
నములనిశంకించి - కర్తవ్యతయాలవ
గత్యయా గోపాసనాదులకున్న ఫల
ప్రదుడు పరమపురుషుడే యని శ్రుతి
స్మృతి సిద్ధమైనందుచేత పరమపురు
షే ఫలప్రదుడని నిర్ణయించబడినది.

తృతీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము ముగిసెను.

శ్రీగురుభ్యానము.

తృతీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము.

౮౩. సర్వవేదాంత ప్రత్యయాధికరణము.

౩౫౫. సర్వవేదాంత ప్రత్యయంచోదనాద్యవిశేషాత్.

అ.—సర్వవేదాంత-సమస్తవేదాంతశ్రుతులయందు-ప్రత్యయం-ప్రతిపాదితమైనది - చోదనాద్యవిశేషాత్ - చోదనము మొదలైనవానికివిశేషములేకపోవుటవలన వొక్కటనే దెలియవలయును.

సమస్తవేదాంతములందును వివరింపబడినది హరవిద్యయొక్కటా - లేకవిద్యాంతరమాయనిసంశయము - అవిశేషపునశ్రవణమునకు ప్రకరణాంతరమునకున్న విద్యాభేదమందు హేతుత్వమువలన విద్యాంతరమని పూర్వపక్షము. చోదనముఫలసంయోగరూపమైన ఆఖ్యుగలవాటికి విశేషములేకపోవుటవలన - దెలిశెడు వానిభేదముచేత తిరిగి శ్రవణమునకు యువపత్తిగలుగుటవలన, అంతమాత్రముచేతనే ప్రకరణాంతరత్వములేనిదానివలన విద్యలకు ఏకత్వమని.

సిద్ధాంతము - విద్యలయందు గుణములయొక్క ఉపక్రమోపసంహారములచింతనకొఱకు మరియొక శాఖయొక్క అధికరణమందు జెప్పబడిన న్యాయముచేత సిద్ధమైనఫలము స్థిరముజేయబడినది.

సూత్రార్థము - సమస్తవేదాంతములచేత ప్రత్యయమైనది వొకటైనదహరాచ్యుపాసనమే-యేమిటివలనంటే - చోదనాదులవలెవిశేషములేకపోవుటవలన.

౩౫౬. భేదాన్నేతిచేదేకస్యామపి.

అ.—భేదాత్ - భేదముదెలియుటవలన-నేతిచేత్ - విద్యలకైక్యములేదని చెప్పగూడదు-ఏకస్యామపి-ఒక్కటైనవిద్యయున్నందున.

అవిశేషపునశ్రుతిచే విద్యాభేదముదెలియుటవలన విద్యలకైక్యములేదని చెప్పగూడదు. ఒకవిద్యయందును మఱియొక శాఖయందు ప్రతిపత్త్రు (దెలిశెడివాని) భేదమువలన తిరిగి మధ్యే ప్రయోజనము గలిగినదే గాని విద్యాభేదములేదు.

తా.—శ్రుత్యాది విద్యలకు భేద ముండుటవలన విద్యలకు భేదము గలదు లేదని శంకించి వొక్క-విద్యయందే శాఖా స్తరములో ఆధ్యేష్య భేదము వలన భేదమే కాని విద్యా భేదము లేదు.

“తేషామేవై తాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత శిరోవ్రతం విధివ ద్వైస్తుపీర్ణం” యని ఆధర్వణికులకు శిరోవ్రతము యొక్క విద్యోపదేశమందు అంగత్వని యనుదర్శనము విద్యా భేదమును చూపుచున్నది. విద్యలకు వికృతముంటే ఆధర్వణికుల కేయని నియమము యుపపన్నము కా నేరదు-అనియాశంకచేసి సమాధానము జెప్పుచున్నాడు.

3౫౭. స్వాధ్యాయస్య తథా త్వేహి సమాచారేఽధికారాచ్చ సవచ్చతన్నియమః.

అ.—స్వాధ్యాయస్య-స్వాధ్యాయమునకు-తథా త్వేహి - దానివలన బుట్టిన సంస్తారప్రాప్తి యుండినయడల దానినియమము- సమాచారే-గ్రంథవిశేషమందు - అధికారాచ్చ-అధికారమువలనను-సవవత్-సవహూమము మొదలైనవానికివలెనే - తన్నియమః - అచ్చట నేనియమము సంభవించును.

శిరోవ్రతము విద్యకంగముగాదు-మరేమైన స్వాధ్యాయస్యతథా త్వేహి-స్వాధ్యాయమునకు దానివలనబుట్టిన సంస్తారప్రాప్తి యుండినపక్ష

ముదాక్షిణియయము- “నైతద్విర్ణవ తోధీయాతే” యని అధ్యయన సంబంధమువలన, గ్రంథవిశేషమందు - “ఇదమపి వేదవ్రతేన వ్యాఖ్యాతం” యని వేదవ్రతత్వము దెలియుటవలన “బ్రహ్మవిద్యాం” అనగా వేదవిద్య యనియర్థము- సవవచ్చతన్నియమః-యేవకారము సవహూమములునప్తసూక్యలు మొదలుగా గలిగినవిశతౌదన పర్యంతములైన ఆధర్వణికప కాగ్నిసంబంధులచ్చటనే యాచున్నవో - ఆవ్రకారమేయిదియని ఆధర్వణి వేద సంబంధిత్వము చేత అచ్చటనే యాచున్నవి.

3౫౮. దర్శయతిచ.

అ.—దర్శయతిచ- శ్రుతియందు ఈసంగతి దెలియబడుచున్నది.

ఉపాసనకు సమస్త వేదాంతప్రత్యయత్వమును శ్రుతిచూపించుచున్నది-ఛాందోగ్యములో దహరివిద్యయందు- “తస్మిన్వదంతః” యని చెప్పబడిన అపహతపాప్తత్వాది గుణాప్తకములనుతైత్తిరీయకమందుముఖ్యముగా- “తస్మిన్వదంతస్తమపాసితవ్యం” యని చెప్పబడినది గనుక ఉభయస్థలమందును విద్యలకైక్యము సంభవించుచున్నది.

3౫౯. ఉపసంహారోఽథా భేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ.

౮౮. అన్యధాత్వధికరణము.

సిద్ధాంతము-ఎట్లయినను- రెండు
స్థలములయందును ఉద్గీర్ణమును ప్రా
ణదృష్టిచేతయుపాసనము అవిశిష్టము
గాజెప్పబడినది. ఐనను ఛందోగులకు
“ఓమి త్యే తదక్షర ముద్గీర్ణముపాసీ
తః” యనిపుష్కరిమింది “ఉద్గీర్ణమూ
జహ్రుర నేనై నానభిహనిష్యామ్,,య
నిఉద్గీర్ణావయవయవమైన ప్రణవము
దుప్రాణదృష్టిచేత యుపాసనము జె

10552

వహితానైవరవాన్యాదులుత్పన్నం
బైనదనిశంకిందిలకాశశరీరకవరమా
త్కునివలన వాన్యాద్యుత్పత్తి గాని
కేవలపూర్వతత్వమువలన వాన్యా
ద్యుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౬. ఆత్మాధికరణము.

౨౩౪. సాత్వాశ్రుతేర్నిత్యత్వా
చ్చతాభ్యః.

అ. — శ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ - శ్రు
తులలోనిత్యత్వము వినిబడుటవలన -
తాభ్యః - వానికోటసు - సాత్వా - జీవు
లుపుట్టుట లేదు.

ఆత్మయుత్పన్నుడౌవా - లేదా -
యనిసంశయము. ఉత్పన్నుడౌననిపూ
ర్వపక్షము - ఏకవిజ్ఞానముచేసర్వవిజ్ఞా
నప్రతిజ్ఞవలన. “అథోయేనజీవాన్యసస
ర్వభూమ్యాం” “ప్రజాపతిః ప్రజాఅ
స్సృజతే” ఇత్యాది సృష్టివచనములవ
లననుఅత్తకునిత్యత్వముచెప్పే శ్రుతు
లను ఆ కాశమునకన్యుతత్వముచెప్పిన
వచనమువలెనయించవలసినది.

సిద్ధాంతమైతే - అనుగ్ని త్రిశుకు
లచేనాత్మయుత్పన్నుడుకాడు - “నజా
యతేమియతేవావివచ్ఛిత్” యనజీ
వోత్పత్తిని నిషిద్ధము చేయుచున్నది.
అందువలననిత్యుడు - “నిత్యోనిత్యా
నాం” ఇత్యాదిశ్రుతులచేనిత్యత్వము
దెలియుటవలన. జీవోత్పత్తిచెప్పినవ
త్తునందు చేయబడనిదానికి ప్రాప్తి
యుచేసినదానికి నాశముమొదలైనప్ర

సంగమువలన, వైషమ్యవైర్ముఖ్యత్ర
సంగము కలుగుటవలనను జీవసృష్టిని
చెప్పేవచనములకుభోక్తృత్వమునక
నుగుణమైనజ్ఞానవికాసాభిప్రాయము
ప్రాకృప్తియందు ఏకత్వావధార
ణాదపిభాగవచనమునకు నామరూప
విభాగాభావాభిప్రాయము. సూ
త్రార్థముస్ఫుటమైనది.

తా. — శ్రుతులయందునిత్యత్వము
చెప్పడమువలనఅత్తపుట్టలేదు.

అ. — సం॥ “అథోయేనజీవాకావిన
సర్జ” ఇత్యాదిశ్రుతులలోజీవునికియు
త్పత్తిపున్నదనిశంకింది “నజాయతే
మియతే” ఇత్యాదిశ్రుతులలోనిత్య
త్వముశృతమాటచేనుత్పత్తిశ్రుతిజ్ఞా
నసంకోచవికాసమును చెప్పినదేగాని
స్వరూపానిత్యత్వమును చెప్పనందున
జీవునికుత్పత్తిలేదనిర్ణయము.

౫౭. జ్ఞాధికరణము.

౨౩౫. జ్ఞోతవవ.

అ. — అతః - శ్రుతివలన - జ్ఞోతవవ -
జీవుడుజ్ఞాతయే.

జీవుడుచైతన్యమాత్ర దేహముగ
లవాడా - లేకజడస్వరూపుడయ్యే ఆ
గంతుకచైతన్యగుణకుడా - లేక జ్ఞాతృ
త్వము ముఖ్యస్వరూపము గలవాడా
యని సంశయము. చైతన్యమాత్ర దే
హుడనిప్రథమపూర్వపక్షము - “వి
జ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే” “యోవిజ్ఞా
నేతిత్థా” “జ్ఞానస్వరూపమత్యంత